



The AIRE Centre
Advice on Individual Rights in Europe



CIVIL
RIGHTS
DEFENDERS

WE EMPOWER PEOPLE

ZABRANA MUČENJA, NEČOVEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA

*Pregled jurisprudencije Evropskog
suda za ljudska prava*



Zabrana mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja

Pregled jurisprudencije Evropskog suda
za ljudska prava

Urednici

Biljana Braithwaite, programski menadžer za Zapadni Balkan, AIRE Centar
Catharina Harby, stručni pravni savetnik, AIRE Centar
Goran Miletić, direktor za Evropu, organizacija Civil Rights Defenders

Autor većine dela priloga

Ishaani Shrivastava, advokat, član Advokatske kancelarije Devereux, London

Posebno smo zahvalni za pomoć koju su pružili

Nuala Mole, viši pravni savetnik i osnivač, AIRE Centar
Anske Venter i Sanjit Nagi, pravnice pripravnice, AIRE Centar

© 2018 AIRE Centre

Tiraž

450

Prevod

Alpha Team One

Lektura

Msr Vesna Nikolić

Originalna verzija teksta na engleskom jeziku prevedena je i na bosanski/crnogorski/hrvatski/srpski, albanski i makedonski jezik

Grafički dizajn

Kliker Dizajn

Štampa

Kontura

Uvod

Peti godišnji Regionalni forum o vladavini prava za Jugoistočnu Evropu – kojem je cilj unapređenje sprovođenja Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, podsticanje regionalne saradnje i pružanje pomoći u procesu EU integracije – usredsrediće se na presudno značajno pitanje zabrane mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja.

Zabrana mučenja mora biti deo temelja svake nacije koja pretenduje na to da bude demokratska. Ako te zabrane nema, ne može se reći da društvo podržava vladavinu prava. Ta zabrana je norma jus cogens precedentnog međunarodnog prava. Ona je utvrđena u mnogobrojnim međunarodnim ugovorima i u gotovo svim unutrašnjim pravnim porecima širom sveta.

U konsultacijama s pripadnicima pravosuđa iz celog regiona i onima koji su angažovani u Strazburu identifikovani su posebno relevantni aspekti člana 3. Ti aspekti obuhvataju pozitivnu, procesnu obavezu države da istraži navode o zabranjenom postupanju, kao i supstancijalne obaveze države u pogledu postupanja prema licima koja su lišena slobode, licima koja imaju mentalne smetnje, licima koja su uključena u sistem azila i imigracije, kao i decu.

Time što ovde analiziramo jurisprudenciju Evropskog suda za ljudska prava i sažetke relevantnih primera iz sudske prakse nadamo se da će ova publikacija, zajedno sa drugim izvorima koje obezbeđujemo učesnicima Foruma, biti od pomoći za dalje produbljivanje razumevanja zabrane mučenja – kako njenog supstancijalnog, tako i njenog procesnog aspekta. Naša je želja i cilj da po završetku ovog događaja svi učesnici, opremljeni celokupnim materijalom i zahvaljujući tome što su učestvovali u živim raspravama, oseće kako su osposobljeniji da uspešno nalaze put kroz jurisprudenciju Evropskog suda i da prevaziđu izazove sa kojima se trenutno suočavaju u sprovođenju Konvencije.

Svima vam želimo uspešno okupljanje na Forumu i željno iščekujemo sve naše diskusije!

Biljana Brejtvejt (Biljana Braithwaite)

AIRE Centar

Goran Miletić

Organizacija Civil Rights Defenders

Skoplje, mart 2018.

Sadržaj

Uvod	3
(1) Uvod: Apsolutna zabrana	9
(2) Mučenje i nečovečno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje	10
(3) Supstancijalna obaveza.....	13
(4) Procesna obaveza	27
(5) Zaključna zapažanja.....	31
Sažeci slučajeva.....	32
<i>Nema opasnosti od zlostavljanja suprotnog članu 3 u slučaju deportacije stranog mudžahedina u Tunis</i>	
PRESUDA U PREDMETU AL HANČI PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE	32
<i>Deportovanjem stranog mudžahedina u Siriju bio bi prekršen član 3 zato što postoji opasnost od zlostavljanja, a proizvoljnim pritvorom pre postupka deportacije prekršen je član 5</i>	
PRESUDA U PREDMETU AL HUSIN PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE	35
<i>Propust rumunskih organa da adekvatno zaštite podnositeljku predstavke od nasilja u porodici predstavljao je povredu člana 3</i>	
PRESUDA U PREDMETU BALŠAN PROTIV RUMUNIJE	39
<i>Nesprovođenjem delotvorne istrage zbog zlostavljanja posle tuče u kojoj su učestvovala punoletna i maloletna lica prekršen je član 3</i>	
PRESUDA U PREDMETU BEGANOVIĆ PROTIV HRVATSKE	42
<i>Nepružanjem adekvatne medicinske nege ili obrazovnog nadzora maloletniku koji se nalazi u centru za privremeni pritvor povređeni su članovi 3 i 5, a postupkom koji je vođen i primenjenim načinom saslušanja povređen je član 6</i>	
PRESUDA VELIKOG VEĆA U PREDMETU BLOHIN PROTIV RUSIJE	46

Kada vlasti protiv lica koja su pod njihovom kontrolom primenjuju silu, osim u slučajevima kada je ta primena strogo nužna, krši se član 3 čak i ako poverde ne predstavljaju teško fizičko ili mentalno oštećenje

PRESUDA VELIKOG VEĆA U PREDMETU BUJID PROTIV BELGIJE 52

Povreda člana 3 zbog stepena prenaseljenosti zatvora, kao i povreda člana 5 stava 3 usled pritvora podnosioca predstavke u trajanju od pet godina, osam meseci i 15 dana

PRESUDA U PREDMETU BULATOVIĆ PROTIV CRNE GORE56

Nesprovođenjem delotvorne istrage i psihološkog savetovanja maloletnog lica pošto je prijavljeno seksualno zlostavljanje prekršeni su članovi 3 i 8

PRESUDA U PREDMETU C. A. S. I C. S. PROTIV RUMUNIJE59

Nasiljem koje je primenila nad mirnim demonstrantima kada ih je tokom noći napala u njihovom skloništu i krivičnim zakonima koji su neadekvatni za delotvorno odvracanje policijskog nasilja prekršen je član 3

PRESUDA U PREDMETU ČESTARO PROTIV ITALIJE63

Propust da se zaštite pojedinci od verski motivisanog nasilja i nepostojanje delotvorne istrage predstavljali su poverdu članova 3 i 9

PRESUDA U PREDMETU KONGREGACIJA GLDANI I JEHOVINI SVEDOCI I DRUGI PROTIV GRUZIJE 67

Povreda članova 3 i 8 usled propusta Hrvatske da lice sa invaliditetom zaštiti od čestog i nasilnog zlostavljanja

PRESUDA U PREDMETU ĐORĐEVIĆ PROTIV HRVATSKE 72

Povreda člana 3 Konvencije usled neadekvatnih uslova pritvora i zdravstvene nege

PRESUDA U PREDMETU DYBEKU PROTIV ALBANIJE 75

Saučesništvo država u vanrednom izručenju – uključujući zaključak o poverdi člana 3

PRESUDA VELIKOG VEĆA U PREDMETU EL-MASRI PROTIV BIVŠE JUGOSLOVENSKE REPUBLIKE MAKEDONIJE78

Primena tehnika zabranjenih članom 3 od strane policije

PRESUDA VELIKOG VEĆA U PREDMETU GEFGEN PROTIV NEMAČKE..... 82

<i>Zatvorske vlasti treba da na adekvatan način zadovolje specijalne potrebe lica sa fizičkim invaliditetom koja borave u zatvoru kako bi država ispunila obaveze koje ima po članu 3</i>	
PRESUDA U PREDMETU GRIMAILOVS PROTIV LETONIJE	86
<i>Neadekvatno lečenje suprotno članu 3</i>	
PRESUDA U PREDMETU GRORI PROTIV ALBANIJE	91
<i>Nasilna policijska operacija hapšenja političara bila je suprotna članu 3, članu 5 stavu 3 i 5 i članovima 6, 8 i 13</i>	
PRESUDA U PREDMETU GUCANOVI PROTIV BUGARSKJE	94
<i>Zlostavljanje od strane policije nakon hapšenja</i>	
PRESUDA U PREDMETU HAJNAL PROTIV SRBIJE	98
<i>Faktičko lišenje slobode dvojice tražilaca azila u tranzitnoj zoni u trajanju od 23 dana bilo je nezakonito, a oni su udaljenjem iz Mađarske u Srbiju izloženi stvarnoj opasnosti od lančanog proterivanja</i>	
PRESUDA U PREDMETU ILIAS I AHMED PROTIV MAĐARSKJE	102
<i>Prava iz člana 3 su apsolutna, te se od njih ne može odstupati u vanrednim situacijama</i>	
PRESUDA U PREDMETU IRSKA PROTIV UJEDINJENOG KRALJEVSTVA	107
<i>Prisilno uzimanje dokaza predstavljalo je povredu prava podnosioca predstavke na zabranu nečovečnog i ponižavajućeg postupanja i na pravično suđenje</i>	
PRESUDA VELIKOG VEĆA U PREDMETU JALLOH PROTIV NEMAČKE	110
<i>Propust vlasti da sprovedu delotvornu istragu povodom tvrdnji o mučenju lica romske nacionalnosti</i>	
PRESUDA U PREDMETU JASAR PROTIV BIVŠE JUGOSLOVENSKE REPUBLIKE MAKEDONIJE	114
<i>Povreda članova 3 i 13 usled propusta vlasti da sprovedu delotvorni nadzor nad duševno obolelim licem lišenim slobode koje je izuršilo samoubistvo i da zatraže stručnu psihijatrijsku procenu njegovog stanja</i>	
PRESUDA U PREDMETU KEENAN PROTIV UJEDINJENOG KRALJEVSTVA	117

- Nesprovođenjem delotvorne istrage povodom toga što se podnosilac predstavke požalio da je trpeo zlostavljanje službenih lica prilikom hapšenja i u pritvoru u policijskoj stanici i pritvorskom objektu bio je povređen član 3*
PRESUDA U PREDMETU KRSMANOVIĆ PROTIV SRBIJE..... 121
- Predugo trajanje postupka o starateljstvu i propust države da delotvorno istraži navode o zlostavljanju deteta – povreda članova 3 i 8*
PRESUDA U PREDMETU M. I M. PROTIV HRVATSKE 125
- Pozitivna obaveza država da uspostave i delotvorno primenjuju krivičnopravni sistem kojim se kažnjavaju svi oblici silovanja*
PRESUDA U PREDMETU M. C. PROTIV BUGARSKÉ..... 129
- Propust vlasti da sprovedu delotvornu istragu napada verovatno motivisanih verskom mržnjom*
PRESUDA U PREDMETU MILANOVIĆ PROTIV SRBIJE 132
- Nije trebalo da belgijske vlasti tražioca azila proteraju u Grčku s obzirom na opštu situaciju s kojom su se tražioci azila suočavali u toj zemlji*
PRESUDA VELIKOG VEĆA U PREDMETU M. S. S. PROTIV BELGIJE I GRČKE 135
- Lišenje slobode u trajanju od 27 uzastopnih dana u ćeliji u kojoj je podnosilac predstavke imao manje od tri kvadratna metra ličnog prostora predstavljalo je nečovečno i ponižavajuće postupanje*
PRESUDA VELIKOG VEĆA U PREDMETU MURŠIĆ PROTIV HRVATSKE 141
- Struktura osnovnog obrazovanja u Irskoj sedamdesetih godina 20. veka nije zaštitila učenicu od seksualnog zlostavljanja od strane njenog nastavnika, čime su prekršeni članovi 3 i 13*
PRESUDA VELIKOG VEĆA U PREDMETU O'KEEFFE PROTIV IRSKE..... 145
- Izuzetno važna presuda o nasilju u porodici – povreda članova 2, 3 i 14 usled propusta vlasti da pruži zaštitu od nasilja u porodici*
PRESUDA U PREDMETU OPUZ PROTIV TURSKE 148
- Usled propusta vlasti da uzmu u obzir zdravstveno stanje podnosioca predstavke u postupku njegove deportacije, on je mogao biti podvrgnut nečovečnom ili ponižavajućem postupanju, čime bi bio prekršen član 3*
PRESUDA VELIKOG VEĆA U PREDMETU PAPOŠVILI PROTIV BELGIJE 153

<i>Vlasti nisu ispunile svoje pozitivne obaveze da podnosiocima predstavke zaštite od progona ostalih zatvorenika, suprotno članu 3</i>	
PRESUDA U PREDMETU RODIĆ I DRUGI PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE	157
<i>Poureda člana 34 usled nepoštovanja privremene mere izrečene u skladu sa pravilom 39 Poslovnika Suda, a u cilju sprečavanja izručenja u SAD</i>	
PRESUDA VEĆA U PREDMETU RAPO PROTIV ALBANIJE	161
<i>Pourede koje je jedan podnosilac predstavke pretrpeo, a čije poreklo nije delotvorno istraženo, dosegle su prag potreban da bi se smatralo zlostavljanjem suprotno članu 3</i>	
PRESUDA U PREDMETU SINIŠTAJ I DRUGI PROTIV CRNE GORE	165
<i>Propust hrvatskih organa da istraže rasno motivisan akt nasilja protiv žrtve utemeljen na njenom poistovećivanju predstavljao je pouredu Konvencije</i>	
PRESUDA U PREDMETU ŠKORJANEC PROTIV HRVATSKE	169
<i>Sterilizacija Romkinje u javnoj bolnici bez njenog obaveštenog pristanka predstavljala je pouredu njenih ljudskih prava zajemčenih članovima 3 i 8</i>	
PRESUDA U PREDMETU V. C. PROTIV SLOVAČKE.....	173
<i>Propust vlasti da temeljno ispituju odgovarajuću terapiju za dugogodišnjeg narkomana koji je boravio u zatvoru predstavljao je pouredu člana 3</i>	
PRESUDA U PREDMETU VENER PROTIV NEMAČKE	178
<i>Nije sprovedena delotvorna istraga navoda o seksualnom napadu, a navodna žrtva je trebalo da bude zaštićena od unakrsnog ispitivanja od strane navodnog izvršioca – pourede članova 3 i 8</i>	
PRESUDA U PREDMETU Y. PROTIV SLOVENIJE	182
<i>Pourede pozitivne obaveze države da štiti decu od zla koja im čine pojedinci iz člana 3 i prava na delotvorni pravni lek iz člana 13</i>	
PRESUDA U PREDMETU Z. I DRUGI PROTIV UJEDINJENOG KRALJEVSTVA.....	186

(1) Uvod: Apsolutna zabrana

Član 3 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda utvrđuje **apsolutnu i nekvalifikovanu zabranu** mučenja ili nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja.

Gotovo da nije moguće preuveličati važnost te zabrane. To je jedna od **jedinih** normi *jus cogens* u precedentnom međunarodnom pravu, norma koju je međunarodna zajednica široko prihvatila kao onu od koje nije dozvoljeno odstupanje. Ta zabrana se javlja u mnogobrojnim međunarodnim ugovorima, uključujući Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima, Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda, četiri Ženevske konvencije, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv torture, kao i Evropsku konvenciju o sprečavanju mučenja ili nečovečnih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja. Ta zabrana je utvrđena u gotovo **svim** unutrašnjim pravnim sistemima širom sveta.

Država ne može nastojati da opravda zlostavljanje koje je zabranjeno članom 3 bez obzira da li se tvrdi kako je to deo pokušaja da se spasi životi drugih, učinjeno iz razloga nacionalne bezbednosti, učinjeno radi sprečavanja terorizma ili radi sprečavanja organizovanog kriminala. **Nije dopušteno odstupanje** ni za vreme rata, niti za vreme vanrednog stanja.¹

Jasno je da član 3 propisuje **negativnu, supstancijalnu obavezu** – da se države ne smeju neposredno upustiti u zabranjeno postupanje. Kada se sagleda zajedno sa članom 1 Konvencije,² član 3 takođe utvrđuje **pozitivnu obavezu** – obezbediti da svako ko je u neposrednoj nadležnosti države³ bude zaštićen od zabranjenog postupanja. Pozitivne obaveze države su sledeće:⁴

- 1 *Gäfgen v. Germany*, presuda Velikog veća od 1. juna 2010, br. 22978/05 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Chahal v. United Kingdom*, presuda Velikog veća od 15. novembra 1996, br. 22414/93.
- 2 Član 1, EKLP: „**Obaveza poštovanja ljudskih prava**: Visoke strane ugovornice jemče svakome u svojoj nadležnosti prava i slobode određene u Delu I ove Konvencije.”
- 3 Ovo se obično ograničava na postupke koji se čine i odluke koje se donose na teritoriji države. Ekstrateritorijalna nadležnost ostvaruje se u izuzetnim okolnostima, što obuhvata situacije: a) kada država čini nešto što utiče na pojedince van njene teritorije; b) kada država ostvaruje efektivnu kontrolu nad područjem van sopstvene teritorije; c) kada se kontrola ostvaruje na teritoriji neke druge zemlje članice Saveta Evrope (jer bi, ako bi se drugačije zaključilo, nastao „vakuum” u zaštiti unutar „pravnog prostora” Konvencije): *Al-Skeini and Others v. United Kingdom*, presuda Velikog veća od 7. jula 2011, br. 55721/07; *Hassan v. United Kingdom*, presuda Velikog veća od 16. septembra 2014, br. 29750/09.
- 4 *Z. and Others v. United Kingdom*, presuda Velikog veća od 10. maja 2001, br. 29392/95 (priložena uz ovu publikaciju

- (a) supstancijalna obaveza da se preduzmu **razumne mere radi sprečavanja zlostavljanja za koje je država znala ili je trebalo da zna** (na primer, situacije u kojima je verovatni počinitelj zlostavljanja privatno lice, a ne neko službeno lice koje obavlja funkcije u ime države);
- (b) **procesna obaveza da se sprovede delotvorna zvanična istraga** kada cela situacija osnovano ukazuje na verovatno zlostavljanje (bilo zlostavljanje koje su počinili državni organi, bilo ono čiji su počinioci privatna lica).

Kao i uvek, Konvencija mora jemčiti prava koja **nisu teorijska ili iluzorna, već praktična i delotvorna**. U kontekstu člana 3 poseban značaj se pridaje obavezi da se sprovede istraga.

(2) Mučenje i nečovečno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje

ESLJP tradicionalno razlikuje mučenje, nečovečno postupanje ili kažnjavanje i ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje na sledeći način:

- (a) ESLJP smatra da distinkcija između mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja proističe prvenstveno iz razlike u intenzitetu nanete patnje. Namera je bila da Konvencija upotrebom izraza „mučenje” prida posebnu stigmatu namernom i nečovečnom postupanju koje uzrokuje tešku i surovu patnju.⁵
- (b) Smatra se da je postupanje „nečovečno” zato što je, između ostalog, unapred smišljeno, primenjeno tako da traje i po nekoliko sati i prouzrokuje ili stvarnu telesnu povredu ili intenzivnu fizičku ili mentalnu patnju.⁶

.....

kao sažetak); *Osman v. United Kingdom*, presuda Velikog veća od 29. oktobra 1998, br. 23452/94 (ključni slučaj u kontekstu člana 2 uz načela koja su primenljiva na član 3); *Đorđević v. Croatia*, presuda od 24. jula 2012, br. 41526/10 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *A. and Others v. United Kingdom*, presuda Velikog veća od 23. septembra 1998, br. 3455/05 (odbrana „roditeljskog kažnjavanja” u slučaju u kome je očuh istukao dete dovela je do toga da se razmišlja da li je država propustila da zaštiti decu od zabranjenog postupanja); *Beganović v. Croatia*, presuda od 25. juna 2009, br. 46423/06 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

5 *Ireland v. United Kingdom*, presuda od 18. januara 1978, br. 5310/71 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

6 *Gutsanovi v. Bulgaria*, presuda od 15. oktobra 2013, br. 34529/10 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Beganović v. Croatia*, presuda od 25. juna 2009, br. 46423/06 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Jalloh v. Germany*, presuda Velikog veća od 11. jula 2006, br. 54810/00 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

- (c) Utvrđeno je da je neko postupanje „ponižavajuće” onda kada ono u svojim žrtvama izaziva osećanje straha, uznemirenosti i inferiornosti; kada ponižava ili obezvređuje pojedinca u njegovim sopstvenim očima ili u očima drugog čoveka; kada lomi fizički ili psihološki otpor osobe o kojoj je reč ili podstiče tu osobu da postupa protivno svojoj volji ili svojoj savesti ili kada ne ispoljava poštovanje za ljudsko dostojanstvo i srozava ga.⁷

Međutim, važno je napomenuti da **postupci koji spadaju u bilo koju od tih kategorija vode ka zaključku o povredi člana 3.**

I **fizičke** i **mentalne patnje** mogu biti ishod zabranjenog postupanja. Pretnja izazvana takvim postupanjem, ako je u dovoljnoj meri stvarna i neposredna, takođe može predstavljati povredu člana 3.⁸

Da bi neko postupanje ulazilo u polje dejstva člana 3, potrebno je da dosegne **minimalni nivo težine**. Procena tog minimalnog nivoa težine zavisi od svih okolnosti datog slučaja, uključujući sledeće činioce:⁹

- (a) dužina postupanja;
- (b) fizičke ili mentalne posledice tog postupanja;
- (c) pol, uzrast i zdravstveno stanje žrtve;
- (d) svrha postupanja, namera počinioca i motivi za takvo postupanje;
- (e) kontekst, kao što je atmosfera pojačane napetosti i emocionalnog naboja;
- (f) da li je postupanje bilo sistematsko;
- (g) da li je država mogla da primeni neki alternativni postupak radi ostvarenja legitimnog cilja (na primer, radi hapšenja).

ESLJP u sve većoj meri stavlja težište na to da li države održavaju **prihvatljive standarde ponašanja**.¹⁰ Subjektivni uticaj na pojedinca, kao i svrha postupanja, iako jesu

7 *Stanev v. Bulgaria*, presuda Velikog veća od 17. januara 2012, br. 36760/06; *Suinarenko and Slyadnev v. Russia*, presuda Velikog veća od 17. jula 2014, br. 32541/08; *Labita v. Italy*, presuda Velikog veća od 5. aprila 2000, br. 26772/95; *Jalloh v. Germany*, presuda Velikog veća od 11. jula 2006, br. 54810/00 (uključena kao sažetak uz ovu publikaciju); *Beganović v. Croatia*, presuda od 25. juna 2009, br. 46423/06 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Krsmanović v. Serbia*, presuda od 19. decembra 2017, br. 19796/14 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Gutsanovi v. Bulgaria*, presuda od 15. oktobra 2013, br. 34529/10 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

8 *Gäfgen v. Germany*, presuda Velikog veća od 1. juna 2010, br. 22978/05 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

9 *Ireland v. United Kingdom*, presuda od 18. januara 1978, br. 5310/71 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Gäfgen v. Germany*, presuda Velikog veća od 1. juna 2010, br. 22978/05 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

10 *Fedotov v. Russia*, presuda Velikog veća od 25. oktobra 2005, br. 5140/02.

relevantni, ipak nisu odlučujući činioци.¹¹

Države treba da se rukovode stvarnim primerima postupanja za koje je ranije ustanovljeno da predstavlja povredu člana 3. Međutim, to što je Sud ranije utvrdio da neko ponašanje nije povreda prava po Konvenciji **ne isključuje** mogućnost da će ta povreda biti utvrđena u nekom novom predmetu. Konvencija je živ instrument. **Sve viši standard** koji se traži u oblasti zaštite ljudskih prava neminovno zahteva veću čvrstinu i strogoost prilikom utvrđivanja povreda osnovnih vrednosti demokratskih društava.¹²

Na ESLJP u sve većoj meri utiču progresivne promene koje se zbivaju u visokim stranama ugovornicama.¹³ Evropski komitet za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT)¹⁴ organizacija je koja značajno utiče na promovisanje usaglašavanja standarda neprihvatljivog ponašanja širom sveta u okolnostima u kojima je lice lišeno slobode.

Utvrđivanje činjenica je zadatak za domaće sudove. Iako Evropski sud nije obavezan tim zaključcima, on će od njih odstupiti samo ako za to ima uverljive razloge.¹⁵ Evropski sud je taj koji utvrđuje **pravnu kvalifikaciju** koju treba primeniti na te činjenice, uključujući pitanje da li te činjenice svedoče o povredi prava i pritom nije obavezan kvalifikacijom koju daje sam podnosilac predstave.¹⁶

Standard dokazivanja kada se procenjuje da li je povređeno pravo po Konvenciji jeste standard „van razumne sumnje”.¹⁷ Da bi doneo tu procenu, ESLJP će ispitati celokupan materijal koji ima pred sobom, oceniće njegov značaj, identifikovaće propuste i nedostatke u materijalu i razmotriće važnost svakog takvog nedostatka ili nesklada.

11 *V. C. v. Slovakia*, presuda od 8. novembra 2011, br. 18968/07 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

12 *Selmouni v. France*, presuda Velikog veća od 28. jula 1999, br. 25803/94.

13 *M. C. v. Bulgaria*, presuda od 4. decembra 2003, br. 39272/98 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

14 CPT je osnovan na temelju Evropske konvencije o sprečavanju mučenja ili nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja 1987. godine. CPT ima neograničen pristup svim mestima u kojima borave lica lišena slobode i sastavlja izveštaje o činjeničnom stanju utvrđenom prilikom poseta, koji sadrže preporuke za države o kojima je reč. Članovi CPT-a su nezavisni i nepristrasni.

15 *Gäfgen v. Germany*, presuda Velikog veća od 1. juna 2010, br. 22978/05 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

16 *Bălșan v. Romania*, presuda od 23. maja 2017, br. 49645/09 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

17 *Grimailovs v. Latvia*, presuda od 25. juna 2013, br. 6087/03 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak). To ne mora nužno biti refleksija slično formulisanih testova u unutrašnjem pravu.

Tamo gde je to primereno, Sud može izvesti **zaključke** iz tih činjenica i propusta i ustanoviti povredu na temelju tih zaključaka.¹⁸ Evo nekih primera u kojima se mogu izvesti negativni zaključci protiv države:

- (a) propust da predoči relevantnu dokumentaciju ili izvede svedoke;¹⁹
- (b) propust da odgovori na tvrdnje o nasilju nad zatvorenikom;²⁰
- (c) propust da dopusti da zatvorenika pregledaju nezavisni medicinski stručnjaci ili da ga poseti njegov advokat.²¹

(3) Supstancijalna obaveza

(a) Postupanje prema licima koja su pod kontrolom države

Pred Evropskim sudom našao se veliki broj slučajeva koji se odnose na zlostavljanje ljudi **pod kontrolom države**. To obuhvata, ali bez ograničenja, lica koja su:

- (a) u postupku hapšenja ili koja su već uhapšena;
- (b) saslušavali državni detektivi, tužioci, pripadnici policije ili snaga bezbednosti;
- (c) u pritvoru do krivičnog suđenja;
- (d) u zatvoru nakon što im je izrečena osuđujuća presuda;
- (e) u imigracionom pritvoru;
- (f) u obaveznom smeštaju u zatvorenoj medicinskoj ustanovi ili na lečenju u takvoj ustanovi;²²
- (g) prinudno smeštena u državne domove za maloletnike ili u zdravstvene ustanove.

Svako posezanje za primenom fizičke sile protiv nekog lica kada ta primena nije, strogo uzev, neophodna zbog ponašanja samog tog lica vređa ljudsko dostojanstvo. Ako takvo ponašanje dosegne prag težine, onda ono **u načelu predstavlja povredu člana 3**.

18 *Crimailous v. Latvia*, presuda od 25. juna 2013, br. 6087/03 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Ireland v. United Kingdom*, presuda od 18. januara 1978, br. 5310/71 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

19 *Aydin v. Turkey*, presuda Velikog veća od 25. septembra 1997, br. 23178/94.

20 *Karabet and Others v. Ukraine*, presuda od 17. januara 2013, br. 38906/07 i 52025/07.

21 *Amirov v. Russia*, presuda od 27. novembra 2014, br. 51857/13.

22 Lica koja su pod kontrolom države zbog same činjenice da su lošeg zdravstvenog stanja ili da nemaju poslovnu sposobnost razlikuju se od lica koja su pod kontrolom države zbog toga što su počinila zločin ili zbog toga što postoji osnovana sumnja da su to učinila. Međutim, i u jednom i u drugom slučaju, država ima obaveze saglasno članu 3 Konvencije.

Zahtevi za sprovođenje krivične istrage i nesporne teškoće s kojima je suočena borba protiv kriminala ne ograničavaju zaštitu koja se mora pružiti fizičkom integritetu pojedinaca, koji je zaštićen članom 3.²³ Vreme u kome je pojedinac uhapšen, pre njegovog zvaničnog pritvora, jeste ono vreme kada često postoji najveći rizik od kršenja prava po Konvenciji. Upravo u toj fazi postoji opasnost da pojedinac bude lišen slobode primenom fizičke sile i onda saslušan. Mogu mu biti stavljene lisice na ruke i može biti pretresen do gole kože. Metodi lišenja slobode i hapšenja mogu prekršiti član 3. Tu će se otvoriti i pitanja po članu 6, kojim je zajemčeno pravo na pravično suđenje. Presudno je važno da se **obezbedi pristup advokatu** kako bi se osiguralo da neće biti prekršeno pravo po Konvenciji.

Svaka primena sile prilikom hapšenja mora biti i **neophodna i srazmerna**. Primeri u kojima primena sile može biti neophodna obuhvataju one situacije u kojima postoji razlog da se veruje kako će se lice o kojem reč suprotstaviti hapšenju, ili pobeći, ili prouzrokovati povredu ili štetu, ili ukloniti dokaze. Svaka takva primena sile mora biti srazmerna. Bilo je situacija kada je ustanovljeno da su posledice načina hapšenja na pojedinca ili članove njegove porodice koji su se nalazili u neposrednoj blizini, uključujući i maloletnu decu (koja sama nisu bila uhapšena), predstavljao ponižavajuće postupanje, pa samim tim i povredu člana 3.²⁴

Kada je reč o krivičnim istragama i suđenjima, postoji **apsolutna zabrana korišćenja svakog dokaza pribavljenog mučenjem ili nečovečnim ili ponižavajućim postupanjem**.²⁵ Bez takve zabrane, prava utvrđena članom 3 Konvencije bila bi ništava.

U kontekstu pretresa do gole kože, relevantni su takvi činioци kao što su pol kako onoga koji pretresa, tako i pretresanog lica, mesto na kome se pretres odvija i intruzivnost pretresa.²⁶ Kada je reč o liscicama i drugim sredstvima obuzdavanja, ocenjuje se način na koji se ta sredstva koriste, dužina njegove primene i sama nužnost te primene.²⁷

ESLJP priznaje da je u kontekstu **boravka u pritvoru svaki pojedinac posebno ranjiv na opasnost od zabranjenog postupanja**. Lišenje slobode stvara pojačanu

23 *Gutsanovi v. Bulgaria*, presuda od 15. oktobra 2013, br. 34529/10 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Hajnal v. Serbia*, presuda od 19. juna 2012, br. 36937/06 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

24 *Gutsanovi v. Bulgaria*, presuda od 15. oktobra 2013, br. 34529/10 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

25 *Gäffgen v. Germany*, presuda Velikog veća od 1. juna 2010, br. 22978/05 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Tomasi v. France*, presuda od 27. avgusta 1992, br. 12850/87.

26 *Valašinas v. Lithuania*, presuda od 24. jula 2001, br. 44558/98.

27 *Öcalan v. Turkey*, presuda Velikog veća od 12. maja 2005, br. 46221/99.

mogućnost za takve zloupotrebe.²⁸ I ovde mogućnost pristupa pravnom zastupniku pruža suštinski važan mehanizam zaštite. CPT naglašava da je opasnost od zastrašivanja i fizičkog zlostavljanja najveća upravo u periodu koji nastupa neposredno posle lišenja slobode. Tako je CPT ukazao na posebno veliku opasnost od zastrašivanja i fizičkog zlostavljanja u policijskim objektima.²⁹

Veliko veće je nedavno ponovo saopštilo sledeća načela koja su primenljiva u slučajevima lišenja slobode:³⁰

- (a) Način i metod izvršenja mera protiv pojedinca ne smeju podvrgavati to lice trpljenju ili tegobama one težine koja prekoračuje neizbežan nivo trpljenja svojstven samom lišenju slobode.
- (b) S obzirom na praktične zahteve boravka u zatvoru, zdravstveno stanje i dobrobit tog lica moraju biti na odgovarajući način zaštićeni, između ostalog i tako što će mu se pružiti potrebna medicinska briga i lečenje.
- (c) Nepostojanje namere da se lice koje je lišeno slobode ponizi ili obezvredi jeste činilac koji treba uzeti u obzir, ali samo to nepostojanje ne isključuje utvrđivanje povrede prava po Konvenciji.
- (d) Obaveze države po članu 3 primenjuju se bez obzira na finansijske ili logističke teškoće s kojima je ona suočena.

Sud naglašava važnost kako preventivne uloge CPT-a u nadgledanju uslova pritvora, tako i standarda koje on u tom smislu razvija. Stoga Sud ponavlja da kada odlučuje o slučajevima u kojima se radi o uslovima pritvora, on pomno vodi računa o tim standardima.³¹

Činioci koje treba uzeti u obzir kada se procenjuju **uslovi pritvora/zatvora** obuhvataju: objekte za spavanje; objekte za pranje i obavljanje nužde; temperaturne ekstreme; prirodnu svetlost; hranu i vodu; zaraženost štetočinama; izloženost bolesti; mogućnost fizičkog vežbanja; pravo na posetu; zdravstvenu negu; pretrpanost prostorija (ako su predviđena manje od tri kvadratna metra podnog prostora po zatvoreniku u kolektivnim sobama, onda postoji snažna pretpostavka da je prekršeno pravo po Konvenciji; to se može sporiti ukoliko boravak u takvoj prostoriji traje kratko, povremeno i

²⁸ *Hajnal v. Serbia*, presuda od 19. juna 2012, br. 36937/06 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

²⁹ Šesti opšti izveštaj 1996, stav 15; Deveti opšti izveštaj 1999, stav 23.

³⁰ *Muršić v. Croatia*, presuda Velikog veća od 20. oktobra 2016, br. 7334/13 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Wenner v. Germany*, presuda od 1. septembra 2016, br. 62303/13 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Bulatović v. Montenegro*, presuda od 22. jula 2014, br. 67320/10 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

³¹ *Muršić v. Croatia*, presuda Velikog veća od 20. oktobra 2016, br. 7334/13 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

neznatno, ako je praćeno dovoljnom slobodom kretanja van ćelije i ako je pritvor-ski objekat odgovarajući, bez drugih otežavajućih aspekata ili uslova).³²

Procenjuje se **dužina i kumulativno dejstvo svih tih uslova**. Relevantne su i **lične karakteristike** pojedinca o kome je reć. Pojedinici sa ogranićenom mogućnošću kretanja zbog invalidnosti mogu naroćito da pate u neadekvatnom životnom prostoru.³³ Za mentalno obolela lica (bilo da se njihov boravak odvija u kriminalnom ili ćisto medicinskom kontekstu) procena o tome da li su uslovi dovoljni **mora** uzeti u obzir njihovu ranjivost i njihovu nesposobnost, u nekim slućajevima, da se koherentno požale ili, u celini uzev, naćin na koji na njih deluje bilo kakvo posebno postupanje. Osećaj inferiornosti i nemoći koji je tipićan za lica obolela od mentalnih poremećaja poziva na pojaćanu budnost. Nije primereno, na primer, jednostavno postupati prema zatvorenicima sa odrećenim psihološkim teškoćama „na isti naćin” na koji se postupa sa ostalim zatvorenicima.³⁴

Boravak u samici nije, sam po sebi, suprotan ćlanu 3. Međutim, i ovde su relevantni dužina i neophodnost stavljanja u samicu, zdravstveno stanje zatvorenika i bilo koje drugo postupanje koje mođe biti u vezi s tim. Ćinjenica da se tvrdi da je zatvorenik smešten u samicu zarad njegove zašćite ne mora nužno biti ćinilac koji će osloboditi vlasti od sumnje na povredu prava po Konvenciji.

Država mođe snositi odgovornost ne samo za zlostavljanje koje poćine slućbena lica već i ono zlostavljanje koje poćine drugi zatvorenici.³⁵ Obim obaveze da se spreći zabranjeno postupanje ćiji su poćinioci privatna lica detaljnije je objašnjen dole, u odeljku 3 d).

Kada je znanje o događajima o kojima je reć u celini ili u najvećem delu iskljućivo u domenu državnih vlasti, kao što je slućaj kada se radi o licima koja su pod kontrolom države ili koja je država lišila slobode, javljaju se snažne ćinjenićne pretpostavke. U takvim slućajevima teret dokazivanja će biti na državi, tj. ona će biti u obavezi da prući zadovoljavajuće i ubedljivo objašnjenje. Ako takvog objašnjenja nema, država mođe biti smatrana odgovornom za povredu prava po Konvenciji.³⁶

32 *Muršić v. Croatia*, presuda Velikog veća od 20. oktobra 2016, br. 7334/13 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

33 *Arutyunyan v. Russia*, presuda od 10. januara 2012, br. 48977/09.

34 *Dybeku v. Albania*, presuda od 18. decembra 2007, br. 41153/06.

35 *Rodić and Others v. Bosnia and Herzegovina*, presuda od 27. maja 2008, br. 22893/05 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

36 *Hajnal v. Serbia*, presuda od 19. juna 2012, br. 36937/06 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Tomasi v. France*, presuda od 27. avgusta 1992, br. 12850/87; *Aksoy v. Turkey*, presuda od 18. decembra 1996, br. 21987/93; *Selmouni v. France*, presuda Velikog veća od 28. jula 1999, br. 25803/94.

Izuzetno je važno da se vodi evidencija u svim slučajevima u kojima su pojedinci pod neposrednom kontrolom države. **Detaljno, redovno i tačno nadgledanje i vođenje dosijea** ne samo da smanjuje opasnost od incidenata u smislu povrede člana 3 već omogućuje da se vodi precizna evidencija o svim promenama zdravstvenog stanja i eventualnim povredama, što može pomoći državnim vlastima.³⁷ To je najbolji način da se evidentiraju uslovi u kojima se drži pojedinac i to omogućuje da se redovno preispituje njegovo stanje. Države se ne mogu osloniti na činjenicu da povrede nisu evidentirane onda kada žele da ospore tvrdnje o zabranjenom postupanju.³⁸ Isto tako, država se ne može osloniti na neuverljive nalaze loše sprovedene istrage.³⁹

CPT je saopštio da će osnovni mehanizmi zaštite koji su na raspolaganju pojedincu koji se nalazi u policijskom pritvoru biti osnaženi, a rad samih policijskih službenika olakšan ako za svako lice koje je lišeno slobode, tj. za **svakog pritvorenika** postoji **pojedinačni sveobuhvatni dosije**, u kome se mogu evidentirati svi aspekti njegovog pritvora i svi postupci koji su preduzeti prema njemu, uključujući sledeće podatke:⁴⁰

- (a) kada je pojedinac lišen slobode;
- (b) razlozi za sve mere koje su preduzete u odnosu na pojedinca;
- (c) kada je pojedincu rečeno koja su njegova prava i šta mu je tačno rečeno;
- (d) svi znaci fizičke povrede ili mentalne bolesti;
- (e) kada je pojedinca posetio neki prijatelj, član porodice, službenik konzulata ili advokat;
- (f) kada je pojedincu ponuđena hrana ili voda;
- (g) kada je saslušan;
- (h) kada je premešten ili pušten na slobodu.

Pritvorenici će se boriti da predoče dokaze o institucionalnim propustima i propustima službenih lica. Iz tih razloga, ESLJP smatra da se od država **traži da predoče dokaze kojima će pobiti takve utužive pritužbe**.⁴¹ Izveštaji CPT-a, kao i drugi izveštaji vladinih i nevladinih organizacija o opštim relevantnim uslovima pritvora često se koriste da bi se potkrepili navodi.⁴²

37 *Salman v. Turkey*, presuda Velikog veća od 27. juna 2000, br. 21986/93; *Hilal Mammadou v. Azerbaijan*, presuda od 4. februara 2016, br. 81553/12.

38 *Dedouskiy and Others v. Russia*, presuda od 15. maja 2008, br. 7178/03.

39 *Virabyan v. Armenia*, presuda od 2. oktobra 2012, br. 40094/05 (Država je nastojala da objasni povrede podnosioca predstavke, uključujući ranu na testisu, pozivanjem na pad.)

40 Drugi Opšti izveštaj, stav 40.

41 *Ogica v. Romania*, presuda od 27. maja 2010, br. 24708/03.

42 *M. S. S. v. Belgium and Greece*, presuda Velikog veća od 21. januara 2011, br. 30696/09 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

(b) Medicinska pomoć licima koja su pod neposrednom kontrolom države

Države **moraju** zaštititi fizičko i mentalno blagostanje lica koja su pod njihovom kontrolom, a lišena su slobode, bilo zbog krivičnih postupaka, bilo zbog toga što je reč o pojedincu kome jednostavno nije dobro ili nije poslovno sposoban. To podrazumeva **pružanje adekvatne medicinske pomoći**. Kada države odluče da teško obolelu osobu drže u pritvoru, one moraju ispoljiti posebno staranje tako što će jemčiti uslove koji odgovaraju posebnim potrebama tog lica.

Teško je odrediti „adekvatnost” medicinske pomoći. Medicinsko lečenje koje se obezbeđuje u zatvorskim objektima mora biti takvog nivoa da je uporedivo sa onim lečenjem koje je država obećala da će pružati stanovništvu u celini. To ne znači da svakom zatvoreniku mora biti zajemčen isti nivo lečenja koji je dostupan u najboljim zdravstvenim ustanovama van zatvora.⁴³ ESLJP zadržava dovoljnu fleksibilnost u definisanju traženog standarda zdravstvene zaštite tako što o tome odlučuje za svaki slučaj pojedinačno. Taj standard treba da bude „kompatibilan s ljudskim dostojanstvom”, ali uzimajući u obzir „praktične zahteve boravka u zatvoru”.⁴⁴

ESLJP je taj koji odlučuje da li je država predočila **verodostojne i ubedljive dokaze** da su zdravstveno stanje i odgovarajuće lečenje podnosioca predstavke bili na primeren način ocenjeni i evidentirani, kao i dokaze da je podnosilac predstavke dobio adekvatnu medicinsku negu za vreme boravka u zatvoru/pritvoru.⁴⁵

Države moraju osigurati sledeće:⁴⁶

- (a) da se vodi sveobuhvatna evidencija o stanju zdravlja pritvorenika/zatvorenika i o lečenju koje dobija;
- (b) da se redovno i sistematično organizuje nadzor koji podrazumeva sveobuhvatan plan lečenja kako bi se na odgovarajući način lečili zdravstveni problemi pritvorenika/zatvorenika ili kako bi se sprečilo pogoršanje tih problema;

43 *Wenner v. Germany*, presuda od 1. septembra 2016, br. 62303/13 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Grori v. Albania*, presuda od 7. jula 2009, br. 25336/04 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

44 *Siništaj and Others v. Montenegro*, presuda od 24. novembra 2015, br. 1451/10 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

45 *Wenner v. Germany*, presuda od 1. septembra 2016, br. 62303/13 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

46 *Siništaj and Others v. Montenegro*, presuda od 24. novembra 2015, br. 1451/10 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Wenner v. Germany*, presuda od 1. septembra 2016, br. 62303/13 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Grori v. Albania*, presuda od 7. jula 2009, br. 25336/04 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Blokhin v. Russia*, presuda Velikog veća od 23. marta 2016, br. 47152/06 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

- (c) da se obezbedi adekvatna nega i staranje;
- (d) da se ne uskraćuje lečenje;
- (e) da za lečenje nije potrebno odobrenje tužioca;
- (f) da se dijagnoza postavi hitno i tačno;
- (g) da svako lečenje odgovara oboljenju koje je kod zatvorenika dijagnosticirano, onako kako su ga prepisali kompetentni lekari;
- (h) da se stvore neophodni uslovi kako bi se propisano lečenje moglo sprovesti do kraja;
- (i) da se dobije dodatni savet lekara specijaliste kada je to potrebno, ako postoje oprečna lekarska mišljenja.

Kao i kada je reč o zatvorskim uslovima, i ovde imperativan značaj imaju nadzor, evidentiranje i stalno preispitivanje. Ako se ne vodi valjana evidencija, biće potkopani rezultati svakog postupka monitoringa ili nadzora. Kada je, na primer, reč o licu koje je mentalno obolelo i koje ima samoubilačke tendencije, to može dovesti do povrede (prava po Konvenciji) na osnovu nedovoljne medicinske nege.⁴⁷

Sama po sebi činjenica da se zdravstveno stanje podnosioca predstavke pogoršalo u zatvoru nije dovoljna da bi se izveo zaključak o povredi prava po Konvenciji. Treba ustanoviti da li je država blagovremeno **ponudila svu razumno moguću zdravstvenu negu** u svesnom naporu da osujeti razvoj bolesti o kojoj je reč.⁴⁸

Kada je reč o **prisilnim medicinskim intervencijama u terapeutske svrhe**:⁴⁹

- (a) primena medicinskog tretmana bez saglasnosti uračunljivog punoletnog pacijenta predstavlja mešanje koje može povrediti njegovo pravo na fizički integritet;
- (b) ako je cilj takvog načina lečenja očuvanje života pojedinca, na primer, prisilno hranjenje, mora se dokazati medicinska nužnost takvog lečenja;
- (c) relevantan činilac jeste to da li su prisilnu intervenciju naložili i sproveli lekari, kao i da li je lice o kome je reč stavljeno pod lekarski nadzor;
- (d) način ordiniranja ne sme prekoračiti minimalni nivo težine, a pre svega se mora voditi računa o tome da li lice oseća težak fizički bol ili patnju usled intervencije;

⁴⁷ *Keenan v. United Kingdom*, presuda od 3. aprila 2001, br. 27229/95 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

⁴⁸ *Siništaj and Others v. Montenegro*, presuda od 24. novembra 2015, br. 1451/10 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

⁴⁹ *V. C. v. Slovakia*, presuda od 8. novembra 2011, br. 18968/07 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Jalloh v. Germany*, presuda Velikog veća od 11. jula 2006, br. 54810/00 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Neumerzhitsky v. Ukraine*, presuda od 5. aprila 2005, br. 54825/00.

- (e) Sud će razmotriti da li je intervencija dovela do bilo kakvog pogoršanja zdravstvenog stanja lica o kome je reč ili je izazvala dugoročne negativne posledice;
- (f) treba da postoje procesna jemstva za donošenje odluke o intervenciji i mora se postupati u skladu s njima.

Načelno gledano, Konvencija ne zabranjuje pribegavanje **prisilnoj medicinskoj intervenciji koja će pomoći u istrazi krivičnog dela**. Međutim, svako mešanje u fizički integritet lica da bi se pribavili dokazi mora se odvijati pod pomnim nadzorom. Sledeći činioci su naročito značajni:⁵⁰

- (a) razmere u kojima je prisilna medicinska intervencija bila neophodna da bi se pribavili dokazi (uključujući, na primer, pitanje da li su razmotreni neki drugi, u manjoj meri intruzivni metodi za pribavljanje dokaza);
- (b) srazmernost intervencije u odnosu na težinu krivičnog dela za koje se sumnja da je počinjeno ili za koje je utvrđeno da je počinjeno;
- (c) zdravstveni rizici za osumnjičenog;
- (d) način na koji je postupak sproveden;
- (e) fizički bol i mentalna patnja koju je ta prisilna intervencija izazvala;
- (f) stepen pruženog medicinskog nadzora;
- (g) posledice po zdravlje osumnjičenog;
- (h) u svim okolnostima, intervencija ne sme dosegnuti minimalni nivo težine na osnovu koga bi dospela u polje dejstva člana 3.

Ako je stanje zdravlja zatvorenika takvo da mu je potrebna bolnička nega, dalji boravak u pritvoru/zatvoru, makar i u zatvorskoj bolnici, može sam po sebi predstavljati povredu prava po Konvenciji.⁵¹ Treba uzeti u obzir sledeća tri elementa:

- (a) zdravstveno stanje;
- (b) adekvatnost medicinske pomoći i nege koji mogu biti pruženi u pritvoru/zatvoru;
- (c) preporučljivost zadržavanja mere pritvora s obzirom na zdravstveno stanje podnosioca predstavke.

Lica koja su lišena slobode ne zbog toga što su osuđena za izvršena krivična dela, već zbog mentalnog oboljenja, moraju biti smeštena u **specijalizovane objekte u kojima postoji medicinska nega**. Ta lica su u ranjivom položaju i ona možda nisu u stanju da se požale zbog načina na koji se prema njima postupa, niti da zatraže pomoć. Kod njih

⁵⁰ *Jalloh v. Germany*, presuda Velikog veća od 11. jula 2006, br. 54810/00 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

⁵¹ *Aleksanyan v. Russia*, presuda od 22. decembra 2008, br. 46468/06.

može postojati visok stepen rizika od samoubistva ili mogu biti nesvesno nasilna. Način sprovođenja, neophodnost i dužina primene svakog vida sputavanja koje se koristi da bi se odgovorilo na takvo nasilje relevantni su činioci kada se procenjuje da li je povređeno pravo po Konvenciji. Naročito je u tom kontekstu **zabranjeno da se ta lica kažnjavaju zbog takvog svog ponašanja**. Tretman u takvim situacijama mora biti terapijski.

Kada je reč o deci, države se uvek moraju rukovoditi najboljim interesima deteta. Ako država razmatra mogućnost da dete liši slobode, treba medicinski proceniti zdravstveno stanje tog deteta kako bi se utvrdilo da li je predložena mera primerena.⁵²

(c) Vraćanje, proterivanje, izručenje

Države imaju pravo da kontrolišu ulazak, boravak i proterivanje stranaca. To, međutim, može otvoriti pitanje po članu 3 ako se **dokaže da postoji supstancijalni osnov za verovanje da će lice o kome je reč, u slučaju da bude proterano, biti suočeno sa stvarnom opasnošću od toga da bude podvrgnuto zlostavljanju**. U takvom slučaju, član 3 zabranjuje da se izvrši proterivanje. S obzirom na to da je ta zabrana apsolutna, ponašanje lica koje se proteruje, koliko god ono bilo nepoželjno ili opasno, ne može se uzeti u obzir. Sve domaće procedure za podnošenje zahteva za azil, odbijanje i žalbe takođe moraju primenjivati standarde koji obezbeđuju da se poštuje zabrana po članu 3.

To pitanje može da iskrsne u sledećim situacijama:

- (a) zabrana ulaska na granici;
- (b) odbijanje zahteva za azil;
- (c) odbijanje izdavanja viza;
- (d) deportacija nakon izricanja osuđujuće presude za krivično delo;
- (e) vansudski transferi lica iz jedne države u drugu u svrhu pritvora i saslušanja van normalnog pravnog sistema;
- (f) izručenje u drugu državu lica koja su optužena da su počinila neko krivično delo ili koja su osuđena za izvršenje krivičnog dela da bi se protiv njih vodio krivični postupak ili da bi im bile izrečene kazne;
- (g) grupno proterivanje s teritorije ili s granice te teritorije *može* otvoriti pitanje po članu 3 i zabranjeno je po članu 4 Protokola br. 4;
- (h) vraćanje (*push-backs*) ljudi iz države (na primer, odlukom državnih vlasti koje odbijaju pojedince na svojoj granici ili ih šalju na granicu umesto da obrade njihove zahteve za zaštitu);

⁵² *Blokhin v. Russia*, presuda Velikog veća od 23. marta 2016, br. 47152/06 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

- (i) situacije *chain-refoulement* /lančano vraćanje/ (tražioce azila vraćaju u neku treću zemlju, iz koje ih dalje vraćaju, možda nekoliko puta, pri čemu se oni suočavaju sa opasnošću od zabranjenog zlostavljanja).

Osnovna načela su sledeća:⁵³

- (a) Procena stvarne opasnosti mora biti **rigorozna**. Podnosioci predstavke treba da predoče dokaze koji mogu posvedočiti da postoji suštinski osnov za verovanje da će, ako mera o kojoj se razmišlja bude stvarno sprovedena u delo, oni biti izloženi realnoj opasnosti od podvrgavanja postupanju koje je u suprotnosti sa članom 3. Kada se takvi dokazi predoče, na državi je da odagna sve sumnje u vezi s tim.
- (b) ESLJP procenjuje sav materijal koji mu je predočen ili, ako je neophodno, materijal pribavljen *proprio motu*. On to čini naročito onda kada podnosilac predstavke ili treće lice predoči obrazloženi osnov koji dovodi u sumnju tačnost informacija na koje se pozvala država.⁵⁴ Procena koju izvrši država mora biti adekvatna i u dovoljnoj meri potkrepljena domaćom dokumentacionom građom, kao što su nacionalni izveštaji (izveštaji po zemljama – *national country reports*), kao i građom koja potiče iz drugih pouzdanih i objektivnih izvora, kao što su druge visoke strane ugovornice ili zemlje koje nisu visoke strane ugovornice, agencije UN-a, kao i ugledne nevladine organizacije.
- (c) Ako podnosilac predstavke još nije proteran u vreme kada Evropski sud razmatra taj slučaj, relevantno vreme za procenu biće vreme postupka pred Evropskim sudom. Potrebna je celovita i *ex nunc* (od sada nadalje) procena zato što se situacija u određenoj zemlji može vremenom menjati. Iako je istorijska pozicija zanimljiva (zato što istorijska perspektiva može osvetliti postojeću situaciju i njen verovatni dalji razvoj), odlučujući značaj imaju sadašnji uslovi. Stoga je takođe neophodno da se razmotre informacije koje su se pojavile nakon što su domaće vlasti donele konačnu odluku.

53 *El-Masri v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia*, presuda Velikog veća od 13. decembra 2012, br. 39630/09 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Al-Husin v. Bosnia and Herzegovina*, presuda od 7. februara 2012, br. 3727/08 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Al-Hanchi v. Bosnia and Herzegovina*, presuda od 15. novembra 2011, br. 48205/09 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Abdolkhani and Karimnia v. Turkey*, presuda od 22. septembra 2009, br. 30471/08.

54 Saglasno članu 36 Konvencije, ESLJP može pozvati svako zainteresovano lice koje nije podnosilac predstavke da podnese pismeni podnesak ili uzme učešće u raspravi.

- (d) Ako se proterivanje već dogodilo, postojanje opasnosti se mora procenjivati prvenstveno *ex tunc* (od samog početka) uz pozivanje na one činjenice koje su bile poznate, za koje se smatra da su bile poznate ili koje je trebalo da budu poznate državi u trenutku kada je izvršila tu deportaciju. Sud takođe uzima u obzir informacije koje stignu nakon izručenja ili deportacije.

ESLJP priznaje da države koje proteruju pojedince (uobičajeni primeri su oni kada je pojedinac proglašen krivim za izvršenje krivičnih dela terorizma) ili izručuju pojedince koriste diplomatske note kao standardno sredstvo da bi dobile uveravanja kako određena zemlja /zemlja u koju se lice proteruje/ neće pribеći zabranjenom postupanju protiv tog pojedinca. U svakom slučaju, ESLJP razmatra kvalitet tih uveravanja kako bi utvrdio da li se na ta uveravanja može osloniti (odnosno, ako je pojedinac već proteran ili izručen, da li se trebalo osloniti na ta uveravanja). Sud razmatra da li zemlja prijema ima dugu istoriju poštovanja demokratije, ljudskih prava i vladavine prava, kao i da li je redovno ispunjavala sva svoja data uveravanja.⁵⁵

Situacije u kojima se radi o **proterivanju teško obolelog lica** takođe mogu otvoriti pitanje po članu 3. Države nisu u obavezi da ublaže disparitet u pogledu zdravstvene zaštite u odnosu na zemlju prijema. U žiži pažnje je to da li država vrši akt usled kojeg će pojedinac biti izložen opasnosti od postupanja koje je zabranjeno članom 3.

To znači da se može ustanoviti da je reč o povredi prava po Konvenciji ako se može dokazati da postoji suštinski osnov za verovanje da je lice u neposrednoj opasnosti od umiranja ako bude izmešteno (iz jedne u drugu zemlju) ili da će se, ako nije u neposrednoj opasnosti od umiranja, suočiti sa stvarnom opasnošću od toga da bude izloženo teškom, brzom, nepovratnom pogoršanju svog zdravstvenog stanja, što će mu izazvati intenzivnu patnju ili znatno skratiti njegov očekivani životni vek zato što u zemlji prijema ne postoji odgovarajući vid lečenja ili mogućnost pristupa takvom lečenju.⁵⁶

⁵⁵ *Rrapo v. Albania*, presuda od 25. septembra 2012, br. 58555/10; *Othman (Abu Qatada) v. United Kingdom*, presuda od 17. januara 2012, br. 8139/09; *Chahal v. United Kingdom*, presuda Velikog veća od 15. novembra 1996, br. 22414/93.

⁵⁶ *Paposhvili v. Belgium*, presuda Velikog veća od 13. decembra 2016, br. 41738/10 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

Sledeća načela su relevantna u slučajevima premeštanja, odnosno vraćanja teško obolelog lica:⁵⁷

- (a) Primarnu odgovornost za sprovođenje Konvencije snose nacionalne vlasti od kojih se traži da ispitaju strahovanja podnosioca predstavke i da procene opasnosti s kojima se on suočava ako bude vraćen. ESLJP je supsidijaran u odnosu na nacionalne sisteme. Obaveza vlasti se ispunjava prvenstveno kroz primenu odgovarajućih procedura koje omogućuju da se takvo ispitivanje sprovede.
- (b) Podnosioci predstavke treba da prilože dokaze koji mogu da posvedoče da postoji suštinski osnov za verovanje da će oni biti izloženi stvarnoj opasnosti od postupanja koje je zabranjeno članom 3.
- (c) Država bi trebalo da odagna svaku sumnju koju pobuđuju ti dokazi. Navodna opasnost mora biti pomno ispitana.
- (d) Država mora razmotriti sve predvidljive posledice izmeštanja, odnosno vraćanja u svetlu opšte situacije u zemlji u koju se lice izmešta i u svetlu ličnih okolnosti samog podnosioca predstavke.
- (e) Država bi trebalo da uzme u obzir opšte izvore, kao što su izveštaji Svetske zdravstvene organizacije ili uglednih nevladinih organizacija.
- (f) Država bi trebalo da uzme u obzir lekarske izveštaje o zdravstvenom stanju podnosioca predstavke.
- (g) Ako i dalje postoje ozbiljne sumnje u vezi sa uticajem izmeštanja, odnosno vraćanja, država koja vraća mora pribaviti individualna i dovoljna i pouzdana uveravanja od države prijema kao preduslov za njegovo vraćanje, odnosno izmeštanje. Ta uveravanja se odnose na to da će tom licu biti dostupno lečenje kako se ono ne bi našlo u situaciji koja je u suprotnosti sa članom 3.
- (h) Činjenica da je zemlja u koju se lice vraća takođe visoka strana ugovornica Konvencije, te da bi podnosilac predstavke mogao i tamo da pokrene postupak, nije od odlučujućeg značaja. Države koje vraćaju strance nisu oslobođene dužnosti da spreče zlostavljanje.

⁵⁷ *Paposhuili v. Belgium*, presuda Velikog veća od 13. decembra 2016, br. 41738/10 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Othman (Abu Qatada) v. United Kingdom*, presuda od 17. januara 2012, br. 8139/09.

(d) Pozitivna obaveza da se spreči zlostavljanje čiji su počinioci privatna lica

Da bi iskrsnula pozitivna obaveza kada je počinitelj spornog postupanja neko privatno a ne službeno lice, mora se utvrditi da je država **u vreme kada se incident dogodio znala ili je trebalo da zna za stvarnu i neposrednu opasnost** od toga da će treće lice svojim krivičnim delima počiniti **zlostavljanje** identifikovanog pojedinca ili pojedinaca, kao i da je država **propustila da preduzme mere na koje je ovlašćena i za koje se, ako se trezveno procenjuje, moglo očekivati** da će se pomoću njih sprečiti zlostavljanje.⁵⁸ To nije test proistekao iz teorije uzroka („da nije bilo, onda ne bi” – *but-for*).⁵⁹

Obim pozitivnih obaveza države može se razlikovati između, s jedne strane, slučajeva u kojima su nasilno postupala službena lica i, s druge strane, slučajeva u kojima su nasilje počinili privatni pojedinci.⁶⁰

Država ne može kroz svoj pravni sistem da garantuje da se zabranjeno postupanje nikada neće dogoditi. Isto tako, država ne može garantovati da će, ako takvo postupanje bude primenjeno, krivični postupak dovesti do određene kazne. Pre se može reći da će povreda biti ustanovljena tamo gde unutrašnji pravni poredak, naročito krivični zakon, ne pruža **praktičnu i delotvornu zaštitu prava utvrđenih** članom 3 Konvencije.⁶¹

Onog trenutka kada ESLJP utvrdi da nivo težine nasilja koje su izvršili privatni pojedinci povlači zaštitu po osnovu člana 3, jasno je da to znači da taj član zahteva sprovođenje adekvatnih krivičnopravnih mehanizama. To treba podržati zakonima i policijskim mehanizmom za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje kršenja tih odredaba.

Evropski sud je s vremena na vreme takođe ukazivao na posebnu ranjivost određenih grupa u društvu i potrebu za aktivnijim učešćem države u njihovoj zaštiti. Slede neki od primera:

58 *Bălșan v. Romania*, presuda od 23. maja 2017, br. 49645/09 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Đorđević v. Croatia*, presuda od 24. jula 2012, br. 41526/10 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *M. and M. v. Croatia*, presuda od 3. septembra 2015, br. 10161/13 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *E. and Others v. United Kingdom*, presuda od 26. novembra 2002, br. 33218/96; *Mastromatteo v. Italy*, presuda Velikog veća od 24. oktobra 2002, br. 37703/97.

59 *O’Keefe v. Ireland*, presuda Velikog veća od 28. januara 2014, br. 35810/09 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

60 *Beganović v. Croatia*, presuda od 25. juna 2009, br. 46423/06 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

61 *Beganović v. Croatia*, presuda od 25. juna 2009, br. 46423/06 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

- (a) **Deca i osobe s fizičkim ili mentalnim invaliditetom.**⁶² ESLJP je primetio da je Komitet UN-a za prava deteta naglasio da se mora doneti čitav niz mera za zaštitu dece od svih oblika nasilja, što obuhvata sprečavanje nasilja, pravno zadovoljenje i obeštećenje žrtve.⁶³ Savet Evrope je takođe doneo Preporuku o integrisanim nacionalnim strategijama za zaštitu dece od nasilja.⁶⁴
- (b) **Verske manjine.**⁶⁵ Ako bi se verski motivisano nasilje i brutalnost tretirali na ravnopravnoj osnovi sa slučajevima u kojima nema takvih konotacija, to bi značilo da se zatvaraju oči pred specifičnom prirodom akata koji deluju posebno pogubno po osnovna prava ili čije su posledice posebno pogubne po osnovna prava. Pripadnici verskih manjina takođe mogu biti suočeni s diskriminacijom proisteklom iz policijske istrage njihovih navoda; ta diskriminacija se manifestuje kroz skepticizam ili neosnovane pretpostavke.
- (c) **Žrtve porodičnog nasilja.** Države imaju pozitivnu obavezu da ustanove i delotvorno primenjuju sistem kažnjavanja svih oblika porodičnog nasilja i da žrtvama obezbede mehanizme zaštite.⁶⁶ Sud će razmotriti da li su vlasti u dovoljnoj meri uzele u obzir načela koja proističu iz njegovih presuda o sličnim pitanjima, čak i onda kada je reč o slučajevima koji se tiču drugih država. U tumačenju odredaba Konvencije i obima obaveza države u konkretnim slučajevima, ESLJP nastoji da pronađe svaki konsenzus i zajedničke vrednosti koje proističu iz prakse evropskih država i specijalizovanih međunarodnih instrumenata, kao što su Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, obraćajući u isto vreme pažnju na evoluciju normi i načela međunarodnog prava kroz druge instrumente, kao što je Konvencija iz Belema u Parau (*Convention of Belém do Pará*), u kojoj se konkretno utvrđuju dužnosti država u pogledu iskorenjavanja rodno zasnovanog nasilja. Ipak, nije zadatak Evropskog suda da

62 *Đorđević v. Croatia*, presuda od 24. jula 2012, br. 41526/10 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *O’Keeffe v. Ireland*, presuda Velikog veća od 28. januara 2014, br. 35810/09 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

63 *C. A. S. and C. S. v. Romania*, presuda od 20. marta 2012, br. 26692/05 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

64 *M. and M. v. Croatia*, presuda od 3. septembra 2015, br. 10161/13 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *A. and Others v. United Kingdom*, presuda Velikog veća od 23. septembra 1998, br. 3455/05; *Bevacqua and S. v. Bulgaria*, presuda od 12. juna 2008, br. 71127/01.

65 *Milanovic v. Serbia*, presuda od 14. decembra 2010, br. 44614/07 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

66 *M. and M. v. Croatia*, presuda od 3. septembra 2015, br. 10161/13 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *A. and Others v. United Kingdom*, presuda Velikog veća od 23. septembra 1998, br. 3455/05; *Bevacqua and S. v. Bulgaria*, presuda od 12. juna 2008, br. 71127/01; *Bălșan v. Romania*, presuda od 23. maja 2017, br. 49645/09 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Opuz v. Turkey*, presuda od 9. juna 2009, br. 33401/02 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

zamena nacionalne vlasti i da umesto njih odabere najpogodnije mere iz širokog spektra mera koje se mogu preduzeti radi izvršenja pozitivnih obaveza.⁶⁷

- (d) **Tražioc azila i lica koja se nalaze u imigracionom pritvoru.** Države su proputile da donesu adekvatne odredbe za zadovoljenje suštinskih potreba tražilaca azila koji mogu biti bez bilo kakve porodične ili prijateljske podrške i bez mogućnosti da nađu posao. U objektima koji su konstruisani kao privremeni objekti pojedinci su na kraju ostali da borave veoma dugo.⁶⁸

(4) Procesna obaveza

Član 3 inherentno nameće **procesnu obavezu državama da delotvorno istraže incidentne navodnog zlostavljanja.** Ta obaveza je izuzetno važna. Bez nje bi bila nedelotvorna supstancijalna obaveza da se zabrani mučenje ili nečovečno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje. Zabranjeno ponašanje ostalo bi skriveno, a države bi mogle, u suštini, da postupaju nekažnjeno.⁶⁹

Obaveza da se sprovede istraga nije obaveza u pogledu rezultata, nego obaveza u pogledu sredstava. Ne mora svaka istraga zaključiti da je prikaz događaja koji je dao podnosilac predstavke tačan. Međutim, istraga mora biti **u stanju da dovede do utvrđivanja činjenica** i, ako se pokaže da su navodi istiniti, do **identifikovanja i kažnjavanja odgovornih lica.**⁷⁰

Navodi o zlostavljanju mogu se pojaviti i tamo gde je postojao lekarski nemar. U tom smislu, obaveza da se uspostavi delotvoran pravosudni sistem može se ispuniti ako pravni poredak pruža žrtvama građanskopravni lek koji omogućuje da se utvrdi odgovornost lekara o kome je reč i da se obezbedi odgovarajuće građanskopravno zadovoljenje, kao što je obeštećenje.⁷¹

67 *Opuz v. Turkey*, presuda od 9. juna 2009 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

68 *M. S. S. v. Belgium and Greece*, presuda Velikog veća od 21. januara 2011, br. 30696/09 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Rahimi v. Greece*, presuda od 5. aprila 2011, br. 8687/08; *Kaja v. Greece*, presuda od 27. jula 2006, br. 32927/03; *Shchebet v. Russia*, presuda od 12. juna 2008, br. 16074/07.

69 *El-Masri v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia*, presuda Velikog veća od 13. decembra 2012, br. 39630/09 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak). Procesna jemstva koja se traže po osnovu člana 2, prava na život, važe i za član 3.

70 *Grimailous v. Latvia*, presuda od 25. juna 2013, br. 6087/03 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

71 *V. C. v. Slovakia*, presuda od 8. novembra 2011, br. 18968/07 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak), u kontekstu člana 2, ali i člana 3.

Obaveza da se sprovede istraga odnosi se kako na navodno zlostavljanje čiji su počinioci privatna lica, tako i na ono čiji je počinitelj država.⁷²

Istrage koje se sprovode moraju biti:⁷³

- (a) ozbiljan pokušaj da se utvrdi šta se dogodilo pojedincu;
- (b) temeljne i delotvorne;
- (c) u stanju da dovedu do identifikovanja počinitelja;
- (d) u stanju da dovedu do kažnjavanja počinitelja;
- (e) otvorene za javni nadzor;
- (f) sprovedene bez odlaganja (kako bi se izbegao gubitak dokaza) i ekspeditivno.

Istražitelji moraju biti u stanju da:⁷⁴

- (a) ispituju svedoke i uzimaju iskaze od svih relevantnih pojedinaca, uključujući pripadnike policijskih i bezbednosnih snaga, kao i vladine zvaničnike;
- (b) pristupe relevantnim dokumentima;
- (c) procene relevantne dokumente sa stanovišta istinitosti i konzistentnosti;
- (d) osvetle neusklađenosti i izrazite nepodudarnosti u dokumentima;
- (e) slede liniju istrage koja može delovati protivrečno u odnosu na ono što se na prvi pogled vidi iz dokumentacije;
- (f) traže nezavisne dokaze i ekspertske savete, uključujući medicinske i forenzičke dokaze i savete za koje mogu biti potrebna temeljna medicinska ispitivanja, izveštaji, fotografije i autopsija;
- (g) sprovode istražu bez nepotrebnog odlaganja;
- (h) ostanu nezavisni i nepristrasni u svakom pogledu, uključujući i to da su sposobni da se odupru priklanjanju državnim organima, uključujući policiju; ne smeju automatski pretpostaviti da su državne vlasti postupale zakonito. To važi za nepostojanje institucionalne veze, kao i za nezavisnost u praktičnom smislu.

⁷² C. A. S. and C. S. v. Romania, presuda od 20. marta 2012, br. 26692/05 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

⁷³ El-Masri v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia, presuda Velikog veća od 13. decembra 2012, br. 39630/09 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); Jasar v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia, presuda od 15. februara 2007, br. 69908/01 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); Krsmanović v. Serbia, presuda od 19. decembra 2017, br. 19796/14 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

⁷⁴ El-Masri v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia, presuda Velikog veća od 13. decembra 2012, br. 39630/09 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); Jasar v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia, presuda od 15. februara 2007, br. 69908/01 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); Krsmanović v. Serbia, presuda od 19. decembra 2017, br. 19796/14 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); M. and M. v. Croatia, presuda od 3. septembra 2015, br. 10161/13 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

Kada je protiv nekog službenog lica podneta krivična prijava za dela koja obuhvataju zlostavljanje, važno je da to lice bude suspendovano sa dužnosti dok traje istraga i sudski postupak i da bude otpušteno ako bude proglašeno krivim.⁷⁵

Navodna žrtva mora:⁷⁶

- (a) biti u stanju da delotvorno učestvuje u istrazi u ovom ili onom obliku;
- (b) imati pristup informacijama koje se odnose na istragu;
- (c) imati, u određenim okolnostima, u skladu s procesnim obavezama države, delotvoran pristup besplatnom pravnom zastupniku;
- (d) da ospori odluke tužilaca u pogledu kvalifikacije postupanja prema njima.

Vlasti moraju uzeti u obzir situaciju u kojoj su žrtve posebno ranjive, kao i činjenicu da će ljudi koji su bili izloženi teškom zlostavljanju često biti u manjoj meri spremni ili voljni ili u stanju da iznesu pritužbu.⁷⁷

Kada se iznesu navodi po kojima je napad bio rasistički motivisan, vlasti su dužne da istraže i tvrdnju o rasizmu, pored okolnosti samog napada.⁷⁸ Kada istražuju nasilničke incidente za koje se sumnja da im je kao okidač poslužio rasizam, države moraju **preduzeti sve razumne korake da utvrde da li su postojali rasistički motivi** i da ustanove da li su određenu ulogu u događajima imala osećanja mržnje ili predrasuda po osnovu etničkog porekla nekog lica.⁷⁹ U praksi:

- (a) Obaveza da se sprovede istraga zbog mogućih rasističkih konotacija predstavlja obavezu u pogledu sredstava koja se primenjuju – preduzimanje svih

75 *El-Masri v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia*, presuda Velikog veća od 13. decembra 2012, br. 39630/09 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Jasar v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia*, presuda od 15. februara 2007, br. 69908/01 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Savitskiy v. Ukraine*, presuda od 26. jula 2012, br. 38773/05 (nedovoljna nezavisnost i nepristrasnost u situaciji u kojoj su optuženi policijski službenici uzimali iskaze od relevantnog svedoka, a njihovo odeljenje je sprovodilo istragu); *Cestaro v. Italy*, presuda od 7. aprila 2015, br. 6884/11 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

76 *El-Masri v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia*, presuda Velikog veća od 13. decembra 2012, br. 39630/09 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Jasar v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia*, presuda od 15. februara 2007, br. 69908/01 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Bălșan v. Romania*, presuda od 23. maja 2017, br. 49645/09 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak); *Savitskiy v. Ukraine*, presuda od 26. jula 2012, br. 38773/05; *Macovei and Others v. Romania*, presuda od 21. juna 2007, br. 5048/02.

77 *Krsmanović v. Serbia*, presuda od 19. decembra 2017, br. 19796/14 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

78 *Abdu v. Bulgaria*, presuda od 11. marta 2014, br. 26827/08.

79 *Škorjanec v. Croatia*, presuda od 28. marta 2017, br. 25536/14 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

razumnih mera, vođenje računa o okolnostima – a ne obavezu da se postigne određeni rezultat;

- (b) Kao zločini iz mržnje ne kvalifikuju se samo akti koji su isključivo zasnovani na karakteristikama žrtve. Počinioci mogu imati mešovite motive na koje utiču stavovi puni predrasuda prema grupi kojoj pripada žrtva ili grupi za koju se smatra da joj ta žrtva pripada;
- (c) Vlasti imaju obavezu da nastoje da ustanove eventualnu vezu između rasističkih stavova i datog nasilničkog čina;
- (d) Sam čin može biti zasnovan na stvarnim ili pretpostavljenim ličnim karakteristikama žrtve ili njenoj stvarnoj ili pretpostavljenoj povezanosti s drugim licem ili pripadnosti istom krugu s tim licem koje stvarno poseduje ili za koje se pretpostavlja da poseduje te karakteristike.

Države moraju obezbediti da njihov unutrašnji pravni sistem sadrži strukture koje su adekvatne da omogućue takvu istragu. Tu je relevantna upravna praksa, da li ona odražava važeće zakonodavstvo. Države treba da postave sledeća pitanja:

- (a) Da li različiti sektori države međusobno sarađuju onako kako je to potrebno?
- (b) Da li razumeju supstancijalnu zaštitu koju pruža član 3?
- (c) Da li su dati na uvid adekvatni podaci?
- (d) Da li je obelodanjeno ko su počinioci?
- (e) Da li postoji odgovarajuća obuka učesnika u svim fazama istrage, hapšenja, proglašavanja krivim i izricanja presude – od detektiva i policijskih službenika do sudija apelacionih sudova?

Relevantan činilac je **adekvatnost kazni predviđenih krivičnim zakonodavstvom**. Blage kazne za počinioce mogu posvedočiti o nedostatku delotvornosti istrage i suđenja zato što u tom slučaju nema efekta odvraćanja.⁸⁰ Strogi rokovi zastarevanja takođe mogu dovesti do kršenja procesne obaveze.⁸¹

Član 13 Konvencije utvrđuje pravo na **delotvoran pravni lek**. Za svrhu člana 3 težište se stavlja na izvršenje procesne obaveze. Nakon što se ustanovi povreda prava po Konvenciji, isplata naknade žrtvi je nužan,⁸² ali ne i dovoljan odgovor. Da nije tako, države bi mogle jednostavno da „plate” da bi mučile. Na taj način bi postala nedelotvorna zabrana po članu 3 uprkos svom fundamentalnom značaju.

80 *Zontul v. Greece*, presuda od 17. januara 2012, br. 12294/07 (utvrđeno je da je kazna od šest meseci zatvora izrečena pripadniku graničarskih jedinica koji je mučio jednog tražioca azila nesrazmerno blaga).

81 *Beganović v. Croatia*, presuda od 25. juna 2009, br. 46423/06 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

82 *Cestaro v. Italy*, presuda od 7. aprila 2015, br. 6884/11 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

Kada se lice koje je optuženo za krivična dela saslušaava metodima koji su zabranjeni po članu 3 i kada se može reći da je rezultat saslušanja bio takav da je to lice doveo u nepovoljan procesni položaj, ESLJP razmatra da li su primereni i drugi vidovi obeštećenja. ESLJP nije isključio mogućnost da se država uhvati u koštac s trajnim uticajem zabranjenog ponašanja i pitanjem isključenja dokaza pribavljenih takvim ponašanjem.⁸³

(5) Zaključna zapažanja

Zabrana mučenja jedna je od najosnovnijih vrednosti demokratskih društava. Imperativno je da države ispune svoju dužnost obuhvaćenu Konvencijom da obuče detektive, policijske službenike, pripadnike snaga bezbednosti, advokate, sudije na svim nivoima, zatvorsko osoblje, odbore za odobravanje uslovnog otpusta, dobročiniteljske ustanove, zdravstvene radnike, službenike imigracionih odeljenja i graničare o konvencijskim standardima u ovoj oblasti.

Supstancijalne obaveze koje zabranjuju i sprečavaju zlostavljanje moraju ispuniti sve države koje tvrde da poštuju i štite vladavinu prava. Ta procesna obaveza nije ništa manje presudno važna. Bez valjane istrage, ostaće duboko zakopani dokazi o povredama prava. Bez identifikovanja i kažnjavanja počinitelaca, zloupotrebe će se nastaviti.

Sledi izbor sažetaka slučajeva o kojima je rešavao Evropski sud za ljudska prava kako bismo dodatno ilustrovali i razradili pitanja o kojima je bilo govora u ovom uvodnom, teorijskom delu.

83 *Cäffgen v. Germany*, presuda Velikog veća od 1. juna 2010, br. 22978/05 (priložena uz ovu publikaciju kao sažetak).

Sažeci slučajeva

Nema opasnosti od zlostavljanja suprotnog članu 3 u slučaju deportacije stranog mudžahedina u Tunis

PRESUDA U PREDMETU AL HANČI PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE

15. novembar 2011.

(predstavka br. 48205/09)

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke, Amar Al Hanči (Ammar Al Hanchi), bio je tuniski državljanin rođen 1965. godine. U Bosnu i Hercegovinu je stigao tokom rata 1992–95. godine i pridružio se stranim mudžahedinima (mudžahedinski pokret je muslimanski pokret koji tvrdi da vodi džihad ili sveti rat). Posedovao je falsifikovane dokumente na osnovu kojih je 1995. godine dobio nacionalnu ličnu kartu. Docnije, 1997. godine, oženio se državljankom Bosne i Hercegovine. Bračni par ima dvoje dece, od kojih je jedno rođeno 1998, a drugo 2000. godine.

U aprilu 2009. godine vlasti su ustanovile da je g. Al Hanči ilegalni imigrant. U maju 2009, na osnovu stranih obaveštajnih izveštaja, doneta je odluka da g. Al Hanči predstavlja pretnju nacionalnoj bezbednosti. Na osnovu toga je doneto rešenje o proterivanju i zabranjeno mu je da se u narednih pet godina vrati u Bosnu i Hercegovinu.

U julu 2009. godine, g. Al Hanči je podneo zahtev za azil, tvrdeći da će, ukoliko bude vraćen u Tunis, biti suočen sa postupanjem koje je suprotno članu 3 Konvencije. Njegov zahtev za azil je odbačen i u decembru 2009. godine uručeno mu je rešenje o proterivanju.

2. Odluka Suda

G. Al Hanči se požalio da će, usled njegove povezanosti sa stranim mudžahedinima, proterivanje u Tunis dovesti do toga da bude izložen postupanju koje je suprotno sa odredbama člana 3 Konvencije. Sem toga, g. Al Hanči je naveo da su u njegovom slučaju bili prekršeni članovi 5 i 8 Konvencije, jer je lišenje slobode do proterivanja bilo nezakonito i zato što će proterivanje dovesti do povrede veza sa porodicom.

Član 3

Razmatrajući tvrdnje koje je podnosilac predstavnik izneo u vezi sa članom 3 Konvencije, Sud se pozvao na zaključke Parlamentarne skupštine Saveta Evrope i specijalnih izvestilaca UN: ti zaključci su ukazivali na to da su u Tunisu preduzeti koraci u pravcu razvoja demokratskog sistema vladavine u zemlji. Evropski sud se posebno pozvao na one odeljke tih izveštaja u kojima se navodi sledeće: (a) proglašena je amnestija kojom su obuhvaćeni svi politički zatvorenici; (b) raspuštena je Državna služba bezbednosti; i (c) neki visoki zvaničnici su smenjeni ili je protiv njih pokrenut krivični postupak zbog toga što su u prošlosti kršili ljudska prava. S obzirom na sve te zaključke, Sud je smatrao da, iako u Tunisu još uvek, prema izveštajima, ima slučajeva postupanja suprotnog članu 3 Konvencije, to su ipak tamo sporadični incidenti. Sud je posebno ukazao na to da nema znakova da su, posle promene režima, islamisti kao grupa sistematski na meti.

Sud je takođe uzeo u obzir to što je Tunis pristupio Opcionom protokolu uz Konvenciju UN protiv mučenja, kao i to što je usvojio Opcioni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima. Samim tim, ta zemlja je u zakonskom smislu priznala nadležnost Komiteta za ljudska prava UN da razmotri pojedinačne slučajeve u kojima se tvrdi da je bilo zlostavljanja. U takvim okolnostima, Sud je stao na stanovište da postoji rešenost vlasti Tunisa da iskorene kulturu nasilja i nekažnjivosti koja je prevladavala u vreme prethodnog režima. Iz svih tih razloga, Evropski sud je zaključio da nema opasnosti da će se, ako bude deportovan u Tunis, prema g. Al Hančiju postupati protivno članu 3 Konvencije.

Članovi 5, 6 i 8

Sud je odbacio preostale pritužbe g. Al Hančija.

Sud je utvrdio da je g. Al Hanči lišen slobode i stavljen u pritvor u očekivanju proterivanja potpuno u skladu sa domaćim zakonima, u povoljnim uslovima, a ne na osnovu proizvoljnih razloga. Prema tome, u ovom slučaju nije bio prekršen član 5.

Što se tiče navodne nepravilnosti postupka za proterivanje, Sud je podsetio da odluke koje se tiču ulaska u zemlju, boravka i proterivanja stranaca nisu zaštićene po osnovu člana 6, budući da se tu ne radi o utvrđivanju građanskih prava i obaveza.

Konačno, u vezi sa pritužbom koju je g. Al Hanči izneo u vezi sa članom 8 Konvencije, Sud je primetio da žalba Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine, u načelu, predstavlja delotvorni pravni lek u smislu Konvencije. S obzirom na to je žalba g. Al Hančija i dalje

u postupku rešavanja pred sudom, kao i da Konvencija ne nalaže da podnosioci predstavlki koji se obraćaju Sudu zbog deportacije po osnovu člana 8 imaju pristup pravnom leku sa automatskim suspenzivnim dejstvom (za razliku od pritužbi po osnovu člana 3), njegova pritužba izneta po osnovu člana 8 je preuranjena.

Deportovanjem stranog mudžahedina u Siriju bio bi prekršen član 3 zato što postoji opasnost od zlostavljanja, a proizvoljnim pritvorom pre postupka deportacije prekršen je član 5

PRESUDA U PREDMETU AL HUSIN PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE

7. februar 2012.
(predstavka br. 3727/08)

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke, Al Husin, rođen je u Siriji, a 1983. godine preselio se u tadašnju Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju radi studija. Godine 1993. upoznao se u Hrvatskoj s jednom izbeglicom iz Bosne i Hercegovine, oženio se njome i dobili su troje dece; svi oni imaju bosansko državljanstvo i živeli su u Bosni i Hercegovini u vreme izricanja presude.

Tokom rata u Bosni i Hercegovini 1992–1995. Al Husin je pristupio jedinici stranih mudžahedina kojoj je cilj bio pružanje podrške bosanskim muslimanima u njihovoj oružanoj borbi. Međutim, nije jasno koliko je dugo Al Husin bio pripadnik *El mudžahedina*, specijalne jedinice u sklopu lokalne Armije Republike Bosne i Hercegovine. Ta jedinica je uglavnom bila sastavljena od stranih mudžahedina, ali su kasnije pripadnici lokalnog stanovništva brojačano nadjačali strane borce u njoj. Takođe nije jasno kada je Al Husin dobio bosansko državljanstvo, ali se čini da se to dogodilo negde između 1992. i 1994. godine. Tokom 2001. i 2007. nadležni upravni organ je poništio odluku o naturalizaciji iz 1992, odnosno 1994. godine, saopštivši da je podnosilac predstavke stekao bosansko državljanstvo na temelju prevarnog ponašanja, lažnih informacija i prikrivanja bitnih činjenica. Usled toga podnosilac predstavke je postao lice koje nezakonito boravi u BiH.

Al Husin je podneo nekoliko zahteva za izdavanje boravišne dozvole, ali je služba za strance sve te zahteve odbacila na temelju poverljivih obaveštajnih izveštaja, saopštavajući da podnosilac zahteva predstavlja opasnost po nacionalnu bezbednost. Posle svakog takvog odbijanja Al Husinu bi bio dat rok od 15 dana da dobrovoljno napusti zemlju.

Al Husin je zatražio azil 1. juna 2007. Izjavio je da će ga sirijske vlasti doživljavati kao pripadnika organizacije *Muslimanska braća*, koja je proglašena ilegalnom, ili kao islamistu. Tvrdio je da su sirijske vlasti upoznate s njegovim aktivnostima u Bosni i

Hercegovini i da su navodno saslušale njegovog oca i braću s tim u vezi, kao i da je jedan od njegove braće devet meseci bio držan u pritvoru zato što je odbio da ga špijunira. Al Husin je tvrdio da bi on, ako bi bio deportovan, s obzirom na vladajuću političku situaciju i situaciju u pogledu ljudskih prava u Siriji, bio izložen opasnosti da bude podvrgnut zlostavljanju i azil je zatražio na toj osnovi, kao i na osnovu svog prava na poštovanje privatnog i porodičnog života pošto je istakao da bi ga, ako bi bio deportovan, to odvojilo od žene i dece. Služba za azil je 8. avgusta 2007. odbila njegov zahtev za azil i dala mu rok od 15 dana za dobrovoljni odlazak, saopštavajući da on nije suočen sa stvarnom opasnošću od podvrgavanja zlostavljanju. Tu odluku je podržao Sud Bosne i Hercegovine, ali je Ustavni sud vratio nižem sudu odluku u vezi s njegovim zahtevom da se održi ponovno suđenje iz razloga porodičnog života i naznačio je da podnosilac predstavke ne bi smeo da bude deportovan dok je slučaj u postupku. Sud Bosne i Hercegovine je odbio zahtev i vratio ga službi za strance na ponovno razmatranje. Služba za strance je 2009. odbila njegov zahtev za dozvolu boravka i odredila mu rok od 15 dana za dobrovoljni odlazak iz zemlje. Tu odluku su podržali i Ministarstvo bezbednosti i Sud Bosne i Hercegovine. Podnosilac predstavke je izjavio ustavnu žalbu na tu odluku i postupak je u vreme izricanja ove presude još uvek u toku.

Služba za strance je 6. oktobra 2008. smestila Al Husina u imigracioni centar iz razloga bezbednosti, a tu odluku su podržali i Sud Bosne i Hercegovine i Ustavni sud. Služba za strance je 1. februara 2011. izdala rešenje o deportaciji, kojim je Al Husinu zabranjeno da u narednih pet godina uđe u Bosnu i Hercegovinu. Godine 2011. Ministarstvo za bezbednost i Sud Bosne i Hercegovine potvrdili su tu odluku. Međutim, takođe 2011. godine, saglasno pravilu 39 Poslovnika Suda, Evropski sud za ljudska prava je podneo zahtev Vladi BiH da Al Husin ne bude deportovan u Siriju. Podnosilac predstavke je u vreme izricanja te presude i dalje bio u pritvoru u iščekivanju deportacije.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se žalio da bi, ako bi bio deportovan u Siriju, bio izložen opasnosti od postupanja koje bi bilo u suprotnosti sa članom 3. Takođe je osporio zakonitost svog pritvora po osnovu člana 5.

Član 3

Država je tvrdila da je zahtev za azil koji je podneo podnosilac predstavke bio brižljivo razmotren i da je odbijen na temelju činjenice da podnosilac predstavke nije dokazao da je opasnost kojoj bi bio izložen realna. Međutim, Sud se pozvao na podnesak do-bijen od organizacije *Hjuman Rajts Voč* kao trećeg lica umešača, u kome je pokazano

da su, kada je reč o Siriji, lica optužena za to da su islamisti bila izložena nepravičnim suđenjima i mučenju. ESLJP je još jednom naglasio da države imaju pravo da kontrolišu ulazak, boravak i proterivanje stranaca, kako je to utvrđeno u međunarodnom pravu i na šta se odnose ugovorne obaveze. Međutim, proterivanje koje sprovodi država može otvoriti pitanje po osnovu člana 3 tamo gde je dokazan suštinski osnov za verovanje da će, ukoliko bude proterana, osoba o kojoj je reč biti suočena sa stvarnom opasnošću od toga da bude podvrgnuta zlostavljanju. Osim toga, budući da je zabrana mučenja ili nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja apsolutna, ponašanje podnosioca predstavke, ma koliko ono bilo nepoželjno ili opasno, ne može se uzeti u obzir.

Podnosilac predstavke je dužan da dokaže da postoji suštinski osnov za verovanje da će biti izložen stvarnoj opasnosti od toga da će biti podvrgnut postupanju koje je u suprotnosti sa članom 3. Ako se takvi dokazi predoče, država je dužna da u tom pogledu odagna svaku sumnju. Procena postojanja stvarne opasnosti takođe mora biti rigorozna, a Sud se mora uveriti da je ocena koju su dale vlasti bila adekvatna i u dovoljnoj meri potkrepljena domaćom dokaznom građom, materijalom, kao i građom iz drugih objektivnih izvora.

U ovom konkretnom slučaju, ESLJP je ustanovio da domaće vlasti nisu u dovoljnoj meri uzele u obzir prirodu mudžahedinskog pokreta kome je podnosilac predstavke pripadao. Sud je takođe primetio da je podnosilac predstavke dao izvestan broj intervjua vodećim arapskim medijima po završetku rata u BiH i da je tu obelodanio svoju povezanost s mudžahedinskim pokretom. Podnosioca predstavke su takođe u jednom izveštaju o terorizmu u BiH američkog Stejt departmenta pogrešno identifikovali kao ubeđenog teroristu, pa je on stoga bio uhapšen u BiH iz razloga nacionalne bezbednosti. Zbog svih tih činilaca podnosilac predstavke je morao postati zanimljiv za sirijske vlasti. Podnosilac predstavke je čak predočio dokumente koje je izdala sirijska služba bezbednosti od 2002. godine, iz kojih se vidi da bi on bio uhapšen u trenutku ponovnog ulaska u zemlju.

Na osnovu evidencije o ponašanju sirijske države u oblasti zaštite ljudskih prava, kao i na osnovu činjenice da je situacija u Siriji pogoršana otkako je u martu 2011. izbio politički protest, ESLJP je zaključio da postoji stvarna opasnost od toga da podnosilac predstavke, ako bude deportovan u Siriju, bude podvrgnut zlostavljanju. Stoga je ESLJP zaključio da će deportovanjem podnosioca predstavke biti prekršen član 3.

Član 5

Podnosilac predstavke je naveo da je njegov pritvor bio proizvoljan s obzirom da rešenje o deportaciji nije izdato sve do 1. februara 2011, što je više od dve godine nakon

njegovog hapšenja 2008. Država je tvrdila da je pritvor podnosioca predstavke bio u skladu sa unutrašnjim pravom, jer je on navodno predstavljao pretnju po nacionalnu bezbednost. ESLJP je primetio da je članom 5 utvrđeno osnovno ljudsko pravo koje štiti sve pojedince od proizvoljnog mešanja države u njihovo pravo na slobodu. Odredbe člana 5 stava 1 sadrže iscrpan spisak svih dopuštenih osnova na kojima lice može biti lišeno slobode i moraju se usko tumačiti. Članom 5 stavom 1 tačkom f) državi je dopušteno da kontroliše slobodu stranaca u imigracionom kontekstu, ali joj se nalaže da postupak deportacije mora biti u toku i da se mora sprovoditi s dužnom pažnjom i ažurno. Pored toga što mora biti u skladu sa unutrašnjim pravom, lišenje slobode takođe mora biti u skladu sa zaštitom pojedinca od proizvoljnosti.

ESLJP je primetio da je postupak deportacije protiv podnosioca predstavke pokrenut 1. februara 2011, ali je on prethodno uhapšen 6. oktobra 2008. To znači da prvi period koji je podnosilac predstavke proveo u pritvoru nije bio opravdan sa stanovišta člana 5 stava 1 tačke f). ESLJP je zastupio stanovište da su domaće vlasti u vreme hapšenja podnosioca predstavke mogle da izdaju rešenje o deportaciji protiv njega i da ga potom pritvore u svrhu deportacije, ali je Vlada, međutim, propustila da obrazloži zbog čega to nije urađeno. Stoga je ESLJP u ovom slučaju ustanovio da je bio prekršen član 5 stav 1 u pogledu perioda koji je podnosilac predstavke proveo u pritvoru od 6. oktobra 2008. do 31. januara 2011. godine.

Kada je reč o potonjem periodu, ESLJP je konstatovao da je rešenje o deportaciji izdato 1. februara 2011. i da je postupak po žalbi okončan u roku od mesec dana. Iako je podnosilac predstavke ostao u pritvoru do trenutka izricanja ove presude, mora se razlikovati period od 15. marta 2011. zato što se država uzdržala od deportacije podnosioca predstavke u skladu sa zahtevom koji je ESLJP uputio po Pravilu 39. Međutim, i u sprovođenju privremene mere koja je zasnovana na zahtevu ESLJP-a, lišenje slobode pojedinca i dalje mora biti u skladu s domaćim pravom i u skladu s Konvencijom.

ESLJP je zaključio da je postupak deportacije, iako je privremeno suspendovan, bio u toku od 1. februara 2011. Nema indicija da su vlasti postupale u rđavoj nameri, niti da je podnosilac predstavke bio pritvoren u neprimerenim uslovima, kao ni da je pritvor bio proizvoljan iz nekog drugog razloga. Stoga ESLJP nije ustanovio povredu člana 5 stava 1 u odnosu na period pritvora posle 1. februara 2011. godine.

Član 41

Sud je dosudio podnosiocu predstavke iznos od 3.000 evra na ime nematerijalne štete, ali je odlučio da ne dodeli nikakav iznos na ime sudskih i ostalih troškova budući da podneti zahtev nije bio potkrepljen računima i fakturama razvrstanim po stavkama.

Propust rumunskih organa da adekvatno zaštite podnositeljku predstavke od nasilja u porodici predstavljao je povredu člana 3

PRESUDA U PREDMETU BALŠAN PROTIV RUMUNIJE

23. maj 2017.

(predstavka br. 49645/09)

1. Osnovne činjenice

Podnositeljka predstavke, Angelika Kamelija Balšan (*Angelica Camelia Bălşan*), bila je rumunska državljanka rođena 1957. godine koja je živela u mestu Petrosani u Rumuniji.

Podnositeljka predstavke se 1979. udala za N. C. i s njim je rodila četvoro dece. Podnositeljka predstavke je tvrdila da je N. C. za sve vreme trajanja braka zlostavljao i nju i decu. Porodično nasilje se naročito pojačalo 2007. godine tokom brakorazvodnog postupka, da bi se nastavilo i naredne godine, sve dok brak nije konačno razveden. N. C. ju je u tom periodu napao ukupno osam puta i naneo joj povrede koje su u lekarskim izveštajima označene kao povrede koje iziskuju između dva i deset dana lekarske nege. U tom periodu je gđa Balšan tražila pomoć upućujući hitne pozive policiji, zahteve za zaštitu šefu policije i podnoseći zvanične krivične prijave. Kada je o tim prijavama reč, i u istrazi i pred domaćim sudovima smatralo se da je ona ta koja provocira porodično nasilje, kao i da stepen nasilja nije dovoljno težak da bi to spadalo u polje dejstva krivičnog prava. Stoga su u vezi sa tri incidenta koja su se dogodila 2007. godine domaći sudovi doneli konačnu odluku da se N. C. oslobodi optužbe za nanošenje telesnih povreda.

Tužilaštvo je u vezi sa pet incidenata iz 2008. godine odlučilo da ne vodi krivični postupak. Na temelju svake od tih odluka, N. C. je bio osuđen da plati kaznu od 200 rumunskih leja (oko 50 evra). Tokom krivične istrage i sudskih postupaka gđa Balšan je nastavila da skreće pažnju vlastima na zlostavljanje koje je vršio N. C., upozoravajući ih da strahuje za svoj život. Nikada, međutim, nisu bile preduzete neke konkretne mere, a njeni zahtevi da sudovi donesu rešenje o zaštitnim merama ostajali su neuslišeni.

2. Odluka Suda

Gđa Balšan je tvrdila da je rumunske vlasti nisu zaštitile od više puta ponovljenog porodičnog nasilja i da nisu pozvale N. C. na odgovornost uprkos njenim mnogobrojnim pritužbama. Ona je takođe navela u svojoj predstavi da se zbog toga što su vlasti

tolerisale te akte nasilja osećala bespomoćno i poniženo. Slučaj je razmatran sa stanovišta člana 3 (zabrana nečovečnog i ponižavajućeg postupanja) i člana 14 (zabrana diskriminacije) u vezi sa članom 3 Konvencije.

Član 3

ESLJP je potvrdio da je fizičko nasilje N. C. kome je podnositeljka predstavke u više navrata bila izložena i povrede koje su joj tom prilikom bile nanete, što je dokumentovano u lekarskim i policijskim izveštajima, bili dovoljno ozbiljni da dosegnu traženi nivo težine po osnovu člana 3 Konvencije. Štaviše, rumunske vlasti su svakako bile potpuno svesne da je gđa Balšan bila zlostavljana, s obzirom na to da je ona u više navrata pozivala u pomoć kako policiju, tako i sudove. Stoga su vlasti bile u obavezi da preduzmu sve razumne mere i postupe po njenim pritužbama kako bi sprečile da se napadi ponove. Zaista, u Rumuniji postoji zakonski okvir u sklopu koga je moguće izneti pritužbu zbog porodičnog nasilja i tražiti zaštitu od vlasti, a gđa Balšan je iskoristila sve mogućnosti koje taj okvir pruža.

Međutim, ESLJP je s velikom zabrinutošću uočio da su vlasti ustanovile kako je gđa Balšan sama provocirala porodično nasilje kome je bila izložena i da su smatrali da ti incidenti nisu u dovoljnoj meri ozbiljni da bi mogli spadati u polje dejstva krivičnog prava. Takav pristup, za koji su se vlasti opredelile u slučaju u kome sama činjenica da se porodično nasilje događa uopšte nije bila osporena, lišio je taj nacionalni pravni okvir delotvornosti i svrsishodnosti. To je bilo u neskladu s međunarodnim standardima koji se odnose na borbu protiv nasilja nad ženama i pre svega na borbu protiv porodičnog nasilja.

Pored toga, uprkos činjenici da se gđa Balšan i dalje, u povezanim postupcima, žalila na zlostavljanje kome je izložena, vlasti očigledno nisu preduzele nijednu meru da je zaštite. Jedine kazne koje su izrečene, administrativne novčane kazne, nisu predstavljale delotvorno odvracanje od daljih zlostavljanja. Iz tih razloga ESLJP je zaključio da način na koji su vlasti postupile prema pritužbama gđe Balšan njoj nije pružio odgovarajuću zaštitu od nasilja N. C., te se stoga u ovom slučaju radilo o povredi člana 3.

Član 14 u vezi sa članom 3

ESLJP je uzeo u obzir zvanične statističke podatke koji svedoče o tome kako se porodično nasilje u Rumuniji toleriše i kako ga većina stanovništva doživljava kao nešto što je normalno. Osim toga, opšta populacija u Rumuniji možda nije u dovoljnoj meri svesna ekstenzivnog pravnog i političkog okvira koji u toj zemlji postoji za uklanjanje diskriminacije žena, a ni same žene možda nisu svesne svojih prava. Osim toga,

vlasti ne spoznaju u potpunosti težinu i obim porodičnog nasilja u Rumuniji, o čemu svedoči i ovaj slučaj, u kome su vlasti propustile da primene odgovarajuće zakonske odredbe. Njihova pasivnost odražava diskriminatorni stav prema gđi Balšan kao ženi.

Stoga je ESLJP stao na stanovište da je nasilje kome je bila izložena gđa Balšan predstavljalo rodno zasnovano nasilje, što je jedan oblik diskriminacije žena. Uprkos tome što je Vlada donela zakon i nacionalnu strategiju za sprečavanje zlostavljanja i borbu protiv njega, činjenica da sudski sistem nije na adekvatan način odgovorio na to što se dogodilo i da agresori uživaju zaštitu od kazni, kao u slučaju gđe Balšan, ukazuje na to da u Rumuniji nema dovoljno čvrste rešenosti i volje za hvatanje u koštac s problemom porodičnog nasilja.

Sledstveno tome, u ovom slučaju je došlo do povrede člana 14 sagledanog u vezi sa članom 3 Konvencije.

Član 41

ESLJP je presudio da je Rumunija dužna da plati gđi Balšan iznos od 9.800 evra na ime nematerijalne štete.

Nesprovedenjem delotvorne istrage zbog zlostavljanja posle tuče u kojoj su učestvovala punoletna i maloletna lica prekršen je član 3

PRESUDA U PREDMETU BEGANOVIĆ PROTIV HRVATSKE

25. jun 2009.

(predstavka br. 46423/06)

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke, Darko Beganović, hrvatski je državljanin romskog porekla, koji živi u mestu Luka u Hrvatskoj. Podnosioca predstavke, koji ima 23 godine, napala je 23. aprila 2000. grupa od sedmorice mladića (među njima su dvojica bili maloletnici). Tuča je izbila povodom nasilnog incidenta koji se navodno dogodio među nekima od njih 8. decembra 1999. Uveče 23. aprila 2000. ta grupa je prišla podnosiocu predstavke, koji je bio u društvu nekih drugih ljudi, da bi ga ispitala o incidentu koji se dogodio 8. decembra 1999. Podnosilac predstavke je tada uvredio jednog od napadača zbog njegovog srpskog porekla i izbila je tuča. U aprilu i junu 2000. policija je saslušala tu grupu. Svi su oni kazali da su se dogovorili da napadnu podnosioca predstavke u znak osвете zbog toga što je u decembru 1999. fizički napao neke od njih. Policija je takođe saslušala i samog podnosioca predstavke, koji u tom trenutku nije ukazao na to da je bilo koji od napadača pomenuo njegovo romsko poreklo.

Podnosilac predstavke je 12. juna 2000. preko svog pravnog zastupnika podneo državnom tužilaštvu krivičnu prijavu protiv šest identifikovanih lica i jednog nepoznatog lica. Podnosilac predstavke je tvrdio da su ga oni pretukli 23. aprila 2000. i naneli mu teške telesne povrede, kao i da ga je B. B. (17) udario drvenim štapom u glavu, zbog čega je on izgubio svest. U medicinskoj dokumentaciji iz jedne zagrebačke bolnice koja je takođe predočena policiji navedeno je da je podnosilac predstavke pregledan posle incidenta i da je pretrpeo brojne kontuzije glave i tela, pored potresa mozga.

Na osnovu prijave podnosioca predstavke policija je protiv napadača podnela državnom tužilaštvu krivičnu prijavu. U julu 2001. i u septembru 2002. godine tužilaštvo je odlučilo da ne pokreće krivični postupak protiv napadača jer je ustanovilo da povrede koje je pretrpeo podnosilac predstavke nisu bile dovoljno teške i da ih onda može goniti samo on kao žrtva privatnom tužbom. Na temelju te informacije podnosilac predstavke je podneo privatnu tužbu protiv B. B., jednog od napadača. Drugi državni tužilac je, međutim, odbacio tu prijavu pošto je utvrdio da je, sa stanovišta unutrašnjeg prava, bila počinjena procesna greška i da na kraju ipak država mora goniti B. B.

Protiv B. B. je pokrenut krivični postupak pred sudom za maloletnike u februaru 2002, da bi bio obustavljen u decembru 2005. uz obrazloženje da je nastupilo zastarevanje gonjenja za krivično delo uprkos mnogobrojnim pokušajima advokata podnosioca predstavke da se postupak ubrza. Podnosilac predstavke je privatnom tužbom gonio ostale napadače. Ti postupci su obustavljeni u maju 2006, kada je sud ustanovio da je gotovo dve godine ranije nastupilo zastarevanje gonjenja.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se pozvao na članove 3 i 12 i tvrdio da ga vlasti nisu zaštitile od čina zlostavljanja jer nisu istražile, niti su delotvorno gonile odgovorna lica. Podnosilac predstavke se takođe pozvao na član 14 (zabrana diskriminacije) u vezi sa članom 3 i naveo da su i napad i potonji postupci pokazali da je protiv njega vršena diskriminacija zbog njegovog romskog porekla.

Član 3

Zlostavljanje mora dosegnuti minimalni nivo težine da bi moglo ući u polje dejstva člana 3. Procena tog minimalnog nivoa težine je relativna i kada se ona vrši, valjalo bi uzeti u obzir sve okolnosti nekog predmeta. ESLJP je primetio da je podnosilac predstavke naveo kako ga je opkolilo i napalo sedam lica; svi su ga udarali i šutirali. Iz medicinske dokumentacije videlo se da je podnosilac predstavke pretrpeo mnogobrojne udarce, da je imao kontuzije i razderotine na glavi i telu. ESLJP je smatrao da ti akti nasilja spadaju u polje dejstva člana 3.

Kada je ESLJP ustanovio da je nivo težine nasilja takav da spada pod zaštitu po članu 3, to povlači obavezu države da osigura da se delotvorno primenjuju svi propisi i praksa, posebno u pogledu počinjanja domaćih vlasti svim procesnim pravilima. Član 3 takođe zahteva od država da imaju delotvorne krivičnopravne odredbe koje mogu da preduprede krivična dela protiv ličnog integriteta i te odredbe treba da budu podržane mehanizmima za kažnjavanje njihovog kršenja. Ako ne postoji takva praktična i delotvorna zaštita, odnosno mere za delotvornu prevenciju povreda člana 3, onda se država može smatrati odgovornom.

Član 3 takođe zahteva da vlasti istraže navode o zlostavljanju onda kada su ti navodi uverljivi i kada bude razumno sumnju, čak i ukoliko je reč o postupanju privatnih pojedinaca. U ovom slučaju, ESLJP pridaje poseban značaj činjenici da je podnosilac predstavke napalo sedam lica, uveče, na izolovanom mestu, gde njegove pozive za pomoć nije imao ko da čuje. Napad je takođe bio unapred planiran, a sam akt nasilja o kome je reč bio je napad na fizički integritet podnosioca predstavke. Povrede koje

je on pretrpeo nisu bile trivijalne po prirodi i ESLJP je ustanovio da su navodi podnosioca predstavke o zlostavljanju bili uverljivi i da su pobudili razumnu sumnju, pa su samim tim ušli u polje dejstva člana 3.

Kada je reč o dužnosti da se pokrene istraga, mora biti dosegnut minimalni standard, tj. mora biti ispunjen zahtev da istraga bude nezavisna, nepristrasna i podložna nadzoru, kao i da vlasti moraju postupati bez odlaganja i marljivo. ESLJP je primetio da je policija bez odlaganja obavila razgovore, ali se za dalje korake koje su preduzela tužilaštva i sudovi ne može reći da su ispunili zahtev u pogledu delotvornosti utvrđene u članu 3.

U ovom slučaju, ESLJP je konstatovao da su državne vlasti podnele prijavu samo protiv B. B. uprkos tome što je istraga jasno pokazala da je u napadu učestvovalo još šest drugih lica. U junu 2000. podnosilac predstavke je podneo krivičnu prijavu državnom tužilaštvu u Zagrebu protiv šest lica koja su ga napala i jednog nepoznatog lica; tužilaštvo osam meseci nije preduzelo nijedan korak u vezi s tim pitanjem. Na kraju je ispravljena greška koja je počinjena kada je rečeno da se u ovom slučaju može primeniti samo privatna tužba, ali tek pošto je podnosilac predstavke podneo privatnu tužbu protiv B. B. Krivični postupak protiv B. B. započet je gotovo dve godine posle incidenta. Posle toga je opet usledio period neaktivnosti, sve dok nije zastarela tužba. Greška počinjena u odnosu na preostalih šest napadača nikada nije ispravljena nakon što je rečeno da u datom slučaju treba pokrenuti privatnu tužbu. Podnosilac predstavke je podneo privatnu tužbu, ali s tim u vezi nije održano nijedno ročište i tužba je takođe zastarela. Usled toga, nadležni sud nikada nije ustanovio sve činjenice ovog predmeta. ESLJP je utvrdio da svi gore navedeni elementi dokazuju da su relevantni državni organi prekršili član 3. U datom slučaju praksa vlasti nije na odgovarajući način zaštitila podnosioca predstavke od čina teškog nasilja i, sagledano zajedno s načinom na koji je primenjen krivičnopravni mehanizam, bila je manjkava.

Član 14 u vezi sa članom 3

Podnosilac predstavke se požalio da su njegovo zlostavljanje i potonji postupak koji su sprovele vlasti pokazali da je on bio diskriminisan na osnovu svog etničkog porekla. Pozvao se na član 14, koji jemči da se prava i slobode predviđeni u Konvenciji obezbeđuju bez ikakve diskriminacije po bilo kom osnovu. Podnosilac predstavke se požalio da su napad i reakcija lokalnih vlasti na taj napad bili rezultat činjenice da je on sam romskog porekla. ESLJP je saopštio da državni organi imaju obavezu da istraže moguće rasističke nijanse jednog nasilnog napada. Međutim, ta obaveza nije apsolutna, već vlasti moraju da učine ono što je razumno u okolnostima datog slučaja.

U ovom konkretnom slučaju, ESLJP je ustanovio da je policija saslušala sve navodne napadača, kao i samog podnosioca predstavke kako bi ustanovila sve činjenice. Na osnovu tih saslušanja zaključeno je da su podnosilac predstavke i napadači na njega bili u istoj grupi prijatelja sve do 8. decembra 1999, kada je podnosilac predstavke napao trojicu maloletnika i dva druga pojedinca u toj grupi. Napad na podnosioca predstavke izvršen je u znak odmazde za taj incident. Stoga je ESLJP zaključio da je napad na podnosioca predstavke bio čin osvete, a ne rasno motivisan čin.

ESLJP je takođe primetio da podnosilac predstavke nije pomenuo da su njegovi napadači ukazali na njegovo romsko poreklo tokom informativnih razgovora u policiji, niti dok su svedočili pred opštinskim sudom. Stoga je ESLJP zaključio da nije bilo dokaza da je napad bio rasno motivisan, pa stoga nije ustanovio povredu člana 14 u vezi sa članom 3.

Član 41

ESLJP je dosudio podnosiocu predstavke 1.000 evra na ime nematerijalne štete i 6.250 evra na ime sudskih i ostalih troškova.

Nepružanjem adekvatne medicinske nege ili obrazovnog nadzora maloletniku koji se nalazi u centru za privremeni pritvor pouređeni su članovi 3 i 5, a postupkom koji je vođen i primenjenim načinom saslušanja pouređen je član 6

PRESUDA VELIKOG VEĆA U PREDMETU BLOHIN PROTIV RUSIJE

23. mart 2016.

(predstavka br. 47152/06)

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke, Ivan Blohin, ruski je državljanin rođen 1992. godine koji živi u Novosibirsku. On pati od poremećaja hiperaktivnosti i deficita pažnje (Attention-Deficit and Hyperactivity Disorder – *ADHD*) i enureze (nekontrolisanog mokrenja). Dijagnoza mu je postavljena u decembru 2004. i januaru 2005. godine, nakon što su ga pregledala dvojica specijalista koji su mu prepisali lekove i redovne konsultacije kod neurologa i psihijatra.

Podnosilac predstavke, koji je tada imao 12 godina, uhapšen je 3. januara 2005. i odveden u policijsku stanicu. Nisu mu saopšteni razlozi za hapšenje i tvrdi da je smešten u ćeliju koja nije imala prozora i u kojoj nije bilo upaljeno svetlo. Izjavio je da je proveo jedan sat u mraku, nakon čega ga je saslušavao jedan policijski službenik. Taj policijski službenik mu je rekao da ga je S. (devetogodišnji sused podnosioca predstavke) optužio za iznudu. Po rečima podnosioca predstavke, policijski službenik mu je kazao da prizna jer će ako to učini, biti pušten na slobodu, ali ako odbije da prizna, biće odveden u pritvor. Podnosilac predstavke je potpisao priznanje. Nakon što je u policijsku stanicu došao staratelj podnosioca predstavke, njegov deda, koji je bio pozvan, podnosilac predstavke je povukao to svoje priznanje.

Tužilaštvo je, pozivajući se na priznanje podnosioca predstavke i izjave njegovog devetogodišnjeg suseda i susedove majke, ustanovilo da su njegovi postupci sadržali elemente krivičnog dela iznude. Međutim, budući da on u to doba nije još dosegao uzrast krivične odgovornosti, vlasti su odbile da otvore krivični postupak. Okružni sud je 21. februara 2005. godine naložio da podnosilac predstavke bude odveden na 30 dana u centar za privremeni pritvor za maloletna lica kako bi se sprečio da počini još neki akt iz domena maloletničke delinkvencije; istog dana je odveden u centar za privremeni pritvor. Posle žalbe koju je uložio njegov deda, u kojoj je naveo da je pritvor nezakonit i nespjov sa zdravstvenim stanjem njegovog unuka, kao i da je dečak zastrašivan i saslušan bez prisustva njegovog staratelja, Regionalni sud je u martu

2005. poništio nalog za pritvor. Međutim, u maju 2006, isti sud je, nakon preispitivanja slučaja, stao na stanovište da je prvobitni nalog za pritvor bio zakonit.

Pošto je pušten iz centra za privremeni pritvor 23. marta 2005. godine, podnosilac predstavke je smešten u bolnicu, gde je lečen od enureze i ADHD-a do 21. aprila 2005. Po rečima podnosioca predstavke, on za vreme boravka u centru za pritvor nije dobio odgovarajuću medicinsku negu. Tvrdio je da je pristup toaletima bio ograničen i da je morao da trpi bol u bešici i poniženje s obzirom na to da boluje od enureze. Takođe je tvrdio da su on i drugi maloletnici koji su bili držani u tom centru čitav dan provodili u velikoj praznoj prostoriji, u kojoj nije bilo nijednog komada nameštaja. Samo dva puta tokom 30 dana boravka bilo im je dopušteno da izađu u dvorište i samo dva puta nedeljno su im držali predavanja u ukupnom trajanju od oko tri sata; tu je bila organizovana jedinstvena nastava za oko 20 dečaka različitog uzrasta.

2. Odluka Suda

Pozivajući se na član 3, podnosilac predstavke se požalio da su uslovi u privremenom pritvorskom centru bili nečovечni i da nije dobio adekvatnu medicinsku negu. Takođe se požalio da je njegovim pritvorom bio prekršen član 5 (pravo na slobodu i bezbednost). Konačno, tvrdio je da je postupak u vezi s njegovim smeštanjem u centar za privremeni pritvor bio nepravičan i da je time bio prekršen član 6 (pravo na pravično suđenje).

Jedno veće ESLJP-a je 14. novembra 2003. izreklo presudu u kojoj je jednoglasno ustanovilo da su u datom slučaju bili prekršeni članovi 3, 5 i 6. Na zahtev države, slučaj je iznet pred Veliko veće saglasno članu 43 Konvencije.

Član 3

ESLJP je potvrdio da neko postupanje, da bi se našlo u polju dejstva člana 3, mora da dosegne minimalni nivo težine. Sud je napomenuo da član 3 obavezuje državu da zaštiti fizičku dobrobit lica koja su lišena slobode tako što će im, između ostalog, obezbediti adekvatnu medicinsku negu. Međutim, proceniti da li je neka medicinska nega adekvatna predstavlja jedan od najtežih zadataka. Zato vlasti moraju da se postaraju da se vodi sveobuhvatna evidencija u vezi sa zdravstvenim stanjem pritvorenika i njihovim lečenjem za vreme boravka u pritvoru. Država mora osigurati da lečenje koje se primenjuje u zatvorskim objektima bude na nivou lečenja koje država obezbeđuje široj javnosti.

Kada je reč o deci, zdravstveno stanje maloletnika lišenih slobode mora se negovati u skladu s priznatim medicinskim standardima koji važe za maloletnike u široj

zajednici. Vlasti se uvek moraju rukovoditi najboljim interesima deteta i detetu mora biti zajemčena valjana nega i zaštita. To obuhvata medicinsku procenu zdravstvenog stanja deteta kako bi se ustanovilo da li ono treba da budu smešteno u centar za pritvor maloletnika. Kada su događaji takvi da najvećim delom spadaju u isključivi domen znanja vlasti, kao što je slučaj kada se radi o licima koja su pod kontrolom ili u pritvoru vlasti, a za vreme boravka u pritvoru nastupe povrede, šteta ili smrt, javljaju se snažne činjenične pretpostavke. U takvim slučajevima teret dokazivanja snose vlasti koje su dužne da daju odgovarajuće objašnjenje. Ako vlasti ne daju takvo objašnjenje, onda ESLJP može da izvede negativne zaključke.

U ovom konkretnom slučaju, ESLJP je pre svega ukazao na izrazitu mladost podnosioca predstavke i njegovo zdravstveno stanje kao okolnosti koje su relevantne za procenu da li je dosegnut minimalni nivo težine. Uprkos dokumentima koje je predočila država u pogledu standarda u centru za pritvor, ESLJP je primetio da su svi predočeni dokumenti datirani posle perioda u kome je podnosilac predstavke tamo boravio. ESLJP je takođe ustanovio da izveštaji i potvrde koje je podnela ruska država imaju malu dokaznu vrednost budući da se u njima ne pominje originalna dokumentacija koja se nalazi u posedu centra za pritvor. ESLJP je primetio da je deda podnosioca predstavke na saslušanju u centru za pritvor predočio lekarska uverenja kako bi posvedočio da podnosilac predstavke boluje od ADHD-a i na taj način obezbedio da vlasti budu upućene u njegovo zdravstveno stanje. ESLJP je ustanovio da je taj dokaz dovoljan da se na osnovu njega utvrdi kako su vlasti znale za zdravstveno stanje podnosioca predstavke kada je smešten u centar za privremeni pritvor. Osim toga, činjenica da je on morao da bude smešten u bolnicu na gotovo tri nedelje po puštanju iz centra za pritvor ukazuje na to da mu za vreme boravka u centru nije bilo obezbeđeno odgovarajuće lečenje.

ESLJP je zaključio da država nije dokazala da je podnosilac predstavke dobijao odgovarajuće lečenje za svoje zdravstveno stanje i na osnovu toga je utvrdio da je bio prekršen član 3. Pošto je doneo taj zaključak, ESLJP je smatrao da nema potrebe da ispituje ostatak pritužbe podnosioca predstavke po tom članu.

Član 5

ESLJP je potvrdio da je pritvor podnosioca predstavke u trajanju od 30 dana u centru za privremeni pritvor predstavljao lišenje slobode u smislu člana 5 stava 1. Sud je ustanovio da pritvor podnosioca predstavke nije spadao u polje dejstva člana 5 stava 1 tačaka a), b), c), e) ili f), ali je ispitivao da li je odvođenje podnosioca predstavke u centar za privremeni pritvor bilo u skladu sa članom 5 stavom 1 tačkom d). Pritvor radi obrazovnog nadzora, u slučaju maloletnika, mora se odvijati u odgovarajućem

objektu koji raspolaže resursima neophodnim za ispunjenje obrazovnih ciljeva i zadovoljenje bezbednosnih potreba. To ne znači da maloletnik mora biti smešten u takav objekat smesta, bez odlaganja, jer je dozvoljeno da privremeno bude smešten u objekat koji ne može sve to da obezbedi, ali kratko vreme posle toga on mora biti prebačen u centar koji obezbeđuje obrazovni nadzor.

U ovom konkretnom slučaju, podnosilac predstavke je smešten u centar za pritvor da bi se ispravilo njegovo ponašanje; to nije bilo privremeno rešenje pre prebacivanja u adekvatan centar. ESLJP je ustanovio, suprotno tvrdnjama države, da se smeštaj podnosioca predstavke u centar za privremeni pritvor ne može uporediti sa smeštajem u zatvorenu obrazovnu ustanovu. Kao što je gore razmotreno, smeštaj u centar za privremeni pritvor treba da bude samo kratkoročno rešenje, a ESLJP ne može da shvati na koji način bi se za svega 30 dana mogao obezbediti bilo kakav sadržajan obrazovni nadzor kojim bi se promenilo ponašanje maloletnika. ESLJP ne spori da je u centru bila organizovana neka nastava, ali osnovnu karakteristiku tog centra predstavljao je disciplinski režim, a ne nastava koja je obezbeđena za pritvorjenike. Osim toga, nijedan domaći sud nije saopštio da se podnosilac predstavke smešta u centar u obrazovne svrhe, već su svi oni upućivali na „popravljanje ponašanja” ili na sprečavanje izvršenja novih dela iz domena maloletničke delinkvencije, a ni jedno ni drugo ne može biti valjan osnov koji bi bio obuhvaćen članom 5 stavom 1 tačkom d).

ESLJP je ustanovio da smeštanje podnosioca predstavke u centar za privremeni pritvor nije spadalo u polje dejstva člana 5 stava 1 tačke d), te je stoga u datom slučaju bio prekršen član 5 stav 1.

Član 6

Kada je reč o okrivljenima koji su maloletni, ESLJP stoji na stanovištu da krivični postupak treba organizovati tako da se poštuje načelo najboljeg interesa deteta, kao i da se prema detetu koje je optuženo postupa na način koji uzima u obzir njegov uzrast i nivo zrelosti, te da se preduzmu koraci koji će potpomoći da ono razume postupak i učestvuje u njemu. Dete ne sme biti lišeno važnih procesnih mehanizama zaštite zato što posledica samog postupka može biti lišenje slobode. Iako nije apsolutno, pravo utvrđeno članom 6 stavom 3 tačkom c) jemči svakome protiv koга je podignuta krivična optužba da se delotvorno brani putem branioca. ESLJP je primetio da se posebna ranjivost optuženog u početnim fazama policijskog saslušanja može uravnotežiti samo uz pomoć advokata. Da bi suđenje bilo pravično, član 6 stav 1 nalaže da pristup advokatu bude omogućen čim osumnjičenog prvi put saslušava policija, osim ako postoji imperativni razlog utemeljen na okolnostima samog predmeta da to pravo

bude ograničeno. ESLJP je posebno naglasio presudan značaj omogućavanja pristupa advokatu ako je pritvoreno lice maloletno, s obzirom na naročitu ranjivost takvog lica.

Članom 6 stavom 3 tačkom d) utvrđeno je načelo da pre nego što optuženi može da bude osuđen svi dokazi protiv njega moraju biti izneti u njegovom prisustvu na javnom ročištu. Optuženom mora biti pružena odgovarajuća i valjana mogućnost da ospori iskaze koje su protiv njega izrekli svedoci i da ispituje takve svedoke. Ako se osuđujuća presuda temelji isključivo ili u odlučujućoj meri na iskazu odsutnog svedoka, onda ESLJP mora da utvrdi da li postoje dovoljni činioци protivteže koji još uvek omogućuju da se dokazi pravično i valjano procene. Osim toga, ESLJP je primetio da mora postojati valjan razlog za neprisustvovanje svedoka na suđenju, posebno onda kada se osuđujuća presuda bazira isključivo na iskazu lica koje optuženi nije imao prilike da unakrsno ispita. U takvom slučaju prava odbrane se mogu smatrati do te mere ograničenima da nastupa povreda prava po osnovu člana 6.

U datom slučaju, podnosilac predstavke je imao svega 12 godina i patio je od ADHD-a kada ga je policija saslušavala u stanici. Osim toga, on još nije dosegao uzrast krivične odgovornosti utvrđen Krivičnim zakonikom za krivično delo iznude, koje mu je stavljano na teret. Međutim, bio mu je potreban poseban tretman i zaštita vlasti i u najmanju ruku su morala da mu budu zajemčena ista zakonska prava i mehanizmi zaštite kakvi se pružaju punoletnim licima. ESLJP je primetio da nema nijedne naznake da mu je, dok je bio zadržan u policijskoj stanici, bilo rečeno kako ima pravo da pozove svog dedu, svog učitelja ili advokata ili bilo koje drugo lice u koje ima poverenja da mu pomogne prilikom ispitivanja. Osim toga, nije preduzet ni jedan jedini korak da se osigura da njemu bude pružena pravna pomoć prilikom saslušanja. Činjenica da unutrašnje pravo ne predviđa pravnu pomoć maloletniku koji još nije dosegao uzrast krivične odgovornosti kada ga policija saslušava nije valjan razlog za nepoštovanje te obaveze. ESLJP je ustanovio da je nepostojanje pravne pomoći prilikom policijskog saslušanja podnosioca predstavke uticalo na njegovo pravo na odbranu i podrilo pravičnost postupka u celini, čime je nastupila povreda člana 6 stava 1 i stava 3 tačke c).

ESLJP je primetio da su Okružnom sudu dostavljeni rezultati predistražnog ispitivanja, koji su sadržali iskaze svedoka – navodne žrtve – i njegove majke. Ni S. ni njegova majka nisu bili pozvani na ročište da svedoče i pruže mogućnost podnosiocu predstavke da ih unakrsno ispita uprkos činjenici da su njihovi iskazi imali presudni značaj za zaključak predistražnog ispitivanja o tome da je podnosilac predstavke počinio to delo. Na temelju tih činjenica, ESLJP je zaključio da podnosiocu predstavke nije bilo omogućeno pravično suđenje, te je ustanovio povredu člana 6 stava 1 i stava 3 tačke d).

Član 41

ESLJP je podnosiocu predstavke dosudio iznos od 7.500 evra na ime nematerijalne štete. Sud mu je takođe dosudio 1.910 evra na ime sudskih i ostalih troškova.

Kada vlasti protiv lica koja su pod njihovom kontrolom primenjuju silu, osim u slučajevima kada je ta primena strogo nužna, krši se član 3 čak i ako povere ne predstavljaju teško fizičko ili mentalno oštećenje

PRESUDA VELIKOG VEĆA U PREDMETU BUJID PROTIV BELGIJE

28. septembar 2015.
(predstavka br. 23380/09)

1. Osnovne činjenice

Podnosioci predstavke su braća Said i Mohamed Bujid (*Said, Mohamed Bouyid*), belgijski državljani koji su živeli u mestu Sen Žoze Ten Node (okrug u regionu Brisela). Obojica su živela s roditeljima i drugom braćom i sestrama u neposrednoj blizini lokalne policijske stanice. Podnosioci predstavke su naveli da su ih policijski službenici u različitim prilikama ošamarili.

Said Bujid je izjavio da mu je 8. decembra 2003, kada je stajao s jednim prijateljem pred vratima zgrade u kojoj je živeo i zvonio na vrata zato što je zaboravio ključeve, prišao policajac u civilu i zatražio mu da pokaže isprave. Kad je on odbio da to učini zatraživši od policijskog službenika da pokaže svoju službenu legitimaciju, policajac ga je uhvatio za jaknu i odveo u policijsku stanicu. U stanici su ga smestili u prostoriju u kojoj ga je policijski službenik navodno udario po licu dok je on protestovao zbog svog hapšenja. Istog dana izdato je lekarsko uverenje u kome je naznačeno da je Said Bujid bio „u stanju šoka” i da je imao eritem (crvenilo) na levom obrazu i levoj ušnoj školjci. Said Bujid je sutradan podneo pritužbu Stalnom komitetu za nadzor nad policijskim službama i saslušao ga je jedan pripadnik istražnog odeljenja.

Mohamed Bujid je izjavio da ga je 23. februara 2004, dok su ga ispitivali u lokalnoj policijskoj stanici, jedan policijski službenik ošamario. U lekarskom uverenju koje je izdato istog dana navedeno je da ima modrice na levom obrazu. Istog dana Mohamed Bujid je podneo pritužbu. Direktor unutrašnje kontrole policije saslušao je 5. maja 2004. policijskog službenika o kome je reč, koji je pritom izjavio da je Mohamed pokazao nepoštovanje prema njemu prilikom saslušanja. Međutim, policijski službenik je negirao da je ošamario Mohameda.

Said i Mohamed Bujid su 17. juna 2004. podneli zahtev da se priključe postupku kao supsidijarni tužioc. Protiv policijskih službenika podneta je prijava za primenu nasilja tokom vršenja dužnosti i za namerno povređivanje ili napad, kao i za proizvoljne

postupke kojima su prekršena prava i slobode zajemčeni Konvencijom. Istražno odeljenje je takođe poslalo istražnom sudiji izveštaj u kome su pobrojani postupci vođeni protiv članova porodice Bujid, uz napomenu da je odnos te porodice s policijom težak i uz naglašavanje da porodica ima agresivan i provokativan stav prema policiji. Istražni sudija je taj dosije poslao organima tužilaštva. Državni tužilac je pozvao da se povuče optužni predlog, a Odeljenje za upućivanje na sud podržalo je obustavu postupka. Odeljenje Apelacionog suda u Briselu nadležno za optužnice podržalo je 9. aprila 2008. rešenje o obustavi postupka. Kasacioni sud je 29. oktobra 2008. odbacio žalbu koju su obojica podnosilaca predstavke podnela iz formalnopравnih razloga.

2. Odluka Suda

Podnosioci predstavke su se pozvali na član 3 (zabrana mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) i požalili se da su bili žrtve ponižavajućeg postupanja time što su ih policijski službenici ošamarili. U predstavkama su takođe naveli da je istraga povodom njihovih pritužbi bila nedelotvorna, nepotpuna, opterećena predrasudama i prekomerno duga.

Jedno veće ESLJP-a je 21. novembra 2013. izreklo presudu u kojoj nije ustanovilo povredu člana 3. Slučaj je iznet pred Veliko veće po osnovu člana 43, na zahtev podnosilaca predstavke.

Član 3

ESLJP je naglasio da član 3 utvrđuje jednu od najosnovnijih vrednosti demokratskog društva. On je takođe primetio da član 3 ne sadrži odredbu koja bi dopuštala izuzetke od tog pravila, čak ni u slučaju hitne javne opasnosti. Navodi o zlostavljanju koje je obuhvaćeno članom 3 moraju biti potkrepljeni odgovarajućim dokazima, što znači da moraju biti dokazani „van razumne sumnje”.

Da bi spadalo u polje dejstva člana 3, zlostavljanje mora da dosegne minimalni nivo težine, što obično podrazumeva nanošenje stvarne telesne povrede ili intenzivne fizičke ili mentalne patnje. Međutim, ako je reč o postupanju koje ponižava ili obezvređuje pojedinca ili umanjuje njegovo ljudsko dostojanstvo, to se može okarakterisati kao ponižavajuće postupanje koje potpada pod zabranu utvrđenu članom 3. Ako je lice lišeno slobode ili suočeno s policijskim službenikom, svaka primena fizičke sile koja nije strogo nužna umanjuje ljudsko dostojanstvo.

U ovom konkretnom slučaju, država je tvrdila da lekarskim uverenjima koja su predložili podnosioci predstavke nije utvrđeno da su njihove povrede proistekle od udarca.

ESLJP je, međutim, primetio da ta uverenja, čija autentičnost nije bila osporena, dokumentuju povrede koje su predstavljale moguću posledicu šamara. Ta uverenja su izdata na dan kada su se zbili događaji, što povećava njihovu dokaznu vrednost. Isto tako, nije osporeno da podnosioci predstavke nisu imali ništa od tih znakova na licu pre nego što su ušli u policijsku stanicu. Na temelju dokaza u dovoljnoj meri jasno je utvrđeno da su modrice koje su opisane u lekarskom uverenju nastupile onda kada su podnosioci predstavke bili pod kontrolom policije.

ESLJP je saopštio da svako ponašanje policijskog službenika prema pojedincu kojim se umanjuje njegovo ljudsko dostojanstvo predstavlja povredu člana 3. Iz spisa predmeta jasno je da su ti šamari predstavljali impulsivni čin, a ne neophodnu primenu sile. Smatra se da šamar koji policijski službenik udari pojedincu koji je pod njegovom kontrolom predstavlja težak napad na dostojanstvo tog pojedinca. Bilo bi dovoljno i to da se pojedinac oseti poniženim u sopstvenim očima, pa da se na osnovu toga ustanovi da je reč o ponižavajućem postupanju u smislu člana 3. ESLJP je naglasio da u demokratskom društvu zlostavljanje nikada nije primeren odgovor na probleme s kojima se vlasti suočavaju. Osim toga, prvom podnosiocu predstavke je 8. decembra 2003. bilo svega 17 godina, što znači da je on u trenutku kada se taj događaj zbio bio maloletnik.

Prelazeći potom na procesni aspekt pritužbe, ESLJP je saopštio da bi zabrana mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja bila nedelotvorna ako ne bi postojala procedura predviđena za istragu navoda o zlostavljanju. Svaka istraga se smatra delotvornom ako je kadra da dovede do identifikacije i kažnjavanja odgovornih lica i ako je ne sprovede neposredno oni koji su uključeni u sam događaj. Delotvorna istraga takođe mora biti preduzeta bez odlaganja i temeljno. U ovom slučaju, ESLJP je uočio da je, nakon što su podnosioci predstavke uložili pritužbu u svojstvu građanskih lica, istraga započeta bez odlaganja. Istražni sudija je zatražio od Odeljenja za istragu da uzme u obzir prijave podnosilaca predstavke, da ih sasluša, kao i da sačini izveštaj o ponašanju porodice Bujid i spisak svih pritužbi koje su njeni članovi podneli. On je, međutim, propustio da sasluša policijske službenike, lekare koji su sačinili lekarska uverenja ili bilo kog očevice. Stoga je istraga bila ograničena na to što su policijske službenike koji su učestvovali u incidentu saslušali drugi policijski službenici. Dužina istrage je takođe predstavljala pitanje s obzirom na to da su pritužbe podnete 2003. i 2004, ali Apelacioni sud i Kasacioni sud nisu izrekli presude kojima je postupak zaključen sve do 2008. godine, što je gotovo pet godina nakon što se događaj zbio. Stoga je ESLJP zaključio da podnosioci predstavke nisu dobili delotvornu istragu.

Na temelju svih gore navedenih činjenica, ESLJP je zaključio da je time što su i jedan i drugi podnositelj predstavke bili ošamareni povređeno njihovo dostojanstvo. Stoga

je ustanovljeno da je u odnosu na svakog od te dvojice podnosilaca predstavke bio prekršen član 3. ESLJP je takođe ustanovio da je istraga povodom tih incidenata bila nedelotvorna, čime je opet prekršen član 3.

Član 41

Sud je svakom podnosiocu predstavke dosudio po 5.000 evra na ime nematerijalne štete. Obojici zajedno dosudio je još 10.000 evra na ime sudskih i ostalih troškova.

Povreda člana 3 zbog stepena prenaseljenosti zatvora, kao i povreda člana 5 stava 3 usled pritvora podnosioca predstavke u trajanju od pet godina, osam meseci i 15 dana

PRESUDA U PREDMETU BULATOVIĆ PROTIV CRNE GORE

22. jul 2014.

(predstavka br. 67320/10)

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podneo Željko Bulatović, državljanin Crne Gore rođen 1969. godine.

Podnosilac predstavke, g. Željko Bulatović, 8. maja 2001. je ubio X i odmah napustio Crnu Goru. G. Bulatović je 6. marta 2002. u odsustvu proglašen krivim za ubistvo. Krivični postupak protiv njega je ponovo pokrenut 3. februara 2004, nakon što je uhapšen u Španiji i izručen Crnoj Gori. Žalbeni sud je ukinuo presudu od 10. aprila 2009. kojom je proglašen krivim za ubistvo i naložio ponovno suđenje. Sud je podnosioca predstavke 4. oktobra 2010. ponovo proglasio krivim i osudio ga na kaznu zatvora u trajanju od 14 godina. U zatvor je prebačen 26. aprila 2011.

Podnosilac predstavke se u pritvoru nalazio od 20. aprila 2004. kako bi se osujetilo njegovo bekstvo.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se žalio na povrede člana 3 i člana 5 stava 3, zbog uslova i trajanja njegovog pritvora. Takođe se žalio na povredu člana 3 zbog neodgovarajuće zdravstvene nege koja mu je usled bolova u grudima ukazana tokom pritvora. Konkretno, tvrdio je da je ćelija u kojoj je bio pritvoren bila prenaseljena i da nije imao pristup vodi za piće i mogućnosti za svakodnevne fizičke aktivnosti.

Sud je pritužbe podnosioca predstavke o povredi njegovih prava po osnovu članova 6 i 14 Konvencije i člana 1 Protokola br. 1 proglasio očigledno nedopuštenim.

Član 3

Sud je ponovio da visoki stepen prenaseljenosti sam po sebi otvara pitanje povrede člana 3. Članom 3 se od države iziskuje da obezbedi da zatvorenici kaznu služe u uslovima u skladu sa poštovanjem ljudskog dostojanstva, da oni usled načina i metoda

izvršenja mere nisu podvrgnuti bolu i teškoćama koji po intenzitetu premašuju nezbežan nivo patnje svojstven lišenju slobode i da, s obzirom na praktične zahteve zatvaranja, njihovo zdravlje i dobrobit budu adekvatno obezbeđeni.

Sud je konstatovao da je zatvorska uprava preduzela brojne mere kako bi unapredila uslove u zatvoru. Primetio je, međutim, da su te mere preduzete tek nakon 2008. godine i da je smanjenje broja zatvorenika, koji je skoro prepolovljen do marta 2013, predstavljalo najznačajnije poboljšanje. Sud je, međutim, primetio da je pritvor podnosioca predstavke okončan 4. oktobra 2010. i da je bilo teško uvideti kako je smanjenje broja zatvorenika ostvareno tokom tog perioda uticalo na uslove pritvora podnosioca predstavke. Sud je stoga zaključio da je u ovom pogledu došlo do povrede člana 3.

U pogledu navodnog nedostatka zdravstvene nege, Sud je na osnovu dokaza koji su mu u celini predočeni zaključio da je podnosiocu predstavke pružena adekvatna zdravstvena zaštita. Propust vlasti da mu obezbede dodatni lekarski pregled jednom prilikom nije dostigao dovoljan nivo surovosti da bi predstavljao povredu člana 3, s obzirom na to da u spisima predmeta nije bilo nikakvih indikacija da je preporučeni pregled bio hitan ili da je u nedostatku istog podnosilac predstavke trpeo veliki bol, ili bilo kakvu bol uopšte.

Član 5 stav 3

Podnosilac predstavke se žalio na dužinu neprekidnog pritvora.

Sud je primetio da ukupan period koji u slučaju podnosioca predstavke treba uzeti u obzir iznosi pet godina, osam meseci i petnaest dana. Sud je primetio da je u vreme određivanja prvobitnog pritvora postojala razumna sumnja da je podnosilac predstavke usmrtio X. Pritvor mu je određen iz straha da će pobeći usled činjenice da se ranije već nalazio u bekstvu. U kasnijim rešenjima o produžetku pritvora uzeti su u obzir težina krivičnog dela za koje je podnosilac predstavke bio osuđen, kazna koja mu može biti izrečena, kao i njegove lične okolnosti. Sud je smatrao da su razlozi koje su domaće vlasti predočile bili zaista relevantni. Međutim, u konkretnim okolnostima ovog predmeta, Sud nije smatrao nužnim da ispita da li su bili i dovoljni i da li je trebalo da domaće vlasti razmotre i alternativne mere kako bi obezbedile prisustvo podnosioca predstavke na suđenju, s obzirom na to da krivični postupak o kojem je reč u svakom slučaju nije sproveden traženom brzinom, kao što su domaći sudovi sami priznali i kao što to iziskuje član 5 stav 3. S obzirom na to da u ovom predmetu nisu postojale nikakve vanredne okolnosti koje bi opravdale tako dugačak postupak, Sud je utvrdio da je pritvor podnosioca predstavke premašio razumni rok. Stoga je Sud utvrdio povredu člana 5 stava 3 Konvencije.

Član 41

Kako podnosilac predstavke nije podneo zahtev za naknadu nematerijalne štete ili troškova i izdataka, Sud je smatrao da nema potrebe da mu po tom osnovu dosudi ikakvu naknadu.

Nesprovođenjem delotvorne istrage i psihološkog savetovanja maloletnog lica pošto je prijavljeno seksualno zlostavljanje prekršeni su članovi 3 i 8

PRESUDA U PREDMETU C. A. S. I C. S. PROTIV RUMUNIJE

20. mart 2012.

(predstavka br. 26692/05)

1. Osnovne činjenice

Podnosioci predstavke, C. S. i C. A. S, rumunski su državljani, otac i sin koji žive u Rumuniji.

U januaru 1998. dečaka C. A. S., koji je u to doba imao sedam godina, pratio je kući iz škole muškarac P. E. Taj čovek je silom ušao u porodični stan gde je C. A. S. bio sam i nekoliko puta ga je udario u stomak. Potom mu je P. E. rekao da sa sebe skinе svu odeću, zapušio mu je usta i vezao mu je ruke i noge. Onda ga je silovao i primorao na oralni seks. Nakon toga P. E. je dečaka ponovo udario u stomak, glavu i genitalije i nožem mu zapretio da će ga ubiti ako bilo kome ispriča šta se dogodilo.

To zlostavljanje se nastavilo tokom naredna tri meseca po nekoliko puta nedeljno. Na kraju je C. A. S. rekao svom ocu C. S. šta se događalo. Njegov otac je krajem aprila – početkom maja 1998. podneo prijavu lokalnoj policiji. Država nije osporila navedene činjenice.

Tri nedelje nakon što je zlostavljanje prijavljeno policiji, započela je istraga i saslušani su mnogobrojni svedoci. C. A. S. je takođe ispitivan u nekoliko navrata između juna 1998. i marta 2003. godine i u svakoj od tih prilika on je ponovio navode o silovanju, ali je davao protivrečne izjave o tome da li je on ikome kazao za zlostavljanje. Takođe je identifikovao P. E. kada je policija organizovala prepoznavanje među više lica. P. E. je saslušan u junu 1998. i on je tom prilikom negirao sve optužbe. Na testu poligrafom pokazalo se da P. E. ispoljava simulirano ponašanje kada mu je postavljeno pitanje da li je imao seksualni odnos sa C. A. S. Drugi svedoci, uključujući susede i poznanike, izjavili su da su videli P. E. kako ulazi u dečakov stan ili su ga u predmetno vreme videli u blizini tog stana. Jedan od susedovih sinova, stariji maloletnik, kazao je da je video P. E. kako ulazi u stan i da je potom čuo dečakove vriske.

Istražitelji su pretresli stanove i podnosioca predstavke i P. E., ali nisu našli nijedan dokaz koji bi potkrepio optužbe. Dečak je dva puta lekarski pregledan. Prvi put 18. maja 1998, kada su utvrđene lezije na analnom sfinkteru, i drugi put 1. februara 2000, kada

je zaključeno da su te povrede mogle nastupiti samo usled ponavlanog seksualnog zlostavljanja. Istraga je prekidana u tri različite prilike, do aprila 2003, kada su organi tužilaštva pokrenuli postupak pred sudom protiv P. E. zbog silovanja i nezakonitog upada u stan žrtve.

U maju 2004. godine Okružni sud je oslobodio P. E. saopštivši da on nije počinio krivična dela za koja je optužen. Na presudu je uložena žalba, ali je ta žalba odbačena. Okružni sud je ustanovio da su stranke u sporu, kao i svedoci, davali protivrečne izjave. Osim toga, Okružni sud je izrazio zabrinutost zbog činjenice da su uprkos tome što su znali za moguće zlostavljanje (mrlje od krvi na dečakovim gaćicama) i čudne pojave u samom stanu (premešten nameštaj, nestanak hrane i novca), roditelji dugo čekali pre nego što su se obratili policiji. Okružni sud je takođe saopštio da C. A. S. nije dao tačan opis činjenica i da ima bujnu maštu.

Otac dečaka C. A. S. više puta se žalio zbog dužine postupka, ali su sve njegove žalbe odbačene. C. A. S. je promenio nekoliko škola posle zlostavljanja, da bi se u oktobru 2005. porodica na preporuku školskog psihologa preselila u grad Jaši.

2. Odluka Suda

C. A. S. je u predstavi podnetoj po osnovu člana 3 naveo da je nasilničko seksualno zlostavljanje predstavljalo mučenje i da je postupak vođen pristrasno, tako da je sva krivica prebačena na njega i njegove roditelje zbog toga što, navodno, nisu brže reagovali. I C. A. S. i C. S. su se po osnovu člana 8 požalili da im je uništen porodični život i da su bili primorani da napuste grad u kome su ranije živeli kako bi ponovo počeli da grade normalan život.

Član 3 i član 8

ESLJP je ponovio da, po osnovu člana 1 Konvencije, države imaju obavezu da svakome u svojoj nadležnosti obezbede prava i slobode utvrđene Konvencijom. To u vezi sa članom 3 zahteva od država da preuzmu mere kako bi osigurale da pojedinci ne budu podvrgnuti zlostavljanju, čak i ako su počinioci tog zlostavljanja privatna lica. Član 3 takođe nalaže da tamo gde se navodno dogodilo zlostavljanje, vlasti sprovedu delotvornu istragu. Da bi se neka istraga mogla smatrati delotvornom, ona u načelu treba da bude takva da omogućiti da se utvrde sve činjenice nekog slučaja i identifikuju i kazne odgovorna lica.

ESLJP je takođe saopštio da su pozitivne obaveze države, saglasno članu 8, inherentne pravu na delotvorno poštovanje privatnog života. Država ima obavezu da osigura

delotvorno odvracanje od teških krivičnih dela, kao što je silovanje, što zahteva efikasne krivičnopravne odredbe. Osim toga, ESLJP je takođe primetio da Komitet Ujedinjenih nacija za prava deteta naglašava da se mora doneti čitav niz mera za zaštitu dece od svih oblika nasilja, što obuhvata sprečavanje nasilja, pravno zadovoljenje i obeštećenje.

Kada je reč o činjenicama ovog slučaja, ESLJP je konstatovao da akti nasilja koje je pretrpeo prvi podnosilac predstavke dosežu prag člana 3. Prema tome, aktivirana je pozitivna obaveza države da sprovede istragu. Osim toga, ESLJP je primetio da u ovom konkretnom slučaju istraga nije započeta hitno, bez odlaganja, uprkos težini navoda i uprkos ranjivosti žrtve. Vlastima su bile potrebne tri nedelje od dana kada je podneta prijava kako bi naložile da se obavi lekarski pregled i gotovo dva meseca da ispituju glavnog osumnjičenog. Istraga je u celini trajala ukupno pet godina, uprkos višekratno ponavljanim žalbama podnosilaca predstavke.

ESLJP je primetio da u periodu od gotovo tri godine posle prve odluke tužioca da ne sprovedi istragu, uprkos uputstvima da se istraga nastavi, nisu bili preduzeti nikakvi značajni istražni koraci. Osim toga, optuženo lice je na kraju krivičnog postupka oslobođeno, sedam godina nakon što su počinjena navodna krivična dela. Nema ničega što bi ukazivalo da su vlasti pokušale da utvrde da li je možda neko drugi odgovoran za ta krivična dela. To izaziva sumnju u delotvornost postupka, posebno u slučaju u kome se radilo o nasilničkom seksualnom zlostavljanju maloletnika. ESLJP je primetio da je Rumunija ratifikovala Konvenciju o pravima deteta i Konvenciju o zaštiti dece od seksualne eksploatacije i seksualnog zlostavljanja, koje je obavezuju da zaštiti decu od svakog oblika zlostavljanja.

U ovom slučaju, ESLJP je naročito zabrinut zbog činjenice da vlasti nisu ni pokušale da utvrde istinu na osnovu konfliktnih dokaza. Sud je naglasio da istraga mora biti rigorozna i organizovana tako da se uzme u obzir osetljivost deteta u slučajevima kao što je ovaj, kada se radi o nasilju nad maloletnim licem. Međutim, vlasti su se ovde postavile ležerno prema dužini istrage, a domaći sudovi su pridali veliku težinu činjenici da porodica nije odmah prijavila krivična dela policiji, kao i da sama žrtva nije brže reagovala. ESLJP nije utvrdio nijedan razlog zbog koga je navodni nemar roditelja u pogledu uočavanja znakova i blagovremene prijave zlostavljanja trebalo da ima bilo kakav uticaj na revnost policije i način na koji je policija odgovorila na prijavljene činjenice. Osim toga, ESLJP je primetio da vlasti nisu vodile računa o naročitoj ranjivosti žrtve.

U ovakvim slučajevima, država je u obavezi po članovima 3 i 8 da poštuje najbolje interese deteta. Prvom podnosiocu predstavke u ovom slučaju nikada nije ponuđeno

psihološko savetovanje niti ga je u samom postupku ili kasnije pratio kvalifikovani psiholog. Pozitivne obaveze koje je država preuzela prema međunarodnim instrumentima za zaštitu prava deteta sadrže i adekvatne mere za oporavak i reintegrisanje, što u ovom slučaju nije bilo prisutno.

Na temelju svih gore navedenih činjenica, kao i nepostojanja delotvorne istrage, ESLJP je ustanovio da vlasti nisu ispunile svoje pozitivne obaveze saglasno članovima 3 i 8. Iz tih razloga, ESLJP je ustanovio da su u datom slučaju bili prekršeni članovi 3 i 8.

Član 41

Zbog teškoća i patnje koju je pretrpeo prvi podnosilac predstavke usled nedelotvorne istrage i mešanja u normalan tok njegovog privatnog života, ESLJP mu je dosudio iznos od 15.000 evra na ime nematerijalne štete.

Nasiljem koje je primenila nad mirnim demonstrantima kada ih je tokom noći napala u njihovom skloništu i krivičnim zakonima koji su neadekvatni za delotvorno odvracanje policijskog nasilja prekršen je član 3

PRESUDA U PREDMETU ČESTARO PROTIV ITALIJE

7. april 2015.

(predstavka br. 6884/11)

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke, Arnaldo Čestaro (*Arnaldo Cestaro*), italijanski je državljanin koji živi u Rimu.

U Đenovi se od 19. do 21. jula 2001. godine održavao 27. samit G8. Grupa pod nazivom „Đenovski socijalni forum” (*GSF*), koju je osnovalo nekoliko nevladinih organizacija, u isto vreme je takođe boravila u Đenovi kako bi organizovala alternativni antiglobalizacijski samit. Zbog toga su italijanske vlasti organizovale obimne bezbednosne operacije. Tokom 20. i 21. jula u gradu su se zbili incidenti u kojima je dolazilo do sukoba s policijom. Nekoliko stotina demonstranata i pripadnika snaga bezbednosti bilo je povređeno ili privremeno onesposobljeno zbog suzavca.

Gradsko veće Đenove stavilo je na raspolaganje školu Dijas-Pertini kao sklonište koje u toku noći mogu da koriste neki demonstranti. Stanovnici tog područja su 20. i 21. jula prijavili policiji da su videli omladince obučene u crno kako ulaze u školu i uzimaju materijal sa obližnjeg gradilišta namenjen radovima na rekonstrukciji škole. Policija je stupila u kontakt sa zvaničnikom *GSF*-a, grupe kojoj je škola bila poverena, i potom odlučila da izvrši pretres prostorija da bi obezbedila dokaze i možda uhapsila pripadnike takozvanog Crnog bloka, koji su bili odgovorni za izazivanje štete u gradu.

Arnaldo Čestaro je tada imao 62 godine. Kada je policija upala u školu, prvo je ležao na podu, a potom sedeo leđima naslonjen na zid, podignutih ruku. Policajci su ga nekoliko puta udarili, što je prouzrokovalo višestruke lomove kostiju. Operisan je u đenovskoj bolnici, u kojoj je ostao četiri dana, da bi nekoliko godina posle tog događaja bio ponovo operisan zbog istih tih povreda u bolnici u Firenci. Od tog incidenta ostala mu je trajna slabost u desnoj ruci i nozi.

Posle tri godine istrage koju je sprovodilo javno tužilaštvo u Đenovi, 28 pripadnika snaga bezbednosti je izvedeno na sud. Sud u Đenovi je 13. novembra 2009. osudio

12 optuženih na kazne zatvora između dve i četiri godine. Takođe im je naložio da pojedinačno i zajednički, solidarno s Ministarstvom unutrašnjih poslova, plate sudske i ostale troškove i naknadu strankama kojima je sud dosudio odštetne iznose između 2.500 i 50.000 evra. G. Čestaro je dobio naknadu od oko 35.000 evra. Na sudsku odluku su se žalili optuženi, tužilac, Ministarstvo unutrašnjih poslova i većina žrtava. Apelacioni sud je obustavio postupak protiv nekih među optuženima jer je u međuvremenu nastupilo zastarevanje za neka krivična dela. Podržana je većina izrečenih kazni koje su se odnosile na isplatu štete i sudskih i ostalih troškova. Kasacioni sud je 2. oktobra 2012. potvrdio glavni deo presude.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstave se požalio da je prilikom upada policije u školu Diaz-Pertini pretrpeo akte nasilja i zlostavljanje, koji, po njegovom mišljenju, predstavljaju mučenje kojim su snage bezbednosti povredile član 3. Takođe se požalio da je kazna izrečena licima odgovornim za ta dela bila neadekvatna, posebno činjenica da su usled zastarevanja tokom krivičnog postupka smanjene kazne nekima od osuđenih lica, dok drugima nisu izrečene disciplinske kazne. Tvrdio je da to što država nije predvidela krivično delo mučenja, niti je predvidela odgovarajuću kaznu za njega, znači da je sama država propustila da preduzme neophodne korake za sprečavanje nasilja i drugih vidova zlostavljanja.

Član 3

U ovom slučaju, domaći sudovi su već potvrdili da su se akti nasilja zaista dogodili i ti akti nisu bili osporeni. U prvostepenoj presudi i presudi Apelacionog suda utvrđeno je da su policijski službenici, pošto su upali u školu Diaz-Pertini, napali praktično sve koji su tamo bili, udarajući ih, šutirajući, nasrćući na njih pendrecima i preteći im. Domaći sudovi su posebno ukazivali na primer podnosioca predstave koji je već bio čovek u poodmaklim godinama u vreme kada su se ti događaji zbili, kako bi naglasili apsolutno odsustvo srazmernosti između policijskog nasilja i otpora koji su tom nasilju pružila lica koja su se nalazila u datim prostorijama.

ESLJP je saopštio da kada se utvrđuje da li određeni vid zlostavljanja treba klasifikovati kao mučenje, posebnu stigmu treba pripisati namernom nečovečnom postupanju koje izaziva veoma tešku i surovu patnju. U ovom konkretnom slučaju, ESLJP je pridao važnost zaključku Kasacionog suda, po kome je nasilje u školi Diaz-Pertini bilo počinjeno „u kaznene svrhe, radi osvete, izvedeno tako da izazove poniženje i fizičke i mentalne patnje žrtava”. Takođe je potvrđeno da podnosilac predstave uopšte nije pružio otpor i da je stoga zlostavljanje kome je bio podvrgnut bilo u potpunosti

neopravdano i nije se moglo smatrati srazmernim. Podnosilac predstavke je udaran pendrecima, što je moglo da izazove i smrtni ishod, a u svakom slučaju je izazvalo teške fizičke posledice. Osim toga, ne sme se potceniti osećanje straha i uznemirenosti koje je obuzelo podnosioca predstavke jer ga je probudila buka koju je napravila policija kada je upala u školu koja je služila kao sklonište. Takođe je video da policija tuče druge demonstrante bez ijednog očiglednog razloga, što je u njemu moralo dodatno da pojača osećanje straha i uznemirenosti.

ESLJP takođe nije mogao da ignoriše činjenicu da je policija pokušala da prikrije te događaje ili da je pokušala da ih opravda na osnovu dezorijentišućih izjava. U presudi Apelacionog suda pomenuto je da su tvrdnje o otporu koji su navodno pružili ljudi koji su bili smešteni u školi, o napadu nožem na jednog policijskog službenika i o tome da su tamo bila pronađena dva molotovljeva koktela bile iskonstruisane. Te tvrdnje je iznela policija kako bi opravdala svoj upad u školu i nasilje primenjeno nad ljudima koji su u tom trenutku tamo boravili.

ESLJP je ponovio da onda kada postoji verodostojna tvrdnja o nezakonitom zlostavljanju čiji je počinitelj policija ili neko drugo službeno lice, država ima opštu obavezu da delotvorno istraži taj događaj. Kada je postupak započet pred domaćim sudovima, onda ceo taj postupak mora biti u skladu sa imperativima zabrane utvrđene u članu 3 Konvencije. To znači da domaći sudovi ne smeju dopustiti da napadi na fizički i moralni integritet pojedinaca prođu nekažnjeno da bi sačuvali poverenje javnosti. ESLJP je saopštio da u slučajevima mučenja ili zlostavljanja čiji su počinioci službena lica ne treba obustavljati krivični postupak zbog zastarevanja i da pomilovanje i amnestija ne bi smeli da budu tolerisani.

U ovom konkretnom slučaju otvorila su se tri glavna pitanja: neuspeh da se identifikuju lica odgovorna za zlostavljanje, zastarevanje nekih krivičnih dela i delimično ukidanje kazni, kao i sumnje u pogledu disciplinskih mera preduzetih protiv lica odgovornih za zlostavljanje. Policijski službenici koji su napali podnosioca predstavke i podvrgli ga aktima mučenja nikada nisu bili identifikovani i stoga su ostali nekažnjeni. Nekoliko policijskih službenika visokog i srednjeg ranga krivično je gonjeno i suđeno im je za dela u vezi sa upadom policije u školu Diaz-Pertini. Međutim, krivična dela kao što su kleveta i lažna optužba, zloupotreba javnih ovlašćenja, nanošenje lakih i nanošenje teških telesnih povreda zastarela su pre odluke u žalbenom postupku, a za mnoga druga krivična dela ukinute su kazne. Stoga je ESLJP zaključio da se italijansko krivično zakonodavstvo koje je bilo primenjeno u ovom slučaju pokazalo neadekvatnim u smislu zahteva da se kazne akti mučenja i lišeno svakog efekta odvratanja koji bi pomogao da se spreče buduće povrede člana 3. Stoga je ESLJP saopštio da je odgovor vlasti u ovom slučaju bio nezadovoljavajući i zato nespojiv s procesnim

obavezama države po članu 3 Konvencije. Osim toga, lica odgovorna za akte mučenja nisu za sve vreme krivičnog postupka bila suspendovana sa dužnosti.

Na temelju svih činjenica i okolnosti datog slučaja, ESLJP je utvrdio da mere koje su primenile domaće vlasti ne zadovoljavaju kriterijume koje mora da ispuni temeljita i delotvorna istraga. Osim toga, ESLJP je primetio da se kršenje člana 3 ne može ispraviti samo tako što će se žrtvi dosuditi nadoknada. U ovom konkretnom slučaju, ESLJP je utvrdio da je bio povređen član 3 na osnovu mučenja koje je pretrpeo podnosilac predstavke.

Član 41

Imajući u vidu naknadu koju je podnosilac predstavke već dobio u postupku pred domaćim sudovima, ESLJP mu je dodelio iznos od 45.000 evra na ime nematerijalne štete.

Propust da se zaštite pojedinci od verski motivisanog nasilja i nepostojanje delotvorne istrage predstavljali su povredu članova 3 i 9

PRESUDA U PREDMETU KONGREGACIJA GLDANI I JEHOVINI SVEDOCI I DRUGI PROTIV GRUZIJE

3. maj 2007.
(predstavka br. 71156/01)

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnelo 97 pripadnika kongregacije Jehovinih svedoka iz Gldanija (rejonu u Tbilisiju) zajedno sa Vladimerom Kokosadzeom i još tri lica, koji su takođe pripadnici te kongregacije i žive u Tbilisiju. Vladimir Kokosadze je i predstavnik za štampu te kongregacije. Slučaj se odnosi na napad koji je 17. oktobra 1999. godine na pripadnike te kongregacije izvršila jedna grupa pravoslavnih vernika koje je predvodio Vasilij Mkalavišvili, poznat i kao Otac Vasilije.

Otac Vasilije je raščinjeni sveštenik Gruzijske pravoslavne crkve. Ranije je bio optužen za akte fizičkog nasilja protiv pripadnika Pravoslavne crkve, za uvredu Katolikosa – patrijarha cele Gruzije, kao i za to što se u gruzijskim medijima hvalisao da je organizovao napade na Jehovine svedoke. Desetine lica, koje su podnosioci predstavke identifikovali kao grupu pristalica Oca Vasilija, 17. oktobra 1999. opkolilo je zgradu pozorišta u kojoj se na sastanku okupilo 120 pripadnika kongregacije Jehovinih svedoka, a potom i upalo u zgradu. Grupa pristalica Oca Vasilija upala je u prostoriju za sastanke uz povike i mahanje štapovima i velikim gvozdanim krstovima. Napad je pritom i snimao jedan od pristalica Oca Vasilija. Nekoliko pripadnika kongregacije Jehovinih svedoka uspelo je da pobjegne, ali je šezdesetak njih ostalo blokirano u dvorani, među kojima je bilo i žena i dece. Grupa je potom nastavila da napada pripadnike kongregacije Jehovinih svedoka, udarajući ih, šutirajući i nasrćući na njih štapovima i krstovima. Neke žene su vukli za kosu i bacili na pod ili bi ih gurnuli niz stepenice i bičevali kaiševima. U napadu je šesnaestoro ljudi pretrpelo povrede zbog kojih su morali da budu smešteni u bolnicu.

Kada su pripadnici kongregacije Jehovinih svedoka konačno uspeli da napuste dvoranu, opkolila ih je druga grupa pristalica Oca Vasilija, koji su ih pretresali i pritom im oduzimali simbole njihove vere i bacali ih na lomaču. Oduzeli su im i neke lične stvari. Neki od pojedinaca koji su uspeli da pobjegnu od napada pokušali su da alarmiraju policiju, pa su otišli u lokalnu policijsku stanicu; među njima je bilo i nekoliko

podnosioca predstavke. Policijski službenici su evidentirali iskaz jednog podnosioca predstavke, ali su odlučili da ne interвениšu; načelnik policije je čak rekao jednom od podnosioca zahteva da bi se, „da je bio na mestu napadača, članovi kongregacije još gore proveli“. Policija je na kraju, međutim, ipak otišla na mesto napada, ali tamo nikoga nije lišila slobode.

Tog dana i tokom nekoliko narednih dana na nacionalnim televizijskim kanalima emitovani su snimci napada na kojima se jasno vide pripadnici grupe Oca Vasilija. Sledećeg dana posle napada, 42 podnosioca predstavke podnela su vlastima krivičnu prijavu. Pokrenut je krivični postupak, ali je samo 11 podnosioca predstavke dobilo status stranke u postupku; ostali podnosioci predstavke – 31 lice – nikada nisu dobili odgovore na svoje krivične prijave. Slučaj je naizmenično prebacivan između različitih odeljenja tužilaštva i u nekoliko navrata je bio obustavljen uz obrazloženje da nije moguće identifikovati počinioc napada. Svedocima su jednom pokazani osumnjičeni radi identifikacije, što je organizovao policijski istražitelj, i tada su identifikovana dvojica napadača. Podnosilac predstavke koji ih je identifikovao potom je i sam stavljen pod istragu, a u vezi sa izvršenom identifikacijom nisu preduzeti nikakvi dalji koraci. Podnosilac predstavke o kome je reč poslat je na sud zajedno sa dve pristalice Oca Vasilija i proglašen je krivim za ugrožavanje javnog reda, dok je povodom optužbi protiv dve žene, pristalice Oca Vasilija, na istom suđenju zatražena dodatna istraga, koja nikada nije završena. Taj podnosilac predstavke je na kraju oslobođen.

Od oktobra 1999. do novembra 2002. godine izvršeno je 138 nasilničkih napada na Jehovine svedoke, a gruzijskim vlastima su podnete 784 krivične prijave. Od 2000. do 2002. godine Parlamentarna skupština Saveta Evrope, Komitet UN protiv torture i nekoliko nevladinih organizacija osudili su napade na verske manjine u Gruziji, posebno napade na Jehovine svedoke.

2. Odluka Suda

Podnosioci predstavke su naveli da ih je napala grupa pravoslavnih ekstremista i da nikakva delotvorna istraga u tom smislu nije sprovedena. Pozvali su se na član 3 (zabrana ponižavajućeg ili nečovečnog postupanja), član 9 (pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti), član 10 (sloboda izražavanja), član 11 (sloboda udruživanja), član 13 (pravo na delotvoran pravni lek) i član 14 (zabrana diskriminacije).

Član 3

ESLJP je istakao da je član 3 Konvencije koncipiran tako da je njime utvrđeno apsolutno pravo, što znači da od njega ne može biti odstupanja. ESLJP je takođe primetio

da, kako bi se mogao primeniti član 3, zlostavljanje mora dosegnuti minimalni prag težine koji se procenjuje na temelju okolnosti datog slučaja. Član 1 u vezi sa članom 3 nalaže državama članicama da obezbede da niko u njihovoj nadležnosti ne bude podvrgnut mučenju ili nečovečnom i ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju, čak ni onda kada je pod kontrolom privatnih lica. Ta zaštita zahteva razumne i delotvorne mere, uključujući mere koje se preduzimaju prema deci i drugim ranjivim pojedincima. Član 3 takođe aktivira pozitivnu obavezu da se vodi zvanična, hitna i delotvorna istraga čim se podnese zvanična prijava.

U ovom slučaju ESLJP je primetio da je napad bio usmeren prema svim pripadnicima kongregacije Jehovinih svedoka koji su se u verske svrhe sastali u tom pozorištu. Osim toga, ESLJP je primetio da su od svih podnosilaca koji su napadnuti samo neki među njima dostavili valjane dokaze kako bi potkrepili svoje tvrdnje o tome da su bili izloženi postupanju koje je navodno suprotno članu 3. Država nikada nije osporila činjenice koje su predočili podnosioci predstavke uz valjane dokaze, a imajući u vidu postupanje prema 25 podnosilaca predstavke, ESLJP smatra da je to postupanje doseglo prag nečovečnog postupanja u smislu člana 3. Osim toga, država nije osporila da je napadačima bio cilj da ponize i javno omalovaže podnosiocima predstavke tako da u njima izazovu osećanje velikog straha i inferiornosti i na taj način ih odvrate od verskih skupova koje oni održavaju saglasno svojoj veri. ESLJP je takođe pridao značaj činjenici da je napad snimio jedan član grupe napadača, želeći da ga prikaže drugima.

ESLJP je primetio da se u spisu predmeta nalaze konzistentni dokazi o tome da su policijski službenici, kada im je skrenuta pažnja na napad, odbili da reaguju hitno kako bi stali na put nasilju i zaštitili žrtve. Dan posle napada 42 podnosioca predstavke su podnela krivične prijave tužiocu u Tbilisiju. Tužilaštvo je pokrenulo postupak samo za 11 podnosilaca predstavke, a preostali podnosioci predstavke, 31 lice, koji podneli konkretne detalje o fizičkom napadu koji su pretrpeli nisu obavesteni da je preduzet ijedan korak tim povodom. Slučaj 11 podnosilaca predstavke neprestano je prebacivan iz jednog u drugo odeljenje tužilaštva i natrag, bez ikakvog objašnjenja. Šokantnija od toga bila je tvrdnja da nije moguće sprovesti istragu zbog propusta u identifikaciji počinitelja, uprkos iskazima svedoka i video-snimku napada. ESLJP je primetio da je policija odbila da reaguje hitno, a podnosioci predstavke su se suočili sa indiferentnim stavom prema njihovim pritužbama, dok su nadležni organi odbili da primene zakon u njihovom slučaju.

S obzirom na sve gore navedene činjenice Sud je ustanovio da je gruzijska država propustila da izvrši svoju pozitivnu obavezu i zaštiti 42 podnosioca predstavke od zlostavljanja, kao i da delotvorno istraži navode o njihovom zlostavljanju po članu 3. Nasuprot tome, ESLJP nije ustanovio povredu člana 3 u odnosu na 16 podnosilaca

predstavke koji su pobjegli od napada i 37 podnosilaca koji se nisu požalili vlastima zbog postupanja kome su bili izloženi.

Član 9

Sloboda veroispovesti, zaštićena članom 9, jedan je od osnova demokratskog društva, a učestvovanje u životu neke verske zajednice potpada pod zaštitu tog člana. Uloga države je da zaštititi javni red i versku harmoniju, kao i da promoviše toleranciju u demokratskom društvu. Kada vrši svoja regulatorna ovlašćenja i u svojim odnosima s različitim religijama, veroispovestima i konfesijama, država je dužna da sačuva neutralnost i nepristrasnost. U ovom slučaju vlasti nisu preduzele nijedan korak povodom pritužbi podnosilaca predstavke zato što oni pripadaju jednoj verskoj zajednici koja se doživljava kao pretnja za hrišćansko pravoslavlje. Napad na podnosioc predstave bio je prvi čin velike agresije na Jehovine svedoke, a nemar vlasti je otvorio vrata generalizaciji verskog nasilja koju je počinila ista grupa napadača. ESLJP je ustanovio da su se nadležne vlasti, svojom neaktivnošću, oglušile o svoje obaveze da omogućie verskoj zajednici podnosilaca predstavke da slobodno ostvaruje svoje pravo na slobodu veroispovesti. ESLJP je stoga ustanovio da je u datom slučaju bio prekršen član 9 u odnosu na svih 96 podnosilaca predstavke.

Članovi 10 i 11

ESLJP je ustanovio da su pritužbe po osnovu tih odredaba identične pritužbama podnetim po članovima 3 i 9, pa nije smatrao da je potrebno da to zasebno ispituje.

Član 13

ESLJP je stao na stanovište da se ne otvara zasebno pitanje u vezi sa članom 13.

Član 14

Postupanje opisano u članu 14 diskriminatorno je ako „nema objektivno i razumno opravdanje”. Na temelju svih dokaza u ovom slučaju, ESLJP je ustanovio da je odbijanje policije da hitno interveniše na licu mesta i prekine nasilje, kao i potonja indiferentnost koju su nadležni organi vlasti ispoljili prema podnosiocima predstavke, bilo u velikoj meri povezano s verskim uverenjima podnosilaca predstavke. Za takvo diskriminatorno postupanje prema podnosiocima predstavke država nije iznela nijedno uverljivo objašnjenje. Usled svega navedenog, ESLJP je zaključio da su podnosioci predstavke bili žrtve povrede člana 14 u vezi sa članovima 3 i 9.

Član 41

ESLJP je zaključio da je primereno da podnosiocima predstavke dosudi nematerijalnu štetu. Međutim, zavisno od zahteva koji je naveo svaki podnosilac predstavke, dosuđeni su im različiti iznosi novca, od 120 do 700 evra.

Kada je reč o sudskim i ostalim troškovima, ESLJP je zaključio da je primereno da sudske i ostale troškove dodeli samo onim podnosiocima predstavke koji su u postupku koristili usluge pravnog zastupnika.

*Povreda članova 3 i 8 usled propusta Hrvatske da lice sa invaliditetom zaštiti od
čestog i nasilnog zlostavljanja*

PRESUDA U PREDMETU ĐORĐEVIĆ PROTIV HRVATSKE

24. jul 2012.

(predstavka br. 41526/10)

1. Osnovne činjenice

Prvi podnosilac predstavke je državljanin Hrvatske Dalibor Đorđević, rođen 1977, dok je druga podnositeljka predstavke Radmila Đorđević, njegova majka, rođena 1956. godine. O Daliboru, koji je mentalno i fizički invalid, starala se njegova majka. Deca iz obližnje škole su ga u više navrata fizički i verbalno zlostavljala u periodu od jula 2008. do februara 2011. zbog invalidnosti i srpskog porekla. To zlostavljanje se odvijalo u obliku uvreda, povika, pljuvanja, udaranja i guranja, a jednom prilikom mu je na ruci ugašena cigareta. Deca su se takođe izrugivala drugoj podnositeljki predstavke zbog srpskog narečja. Dom podnosilaca predstavke je vandalizovan, na vrata su im često zvonili u kasnim satima, a oko njihovog ulaza ispisivali su uvredljive grafite.

Zbog svega toga Dalibor je bio duboko uznemiren, uplašen i anksiozan, što je zabeleženo u nekoliko lekarskih izveštaja. Iz lekarskih izveštaja takođe se vidi da je grizao usne i pesnice, da je imao tikove i da su se usled stresa pojavili znaci psorijaze, pa mu je bilo potrebno mirno i prijateljsko okruženje.

O incidentima su u nekoliko navrata obavešteni razni organi vlasti, uključujući i nadležne u školi koja se nalazila sedamdeset metara od njihove kuće i koju je pohađala većina dece o kojoj je reč, kao i socijalna služba i zaštitnik građana sa invaliditetom, kao i policija, koja bi dolazila, mada ne uvek blagovremeno, i uklanjala decu, ne postavljajući im nikakva pitanja i ne uzimajući im podatke za identifikaciju. Deca su u razgovorima s policijom priznavala da su vršila nasilje nad Daliborom, ali su bila isuviše mlada da bi mogla podlegati krivičnoj odgovornosti.

U oktobru 2009. i maju 2010. godine advokatica podnosilaca predstavke pisala je Opštinskom javnom tužilaštvu o dugom i trajnom zlostavljanju, posebno se žaleći zbog toga što hrvatsko pravo ne predviđa nijedan delotvoran pravni lek za zaštitu lica od nasilnih akata čiji su počinioci deca. Ona se takođe požalila zaštitnici lica sa invaliditetom i zatražila je njen savet, a ova je odgovorila da nije nadležna kada je o tom pitanju reč. Socijalne službe su obavestile majku da bi morala da podnese privatnu

tužbu. Policija je odgovorila da istraga neće uroditi plodom. Državno tužilaštvo je kazalo da nije nadležno u ovoj stvari.

2. Odluka Suda

Podnosioci predstavke su se, *inter alia*, žalili da im država nije pružila odgovarajuću zaštitu od zlostavljanja, te da se stoga ovde radilo o kršenjima članova 2, 3, 8, 13 i 14.

Član 3

Sud je odlučio da sve incidente sagleda kao jednu trajnu situaciju. Incidenti su bili dobro evidentirani i imali su uticaja na psihičko i fizičko zdravlje prvog podnosioca predstavke, koji je opisan kao miroljubiva osoba koja nije u stanju da se brani. Sud je razmotrio posledice kontinuiranog verbalnog i fizičkog zlostavljanja – osećanja bespomoćnosti i straha koja su u više navrata dugo trajala, a bila su i dovoljno ozbiljna da su ispunjavala zahteve koji se postavljaju u pogledu praga težine (zlostavljanja) potrebnog da bi se mogao primeniti član 3.

Da bi imale pozitivnu obavezu zaštite prvog podnosioca predstavke, vlasti su morale da znaju ili je trebalo da znaju za postojanje takvog zlostavljanja od strane trećeg lica, a nisu preduzele razumne mere da bi se taj rizik otklonio. Nasilni postupci koji spadaju u polje dejstva člana 3 u načelu zahtevaju preduzimanje krivičnihopravnih mera protiv počinitelaca. Međutim, s obzirom na mladost lica koja su zlostavljala Dalibora, nije bilo moguće preduzeti krivične sankcije protiv njih. Osim toga, iako njihovi postupci, sagledani pojedinačno, možda nisu svaki za sebe predstavljali krivično delo, sagledani kao celina, oni su se mogli pokazati u suprotnosti sa članom 3.

Međutim, od jula 2008. Daliborova majka je obavestila policiju o tom kontinuiranom postupanju, a obavestila je i zaštitnicu građana i socijalne službe. Prema tome, vlasti su bile upoznate sa situacijom.

Iako je policija saslušala nekoliko dece u vezi s ovim incidentima, ona nije učinila nijedan ozbiljan pokušaj da proceni šta se stvarno događa, a za podnetim izveštajima nije usledila nikakva konkretna radnja: nisu donete odluke u domenu sektorske politike i nisu uspostavljeni nikakvi mehanizmi za praćenje kako bi se priznalo i sprečilo dalje maltretiranje. Sud je posebno zapanjen nepostojanjem bilo kakvog istinskog angažovanja socijalnih službi i psihološkog savetovanja za Dalibora. Osim odgovora na konkretne incidente, nadležne vlasti, uprkos tome što su znale da je prvi podnosilac predstavke sistematski na meti i da će verovatno uslediti dalje zlostavljanje, nisu preduzele nikakvu relevantnu opštu radnju. Iz tih razloga, ovde se radilo o kršenju prava po članu 3 u odnosu na Dalibora.

Član 8

Shodno članu 8, države ne samo da su dužne da se uzdrže od nanošenja štete pojedincu već su istovremeno i dužne da deluju tako da zaštite pojedinca od drugih. Na privatni i porodični život Radmile Đorđević negativno su uticali navedeni incidenti i, isto onako kao što vlasti nisu preduzele odgovarajuće mere za sprečavanje daljeg zlostavljanja Dalibora, one nisu zaštitile ni nju, čime je prekršen član 8.

Član 14

Na osnovu hrvatskog Zakona o zabrani diskriminacije, koji sadrži posebne odredbe o etničkom poreklu i invalidnosti, bilo je moguće pokrenuti postupak pred domaćim sudovima. Diskriminacija je zabranjena i Ustavom i Evropskom konvencijom. Smatra se da je sve to pružalo čitav niz delotvornih pravnih lekova i, budući da ti pravni lekovi nisu bili iscrpeni, taj deo predstavke je odbačen kao neprihvatljiv.

Član 13

Budući da nije bilo moguće žaliti se zbog zlostavljanja, zaključeno je da je to pravo bilo povređeno u vezi sa članovima 3 i 8 Konvencije.

Član 41

Sud je dosudio podnosiocima predstavke, zajednički, iznos od 11.500 evra na ime nematerijalne štete. Takođe im je zajednički dodelio iznos od 1.206 evra na ime sudskih i ostalih troškova u domaćem postupku i 3.500 evra za sudske i ostale troškove pred Sudom u Strazburu, umanjen za 850 evra, koliko su već dobili na ime pravne pomoći od Saveta Evrope.

Poureda člana 3 Konvencije usled neadekvatnih uslova pritvora i zdraustvene nege

PRESUDA U PREDMETU DYBEKU PROTIV ALBANIJE

18. decembar 2007.

(predstavka br. 41153/06)

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke, Ilir Dybeku, albanski je državljanin rođen 1971. godine i trenutno se nalazi zatvoru visoke bezbednosti u Albaniji.

Od 1996. godine podnosilac predstavke je patio od hronične paranoidne šizofrenije. Tokom niza godina je bio smešten u različitim psihijatrijskim bolnicama u Albaniji.

Dvoje dece stare 10 i 13 godina i još jedno lice poginuli su u eksploziji 23. avgusta 2002. godine u stanu porodice sestre podnosioca predstavke; drugi su povređeni.

Krivični postupak je 24. avgusta 2002. godine pokrenut protiv podnosioca predstavke, koji je istog dana uhapšen i optužen za ubistvo i nezakonito posedovanje eksploziva. Lišen je slobode do suđenja i smešten u policijski pritvor, gde je delio ćeliju sa neodređenim brojem lica. Na osnovu medicinskog veštačenja, u kome je zaključeno da je u vreme počinjenja krivičnog dela podnosilac bio u remisiji, Okružni sud je 27. maja 2003. godine zaključio da se može smatrati odgovornim za izvršenje dela. Sud ga je proglasio krivim i osudio na doživotnu zatvorsku kaznu. Podnosilac se neuspešno žalio, a domaći sudovi su kao nepotrebne odbili njegove zahteve za nove medicinske preglede.

Od decembra 2003. godine do izricanja presude Suda, podnosilac predstavke je boravio u tri različita zatvora, gde je delio ćelije sa zdravim zatvorenicima i gde je prema njemu postupano kao prema običnom zatvoreniku, uprkos njegovom zdravstvenom stanju. Prema albanskim vlastima, kako podnosiocu nije bilo moguće obezbediti neophodno lečenje, davani su mu lekovi slični onima koje je prepisao njegov lekar. Smešten je u zatvorsku bolnicu u dve prilike, tek kad mu se zdravlje pogoršalo, od 26. maja 2004. do 2. juna 2004. i od 1. decembra 2004. do 26. januara 2005. godine.

Otac i pravni zastupnik podnosioca predstavke su nadležnim vlastima uložili više žalbi na upravu zatvorske bolnice i medicinskog odeljenja, tvrdeći da su bili nemarni zbog nepropisivanja odgovarajućeg medicinskog lečenja i da se zdravlje podnosioca predstavke pogoršalo zbog nedostatka lečenja. Njihove žalbe su odbijene.

Imajući u vidu sve veću duševnu uznemirenost podnosioca predstavke, njegov pravni zastupnik je 7. januara 2005. godine pokrenuo postupak zahtevajući da bude oslobođen ili prebačen u medicinsku ustanovu, jer su uslovi lišenja slobode neodgovarajući za njegovo zdravstveno stanje i predstavljaju opasnost po njegov život. Na osnovu medicinskih nalaza, zastupnik podnosioca predstavke je takođe tražio da se sprovedu psihijatrijska ispitivanja. Ovi zahtevi su odbijeni. Žalbe podnosioca su bile neuspešne.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke je tvrdio da uslovi lišenja slobode i medicinsko lečenje koje je primio u zatvoru nisu bili odgovarajući za njegovo zdravstveno stanje. On se takođe žalio na nepravičnost pravnog postupka u pogledu njegovih žalbi. Pozvao se na članove 3 i 6 Evropske konvencije.

Član 3

Evropski sud je prihvatio da podnosioca predstavke sama priroda njegovog duševnog stanja čini osetljivijim od običnog zatvorenika i da je lišenje slobode moglo da do izvesne mere pojača osećanja uznemirenja, strepnje i straha. Činjenica da je albanska Vlada priznala da je prema podnosiocu predstavke postupano kao prema drugim zatvorenicima, i pored njegovog posebnog zdravstvenog stanja, ukazuje na propust da se slede preporuke Saveta Evrope u pogledu postupanja prema duševno obolelim zatvorenicima.

Evropski sud je takođe imao u vidu kumulativno dejstvo potpuno neodgovarajućih uslova lišenja slobode kojima je podnosilac bio podvrgnut i koji su očigledno imali nepovoljan uticaj na njegovo zdravlje i dobrostanje. On je takođe imao u vidu zaključke poslednjih izveštaja Komiteta za sprečavanje mučenja Saveta Evrope o uslovima lišenja slobode u albanskim zatvorima, posebno u pogledu duševno obolelih zatvorenika, kao i svoju sopstvenu sudsku praksu.

Mnogi od ovih nedostataka mogli su biti ispravljani čak i u nedostatku značajnih finansijskih sredstava. U svakom slučaju, nedostatak sredstava ne može u načelu opravdati tako loše uslove lišenja slobode koji dostižu prag ozbiljnosti za primenu člana 3 Evropske konvencije. Evropski sud je zaključio da su stoga priroda, trajanje i ozbiljnost zlostavljanja kojima je podnosilac predstavke bio podvrgnut, kao i kumulativno nepovoljno dejstvo po njegovo zdravstveno stanje, dovoljni da budu ocenjeni kao nečovečni i ponižavajući, protivno članu 3 Konvencije.

Član 6

Evropski sud je smatrao da su žalbe podnosioca predstavke prema članu 6 Konvencije u pogledu postupka po pitanju izvršenja sankcija neprihvatljive.

Član 41

Evropski sud je podnosiocu predstavke dodelio 5.000 evra na ime nematerijalne štete.

Saučesništvo država u vanrednom izručenju – uključujući zaključak o povredi člana 3

PRESUDA VELIKOG VEĆA U PREDMETU EL-MASRI PROTIV BIVŠE JUGOSLOVENSKE REPUBLIKE MAKEDONIJE

13. decembar 2012.

(predstavka br. 39630/09)

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke, Haled El-Masri (*Khaled El-Masri*), nemački je državljanin rođen 1963. godine i živi u Zendenu, u Nemačkoj.

U decembru 2003. godine podnosilac predstavke je putovao autobusom u Skoplje, nadajući se da će tamo provesti odmor. Na granici Srbije i Makedonije sumnju je izazvao njegov novi nemački pasoš. Zbog toga je izvršen pretres njegovih ličnih stvari i ispitivan je o mogućim vezama s nekoliko islamskih organizacija. Posle ispitivanja koje je trajalo oko sedam sati, odvezen je u svoj hotel („Skopski merak”) u pratnji naoružanih ljudi u civilnoj odeći. Po dolasku u hotel, podnosilac predstavke je držan u potpunoj izolaciji i neprestano je ispitivan na engleskom jeziku, koji on ne govori tečno. Obavešten je da će ga vratiti u Nemačku ako potpiše priznanje da je član *Al Kaide*. Posle deset dana lišenja slobode, podnosilac predstavke je počeo štrajk glađu i prebačen je na skopski aerodrom, s liscama na rukama i povezom na očima.

Podnosilac predstavke je na aerodromu obavešten da će biti podvrgnut „lekarskom pregledu”, da bi mu u tom trenutku savili ruke iza leđa i pretukli ga. Posle toga je bačen na pod, neko ga je nogom u čizmi prikovao za taj pod, da bi mu potom u anus ugurali čvrst predmet. Zlostavljanje se nastavilo, pa je podnosilac predstavke okovan i vezan za bočne strane aviona. U pasoš su mu nalepili makedonsku izlaznu vizu. Prebačen je u Avganistan preko Iraka. Tamo je držan u pritvornom centru za posebno opasne teroriste i u martu 2004. započeo je novi štrajk glađu.

U aprilu 2004. ljudi u kapuljačama su ga na silu izvukli iz kreveta, vezali ga za stolicu i silom ga hranili kroz cev. Posle toga su mu doneli hranu u konzervama i knjige. Usled hranjenja na silu razboleo se, pa mu je ukazana lekarska pomoć. U maju 2004. ponovo su mu stavili povez na oči i lisice na ruke i naložili mu da se presvuče u odeću koju je imao na sebi onda kada je ušao u Skoplje, da bi ga potom odveli u drugi avion. Prebačen je u Albaniju, ali mu niko nije kazao gde se nalazi. Kada je konačno oslobođen u jednoj zgradi u Albaniji, kazali su mu gde je i u pasoš su mu zalepili

albansku izlaznu vizu. Potom je prebačen u Frankfurt, u Nemačkoj. Ispostavilo se da je u međuvremenu, do povratka u Nemačku, izgubio 18 kilograma, da je zapušten i dijagnostikovano mu je posttraumatski stresni poremećaj, koji je verovatno bio prouzrokovan mučenjem i zlostavljanjem.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke je smatrao da je Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija odgovorna za zlostavljanje kome je bio podvrgnut protivno članovima 3, 5, 8, 10 i 13 Konvencije.

Država je negirala svaku odgovornost za zlostavljanje podnosioca predstavke i osporila je verodostojnost izveštaja veštaka o njegovom mentalnom zdravlju.

Sem toga, država je tvrdila da se, iako krivična istraga tvrdnji koje je podnosilac predstavke izneo nije urodila plodom, to može pripisati činjenici da je podnosilac predstavke kasnio kod podnošenja svoje pritužbe i da je tužbu podneo protiv nepoznatog počinioca.

Treća lica koja su intervenisala tvrdila su da je pravo na istinu u slučajevima prisilnog nestanka utkano u članove 2, 3 i 5 Konvencije i da je utvrđeno njenim članom 13. Sem toga, treća lica koja su se umešala u postupak tvrdila su da taktika vanrednog izručenja, kakvo je ono zbog koga se Sudu obratio podnosilac predstavke, predstavlja kršenje načela međunarodnog prava *non-refoulement*.

Saglasno članu 30 Konvencije, nadležnost za taj slučaj ustupljena je Velikom veću.

Član 3

Na samom početku, Sud je podsetio na zaštitu od mučenja, utvrđenu članom 3, koja predstavlja jedno od najelementarnijih prava i nužnost u demokratskom društvu. Zato je imperativno za države da delotvorno istraže sve navode o postupanju koje je u suprotnosti sa članom 3. Sud je naglasio da ta pozitivna obaveza sprovođenja istrage takvih navoda proističe iz čitanja člana 3 u vezi sa članom 1 Konvencije. Bez delotvornih istraga u kojima je moguće identifikovati počinioce takvih radnji, prava i slobode utvrđene članom 3 bili bi nedelotvorni u praksi, što bi omogućilo državnim akterima da nekažnjeno krše prava lica koja su pod njihovom kontrolom, a koja su utvrđena u članu 3. Iz tih razloga istraga mora biti ažurna, temeljna i nezavisna od izvršne vlasti.

Podnosilac je u oktobru 2008. podneo krivičnu tužbu javnom tužiocu zbog saučestvovanja predstavnika države u njegovom izručenju i zlostavljanju. Svoje tvrdnje je

potkrepio dokazima, kao što su pouzdani medijski izveštaji i druge strane istrage. Javni tužilac nije učinio ništa više sem što je kontaktirao Ministarstvo unutrašnjih poslova po prijemu tužbe tog podnosioca predstavke, te stoga nije imao pravo da odbaci njegovu tužbu pozivajući se na nedostatak dokaza. U cilju borbe protiv nekažnjene umešanosti država u teška kršenja ljudskih prava, Sud je stao na stanovište da je podnosilac predstavke bio lišen mogućnosti da mu se podnese primeren izveštaj o tome šta mu se dogodilo i ko mu je to uradio.

Pored toga, postupanje sa g. El-Masrijem ne može se opravdati razlozima nacionalne bezbednosti niti razlozima borbe protiv terorizma. Evropski sud je stao na stanovište da zabrana mučenja mora i dalje biti tretirana kao apsolutno pravo. Iz tih razloga, Sud je ponovio da su vlasti propustile da preduzmu razumne korake da izbegnu rizik od zlostavljanja za koje je država znala, ili je morala da zna, da bi mogao aktivirati dejstvo člana 3. Mada g. El-Masri nije bio podvrgnut primeni fizičke sile dok je bio lišen slobode u hotelu u Skoplju, Sud je primetio da se član 3 ne odnosi isključivo na fizički bol. Dugotrajno lišenje slobode tog podnosioca predstavke bilo je takvo da je moralo izazvati njegovu emocionalnu i psihološku patnju. Podnosilac predstavke je hotimično doveden u situaciju u kojoj ga je trajno obuzimala anksioznost zbog toga što su vlasti želele da izvuku priznanje od njega. Vlasti za takvo ponašanje nisu mogle da navedu nikakvo opravdanje. Zato je Evropski sud zaključio da su uslovi u tom hotelu bili dovoljno teški da su predstavljali kršenje člana 3 Konvencije.

Zlostavljanje kome je podnosilac predstavke bio izložen na aerodromu u Skoplju takođe je ocenjeno kao odgovornost Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije. Težina zlostavljanja takođe se ničim nije mogla opravdati jer je broj pripadnika snaga bezbednosti očigledno bio veći dok je podnosilac predstavke bio sam i on nije predstavljao nikakvu opasnost za njih. Pored toga, Evropski sud je istakao da prisilno svlačenje kome pribegava policija do te mere degradira čoveka da se nikako ne sme proizvoljno preduzeti.

Sem toga, istaknuto je da transfer g. El-Masrija obavestajnoj agenciji CIA nije izvršen u sklopu legitimnog zahteva za izručenje. Makedonske vlasti su znale koja je destinacija aviona u koji je podnosilac predstavke silom smešten. Evropski sud je izrazio zabrinutost zbog načina na koji američke vlasti postupaju prema licima osumnjičenim za terorizam, posebno u tako poznatim pritvorskim centrima kakav je onaj u Gvantanamu. Budući da je ta informacija u vreme kada je taj podnosilac predstavke bio predat američkim vlastima već bila u javnom domenu, Sud je bio uveren da su makedonske vlasti znale ili su morale da znaju koliki je rizik od mučenja ili zlostavljanja. Iz svih tih razloga, Evropski sud je zaključio da su makedonske vlasti prekršile član 3 Konvencije.

Član 5

Sud je još jednom naglasio slučajeve iz sudske prakse u kojima je utvrđeno da države krše pravo na slobodu, prema članu 5, ako izvrše transfer pojedinaca u države u kojima su ti pojedinci izloženi riziku od „flagrantnog kršenja” člana 5. U tom slučaju, Sud je ustanovio da se makedonskim vlastima može pripisati odgovornost kako za lišenje slobode podnosioca predstavke u hotelu u Skoplju i na aerodromu, tako i u Avganistanu i za njegovo potonje vraćanje preko Albanije. Makedonske vlasti su bile saučesnik u lišenju slobode podnosioca predstavke u Avganistanu jer su ga voljno predale američkim vlastima.

Pored toga, Evropski sud je stao na stanovište da praksa vanrednih izručenja predstavlja prisilni nestanak, što po definiciji podrazumeva lišenje slobode van normalnog pravnog sistema.

Član 8

Sud je stao na stanovište da su prava podnosioca predstavke na porodični i privatni život, iz člana 8, bila prekršena, budući da su se vlasti u njih umešale na način koji „nije u skladu sa zakonom”.

Član 13

Sud je dalje zaključio da je bilo prekršeno pravo podnosioca predstavke na delotvoran pravni lek, iz člana 13 Konvencije. Zaključeno je da je podnosiocu predstavke uskraćen delotvoran i praktičan pravni lek usled toga što nije bilo delotvorne istrage. Nema dokaza da je na bilo koji način preispitivana odluka o predaji podnosioca predstavke agenciji CIA. Usled toga, Sud je zaključio da je, u vezi sa članovima 3, 5 i 8, bio prekršen član 13 Konvencije.

Član 41

Evropski sud je zaključio da Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija mora da plati g. El-Masriju 60.000 evra i sve pripadajuće iznose na ime poreza za nematerijalnu štetu koja mu je naneta.

Primena tehnika zabranjenih članom 3 od strane policije

PRESUDA VELIKOG VEĆA U PREDMETU GEFGEN PROTIV NEMAČKE

1. jun 2010.

(predstavka br. 22978/05)

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke, Magnus Gefgen (*Gäfgen*), nemački je državljanin rođen 1975. godine. On trenutno izdržava kaznu zatvora u Nemačkoj.

U julu 2003. godine, g. Gefgen je osuđen na doživotnu robiju zbog otmice i ubistva J. Sud je ustanovio da je krivično delo koje je on počinio izuzetno teško, što znači da ne bi mogao biti pušten na uslovnu slobodu posle 15 godina provedenih u zatvoru.

Jedanaestogodišnji dečak J. poznao je podnosioca predstavke, koji je u to vreme bio student prava, preko svoje sestre. Dana 27. septembra 2002. godine podnosilac predstavke je na prevaru namamio J. u svoj stan i tu ga je ugušio. Posle toga je roditeljima dečaka J. uputio zahtev za isplatu novca, tražeći od njih da plate jedan milion evra ako žele da ponovo vide svoga sina. G. Gefgen je 30. septembra 2002. godine preuzeo taj novac na jednoj tramvajskoj stanici. Stavljen je pod policijski nadzor i praćenje i nekoliko sati kasnije policija ga je uhapsila.

Jedan od policajaca zaduženih za saslušanje g. Gefgena 1. oktobra 2002, postupajući prema uputstvima zamenika šefa policije u Frankfurtu, upozorio je podnosioca predstavke da će biti izložen ozbiljnim fizičkim mukama ako i dalje bude odbijao da otkrije gde se dečak nalazi. Smatrali su da je ta pretnja neophodna, budući da je dečakov život bio u velikoj opasnosti zbog nedostatka hrane i hladnoće koja je vladala. Suočen sa tim pretnjama, podnosilac predstavke je otkrio gde je skrivao dečakovo telo. Na osnovu tog priznanja, policija je pribavila i ostale dokaze, pre svega tragove guma automobila podnosioca predstavke kraj veštačkog jezera (ribnjaka) u koje je dečak bačen, kao i samo dečakovo telo.

Na samom početku krivičnog postupka protiv podnosioca predstavke, Okružni sud je doneo odluku da nijedno priznanje koje je on dao u istrazi ne može biti korišćeno kao dokaz na suđenju, budući da su to bila priznanja data pod prinudom, čime je prekršen Zakonik o krivičnom postupku i član 3 Evropske konvencije. Međutim, isti taj Okružni sud je dozvolio da se u krivičnom postupku koriste dokazi koji su prikupljeni na osnovu izjava koje je podnosilac predstavke dao pod prinudom.

Konačno, 28. jula 2003. godine podnosilac predstavke je oglašen krivim za otmicu i ubistvo i osuđen je na doživotni zatvor. Ustanovljeno je da je, uprkos činjenici da je podnosilac predstavke na početku sudskog postupka bio obavješten o svome pravu na ćutanje i o tome da sve njegove ranije izjave ne mogu biti korišćene kao dokaz protiv njega, on ipak ponovo priznao da je oteo i ubio dečaka J. U suštini, na tom priznanju temeljili su se zaključci suda o činjenicama u vezi sa počinjenim zločinom. Ti zaključci su takođe bili potkrepljeni dokazima pribavljenim na osnovu prvog iznuđenog priznanja, konkretno, na obdukcionom nalazu i tragovima automobilskih guma. Bili su tu, takođe, i drugi dokazi dobijeni zahvaljujući tome što je podnosilac predstavke praćen i nadziran nakon što je uzeo novac od otmice. Reč je, naime, o dokazima koji su kasnije pronađeni u njegovom stanu ili o tragovima uplata na račune u banci.

Podnosilac predstavke je uložio žalbu iz proceduralnih razloga, ali je Savezni sud pravde tu žalbu odbacio. Posle toga, podnosilac predstavke je uložio žalbu Saveznom ustavnom sudu, ali je taj sud odbio da žalbu uzme u razmatranje. Taj sud je potvrdio zaključke Regionalnog suda da je pretnja fizičkim bolom podnosiocu predstavke kako bi se iz njega izvuklo priznanje po domaćim zakonima predstavljala zabranjeni metod ispitivanja, te da je njome bio prekršen član 3 Konvencije.

Dvojica policajaca koja su pretila podnosiocu predstavke 20. decembra 2004. godine osuđena su za prinudu i podsticanje na prinudu tokom obavljanja dužnosti i izrečene su im uslovne novčane kazne.

U decembru 2005. godine podnosilac predstavke je uputio zahtev za pravnu pomoć kako bi mogao da povede zvanični postupak protiv Pokrajine Hesen i naplati naknadu za to što je doživeo traume usled istražnih metoda primenjenih u policiji. Taj postupak je još uvek bio u toku u trenutku kad je Evropski sud izrekao presudu.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se obratio Evropskom sudu navodeći da je, za vreme ispitivanja u policiji, bio podvrgnut mučenju, čime je prekršen član 3. Naveo je, sem toga, pozivajući se na član 6 Evropske konvencije, da je prekršeno njegovo pravo na pravično suđenje, prvenstveno time što su dokazi koji su pribavljeni na osnovu njegovog priznanja datog pod prinudom korišćeni u sudskom postupku.

U presudi veća od 30. juna 2008. godine, Sud je zaključio da podnosilac predstavke više ne može tvrditi da je žrtva povrede člana 3 Konvencije i da u ovom slučaju nije bilo kršenja člana 6 Konvencije.

Ceo predmet je 1. decembra 2008. godine iznet pred Veliko veće na temelju zahteva podnosioca predstavke.

Član 3

Sud je smatrao da su u ovom slučaju neposredne pretnje upućene podnosiocu predstavke radi „izvlačenja” njegovog priznanja bile dovoljno teške da se mogu okvalifikovati kao nečovečno postupanje, što spada u delokrug člana 3. Sud se uverio da su domaći sudovi, i u krivičnom postupku protiv podnosioca predstavke i u postupku protiv policajaca, izričito i nedvosmisleno stavili do znanja da je načinom ispitivanja podnosioca predstavke bio prekršen član 3. Sud je, međutim, primetio da su policajci, pošto su oglašeni krivima za prinudu i podsticanje na prinudu, osuđeni na vrlo skromne i pritom uslovne novčane kazne.

Što se tiče naknade radi ispravljanja kršenja Konvencije, Sud je primetio da zahtev podnosioca predstavke za pravnu pomoć u cilju pokretanja postupka za utvrđivanje odgovornosti i naknadu traje već više od tri godine i još nije doneta odluka o meritumu njegovog zahteva za naknadu. Činjenica da domaći sudovi još nisu doneli odluku o meritumu tog tužbenog zahteva budi ozbiljne sumnje u delotvornost zvaničnog postupka za utvrđivanje odgovornosti i naknadu štete.

Sud je zaključio da nemačke vlasti nisu pružile podnosiocu predstavke dovoljno obeštećenje za način na koji se prema njemu postupalo i da je Nemačka prekršila član 3 Konvencije.

Član 6

Kao što je Sud ustanovio u svojoj sudskoj praksi, korišćenje dokaza prikupljenih metodama kojima se krši član 3 pokreće ozbiljna pitanja u vezi sa pravičnošću krivičnog postupka. Iz tih razloga, Sud je morao da utvrdi da li je postupak protiv ovog podnosioca predstavke u celini bio nepravičan zato što su korišćeni takvi dokazi.

U ovom slučaju, ono što je predstavljalo osnovu za osuđujuću presudu i izricanje kazne bilo je novo priznanje podnosioca predstavke dato na suđenju – i to pošto je obavešten da njegove ranije izjave ne mogu biti korišćene kao dokazi protiv njega. Prema tome, sporni dokazi nisu bili neophodni da bi se dokazala njegova krivica niti da bi se odredila kazna.

U svetlosti takvog rezonovanja, Sud je ustanovio da, u specifičnim okolnostima ovog slučaja, propusti domaćih sudova da isključe osporene dokaze, pribavljene na osnovu

izjave koju je podnosilac predstavke dao kada je bio izložen nečovečnom postupanju, nisu uticali ni na osuđujuću presudu ni na izrečenu kaznu. Budući da su prava podnosioca predstavke na odbranu bila poštovana, ovo suđenje se, u celini, mora smatrati pravičnim. Sud je stoga zaključio da nije bilo kršenja člana 6 Konvencije.

Član 41

Podnosilac predstavke nije tražio nikakvu naknadu na ime materijalne i nematerijalne štete, ali je naglasio da je osnovna svrha njegove predstavke da se izbori za obnovu procesa. Budući da u ovom slučaju nije bio prekršen član 6, Sud je zaključio da nema osnova za to da podnosilac predstavke zahteva obnovu postupka ili novo suđenje pred domaćim sudovima.

Zatvorske vlasti treba da na adekvatan način zadovolje specijalne potrebe lica sa fizičkim invaliditetom koja borave u zatvoru kako bi država ispunila obaveze koje ima po članu 3

PRESUDA U PREDMETU GRIMAILOVS PROTIV LETONIJE

25. jun 2013.

(predstavka br. 6087/03)

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke, Artemijs Grigailovs, „nedržavljanin je sa stalnim boravkom” u Republici Letoniji, koji živi u mestu Jelgava. U junu 2000. podnosilac predstavke je bio podvrgnut operaciji tokom koje mu je u kičmu umetnut metalni implantat, kao podrška polomljenoj kičmi. Svrstan je u invalide druge kategorije.

Dvojica saobraćajnih policajaca E. Š. i O. Ž. 10. septembra 2000. pokušali su da zaustave podnosioca predstavke zato što je prekoračio dozvoljenu brzinu na ulicama Rige, što je izgledalo kao da vozi pod uticajem alkohola. Podnosilac predstavke nije zaustavio automobil na zahtev policajaca, već je nastavio da vozi. Policajci su ga pratili, izašavši za njim iz grada na auto-put, gde su konačno stigli njegovo vozilo i primorali ga da se zaustavi u zaustavnoj traci. Prema tvrdnji države, obojica policijskih službenika videla su vatreno oružje u levom džepu jakne podnosioca predstavke i bacili su ga na zemlju primenivši tehniku obuzdavanja, za koju nije precizirano koje je vrste, da bi mu potom stavili lisice. Onda su pozvali lokalnu policiju da dođe na mesto događaja i prikupi dokaze. Podnosilac predstavke je testiran na prisustvo alkohola, duvanjem u alkometar na licu mesta, a potom je odveden u lokalnu policijsku stanicu. Podnosilac predstavke tvrdi da su ga policijski službenici nekoliko puta šutnuli u leđa nakon što su ga lišili slobode i tom prilikom ga teško povredili. On je kazao policajcima da je invalid i navodno ih je pozvao da provere njegove isprave koje su se nalazile u novčaniku koji mu je bio u automobilu. Tvrdi da su policijski službenici, nakon što su ustanovili da je on invalid, podmetnuli vatreno oružje pokušavajući da izbegnu krivičnu odgovornost zbog napada na invalida. Podnosilac predstavke takođe tvrdi da bi, da je kojim slučajem imao kod sebe vatreno oružje, bacio to oružje tokom pretresa automobila.

Podnosilac predstavke je 11. septembra 2001. odveden u javnu bolnicu, gde se na rendgenskom snimku kičme videlo da su zavrtnji-fiksatori za metalni implantat koji mu je podržavao kičmu polomljeni. Pretrpeo je i kontuziju kičme i trpeo je bolove u donjem delu leđa. Kasnije istog dana podnosioca predstavke je pregledao lekar specijalista. On je specijalisti ispričao o svome hapšenju i rekao mu je da je izvučen iz automobila, bačen

na zemlju i da su ga policijski službenici pritom nekoliko puta šutnuli. Žalio se na bolove u donjem delu leđa i kazao je da od bola nije u stanju da pomeri desnu nogu.

Lekar specijalista ga je pregledao i dijagnostifikovao povredu koja je nastala usled istegnuća i kontuzije donjeg dela leđa, transferzalnu frakturu kosti i kompresionu frakturu. Četiri metalna zavrtnja su bila polomljena i metalni implantat je iskočio iz ležišta. Podnosioca predstavke su 12. septembra 2001. otpustili iz bolnice i rečeno mu je da nastavi da uzima lekove i nosi fiksacioni pojas. Istog dana prebačen je u centralni zatvor u Rigi. Pošto je prebačen u zatvor, pregledao ga je lekar koji je uočio dijagnozu specijaliste i opisao opšte zdravstveno stanje podnosioca predstavke kao zadovoljavajuće. U danima neposredno po odlasku u zatvor podnosilac predstavke je počeo da se žali na bol u leđima i na to da ne može da pokreće noge. Operisan je 28. septembra 2001. godine u zatvorskoj bolnici, gde je zbog bolova koji nisu prestali do 9. oktobra zadržan sve do 10. oktobra 2001. godine, kada je otpušten, a njegovo opšte zdravstveno stanje opisano kao zadovoljavajuće; ponovo je mogao da hoda.

Na dan hapšenja podnosioca predstavke, nakon što je on odveden u policijsku stanicu, jedan inspektor u policijskoj stanici je ispitao policijske službenike koji su priveli podnosioca u sklopu krivičnog postupka pokrenutog u vezi sa optužbom za posedovanje vatrenog oružja. Obojica policijskih službenika su rekla da su videla vatreno oružje u džepu podnosioca predstavke i da su ga bacila na zemlju kako bi mu stavila lisice na ruke. Inspektor je 11. septembra 2001. saslušao podnosioca predstavke. On je tada rekao da je bio zlostavljan prilikom hapšenja, ali je 27. novembra 2001. tužiteljka odlučila da ne pokretne krivični postupak tim povodom, jer je dobila forenzički lekarski izveštaj u kome je stajalo da te povrede nisu nastupile usled hapšenja.

Od 24. maja do 4. juna 2001. održano je suđenje na kome je podnosilac predstavke proglašen krivim i po optužbi za nezakonito posedovanje vatrenog oružja i po drugoj optužbi koja se odnosila na silovanje i nanošenje telesnih povreda, koje se dogodilo 9. septembra 2001. Podnosilac predstavke je na suđenju izjavio da je 10. septembra 2001. bežao od policije, a kada ga je policija prestigla, da su ga policajci bacili na zemlju i šutirali ga pre nego što su ga odveli u policijsku stanicu. Tvrdio je da su policijski službenici tada podmetnuli revolver i metak u njegov džep i da to oružje nije njegovo. Pretresni sudija nije pridao važnost tvrdnjama podnosioca predstavke o tome da su ga policijski službenici navodno zlostavljali, niti je poverovao u njihovu istinitost /istinitost tih tvrdnji/ pošto je u forenzičkom ispitivanju zaključeno da podnosilac predstavke nije pretrpeo fizičke povrede. Sudija ga je osudio na kaznu zatvora od pet godina i šest meseci. Podnosilac predstavke je izjavio žalbu na tu presudu, ali je Apelacioni sud potvrdio presudu nižeg suda. Podnosilac predstavke je potom uložio žalbu iz procesnopравnih razloga, ali je Senat Vrhovnog suda tu žalbu odbio 2. decembra 2002.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se požalio da su ga policijski službenici zlostavljali 10. septembra 2001. Takođe se požalio da istraga vođena tim povodom nije bila delotvorna. Sud je ustanovio da pritužba treba da bude ispitana sa stanovišta člana 3. Podnosilac predstavke se takođe požalio, pozivajući se na član 3, na to da nije imao odgovarajuću medicinsku pomoć u zatvoru, kao i na to da uslovi koji vladaju u zatvoru nisu bili pogodni za njega zato što je on bio vezan za invalidska kolica. Sud je proglasio zahtev za medicinsku pomoć neprihvatljivim, ali je nastavio da analizira uslove zatvora.

Član 3

Događaji od 10. septembra 2001.

ESLJP je saopštio da ako je neko lice povređeno za vreme boravka u pritvoru ili pod kontrolom policije, svaka povreda koju to lice pretrpi izaziva snažnu pretpostavku da je to lice bilo podvrgnuto zlostavljanju. Primena sile prilikom hapšenja može biti van polja dejstva člana 3, čak i ako usled nje nastupi povreda nastala primenom sile koja je nezaobilazna i koja je proistekla iz ponašanja samog pojedinca. Međutim, ako pojedinac iznese uverljivu tvrdnju da je pod kontrolom policije bio podvrgnut postupanju kojim je prekršen član 3, onda Konvencija nalaže da se sprovede delotvorna zvanična istraga. Istragu povodom navoda o zlostavljanju vlasti moraju ozbiljno da shvate i moraju temeljno pokušati da ustanove šta se stvarno dogodilo. Da bi istraga bila delotvorna, neophodno je da lica koja je sprovode budu nezavisna u odnosu na lica kojima se pripisuje taj incident.

U ovom konkretnom slučaju, obe stranke su se složile da je primenjena sila protiv podnosioca predstavke nakon što je on odbio da zaustavi vozilo kad su mu policijski službenici dali znak za to. Država je saopštila da je kičma podnosioca predstavke bila iskrivljena unazad, ali je naglasila da je on i ranije imao povredu kičme, kao i da je sila koja je primenjena protiv podnosioca predstavke bila srazmerna s obzirom na njegovo ponašanje. S druge strane, podnosilac predstavke je smatrao da je sila bila nesrazmerna. Forenzički ekspert u datom slučaju nije dao odgovor na pitanje o tome da li su povrede koje je podnosilac predstavke pretrpeo mogli da mu nanesu policijski službenici na način koji je podnosilac predstavke opisao. ESLJP je ustanovio da na osnovu činjenica kojima raspolaže ne može da utvrdi da li su povrede podnosioca predstavke bile izazvane na način na koji je on tvrdio da su izazvane.

ESLJP je primetio da su vlasti sprovele istragu povodom navoda podnosioca predstavke, ali nije bio uveren da je ta istraga bila u dovoljnoj meri temeljna i delotvorna.

Sud je takođe primetio da je policija poslala spis i sav materijal predmeta tužiocu tek osam dana posle događaja. Tužilac je mesec dana kasnije vratio taj materijal, pošto je podigao optužnicu protiv podnosioca predstavke za posedovanje vatrenog oružja, a potom nisu preduzeti nikakvi dodatni istražni koraci u vezi s navodima o zlostavljanju. Nisu bili preduzeti svi razumni koraci kako bi policija obezbedila raspoložive dokaze i niko se nikada nije pozabavio neslaganjima između iskaza dvojice policijskih službenika koji su izvršili hapšenje; ta neslaganja su se odnosila na to gde je nađen metak. Dodatne nepodudarnosti nađene su u forenzičkim izveštajima o tome gde je pronađen metak, ali nijedna od tih nepodudarnosti nije bila ispitana, čime su podriiveni temeljitost i pouzdanost istrage u prekrivičnom postupku. ESLJP je takođe konstatovao da se tužiteljka, kada je odlučila da ne pokrene krivični postupak, u velikoj meri oslonila na iskaze policijskih službenika koji su negirali da su napali podnosioca predstavke. Tužiteljka takođe nije preduzela nikakve dodatne korake kako bi pribavila iskaze očevidaca događaja.

Na temelju svih gore navedenih činjenica, ESLJP je zaključio da domaće vlasti nisu obezbedile delotvornu istragu povodom tvrdnji podnosioca predstavke o policijskom zlostavljanju 10. septembra 2001. godine i stoga je ustanovio povredu člana 3.

Uslovi u zatvoru

ESLJP je saopštio da se član 3 ne može tumačiti kao član kojim se utvrđuje opšta obaveza da se zatvorenik pusti na slobodu iz zdravstvenih razloga ili da se prebaci u neku javnu bolnicu. Međutim, taj član zahteva od države da obezbedi da zatvorenici budu lišeni slobode u uslovima koji su kompatibilni s poštovanjem ljudskog dostojanstva i da se postara da njihovo zdravlje i blagostanje budu na odgovarajući način zaštićeni. U slučajevima kada vlasti odluče da osobu sa invaliditetom trajno smeste u zatvor, one su dužne da dokažu da postoji posebna briga u tom smislu, što će jemčiti da su ispunjeni svi uslovi koje nalažu posebne potrebe tog lica. ESLJP je primetio da onda kada se osoba sa invaliditetom drži lišena slobode u zatvoru u kome ne može da se kreće, niti može samostalno da napusti svoju ćeliju, to predstavlja ponižavajuće postupanje.

U ovom slučaju, podnosilac predstavke se požalio na materijalne uslove svog boravka u zatvoru s obzirom na svoj fizički invaliditet i na to što mu se nije pružala pomoć. Dok je izdržavao kaznu zatvora, podnosilac predstavke je bio paraplegičar osuđen na boravak u invalidskim kolicima. ESLJP je ustanovio da zdravstveno stanje podnosioca predstavke pošto je pušten na slobodu nije relevantno za njegovu pritužbu po osnovu člana 3. Nijedna strana nije osporila činjenicu da je tokom prve dve i po godine podnosilac predstavke boravio u redovnom zatvorskom objektu koji nije bio prilagođen

licu vezanom za invalidska kolica. ESLJP je smatrao da posebnu zabrinutost po osnovu člana 3 izaziva pitanje dostupnosti sanitarnim prostorijama i toaletu. Podnosilac predstavke i država su se slagali kada je reč o tome da je fizička invalidnost onemogućila podnosiocu predstavke pristup toaletu i sauni bez pomoći drugih. ESLJP je takođe primetio da je podnosiocu predstavke bila potrebna svakodnevna pomoć da se kreće s obzirom na njegov fizički invaliditet. Podnosilac predstavke je morao da se osloni na druge zatvorenike ne bi li mu pomogli da obavi svakodnevne higijenske potrebe i da se kreće po zatvoru. ESLJP je smatrao da su uslovi u zatvoru u kojem je boravio podnosilac predstavke, s obzirom na njegov fizički invaliditet, predstavljali ponižavajuće postupanje u smislu člana 3.

Član 41

ESLJP je dosudio podnosiocu predstavke iznos od 6.000 evra na ime nematerijalne štete.

Neadekvatno lečenje suprotno članu 3

PRESUDA U PREDMETU GRORI PROTIV ALBANIJE

7. jul 2009.

(predstavka br. 25336/04)

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke, Arben Grori, albanski je državljanin rođen 1971. godine. On se u trenutku izricanja presude Evropskog suda nalazio u jednom zatvoru u Albaniji u kome se primenjuju maksimalne mere bezbednosti, gde izdržava kaznu od 15 godina zatvora koja mu je izrečena za prekogranični ilegalni promet narkotika i kaznu doživotnog zatvora zbog ubistva i nezakonitog posedovanja vatrenog oružja. Potonja dva krivična dela počinjena su na teritoriji Italije.

G. Grori je uhapšen u Albaniji 30. aprila 2001. godine na osnovu poternice izdate u Italiji 16. februara 2001. u vezi sa navodnom umešanošću u ilegalni promet droge. Istog dana, Interpol u Rimu zatražio je od albanskih vlasti da pokrenu krivični postupak protiv podnosioca predstavke zbog krivičnih dela počinjenih na teritoriji Italije. U julu 2002. godine albanski državni tužilac optužio je g. Grorija za međunarodni promet droge, da bi ga u decembru 2003. godine albanski sudovi oglasili krivim i osudili ga, u junu 2006. godine, na 15 godina zatvora.

Pored toga, 2. februara 2001. godine italijanske vlasti su podnosioca predstavke u odsustvu osudile na doživotni zatvor zbog ubistva i na kaznu od pet godina zatvora zbog nezakonitog posedovanja vatrenog oružja. One, međutim, nisu mogle da traže izvršenje te kazne u Albaniji, budući da u to vreme ni jedna ni druga zemlja nisu bile visoke strane potpisnice nijednog međunarodnog ugovora o ovom pitanju.

Dok je boravio u pritvoru u prekrivičnom postupku u Albaniji za ilegalni promet droge izvršen u Italiji, g. Groriju je 15. maja 2002. godine uručeno rešenje albanskog suda kojim se pritvor produžava do postupka za validiranje kazne koja mu je u odsustvu izrečena u Italiji za ubistvo i nezakonito posedovanje vatrenog oružja.

G. Grori je uložio žalbu albanskom sudu pozivajući se na činjenicu da italijanske vlasti nisu podnele albanskom ministru pravde zahtev za validiranje kazne koja je njemu u odsustvu izrečena u Italiji. Takođe je tvrdio da u relevantno vreme između ovih dveju zemalja nije postojao nijedan međunarodni sporazum koji bi omogućio

to validiranje. Takođe se pozvao na činjenicu da nije dao saglasnost za validiranje, što je tadašnji Zakonik o krivičnom postupku nalagao. Domaći sudovi su presudili protiv njega zaključivši da se, shodno pravilima međunarodnog krivičnog prava, saradnja među zemljama može odvijati čak i onda kada ne postoje bilateralni ugovori, na osnovu dobre volje, opšte priznatih normi i načela reciprocnosti.

U periodu od septembra 2003. do februara 2004. godine, g. Grori je tražio da bude podvrgnut odgovarajućem lekarskom pregledu pošto mu se pogoršalo zdravstveno stanje. U avgustu 2004. godine dijagnostikovana mu je multipla skleroza, a lekari su konstatovali da to oboljenje može izazvati šok organizma, oštećenje organa, trajnu invalidnost ili smrt. Tokom 2005. godine on je podneo nekoliko krivičnih prijava protiv tužilaštva i načelnika zatvorske bolnice u Tirani, žaleći se zbog nemara u pružanju zdravstvene zaštite, s obzirom na to da je njegovo lečenje kasnilo i da su mu uglavnom davali lekove koji se propisuju u slučaju reumatizma.

Evropski sud je 10. januara 2008. godine, na njegov zahtev, naložio Albaniji da ga, u vidu privremene mere, bez odlaganja prebaci u civilnu bolnicu na ispitivanje i preduzimanje odgovarajućeg lečenja. Albanija ga je 28. januara 2008. godine prebacila u Univerzitetski klinički centar u Tirani, gde je bio podvrgnut specijalističkim lekarskim pregledima. Od 17. juna 2008. godine g. Grori je redovno dobijao odgovarajuću terapiju za svoje oboljenje.

2. Odluka Suda

G. Grori je u predstavi upućenoj Evropskom sudu za ljudska prava naveo da je u zatvoru neadekvatno lečen, a požalio se i na nezakonitost pritvora radi validiranja i izvršenja u Albaniji kazne doživotnog zatvora na koju su ga, u odsustvu, osudili italijanski sudovi. Kao osnov svoje predstave naveo je članove 3, 5 stav 1, 6 stav 1 i 7 Konvencije, kao i član 2 Protokola br. 7. Takođe je naveo da je njegovo prebacivanje u civilnu bolnicu u januaru 2008. godine, koje je naložio Evropski sud za ljudska prava shodno pravilu 39 svog Poslovnika, kasnilo, čime je prekršen član 34 Konvencije.

Član 3

Sud je sa zabrinutošću primetio da je od aprila 2005. do 28. januara 2008. godine g. Grori ostavljen bez odgovarajućeg lečenja, uprkos tome što je oboleo od teškog oboljenja. Pre svega, poslednji lekarski izveštaj o njegovom zdravstvenom stanju potvrđuje da je bolest tokom godina uznapredovala zbog odsustva zdravstvene nege. Država nije pružila nikakvo obrazloženje za to što je odbila da mu obezbedi lečenje koje su propisali civilni lekari, posebno kada se ima na umu da je reč o lečenju koje

je u to vreme u državnim bolnicama bilo besplatno. Sem toga, država nije objasnila kako se terapija vitaminima i antidepresivima može smatrati odgovarajućom u datim okolnostima. Isto tako, država nije navela prihvatljivo objašnjenje za pogoršanje zdravstvenog stanja podnosioca predstavke tokom njegovog boravka u zatvoru. Sud je zaključio da je sve ovde navedeno stvorilo tako snažno osećanje nesigurnosti kod g. Grorija da je, u kombinaciji sa njegovom fizičkom patnjom, to predstavljalo ponižavajuće postupanje, čime je prekršen član 3.

Član 5 stav 1

Sud je primetio da je Vrhovni sud Albanije, pokušavajući da iznađe pravni osnov za držanje podnosioca predstavke u pritvoru, uveo u unutrašnje pravo odredbe međunarodnopravnih instrumenata koji u to doba još nisu bili stupili na snagu u odnosu na Albaniju. Iz tih razloga, teško da se za pravni osnov koji je Vrhovni sud konačno pronašao može reći da ispunjava zahteve „zakonitosti” u pogledu pritvora ovog podnosioca predstavke i konverzije njegove kazne koju su izrekli italijanski sudovi. Evropski sud je iz tih razloga zaključio da, u periodu od 15. maja 2002. do 29. decembra 2003. godine, g. Grori nije bio u pritvoru u skladu sa postupkom propisanim zakonom, te je stoga bio prekršen član 5 stav 1 Konvencije.

Član 34

Sud je primetio da je, uprkos tome što je država najkasnije ujutru 11. januara 2008. godine saznala za nalog Suda u Strazburu da podnosilac predstavke bude prebačen u bolnicu, to prebacivanje sprovedeno tek 28. januara 2008. Prema tome, nalog Suda nije izvršen punih 17 dana, iako nisu postojale nikakve objektivne prepreke koje bi sprečile vlasti da to učine. Iz tih razloga, u ovom slučaju radilo se o kršenju člana 34 Konvencije.

Ostale pritužbe

Sud je zaključio da nema potrebe da odvojeno razmatra predstavku sa stanovišta člana 6 stava 1, u pogledu nezakonitosti postupka u vezi sa validnošću i izvršenjem u Albaniji kazne koja mu je izrečena u Italiji. Sud je takođe odbacio ostale delove tužbe podnosioca predstavke.

Član 41

Sud je podnosiocu predstavke dosudio iznos od 8.000 evra na ime nematerijalne štete i 7.000 evra na ime sudskih i ostalih troškova.

Nasilna policijska operacija hapšenja političara bila je suprotna članu 3, članu 5 stavu 3 i 5 i članovima 6, 8 i 13

PRESUDA U PREDMETU GUCANOVI PROTIV BUGARSKJE

15. oktobar 2013.

(predstavka br. 34529/10)

1. Osnovne činjenice

Podnosioci predstavke su g. Gucanov, poznati lokalni političar, njegova supruga i dve maloletne kćerke. Vlasti su sumnjivale g. Gucanova za umešanost u delovanje kriminalne grupe optužene za zloupotrebu vlasti i proneveru javnih fondova. Oko 6.30 ujutru 31. marta 2010. specijalni tim u kome su bili naoružani i maskirani policajci stigao je do kuće podnosioca predstavke. Nastojnik ih je upozorio da se u stanu nalaze supruga i deca g. Gucanova. Pošto g. Gucanov nije odgovorio na naredbu da otvori vrata, policajci su nasilno upali unutra. Pretresli su kuću i poneli razne stvari kao dokazne predmete. G. Gucanov je uhapšen i pod pratnjom izveden iz stana u 13 sati, a sve su to snimali novinari i televizijska ekipa. Istog dana je održana konferencija za štampu tokom koje je tužilac saopštio koje se optužbe stavljaju na teret uhapšenim pojedincima, uključujući i g. Gucanova, kao učesnicima u kriminalnoj grupi.

U 22.55 tužilac je zvanično optužio g. Gucanova za razna krivična dela i naredio pritvor u trajanju od 72 sata, kako bi se osiguralo da će se pojaviti pred sudom. Jedne novine su 1. aprila objavile govor tužioca, zajedno sa izvodima iz intervjua sa ministrom unutrašnjih poslova, u kome je on govorio o bliskosti g. Gucanova s drugim osumnjičenicima i o njihovom zajedničkom učešću u „zaveri”. Na osnovu odluke suda, g. Gucanov je 3. aprila 2010. stavljen u istražni pritvor uz obrazloženje da postoji opasnost da bi mogao da počini novo krivično delo.

Predsednik Vlade je 5. aprila 2010. dao uživo intervju o aktuelnoj situaciji i na kraju tog intervjua je zamoljen da prokomentariše nedavna hapšenja, pa je on, u odgovoru, pomenuo bliskost g. Gucanova s drugim osumnjičenicima i „materijalnu dobit” koju je stekao. G. Gucanov je uložio žalbu na rešenje o pretpretresnom pritvoru 13. aprila 2010. i podneo je zahtev za puštanje na slobodu 18. maja 2010, ali su i žalba i zahtev odbijeni. Apelacioni sud je 25. maja 2010. doneo rešenje o kućnom pritvoru za g. Gucanova, uz obrazloženje da više ne postoji opasnost da on počini nova krivična dela. Sudskim rešenjem od 26. jula 2010. pušten je na slobodu uz kauciju.

2. Odluka Suda

Podnosioci predstavke su tvrdili da su im prekršena prava iz člana 3 jer su bili podvrgnuti ponižavajućem postupanju tokom policijske operacije u njihovom domu. Podnosilac predstavke se takođe žalio na povredu člana 5 jer nije odmah izveden pred sudiju i jer je predugo držan u zatvoru a da mu nisu predočeni dovoljni razlog za nastavak lišenja slobode. Podnosilac predstavke se takođe žalio na povredu pretpostavke nevinosti po osnovu članova 6 i 13 zbog komentara koje su javne ličnosti iznosile o njemu. Porodica Gucanov je tvrdila da su joj povređena prava iz člana 8 jer je pretres njenog doma predstavljao neopravdano zadiranje u njeno pravo na poštovanje doma i porodičnog života. Podnosioci predstavke su takođe tvrdili da su im povređena prava iz člana 13 jer na nacionalnom nivou nisu imali na raspolaganju delotvorni pravni lek u pogledu navodnih povreda njihovih prava shodno članu 3.

Član 3

Policijska operacija je imala legitimni cilj izvršenja hapšenja, pretresa i ustanovljeno je da je preduzeta u opštem interesu istrage krivičnih dela. Međutim, prilikom planiranja i izvršenja te policijske operacije, nije bilo uzeto u obzir nekoliko važnih činilaca, kao što je priroda krivičnih dela koja su g. Gucanovu stavljena na teret, činjenica da on nije nikada ranije počinio nikakvo nasilje, kao i činjenica da su se u stanu nalazili njegova supruga i deca. Svi ti činiooci ukazuju na to da je korišćenje specijalnih, naoružanih i maskiranih agenata i primena metoda kao što je dolazak u kuću u ranim jutarnjim satima bila prekomerna, a ne strogo neophodna mera kako bi se osumnjičeni lišio slobode i kako bi se prikupili dokazi. Četvoro podnosilaca predstavke bili su izloženi psihološkim mukama koje su u njima izazvale osećaje straha, uznemirenosti i bespomoćnosti, što se kvalifikuje kao ponižavajuće postupanje u smislu člana 3, za koji je Evropski sud ustanovio da je ovde bio prekršen.

Član 5

Član 5 stav 3 – izvođenje pred sudiju

Podnosilac predstavke je tri dana i šest sati bio lišen slobode bez suđenja, ali posle prvog dana nije učestvovao ni u kakvoj istražnoj radnji. On nije bio osumnjičen za učešće u nasilnoj aktivnosti i bio je u psihološki krhkom stanju tokom početnih faza pritvora, posle ponižavajućeg postupanja koje je pretrpeo za vreme policijske operacije, što je još više pogoršano činjenicom da je poznat u javnosti. Bio je lišen slobode u istom gradu u kome se nalazi sud i nisu bile potrebne nikakve izuzetne

mere bezbednosti. Svi ti elementi naveli su Evropski sud da zaključi kako se u ovom slučaju radilo o kršenju zahteva iz člana 5 da se osumnjičeni bez odlaganja izvede pred sudiju.

Član 5 stav 3 – dužina pritvora

G. Gucanov je bio u pritvoru tokom 118 dana (od 31. marta do 30. jula 2010), od čega je dva meseca proveo u kućnom pritvoru. Odluka domaćih sudova da ga drže u pritvoru zasnivala se na opasnosti da bi mogao da počini novo krivično delo, pre svega da bi mogao izmeniti dokaze. Međutim, Apelacioni sud je 25. maja 2010. zaključio da je ta opasnost prošla, pošto je podnosilac predstavke podneo ostavku na svoju funkciju. Ipak, protivno obavezama koje ima po osnovu unutrašnjeg prava, isti sud je doneo rešenje o stavljanju podnosioca predstavke u kućni pritvor, a da pritom kao obrazloženje za tu odluku nije naveo nijedan konkretan razlog. Stoga je Evropski sud zaključio da vlasti nisu ispunile svoju obavezu pružanja uverljivih i dovoljnih razloga za g. Gucanovljev pritvor posle 25. maja 2010, čime su prekršile član 5 stav 3 Konvencije.

Član 5 stav 5

U Zakonu o odgovornosti države podnosiocu predstavke nije bio obezbeđen delotvorni pravni lek posredstvom kojeg bi mogao da zahteva naknadu štete koju je pretrpeo tokom lišenja slobode, jer je po tom zakonu domaći sud morao formalno da zaključi da je lišenje slobode bilo nezakonito. S obzirom na to da je postupak protiv podnosioca predstavke i dalje bio u toku, ovaj zakon nije važio u pogledu podnosioca predstavke jer su domaći sudovi i dalje smatrali da je njegovo lišenje slobode zakonito. S obzirom na to da nije postojala nijedna druga odredba o naknadi u domaćem pravu, Sud je utvrdio povredu člana 5 stava 5 iz istih razloga iz kojih je odbacio prigovor države da podnosilac predstavke nije iscrpeo domaće pravne lekove.

Član 6

Evropski sud je razmotrio g. Gucanovljeve tvrdnje o tome da su razni javni zvaničnici povredili njegovo pravo na pretpostavku nevinosti.

Pošto je analizirao intervju predsednika Vlade i govor koji je javni tužilac održao na konferenciji za štampu i ustanovio da u njima nije bila prekršena Konvencija, Evropski sud je razmotrio intervju ministra unutrašnjih poslova tokom kojeg je taj zvaničnik izjavio da to što su „[Gucanov i drugi osumnjičeni] činili predstavlja smišljenu zaveru kovanu u periodu od nekoliko godina”. Evropski sud je utvrdio da se po svojoj prirodi taj intervju, koji se isključivo odnosio na policijsku operaciju, razlikuje od reči koje je

predsednik Vlade spontano izgovorio nekoliko dana pre toga. Pored toga, sama je po sebi bila značajna i činjenica da je taj govor objavljen jedan dan posle hapšenja (a pre g. Gucanovljevog izvođenja pred sud) i da ga je održao visoki Vladin zvaničnik koji je u datim okolnostima trebalo da preduzme mere predostrožnosti da bi se izbegla zbrka. Izgovorene reči nisu bile samo puko prenošenje informacije već su sugerisale g. Gucanovljevu krivicu, tako da je bio prekršen član 6 stav 2.

Konačno, sudija koji je odbacio zahtev za puštanje na slobodu 18. maja 2010. saopštio je da sud „i dalje stoji na stanovištu da je počinjeno krivično delo i da je optuženi u to umešan”. Upotrebljena fraza nije samo običan opis sumnje već bi se pre moglo reći da to predstavlja proglašenje krivice pre nego što je doneta ijedna odluka o meritumu, čime je takođe prekršen član 6 stav 2.

Član 8

Pretres kuće podnosioca predstavke izvršen je bez prethodnog odobrenja sudije. Takav pretres je dopušten ako sud potom retroaktivno razmotri pretres kako bi se uverio da su bili ispunjeni određeni materijalni i procesni uslovi. U ovom slučaju, sudija o kome je reč nije naveo nikakvo obrazloženje za odobrenje koje je dao, pa je iz tih razloga Evropski sud zaključio da on nije pokazao delotvornu kontrolu nad zakonitošću i neophodnošću pretresa. Iz tih razloga, Evropski sud je zaključio da mešanje u pravo na poštovanje doma nije bilo „u skladu sa zakonom”, te da je stoga bio prekršen član 8.

Član 13 u kombinaciji sa članovima 3 i 8

U unutrašnjem pravu nije postojao delotvoran pravni lek kojim bi podnosioci predstavke mogli da afirmišu svoje pravo da ne budu podvrgnuti postupanju koje je protivno članu 3 i da se poštuje njihov dom saglasno članu 8. Stoga je zaključeno da se radilo o kršenju člana 13 u kombinaciji sa dva navedena člana.

Član 41

Podnosiocima predstavke je na ime pravičnog zadovoljenja dosuđen ukupni iznos od 40.000 evra, pored 4.281 evra na ime sudskih i ostalih troškova.

*Zlostavljanje od strane policije nakon hapšenja***PRESUDA U PREDMETU
HAJNAL PROTIV SRBIJE**

19. jun 2012.

(predstavka br. 36937/06)**1. Osnovne činjenice**

Podnosilac predstavke je državljanin Srbije koji je rođen 1985. godine i živi u Subotici, u Srbiji.

Podnosioca predstavke je subotička policija uhapsila 8. avgusta 2005. godine i dovela u stanicu zbog navodne provalne krađe. Prema zapisniku sa ispitivanja, podnosilac predstavke je priznao jedan pokušaj provalne krađe, a potom je potpisao dokument svojim nadimkom, uprkos tome što je prethodno u istom zapisniku konstatovano da je „nepismen”.

Podnosilac predstavke je ponovo privođen u policijsku stanicu 17. i 18. avgusta 2005. radi ispitivanja o provalnim krađama, ali mu prethodno nije bio uručen poziv. U oba navrata podnosilac predstavke je tvrdio da ga je policija fizički zlostavljala, pokušavajući da iznudi njegovo priznanje. Pred prvo saslušanje pružila mu se prilika da na kratko razgovara sa svojim advokatom, ali je drugog dana policija ignorisala takav njegov zahtev. Umesto toga, podnosiocu predstavke je bio dodeljen advokat iz programa pravne pomoći, koji se, kako se tvrdi u predstavci, pojavio samo na kratko, da bi potpisao zapisnik sa saslušanja, i odmah potom otišao. Zapisnik o kome je reč sadržao je sledeće: (i) navode da se podnosilac predstavke tereti za brojne provalne krađe; (ii) detaljni opis kako je počinio ta krivična dela; (iii) izjavu podnosioca predstavke da ne želi da zadrži svog prvobitnog branioca; i (iv) njegovu potvrdu da je izjavu dao „u odsustvu svake fizičke ili mentalne prinude”.

Podnosilac predstavke je ponovo uhapšen 24. avgusta 2005. i tom prilikom je zadržan 48 sati u pritvoru. Njegov prvobitni advokat je uložio žalbu koju je Opštinski sud odbacio, uz obrazloženje da je podnosilac predstavke i ranije osuđivan za krivična dela i da je „nastavio da vrši krivična dela”, uz napomenu da je u toku šest krivičnih predmeta protiv njega i da je on „izvršio” nekoliko imovinskih krivičnih dela u kratkom vremenu.

Protiv podnosioca predstavke pokrenut je pretkrivični postupak, a istražni sudija mu je produžio pritvor uz obrazloženje da bi, ukoliko bi bio pušten na slobodu, podnosilac

predstavke mogao ponovo da počini krivično delo, da pobegne ili da utiče na svedoke. Podnosilac predstavke je odbio da odgovori na optužbe kada je to od njega zatraženo, već se pozvao na to da ga je policija zlostavljala i da su njegova procesna prava povređena. Rešenje o produžetku pritvora potvrđeno je 30. avgusta 2005. Tokom narednih nekoliko nedelja istražni sudija je saslušao iskaze svedoka, od kojih su dva svedoka izjavila da im je policija ili pretila fizičkim nasiljem ili je primenila fizičko nasilje nad njima kako bi iznudila izjavu.

Optužnica protiv podnosioca predstavke podignuta je 16. septembra 2005. godine. Njegov advokat je podneo prigovor protiv te optužnice, ali je taj prigovor odbačen. Potom je njegov advokat obavestio Opštinski sud da je podnosilac predstavke fotografisan za vreme boravka u pritvoru i da je tokom nekoliko njegovih poseta podnosiocu predstavke osoblje zatvora ostalo dovoljno fizički blizu da je moglo da čuje i vidi svaki njegov razgovor sa klijentom.

Na pretresima koji su usledili, podnosilac predstavke je opisao zlostavljanje kome je bio izložen u policijskom pritvoru i izjavio je da je bio primoran da potpiše izjavu koju je policija pripremila bez njegovog učešća. Ostali pojedinci su takođe ukazali na zlostavljanje kome su bili izloženi u rukama policije.

Opštinski sud je 13. aprila 2006. presudio da je podnosilac predstavke kriv za 11 provalnih krađa i osudio ga na godinu i po dana zatvora. Svedočenje da je policija neke svedoke zlostavljala kako bi od njih iznudila izjavu u kojoj će inkriminisati podnosioca predstavke bilo je ili odbijeno kao nebitno ili je zanemareno. Sud je uzeo za otežavajuću okolnost to što se protiv podnosioca predstavke vodi još šest krivičnih predmeta. Njegove žalbe su odbačene.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se pozvao na član 3 i požalio na policijsko zlostavljanje 17. i 18. avgusta 2005. godine, a u predstavci je još naveo i da je tužena država potom propustila da sprovede istragu povodom tih incidenata. Podnosilac predstavke se takođe žalio na povredu člana 6, navodeći da je krivični postupak protiv njega bio nepravičan jer je osuđujuća presuda koja mu je izrečena bila zasnovana na priznanju koje mu je iznuđeno 18. avgusta 2005.

Član 3

Naglašavajući još jednom da član 3 uživa status jedne od najelementarnijih odredaba Konvencije, Sud je istakao da je taj član formulisan u apsolutnim, a ne u relativnim

pojmovima, bez ikakvog izuzetka, uslova ili ograda. Odgovor na pitanje da li zlostavljanje spada u polje dejstva člana 3 zavisi od svih okolnosti datog slučaja.

Kada je reč o činjenicama koje je imao pred sobom, Sud je ustanovio da je odluka podnosioca predstavke da 18. avgusta 2005. prizna mnogobrojne provalne krađe bila sumnjiva, s obzirom na to da je samo jedan dan pre toga odbio da da iskaz u policiji. Drugo, Sud je ustanovio da je od značaja to što su, iako sam podnosilac predstavke nije mogao da dobije lekarsku potvrdu o tome, njegov advokat i jedan drugi svedok uočili njegove povrede, dok je nekoliko svedoka potvrdilo da su i sami bili predmet policijskog zlostavljanja. Pored toga, Sud se oslonio na izveštaj Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja (*CPT*) koji je podnet upravo u vreme spornih saslušanja, a u kome je navedeno da su bejzbol palice i slični predmeti pronađeni u prostorijama koje se koriste za saslušanja u gotovo svim policijskim stanicama koje su članovi Komiteta posetili u Beogradu. Konačno, Sud je zapazio da nema zvanične beleške u kojoj bi bilo navedeno kada je podnosilac predstavke doveden u pritvor i koliko dugo je tamo zadržan.

Iz svih tih razloga, Sud je zaključio da je podnosilac predstavke bio podvrgnut fizičkom nasilju 17. avgusta 2005. godine i da je u najmanju ruku bio na mentalnom planu primoran da sutradan prizna dela koja su mu stavljena na teret. Iz tih razloga Sud je ustanovio da se ovde radilo o kršenju člana 3 Konvencije. Kada je reč o tome da država nije inicirala i sproveda temeljnu istraгу uverljive tvrdnje o zlostavljanju u rukama državnih zvaničnika, Sud je ustanovio da je prekršen proceduralni deo člana 3.

Član 6 stav 1

Procenjujući da li je bilo prekršeno pravo podnosioca predstavke na pravično suđenje, Sud je primetio da je to zavisilo od toga da li je postupak u celini, uključujući i način pribavljanja dokaza, bio pravičan. Pored toga, Sud je posebno naglasio da postoje specifični kriterijumi koji se primenjuju u vezi sa dokazima pribavljenim kršenjem člana 3, kao i da je u dosadašnjoj sudskoj praksi po Konvenciji zauzeto stanovište da prihvatanje iskaza dobijenih zlostavljanjem u cilju utvrđivanja relevantne činjenice nekog slučaja čini da ceo postupak postane nepravičan.

S obzirom na to da je Sud već ustanovio da je prekršen član 3 u vezi sa saslušavanjem podnosioca predstavke, kao i s obzirom na činjenicu da je njegovo potonje priznanje iskorišćeno da bi on bio osuđen, ustanovljeno je da je postupak u celini bio nepravičan. Prema tome, došlo je do kršenja člana 6 Konvencije

Član 6 stav 2

Podnosilac predstavke je tvrdio da je Opštinski sud, time što je pominjao šest krivičnih predmeta koji se trenutno vode protiv njega i što je upravo tu okolnost smatrao otežavajućom kod izricanja kazne, prekršio njegovo pravo da bude smatran nevinim dok mu se krivica ne dokaže.

Sud je saopštio da se samo zvanično utvrđivanje pojedinačne krivice, to jest krivična osuda, može smatrati otežavajućom okolnošću za izricanje kazne u budućnosti. Prihvatanje važnosti krivičnih postupaka koji su u toku prilikom izricanja kazne u nekom konkretnom slučaju neminovno implicira da je lice o kome je reč krivo u tom postupku ili postupcima. Iz tih razloga, Sud je ustanovio da je ovde bio prekršen član 6 stav 2.

Član 41

Sud je presudio da Srbija treba da isplati podnosiocu predstavke 12.000 evra na ime nematerijalne štete i 9.000 evra na ime sudskih i ostali troškova.

**OVAJ PREDMET JE UPUĆEN VELIKOM VEĆU U SKLADU SA ČLANOM 43, A
ROČIŠTE ĆE BITI ODRŽANO 18. APRILA 2018.**

Faktičko lišenje slobode dvojice tražilaca azila u tranzitnoj zoni u trajanju od 23 dana bilo je nezakonito, a oni su udaljenjem iz Mađarske u Srbiju izloženi stvarnoj opasnosti od lančanog proterivanja

**PRESUDA U PREDMETU
ILIAS I AHMED PROTIV MAĐARSKE**

14. mart 2017.

(predstavka br. 47287/15)

1. Osnovne činjenice

Podnosioci predstavke su Ilias Ilias i Ali Ahmed, dvojica državljana Bangladeša, koji su rođeni 1. januara 1983, odnosno 3. juna 1980. godine.

Pošto su napustili svoju matičnu zemlju Bangladeš, putovali su kroz Pakistan, Iran i Tursku, da bi u Grčkoj ušli na teritoriju Evropske unije. Odatle su prešli kroz BJRM u Srbiju, gde je prvi proveo 20 sati, a drugi dva dana. U tranzitnu zonu Reske (Röszke), na granici između Mađarske i Srbije, stigli su 15. septembra 2015. Istog dana su podneli zahteve za azil.

Od tog trenutka dvojica tražilaca azila boravila su u tranzitnoj zoni, koju nisu mogli da napuste i krenu u pravcu Mađarske. Po njihovom mišljenju, tranzitna zona je bila nepogodna za boravak duži od jednog dana, posebno s obzirom na teško psihološko stanje u kome su se nalazili. Oni su bili praktično zaključani u ograđenom prostoru koji su čuvala uniformisana lica. Tvrdili su da nisu imali nikakvu mogućnost pristupa pravnoj, socijalnoj ili lekarskoj pomoći.

Podnosiocima predstavke, koji su nepismeni, intervjuisali su predstavnici Službe za državljanstvo i imigraciju (u daljem tekstu: organ nadležan za azil). Maternji jezik obojice podnosilaca predstavke je urdu. Prvog podnosioca predstavke greškom su intervjuisali uz pomoć prevodioca za jezik dari, koji on ne govori. Prevodilac za urdu prisustvovao je intervjuisanju drugog podnosioca predstavke. Prema beleškama iz tog intervjuja, Mađarska je prva zemlja u kojoj su obojica podnosilaca predstavke zatražila azil.

Organ nadležan za azil je 15. septembra 2015. doneo odluku da odbije njihove zahteve za azil, smatrajući ih neprihvatljivima uz obrazloženje da se na osnovu vladine

Uredbe br. 191/2015 Srbija mora smatrati „bezbednom trećom zemljom”. Podnosioci predstavke su tu odluku organa nadležnog za azil osporili pred Sudom za upravne i radne sporove u Segedinu, koji je poništio odluke organa nadležnog za azil uz obrazloženje da je taj organ trebalo temeljnije da analizira stvarnu situaciju u Srbiji u vezi s postupkom odobravanja azila i vratio je slučaj na ponovno razmatranje.

Obojici podnosilaca predstavke 23. septembra 2015. dijagnostikovao je posttraumatski stresni poremećaj (*PTSP*). U lekarskom izveštaju o tome nije navedeno da im je potreban hitan medicinski ili psihološki tretman. Psihijatar je, međutim, smatrao da postoji mogućnost da se mentalno stanje podnosilaca predstavke pogorša zbog zatočenja u kome su se nalazili.

Organ nadležan za azil je 30. septembra 2015. ponovo odbacio njihove zahteve za azil i naložio da budu proterani iz Mađarske. Podnosioci predstavke su zatražili sudsku reviziju od Suda za upravne i radne sporove u Segedinu, ali je taj sud potvrdio odluku organa nadležnog za azil. Ta odluka je podnosiocima predstavke uručena 8. oktobra 2015. Potom su ispraćeni do granice sa Srbijom, a tranzitnu zonu su napustili i uputili se u Srbiju bez ikakve fizičke prinude.

2. Odluka Suda

Podnosioci predstavke su se, obraćajući se Sudu u Strazburu, požalili da je njihovo zadržavanje u tranzitnoj zoni bilo nezakonito i da nije ispravljeno odgovarajućim sudskim preispitivanjem, čime je bio prekršen član 5 stavovi 1 i 4 Konvencije. Osim toga, požalili su se zbog produženog zadržavanja u tranzitnoj zoni, što je, s obzirom na njihovu ranjivost i preovlađujuće uslove, predstavljalo nečovečno postupanje, kojim je prekršen član 3 Konvencije. Osim toga, požalili su se da nisu imali na raspolaganju delotvoran pravni lek u vezi s tim uslovima, čime je bio prekršen član 13 sagledan u vezi sa članom 3. Konačno, tvrdili su da ih je njihovo proterivanje u Srbiju izložilo realnoj opasnosti od lančanog proterivanja (*chain-refoulement*), što predstavlja nečovečno i ponižavajuće postupanje, kojim se krši član 3 Konvencije.

Član 5 stav 1

Sud je ustanovio da su podnosioci predstavke bili 23 dana zatočeni u objektu koji je bio pod stražom, pod praktičnom kontrolom države, i kome nije bilo spoljnog pristupa, pa tako nije bilo pristupa ni za advokata podnosilaca predstavke. Podnosioci predstavke nisu imali mogućnost da kroče na mađarsku teritoriju van te zone. Osim toga, nisu mogli da napuste tranzitnu zonu i odu u pravcu Srbije, a da time ne ponište svoje zahteve za azil i izlože se opasnosti od proterivanja (*refoulement*). Stoga se ne može

smatrati da su oni dali valjan pristanak da budu lišeni slobode, čime je to što su oni zadržani u tranzitnoj zoni predstavljalo činjenično lišenje slobode. ESLJP se nije uverio da su unutrašnje pravne odredbe na koje se država pozvala kao na pravni osnov za pritvor podnosioca predstavke dovoljno precizno i predvidljivo odredile perspektivu da takvi tražioci azila, kao što su ova dvojica podnosioca predstavke, budu zadržani u tranzitnoj zoni. U odredbama o kojima je reč utvrđeno je samo to da tražioci azila koji su podvrgnuti pograničnom postupku nemaju pravo da borave na teritoriji Mađarske ili da traže smeštaj u objektu određenom za to.

U svakom slučaju, pritvor podnosioca predstavke očigledno se *de facto* dogodio, što znači da je on bio posledica praktičnog aranžmana koji nije predviđen nijednom zvaničnom odlukom od pravnog značaja uz odgovarajuće obrazloženje. Prema tome, pritvor podnosioca predstavke ne može se smatrati „zakonitim” u smislu člana 5 stava 1. Shodno tome, u datom slučaju je bila prekršena ta odredba Konvencije.

Član 5 stav 4

S obzirom na to da je pritvor podnosioca predstavke bio činjenična mera, podnosioci predstavke nisu mogli da traže da sud revidira to što su upućeni u tranzitnu zonu, jer to upućivanje nije bilo naloženo ni u kakvom zvaničnom postupku, niti je imalo oblik donete odluke. ESLJP je konstatovao da se postupak koji je preduzet odnosio na zahteve za azil koje su podneli podnosioci predstavke. Nasuprot tome, podnosioci predstavke nisu imali na raspolaganju mogućnost da pokrenu bilo koji postupak u kome bi neki sud mogao brzo da odluči o zakonitosti njihovog pritvora, čime je bio prekršen član 5 stav 4.

Član 3

Podnosioci predstavke su bili 23 dana zatočeni u zatvorenom prostoru ukupne površine od oko 110 kvadratnih metara. Tamo su bili smešteni u prostoriji koja se nalazila u jednom od nekoliko za to određenih kontejnera, čija je podna površina, prema proceni CPT-a (Komiteta za sprečavanje mučenja), iznosila 13 kvadratnih metara. U prostoriji u koju su bili smešteni podnosioci predstavke nalazilo se pet postelja, ali su, po svemu sudeći, jedino oni u njoj boravili u predmetnom vremenu. Sanitarni objekti nalazili su se u odvojenim kontejnerima. Osim toga, psihijatru je bio omogućen pristup podnosiocima predstavke, a CPT je, u celini gledano, stekao povoljan utisak o zdravstvenim objektima koji su se tamo nalazili. Nema naznaka da su materijalni uslovi bili slabi, posebno nema ničeg što bi ukazivalo na to da nisu imali dovoljno ličnog prostora, mogućnosti za očuvanje privatnosti, svežeg vazduha, prirodnog svetla ili mogućnosti za boravak na otvorenom.

ESLJP je uzeo u obzir mišljenje psihijatra koji je ustanovio da su podnosioci predstavke bolovali od PTSP-a, što je, prema navodima samih podnosilaca predstavke, trebalo unapred da spreči da se u njihovom slučaju primeni pogranični postupak. ESLJP je priznao da su tražioci azila posebno ranjivi, ali je ipak zaključio da podnosioci predstavke u ovom konkretnom slučaju nisu bili ranjiviji od bilo kog drugog punoletnog tražioca azila koji je u isto vreme bio pritvoren.

S obzirom na zadovoljavajuće materijalne uslove i relativno kratko vreme o kome je reč, ESLJP je zaključio da postupak na koji su se žalili podnosioci predstavke nije dosegao onaj minimalni nivo težine koji je neophodan da bi se utvrdilo kako je reč o nečovečnom postupanju u smislu člana 3. Stoga, u datom slučaju nije bila utvrđena povreda prava po Konvenciji.

Član 13 u vezi sa članom 3

Pritužbe podnosilaca predstavke u vezi sa uslovima u kojima su bili smešteni bile su „utužive” u smislu člana 13. Ipak, Mađarska nije ukazala ni na kakav pravni lek pomoću koga bi te pritužbe mogle biti iznete. Prema tome, u datom slučaju bio je prekršen član 13 sagledan zajedno sa članom 3.

Član 3 (u vezi sa opasnošću od nečovečnog i ponižavajućeg postupanja)

ESLJP je primetio da su podnosioci predstavke izmešteni iz Mađarske na temelju snage Vladine Uredbe 191/2015, kojom je ozvaničena iznenadna promena u mađarskom stavu prema Srbiji iz perspektive postupka za dodeljivanje azila, tako da je Srbija sada označena kao bezbedna treća zemlja i ustanovljena je pretpostavka u tom smislu, uprkos izveštajima UNHCR-a i uglednih međunarodnih organizacija za ljudska prava u kojima je ukazano na to da u Srbiji ne postoji pravičan i delotvoran postupak za dodeljivanje azila.

Kada je reč o konkretnom postupku koji je primenjen u slučaju ovih podnosilaca predstavke, nije ustanovljeno da je taj postupak odgovarajući za obezbeđivanje neophodne zaštite od stvarne opasnosti od nečovečnog i ponižavajućeg postupanja. Mađarske vlasti su se po ustaljenoj shemi pozvale na spisak bezbednih trećih zemalja koji je utvrdila država, prenebregavajući izveštaje podnete o pojedinim zemljama, kao i sve druge dokaze koje su predočili podnosioci predstavke, pa su im tako nametnule nepravičan i prekomeran teret dokazivanja.

ESLJP je potom primetio da je, usled počinjene greške, prvi podnositelj predstavke bio intervjuisan na jeziku koji ne razume i da mu je na istom tom jeziku data brošura sa

informacijama o postupku traženja i dobijanja azila. Osim toga, sve informacije koje su podnosioci predstavke dobili o postupku vezanom za azil nalazile su se u štampanoj brošuri, uprkos činjenici da su obojica nepismeni. Usled svega toga, njihovo učešće u postupku bilo je krajnje ograničeno.

S obzirom na sve što je izneto, podnosioci predstavke nisu mogli da koriste delotvorna jemstva koja bi ih zaštitila od izloženosti stvarnoj opasnosti od podvrgavanja nečovečnom i ponižavajućem postupanju, čime je bio prekršen član 3 Konvencije.

Član 41

ESLJP je svakom podnosiocu predstavke dosudio 10.000 evra na ime nematerijalne štete, pored 8.705 evra, koliko im je zajednički dosuđeno na ime sudskih i ostalih troškova.

Prava iz člana 3 su apsolutna, te se od njih ne može odstupati u vanrednim situacijama

PRESUDA U PREDMETU IRSKA PROTIV UJEDINJENOG KRALJEVSTVA

18. januar 1978.
(predstavka br. 5310/71)

1. Osnovne činjenice

Organi Severne Irske su u odgovoru na česte terorističke aktivnosti koje su sprovedene u njenoj teritoriji u periodu od avgusta 1971. do decembra 1975. primenjivali različita ovlašćenja da hapse, zadržavaju u pritvoru i na duži vremenski rok ljude lišavaju slobode bez sprovođenja sudskog postupka. Vlada Ujedinjenog Kraljevstva je tako organima dopuštala da primenjuju sledeće mere: (i) inicijalno hapšenje radi ispitivanja u trajanju od 48 sati; (ii) hapšenje i zadržavanje u pritvoru, (iii) zadržavanje uhapšenog u pritvoru; (iv) preventivno zadržavanje lica koja nisu optužena, kojima nije suđeno i koja nisu osuđena ni za jedno delo.

Država Ujedinjeno Kraljevstvo je tvrdila da uobičajeni postupci istrage i krivičnog gonjenja više nisu bili prikladni za obračun sa teroristima i da se suočavala sa teškoćama u kontroli zbog lakog bekstva u Republiku Irsku.

Država Irska (država koja je podnela predstavku) žalila se na zlostavljanje kako u pogledu inicijalnih hapšenja, tako i u pogledu ispitivanja koja su sledila. Ona je podnela pisane dokaze Evropskoj komisiji za ljudska prava, koja je podrobno razmotrila navode, lekarske izveštaje i usmeno predstavljene dokaze.

Ovaj je predmet podnet u skladu sa starim sistemom, po kojem je pritužbe prvo razmatrala Evropska komisija za ljudska prava (ne-sudsko telo), a potom ESLJP. Komisija je u ovom predmetu utvrdila da je veći broj uhapšenih bio podvrgnut „podrobnom ispitivanju” koje je obuhvatalo kombinaciju jedne ili više ili svih pet tehnika. Tih pet konkretnih tehnika obuhvatale su: (a) stajanje uza zid, primoravanje lica lišenih slobode da satima stoje uza zid u bolnim „stresnim položajima”, oslanjajući se samo na nožne prste ili prste na rukama; (b) kapuljače, tj. stavljanje crnih ili teget kapuljača preko glava lica lišenih slobode koja nisu mogla ništa da vide; (c) izlaganje kontinuiranoj buci; (d) lišenje sna; i (e) uskraćivanje hrane i pića.

2. Odluka Suda

Republika Irska je Komisiji podnela predstavku u kojoj je tvrdila da su razne isledničke tehnike koje su Britanci koristili – naročito takozvanih „pet tehnika”, kao i druge tehnike kojima su osumnjičeni bivali podvrgavani – predstavljale mučenje i nečovečno ili ponižavajuće postupanje suprotno članu 3.

Član 3

Članom 3 se zabranjuje mučenje i nečovečno i ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje. Republika Irska je tvrdila da je Ujedinjeno Kraljevstvo kršilo tu zabranu.

Sud je ponovio stav Komisije da zlostavljanje mora da dosegne minimalni nivo surovosti da bi potpadalo pod polje dejstva člana 3. Po prirodi stvari, procena ovog minimuma je relativna i zavisi od svih okolnosti slučaja, kao što su trajanje postupanja, njegove fizičke i psihičke posledice, a u nekim slučajevima i pol, uzrast i zdravstveno stanje žrtve itd.

Sud je naglasio da je Konvencijom apsolutno zabranjeno mučenje i nečovečno ili ponižavajuće kažnjavanje, bez obzira na ponašanje žrtve. Stoga, za razliku od većine materijalnih odredaba Konvencije, član 3 ne dozvoljava nikakve izuzetke, dok, shodno članu 15 stavu 2, nije dopušteno odstupanje od te zabrane čak ni u slučaju javne opasnosti koja ugrožava opstanak nacije.

Sud je zauzeo isti stav kao i Komisija u pogledu „pet tehnika”. Utvrdio je da su one primenjivane u kombinaciji, s predumišljajem i satima bez prekida i da su izazivale, ako ne telesne povrede, onda u najmanju ruku intenzivnu fizičku i psihičku patnju osobama koje su im bile podvrgnute i da su dovodile do akutnih psihičkih poremećaja tokom ispitivanja. Shodno tome, takva praksa potpada pod kategoriju nečovečnog postupanja u značenju člana 3. Ove tehnike su bile i ponižavajuće jer su kod žrtava izazivale osećanja straha, uznemirenosti i inferiornosti koja su mogla da ih ponize i unize i možda slome njihov fizički ili moralni otpor.

Kako bi utvrdio da li se tih pet tehnika takođe moglo okvalifikovati kao mučenje, Sud je morao da uzme u obzir razliku otelovljenu u članu 3 između tog pojma i pojma nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja. Sud je izjavio da ona u osnovnom proizlazi iz razlike u intenzitetu prouzrokovane patnje. Rečeno je da „mučenje” sa sobom nosi posebnu stigmiju u vezi sa namernim nečovečnim postupanjem koje izaziva veoma tešku i surovu patnju.

Premda je rečeno da kombinovana primena pet tehnika predstavlja nečovečno i ponižavajuće postupanje iako je njihov cilj bio da se dobiju priznanja, odaju drugi i/ili informacije i mada su one sistematično primenjivane, ali da one nisu izazivale patnju posebnog intenziteta i surovosti koju reč mučenje podrazumeva.

Sud je definisao praksu koja nije u saglasnosti sa Konvencijom kao praksu koja se sastoji od „akumulacije dovoljnog broja identičnih ili analognih povreda koje su dovoljno međusobno povezane da bi predstavljale ne samo izolovane incidente ili izuzetke već određeni obrazac ili sistem”. Sud je utvrdio da bi u takvoj situaciji bilo nezamislivo da viši organi neke države nisu bili svesni te prakse. Sud je, pored toga, jasno izjavio da su, shodno Konvenciji, ovi organi u potpunosti odgovorni za ponašanje svojih potčinjenih i da su dužni da svoju volju nameću potčinjenima.

Sud je stoga zaključio da pribegavanje primeni pet tehnika predstavlja praksu nečovečnog i ponižavajućeg postupanja i da se tom praksom krši član 3.

Prisilno uzimanje dokaza predstavljalo je povredu prava podnosioca predstavke na zabranu nečovečnog i ponižavajućeg postupanja i na pravično suđenje

PRESUDA VELIKOG VEĆA U PREDMETU JALLOH PROTIV NEMAČKE

11. jul 2006.

(predstavka br. 54810/00)

1. Osnovne činjenice

Ovaj je predmet formiran na osnovu predstavke koju je podneo Abu Bakah Jalloh, državljanin Sjeverne Leonea koji je rođen 1965. godine i i koji je živio u Nemačkoj.

Policajci u civilu su 29. oktobra 1993. godine videli podnosioca predstavke kako iz usta vadi dve plastične vrećice i daje ih u zamenu za novac. Zaključivši da vrećice sadrže narkotike, policajci su prišli da ga uhapse. On je tokom hapšenja progutao još jednu vrećicu, koju je još imao u ustima. Kako kod njega nisu nađeni narkotici, nadležni javni tužilac je naložio davanje emetika (sredstvo za uzrokovanje povraćanja) kako bi se prinudio da povrati vrećicu.

Podnosilac predstavke je odveden u bolnicu, gde ga je pregledao doktor. Kako je odbio da popije emetik, četiri policajca su ga držala dok mu je doktor prinudno kroz nos provukao cev kroz koju je ubacio emetik. Takođe mu je dao injekciju sa drugom vrstom emetika. Kao posledica toga podnosilac predstavke je povratio vrećicu sa 0,2812 g kokaina. Ubrzo nakon toga ga je pregledao doktor koji je rekao da je sposoban da bude u pritvoru. Oko dva sata nakon što su mu dati emetici, podnosilac predstavke, za kog se ispostavilo da ne govori nemački, rekao je na lošem engleskom jeziku da je previše umoran da daje izjavu o krivičnom delu za koje je optužen.

Podnosilac predstavke je 30. oktobra 1993. godine optužen za trgovinu narkoticima i smešten u pritvor do suđenja. Njegov pravni zastupnik je u odbranu izneo tri osnovne tvrdnje: kao prvo, dokazi protiv njega su dobavljeni na nezakonit način, tako da ne mogu biti korišćeni u pravnom postupku; kao drugo, policajci i doktor koji su obavili proceduru davanja emetika krivi su za uzrokovanje telesnih povreda pri vršenju službenih dužnosti; kao treće, davanje toksičnih supstanci zabranjeno je nemačkim Zakonikom o krivičnom postupku, prema kome je mera takođe nesrazmerna, pošto je isti rezultat bilo moguće postići čekanjem da vrećica bude izlučena prirodnim putem.

Okružni sud je 23. marta 1994. godine osudio podnosioca predstavke zbog trgovine narkoticima i dosudio mu uslovnu jednogodišnju kaznu zatvora. Njegova žalba na osudu je bila neuspešna, iako je uslovna zatvorska kazna umanjena na šest meseci. Dalja žalba je odbijena.

Savezni Ustavni sud je proglasio ustavnu žalbu podnosioca predstavke neprihvatljivom, zaključivši da nije iskoristio sve pravne lekove raspoložive pred nemačkim krivičnim sudovima. Takođe je smatrao da mera o kojoj je reč nije bila protivna ustavnim garantijama u pogledu zaštite ljudskog dostojanstva ili sprečavanja samooptuživanja, jemčenim prema nemačkom Osnovnom zakonu.

2. Odluka Suda

Predstavka je podneta Evropskom sudu za ljudska prava 30. januara 2000. godine. Veće Suda, kome je predmet dodeljen, 1. februara 2005. godine predalo je nadležnost Velikom veću u skladu sa članom 30 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Podnosilac predstavke se žalio da mu je prisilno dat emetik i da je tako – prema njegovom mišljenju – nezakonito dobavljen dokazni materijal korišćen protiv njega na suđenju. On se dalje žalio na povredu prava na zaštitu od samooptuživanja. Pozvao se na članove 3, 6 i 8 Konvencije.

Član 3

Evropski sud je ponovio da Konvencija u načelu ne zabranjuje posezanje za prisilnim davanjem medicinskih sredstava koja mogu pomoći u istrazi krivičnog dela. Međutim, svako mešanje u fizički integritet lica izvršeno u cilju dobijanja dokaza mora biti predmet strogog ispitivanja.

Sud je veoma svestan problema sa kojima se države suočavaju u svojim naporima u borbi protiv štete koju njihovim društvima uzrokuje trgovina narkoticima. Međutim, u ovom slučaju je bilo jasno, pre nego što je nametnuta mera bila naložena i sprovedena, da je ulični diler na koga je primenjena narkotike držao u ustima i da stoga nije mogao da ih prodaje u velikoj količini. To je takođe uticalo na kaznu. Evropski sud nije bio ubeđen da je prinudno davanje emetika bilo neophodno radi dobavljanja dokaznog materijala. Tužilac je mogao prosto sačekati da se narkotici iz organizma podnosioca predstavke izluče prirodnim putem, što je metod koji koriste mnoge druge države članice Saveta Evrope u istrazi krivičnih dela u vezi sa narkoticima.

Evropski sud je primetio da se ni strane u postupku ni stručnjaci nisu mogli složiti da li je davanje emetika bilo opasno. On je skrenuo pažnju da se u većini nemačkih republika, kao i u velikoj većini drugih država članica Saveta Evrope, vlasti uzdržavaju od prisilnog davanja emetika, što je činjenica koja izgleda ukazuje na to da se data mera smatra opasnošću po zdravlje.

U pogledu načina na koji su emetici dati, Evropski sud je primetio da je, nakon korišćenja sile na granici surovosti, kroz nos podnosioca predstavke provučena cev do stomaka kako bi se savladao njegov fizički i psihički otpor, što mu je sigurno nanelo bol i strah. Zatim mu je dalje povređen fizički integritet protivvoljnim davanjem injekcije drugog emetika. Evropski sud je takođe napomenuo da se mora uzeti u obzir njegova duševna patnja dok je čekao da emetici deluju, kao i činjenica da je tokom tog perioda bio vezan i pod nadzorom. Biti prisiljen na povraćanje u tim okolnostima moralo je biti ponižavajuće, sigurno daleko više od čekanja da narkotici budu prirodno izlučeni iz tela.

U zaključku, Evropski sud je naveo da su nemačke vlasti podvrgnule podnosioca predstavke teškom mešanju u fizički i psihički integritet protiv njegove volje. Iako to nije bila namera, mera je bila primenjena na takav način da je podnosiocu predstavke nanela i fizičku i psihičku patnju. On je stoga bio podvrgnut nečovečnom i ponižavajućem postupanju protivno članu 3 Konvencije.

Član 8

Evropski sud za ljudska prava nije smatrao da postoji posebno pitanje prema članu 8 Konvencije.

Član 6

Evropski sud je primetio da je, čak i ako namera vlasti nije bila da podnosiocu predstavke nanese bol i patnju, dokazni materijal i pored toga dobavljen merom koja je povredila jedno od najvažnijih prava jemčenih Konvencijom. Dalje, narkotici dobavljeni spornom merom pokazali su se kao odlučujući činilac u osudi podnosioca predstavke. Na kraju, javni interes u obezbeđivanju osude podnosioca predstavke nije mogao opravdati dozvolu da se dokazni materijal dobavljen na takav način usvoji na suđenju. Shodno tome, prihvatanje narkotika dobavljenih prisilnim davanjem emetika podnosiocu predstavke kao dokaznog materijala učinilo je suđenje u celini nepravičnim.

I pored ovog zaključka, Evropski sud je smatrao da je odgovarajuće da razmotri i tvrdnju podnosioca da su način na koji je dokazni materijal dobavljen i svrha u koju je upotrebljen podrili pravo na zaštitu od samooptuživanja.

Evropski sud je ponovio da je davanje emetika predstavljalo nečovečno i ponižavajuće postupanje. Dalje, iako nemački zakon predviđa jemstva protiv proizvoljne i neodgovarajuće upotrebe te mere, podnosilac predstavke joj je podvrgnut bez potpunog ispitivanja njegove fizičke sposobnosti da je podnese, pošto je, oslanjajući se na svoje pravo da se brani ćutanjem, odbio da se podvrgne prethodnom medicinskom ispitivanju. Konačno, narkotici dobavljeni na taj način bili su odlučujući dokazni materijal za njegovu osudu. Prema tome, Evropski sud je takođe utvrdio da je dozvola korišćenja dokaznog materijala, dobavljenog prisilnim davanjem emetika, na suđenju podnosiocu predstavke povredila pravo na zaštitu od samooptuživanja i stoga učinila njegovo suđenje u celini nepravičnim.

Član 41

Evropski sud je podnosiocu predstavke dodelio 10.000 evra na ime nematerijalne štete i 5.868,88 evra na ime troškova postupka.

Propust vlasti da sprovedu delotvornu istragu povodom tvrdnji o mučenju lica romske nacionalnosti

PRESUDA U PREDMETU JASAR PROTIV BIVŠE JUGOSLOVENSKE REPUBLIKE MAKEDONIJE

15. februar 2007.
(predstavka br. 69908/01)

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke, Pejrusan Jasar, makedonski je državljanin romskog etničkog porekla rođen 1965. i živi u Štipu (Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija).

On je 16. aprila 1998. godine bio u lokalnoj kafani. Izbila je tuča tokom koje je i pucao iz pištolja. Nekoliko policajaca je došlo da uspostavi mir, nakon čega je podnosilac predstavke povređen.

Vlada i podnosilac predstavke su izneli različite tvrdnje u pogledu toga kako je podnosilac zadobio povrede.

Podnosilac predstavke je tvrdio da su ga policajci zgrabili za kosu i naterali ga da uđe u policijski kombi. On je odveden u policijski pritvor, gde tvrdi da ga je policajac šutirao u glavu, udario i tukao pendrekom. U lekarskom izveštaju sastavljenom sledećeg dana utvrđeno je da je podnosilac predstavke u policijskoj stanici pretrpeo „lake telesne povrede” u obliku brojnih povreda glave, ruke i leđa.

Prema tuženoj Vladi, podnosilac predstavke je učestvovao u tuči u kafani i zatim je odveden u policijsku stanicu, nakon što je ometao policajce u vršenju službene dužnosti. Protiv njega u policijskoj stanici nije korišćena sila i nije podignuta optužnica protiv njega.

U maju 1998. godine podnosilac predstavke je javnom tužiocu podneo krivičnu prijavu protiv nepoznatog policajca. Nakon dva upita, javni tužilac je u novembru 1999. godine izjavio da je zvanično podneo zahtev Ministarstvu unutrašnjih poslova da preduzme dodatnu istragu. Nema naznaka da su preduzeti dalji istražni koraci.

Podnosilac predstavke je takođe pokrenuo parnicu protiv države, tvrdeći da je bio žrtva policijske brutalnosti. U martu 1999. godine njegova žalba je odbijena. Domaći sudovi su, na osnovu ispitivanja svedoka i medicinskog veštaka, zaključili da je

podnosilac predstavke mogao da zadobije povrede u kafani, bilo u tuči, bilo tokom opiranja hapšenju, i da policajci koji su ga uhapsili nisu koristili prekomernu silu.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se žalio da je podvrgnut zlostavljanju od strane policije i da nije sprovedena delotvorna istraga. On se pozvao na članove 3 i 13 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Član 3

U pogledu tvrdnji o zlostavljanju

Evropski sud je primetio da nije dobio nikakve dodatne dokaze koji bi mogli dovesti u pitanje zaključke domaćih sudova i potvrditi izjave podnosioca predstavke. Osam godina nakon događaja koji su u pitanju – najviše zbog neaktivnosti domaćih vlasti i nevoljnosti da sprovedu delotvornu istragu u pogledu tvrdnji podnosioca predstavke – Sud nije bio u stanju da utvrdi koja verzija događaja je uverljivija.

Pošto mu izneti dokazni materijal nije omogućio da van svake razumne sumnje utvrdi da je podnosilac predstavke bio podvrgnut fizičkom i psihičkom zlostavljanju tokom boravka u policijskom pritvoru, Evropski sud je smatrao da ne postoji dovoljno dokaza da zaključi da je došlo do povrede člana 3 Konvencije na osnovu tvrdnji o zlostavljanju.

U pogledu nedelotvorne istrage

Evropski sud je primetio da je pravni zastupnik podnosioca predstavke uložio krivičnu prijavu zbog tvrdnji o policijskoj brutalnosti zajedno sa lekarskim uverenjem, tako da je na to pitanje skrenuta pažnja relevantnih domaćih vlasti. Evropski sud se uverio da je prijava dovela bar do razumne sumnje da su povrede podnosioca mogle biti uzrokovane postupanjem kome je podvrgnut tokom policijskog pritvora. Javni tužilac je, prema tome, bio dužan da istraži da li je izvršeno krivično delo. Međutim, jedina istražna mera koju je tužilac preduzeo jeste zahtev za dodatne podatke Ministarstvu unutrašnjih poslova, podnet više od godinu i po dana nakon podnošenja krivične prijave.

Uz to, nedelovanje javnog tužioca sprečilo je podnosioca predstavke da preuzme istragu po privatnoj tužbi i lišilo ga pristupa narednom postupku pred sudom odgovarajuće nadležnosti. Podnosilac predstavke i dalje nije u mogućnosti da preuzme istragu, pošto javni tužilac još nije doneo odluku da odbaci krivičnu prijavu.

U tim okolnostima, imajući u vidu nedostatak bilo kakve istrage tvrdnji podnosioca predstavke da je bio podvrgnut zlostavljanju tokom policijskog pritvora, Sud je zaključio da je došlo do povrede člana 3 Evropske konvencije.

Član 41

Evropski sud je podnosiocu predstavke dodelio 3.000 evra na ime nematerijalne štete i ukupno 9.148 evra na ime troškova postupka.

Poureda članova 3 i 13 usled propusta vlasti da sprovedu delotvorni nadzor nad duševno obolelim licem lišenim slobode koje je izvršilo samoubistvo i da zatraže stručnu psihijatrijsku procenu njegovog stanja

PRESUDA U PREDMETU KEENAN PROTIV UJEDINJENOG KRALJEVSTVA

3. april 2001.

(predstavka br. 27229/95)

1. Osnovne činjenice

Podnositeljka predstavke, Susan Keenan, britanska državljanica, majka je Marka Kinana (Mark Keenan), koji je preminuo u zatvoru *Exeter* (Engleska), u 28. godini, od gušenja usled bešenja koje je sam izvršio.

Mark Kinan je primao povremenu antipsihotičku terapiju od 21. godine, a njegova medicinska istorija uključuje simptome paranoje, agresije, nasilja i namernog samopovređivanja. On je 1. aprila 1993. godine primljen u zatvor *Exeter* i bio je najpre smešten u zatvorsku bolnicu, da bi odslužio četvoromesečnu zatvorsku kaznu zbog napada na svoju devojku. Više pokušaja da se preseli u redovan zatvor ostali su neuspešni, pošto se njegovo stanje pogoršavalo svaki put kada bi bio premešten. Dana 1. maja 1993. godine, nakon što mu je predočena mogućnost premeštanja u glavnu zatvorsku zgradu, g. Kinan je napao dva zatvorska službenika, od kojih je jedan ozbiljno povređen. On je istog dana smešten u izolovanu jedinicu kaznenog bloka zatvora – samicu. Dana 14. maja proglašen je krivim za napad i njegova ukupna zatvorska kazna je produžena za 28 dana, uključujući dodatnih sedam dana u izolaciji u kaznenom bloku, što je, u stvari, odložilo datum oslobađanja od 23. maja do 20. juna 1993. godine. U 6.35 posle podne 15. maja 1993. godine dva zatvorska čuvara su ga pronašla obešenog o čelijske šipke uz pomoć poveza sačinjenog od krevetskog čaršava. U 7.05 je proglašen mrtvim.

2. Odluka Suda

Podnositeljka predstavke je tvrdila da je njen sin izvršio samoubistvo u zatvoru, jer zatvorske vlasti nisu zaštitile njegov život, da je pretrpeo nečovečno i ponižavajuće postupanje zbog zatvorskih uslova koji su mu nametnuti i da ona nije imala delotvoran pravni lek za svoje žalbe. Ona se pozvala na članove 2, 3 i 13 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Član 2

Pri utvrđivanju da li je došlo do povrede člana 2, Sud je ispitao da li su vlasti znale ili je trebalo da znaju da postoji stvarna i neposredna opasnost da Mark Kinan izvrši samoubistvo i da li su učinile sve što se razumno moglo od njih očekivati, imajući u vidu prirodu ove opasnosti.

Sud je napomenuo da šizofreničari pate od psihičkog stanja u kome je opasnost od izvršenja samoubistva znatna i dobro poznata. Međutim, iako je bilo poznato da je Mark Kinan duševno oboleo, Sudu nije podneta nikakva zvanična psihijatrijska dijagnoza šizofrenije. Stoga se ne može smatrati da je on tokom pritvora bio u neposrednoj opasnosti, iako je promenljivost njegovog psihičkog stanja zahtevala da bude pod pažljivim nadzorom.

Sud je utvrdio da su, sve u svemu, vlasti razumno postupile kada su ga smestile u zatvorsku bolnicu i pod nadzor kada je pokazivao samoubilačke tendencije. Zatvorski lekari su ga svakodnevno pregledali i u dve prilike su tražili savet od psihijataru upoznatih sa njegovim slučajem. Ovi lekari, koji su u svakom trenutku mogli da zahtevaju njegovo premeštanje iz samice, utvrdili su da je sposoban za boravak u samici. Nije bilo povoda da vlasti 15. maja 1993. godine posumnjaju na to da je verovatno da će izvršiti samoubistvo zbog poremećenog stanja uma.

Stoga nije izgledalo da su vlasti propustile bilo koji korak koji je razumno trebalo da bude preduzet i, prema tome, nije bilo povrede člana 2 Konvencije.

Član 3

Pri utvrđivanju da li je g. Kinan bio podvrgnut nečovečnom i ponižavajućem postupanju, u okviru značenja člana 3, Sud je skrenuo pažnju na nepostojanje urednog i detaljnog medicinskog zapisnika o stanju sina podnositeljke predstavke, koji je bio u očiglednoj opasnosti od samoubistva, a prolazio je kroz dodatne predvidljive stresove usled izolacije i, kasnije, disciplinske kazne. Od 5. do 15. maja 1993. godine nije ništa bilo upisano u medicinski zapisnik. Imajući u vidu da je veći broj zatvorskih lekara bio uključen u staranje o njemu, ovo je ukazivalo na nedovoljnu brigu da se vodi pun i detaljan zapisnik o njegovom psihičkom stanju i podrilo je delotvornost bilo kakvog posmatranja ili nadzorne procedure.

Dalje, iako je viši zatvorski medicinski službenik konsultovao doktora Marka Kinana pri njegovom prijemu u zatvor, a i psihijatar, koji ga je znao, bio je pozvan da ga pregleda 29. aprila 1993. godine, Sud je primetio da kasnije psihijatri nisu bili pozivani.

Iako je psihijatar 29. aprila upozorio da Mark Kinan treba da bude držan po strani od drugih lica dok njegova paranoična osećanja ne oslabe, sledećeg dana mu je predložena mogućnost vraćanja u glavnu zatvorsku zgradu. Kako je njegovo stanje nastavilo da se pogoršava, zatvorski lekar, nekvalifikovan u domenu psihijatrije, vratio se na prethodnu terapiju koju je Mark Kinan primao bez konsultovanja sa psihijatrom koji je naložio promenu terapije. Usledio je napad na dva zatvorska službenika. Iako je Mark Kinan tražio od zatvorskog lekara da upravniku zatvora u toku postupka skrene pažnju na to da je do napada došlo nakon promene u terapiji, od psihijatra nije tražen savet bilo u vezi sa budućom terapijom bilo u vezi sa njegovim sposobnostima za disciplinski postupak i kaznu.

Sud je smatrao da je nedostatak delotvornog nadzora stanja Marka Kinana i nedostatak stručnog medicinskog saveta pri proceni njegovog stanja i prepisivanju terapije otkrio značajne nedostatke u medicinskoj nezi pruženoj duševno obolelom licu za koje se zna da je u opasnosti od samoubistva. U tim okolnostima, naknadno nametanje ozbiljne disciplinske kazne, sedam dana izolacije u kaznenom bloku i dodatnih 28 dana kazne, dosuđene dve nedelje nakon događaja i samo devet dana pre očekivanog oslobađanja, koje je sigurno moglo da ugrozi njegovo fizičko i moralno stanje, nije bilo u skladu sa standardom postupanja zahtevanim u pogledu duševno obolelog lica. Evropski sud za ljudska prava je zaključio da je došlo do povrede člana 3 Evropske konvencije.

Član 13

Sud je primetio da se po članu 13 postavljaju dva pitanja: da li je Mark Kinan sam imao dostupan pravni lek u pogledu kazne koja mu je određena i da li je, nakon njegovog samoubistva, podnositeljka predstavke, bilo u svoje ime bilo kao predstavnik svog sina, imala na raspolaganju pravni lek.

U pogledu Marka Kinana, Sud je primetio da je kazna produženog zatvora i izolacije određena 14. maja 1993. godine, a da je on izvršio samoubistvo 15. maja 1993. godine. Vlada ne može biti odgovorna zbog propusta da obezbedi pravni lek koji bi mu bio na raspolaganju u roku od 24 sata.

Međutim, njemu nije bio na raspolaganju nikakav pravni lek koji bi pružio izgleda za osporavanje kazne u okviru sedmodnevne izolacije ili u okviru perioda od 28 dana dodatnog zatvora. Čak i ako se pretpostavi da bi sudsko preispitivanje pružilo mogućnost za osporavanje upravnikove odluke, Mark Kinan ne bi mogao da obezbedi pravnu pomoć, pravno zastupanje i uloži žalbu za tako kratak vremenski period. Slično tome, unutrašnji postupak žalbe na odluku zatvorskoj upravi trajao je oko šest nedelja. Ako

je tačno, kako se tvrdi, da Mark Kinan nije bio u takvom psihičkom stanju da je mogao da iskoristi bilo kakav dostupan pravni lek, ovo bi ukazalo na potrebu za automatskim preispitivanjem odluke.

Razmatrajući zatim pravne lekove koji su nakon smrti Marka Kinana bili na raspolaganju njegovoj majci, Sud je primetio da istraga povodom smrti nije pružila pravni lek za utvrđivanje odgovornosti vlasti za bilo kakvo loše postupanje za koje se tvrdi da se dogodilo ili za pružanje nadoknade. Podnositeljka predstavke je trebalo da bude u mogućnosti da zahteva nadoknadu na ime nematerijalne štete koju je pretrpela, kao i nematerijalne štete koju je pretrpeo njen sin pre smrti. Štaviše, podnositeljki predstavke nije bio dostupan delotvoran pravni lek kojim bi se ustanovilo ko je odgovoran za smrt njenog sina. Po mišljenju Suda, ovo je suštinski element pravnog leka za ožalošćenog roditelja po članu 13 Konvencije.

Prema tome, član 13 Evropske konvencije o ljudskim pravima jeste bio povređen.

Član 41

Sud je dodelio podnosiocu predstavke 10.000 £ na ime nematerijalne štete i 21.000 £ na ime troškova postupka.

Nesprovođenjem delotvorne istrage povodom toga što se podnosilac predstavke požalio da je trpeo zlostavljanje službenih lica prilikom hapšenja i u pritvoru u policijskoj stanici i pritvorskom objektu bio je povređen član 3

PRESUDA U PREDMETU KRSMANOVIĆ PROTIV SRBIJE

19. decembar 2017.

(predstavka br. 19796/14)

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke, Đorđe Krsmanović, državljanin je Srbije i živi u Zemunu. On je 2003. uhapšen i pritvoren u sklopu velike policijske operacije naložene posle atentata na predsednika Vlade Srbije izvršenog 2003. godine. Posledica atentata bilo je i to što je Vlada Srbije proglasila vanredno stanje.

Krsmanović je bio pripadnik jedne kriminalne grupe povezane sa Zemunskim klanom, koji se smatrao odgovornim za atentat na predsednika Vlade. Tokom policijske istrage povodom atentata oko 10.000 ljudi lišeno je oslobode i odvedeno u pritvor, uključujući i sve pripadnike Zemunskog klana i grupa koje su bile povezane s njim, što je obuhvatilo i Đorđa Krsmanovića. Podnosilac predstavke je uhapšen 1. aprila 2003, kada je Specijalna antiteroristička jedinica upala u njegov stan, gde su se krili on i petorica njegovih prijatelja. Podnosilac predstavke je tvrdio da je bio podvrgnut fizičkom i verbalnom zlostavljanju kada su pripadnici Specijalne antiterorističke jedinice upali u njegov stan. Tvrdio je da su ga šutirali i tukli ne gledajući gde udaraju, kao i da su mu stavili jastučnicu na glavu, verbalno ga zlostavljali i upućivali pretnje njegovoj porodici. Na snimku njegovog hapšenja, koji je emitovan na nacionalnoj televiziji početkom aprila 2003, vidi se da ima modrice na licu. Tvrdio je, takođe, da je zlostavljanje nastavljeno u policijskoj stanici i da je trajalo tokom narednih 11 dana, kada su ga držali u samici u policijskoj stanici. Prema njegovoj tvrdnji, redovno je izvođen iz ćelije na ispitivanje i tada su ga tukli, šutirali, a nekoliko puta si mu ugurali i pendrek u anus. Prebačen je u Okružni zatvor u Beogradu 12. aprila 2003. i tamo ga je zatvorski lekar pregledao i prijavio da ima modrice na tabanima, dlanovima, licu, ramenima i butinama. Tokom prvih šest dana pritvora u Okružnom zatvoru u Beogradu bio je smešten u samicu i imao je kontakte samo s lekarima koji su ga pregledali. Na kraju je optužen, između ostalog, za krivična dela s narkoticima i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od četiri godine i deset meseci. U junu 2004. pušten je na slobodu do ishoda žalbenog postupka.

Tri različita organa istraživala su navode Đorđa Krsmanovića o zlostavljanju – Generalni inspektorat Ministarstva unutrašnjih poslova, nakon pritužbe koju je tom inspektoratu uputila Krsmanovićeva majka 2004; tužilaštvo, nakon prijave koju je Krsmanović podneo 2007; istražni sudija, kada je Krsmanović preuzeo krivični postupak kao supsidijarni tužilac 2008. godine. Tužilaštvo je otvorilo zvaničnu istragu 2007. i tada je saslušalo podnosioca predstavke, kao i trojicu policijskih službenika koji su identifikovani u vezi s hapšenjem i ispitivanjem podnosioca predstavke. Sve tri istrage su na kraju obustavljene zbog nedostatka dokaza, bilo o zlostavljanju, bilo o nečijoj krivici. Uprkos tome što su saslušani policijski službenici koji su učestvovali u Krsmanovićevom hapšenju i pritvoru, nije bio identifikovan nijedan policajac koji je bio umešan u navodno zlostavljanje, niti su ikada identifikovani očevici.

Krsmanović je izjavio žalbu tužilaštvu iz procesnopravnih razloga, a potom i ustavnu žalbu. I jedno i drugo je odbačeno 2010, odnosno 2013. godine.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se požalio da vlasti nisu sprovele delotvornu istragu povodom njegovih navoda o zlostavljanju, čime je bio prekršen član 3 Konvencije.

Prihvatljivost

Država je tvrdila da ESLJP nije nadležan u slučajevima koji su se dogodili pre 3. marta 2004, kada je Konvencija stupila na snagu u odnosu na Srbiju. Međutim, ESLJP je saopštio da on dosledno zastupa stanovište da procesna obaveza istrage po osnovu članova 2 i 3 Konvencije ima sopstveni drugačiji obim primene i funkcionise nezavisno od supstancijalnog dela članova 2 i 3. Ako su se događaji zbili pre ratifikacije, samo procesno činjenje i/ili nečinjenje koje se dogodilo posle datuma ratifikacije može spadati u vremensku nadležnost ESLJP-a. Takođe mora postojati stvarna veza između smrti ili zlostavljanja i stupanja na snagu Konvencije da bi procesne obaveze stupile u dejstvo. U ovom konkretnom slučaju, ESLJP je primetio da nije proteklo neko značajno vreme između navodnog zlostavljanja i ratifikacije Konvencije, kao i da su predistražne radnje preduzete nakon što je Konvencija stupila na snagu u odnosu na Srbiju, što znači da to spada u vremensku nadležnost ESLJP-a.

Država je takođe tvrdila da predstavka nije podneta blagovremeno. ESLJP je primetio da rok od šest meseci teče od dana donošenja konačne odluke u postupku iscrpljenja unutrašnjih pravnih lekova, što je ustavna žalba. U ovom konkretnom slučaju, podnosilac predstavke je iskoristio sve pravne lekove koje je imao na raspolaganju za osporavanje odluka sudskih organa. Na osnovu toga ESLJP je utvrdio da je podnosilac

predstavke podneo tu svoju predstavku u roku od šest meseci nakon 11. septembra 2013, što je datum kada su mu uručene odluke Ustavnog suda. Prema tome, predstavka je podneta unutar roka od šest meseci.

Član 3

Kada pojedinac iznese uverljivu tvrdnju da su ga teško zlostavljali policija ili službena lica, čime je prekršen član 3, ta odredba, u vezi sa članom 1 Konvencije, nalaže da se sprovedu delotvorna zvanična istraga. Vlasti moraju delovati čim je podneta zvanična pritužba. Obaveza da se istraga sprovede nije obaveza u pogledu rezultata, već obaveza u pogledu načina. Delotvorna istraga mora biti adekvatna, a oni koji su za nju odgovorni moraju takođe biti nezavisni od onih koji su osumnjičeni za događaje. Istraga mora biti temeljita i ona nalaže obavezu da se reaguje bez odlaganja i da se akcija preduzme čim se pritužba uloži. Konačno, delotvorna istraga mora sadržati dovoljan element javnog nadzora da bi se obezbedila odgovornost.

U ovom konkretnom slučaju, ESLJP je uzeo u obzir da se navodno zlostavljanje podnosioca predstavke dogodilo u vreme vanrednog stanja proglašenog posle atentata na predsednika srpske Vlade 2003. godine. ESLJP je takođe primetio da ima u vidu da je podnosilac predstavke uhapšen i pritvoren u sklopu operacije „Sablja”, kada je i inače uhapšen veliki broj ljudi i stavljen u pritvor. I podnosilac predstavke i njegova majka podneli su pritužbe merodavnim domaćim organima i u tim pritužbama prijavili njegovo zlostavljanje, a ESLJP je ustanovio da su te pritužbe bile u dovoljnoj meri detaljne – da su sadržale precizne podatke, lokacije i moguće počinioce. Takođe je postojalo i lekarsko uverenje kojim su dokumentovane povrede podnosioca predstavke, a postojao je i video-snimak na kome se vidi podnosilac predstavke s vidljivim modricama na licu. Svi dokazi pored tih podnetih prijavi svedoče o postojanju „uverljive tvrdnje” u smislu člana 3 da je podnosilac predstavke bio podvrgnut zlostavljanju. Stoga su vlasti Republike Srbije bile u obavezi da sprovedu delotvornu istragu.

ESLJP je primetio da se istraga uglavnom sastojala od saslušanja nekoliko policijskih službenika koji su učestvovali u tom incidentu. Podnosilac predstavke i njegova majka nisu mogli aktivno da učestvuju u istrazi i malo pažnje je bilo posvećeno navodima podnosioca predstavke uprkos svim dokazima koje je on predočio. Nije bio identifikovan nijedan očevidac zlostavljanja podnosioca predstavke, što je predstavljalo bitan nedostatak kada je reč o adekvatnosti svih triju istraga: činjenica je da državni organi koji su sprovodili istragu nisu bili kadri čak ni da identifikuju službena lica koja su zlostavljala podnosioca predstavke, što pojačava sumnje u delotvornost i efikasnost istrage.

Ti zaključci su bili dovoljni da ESLJP na osnovu njih ustanovi da istraga, suprotno pravu podnosioca predstavke, nije bila delotvorna, pa je stoga ustanovljena povreda člana 3.

Član 41

ESLJP je dosudio podnosiocu predstavke 4.000 evra na ime nematerijalne štete. Takođe mu je dosudio 4.200 evra na ime sudskih i ostalih troškova.

Predugo trajanje postupka o starateljstvu i propust države da delotvorno istraži navode o zlostavljanju deteta – poureda članova 3 i 8

PRESUDA U PREDMETU M. I M. PROTIV HRVATSKE

3. septembar 2015.
(predstavka br. 10161/13)

1. Osnovne činjenice

Podnositeljke predstavke su gđa M. i M., majka i njena maloletna kćerka, državljanke Hrvatske, koje su rođene 1976, odnosno 2001. godine i žive u Zadru, u Hrvatskoj.

Gđa M. udala se za g. I. M. 23. juna 2001. godine, a 4. septembra 2001. godine rodila im se kćerka. Međutim, odnosi među supružnicima su se pokvarili i započet je postupak za razvod. Opštinski sud u Zadru je 24. avgusta 2007. doneo rešenje o razvodu. Saglasno odluci domaćeg suda, ocu je dodeljeno starateljstvo nad kćerkom, a majka je dobila pravo da održava kontakt sa njom, uz obavezu da za nju plaća alimentaciju.

Prema izjavi koju je M. (kćerka) dala u policiji, 1. februara 2011. dogodila se teška epizoda porodičnog nasilja: otac ju je udario po licu, stegao je za gušu i verbalno je zlostavljao. Oftalmolog je dijagnostikovao povredu očne jabučice levog oka i tkiva očne šupljine, što ukazuje na to da je povreda naneta udarcem rukom. M. je takođe prijavila i druge primere fizičkog i psihičkog nasilja koje je otac vršio nad njom tokom protekle tri godine i priznala je da ga se boji zato što je on nasilan čovek. Usled tako problematične porodične situacije, vođen je niz međusobno povezanih postupaka pred hrvatskim krivičnim sudovima (kako bi se odlučilo o navodnom zlostavljanju deteta) i pred parničnim sudovima (da bi se donela odluka o starateljstvu i razvodu), kao i pred organima za socijalni rad.

Posle incidenta od 1. februara, Državno tužilaštvo je 30. marta 2011. optužilo I. M. zbog izvršenja krivičnog dela nanošenja telesne povrede. U oktobru 2014. još je vođen postupak pred sudom u Zadru i čekalo se da se nabavi video-uređaj kako bi se tokom ročišta saslušala podnositeljka predstavke M. putem video-veze.

Gđa M. (majka) podnela je 27. aprila 2011. krivičnu prijavu protiv I. M. optužujući ga za zlostavljanje deteta i pritom se posebno pozvala na incident od 1. februara 2011, kao i na navode njihove kćerke da ta epizoda nije bila izolovana. U januaru 2012. ta krivična prijava je odbačena uz obrazloženje da nema dovoljno elemenata da se potvrdi zlostavljanje.

Naporedo s tim, 30. marta 2011. gđa M. (majka) povelala je parnični postupak da bi se promenila odluka o starateljstvu nad detetom doneta 24. avgusta 2007. i tražila je da se starateljstvo nad kćerkom privremeno dodeli njoj. Međutim, dva meseca kasnije taj zahtev je odbačen zbog nedostatka dokaza da se navodno zlostavljanje zaista dogodilo. U vreme izricanja presude Evropskog suda, taj postupak za rešavanje o starateljstvu još je bio pred prvostepenom sudskom instancom.

U postupku pred organima za socijalni rad koji su se angažovali u predmetu M., 7. novembra 2006. doneta je odluka o sprovođenju mere zaštite deteta nadzorom nad izvršavanjem roditeljskog staranja kako bi se poboljšala komunikacija među članovima porodice. Ta mera je bila na snazi do avgusta 2008. Potom je ista mera ponovo uvedena u septembru 2011. i bila je na snazi do marta 2014, jer u porodičnoj situaciji nije bilo moguće uočiti nikakvo postojano poboljšanje.

Za sve vreme trajanja gore navedenih postupaka, M. (kćerku) ispitivali su mnogobrojni psihijatri i psiholozi i svi su oni zaključili da je devojčica emocionalno traumatizovana razvodom svojih roditelja i njihovim konfliktnim odnosima punim uzajamne netrpeljivosti, kao i da je neprestano izražavala želju da živi s majkom. Međutim, nije ustanovljeno da postoji bilo kakva opasnost u tome da nastavi da živi sa ocem, budući da navodi koje je M. iznela o očevom zlostavljanju nisu bili u dovoljnoj meri uverljivi da opravdaju njeno hitno privremeno izmeštanje iz očevog doma i promenu odluke o starateljstvu oca nad njom.

2. Odluka Suda

Podnositeljke predstave su tvrdile da domaće vlasti nisu izvršile pozitivne obaveze koje imaju prema Konvenciji, budući da nisu na odgovarajući način krivično gonile g. I. M. zbog teškog krivičnog dela zlostavljanja deteta koje je počinio nad sopstvenom kćerkom, niti su samu kćerku zaštitile od novih akata nasilja tako što bi je izmestile iz očevog doma i odvojile od njegovog starateljstva, čime je bio prekršen član 3 (zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) i član 8 (pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života).

Članovi 3 i 8

Imajući na umu činjenicu da je M. bila zlostavljana i da su o tome bili predloženi odgovarajući dokazi, i pre svega imajući na umu činjenicu da je M. u isti mah i dete i navodna žrtva porodičnog nasilja, Evropski sud smatra da ovaj slučaj otvara pitanje pozitivnih obaveza države prema članu 3 Konvencije u pogledu vođenja istrage povodom svih navodnih slučajeva zlostavljanja i u pogledu zaštite devojčice od budućeg

zlostavljanja. Kada je razmatrao navodnu povredu člana 8, Evropski sud je stao na stanovište da su pritužbe koje je M. iznela po osnovu tog člana apsorbirane njenim pritužbama po osnovu člana 3.

Hrvatske vlasti su povele krivični postupak samo u vezi sa incidentom od 1. februara 2011, odlučivši da potpuno ignorišu prethodni niz navodnih zlostavljanja koje je M. morala da pretrpi, umesto da optuže g. I. M. i za krivična ili prekršajna dela koja bi obuhvatila sve prethodne slučajeve zlostavljanja koje je devojčica pretrpela. Usled toga, hrvatske vlasti se nisu u celosti pozabavile položajem M. Pored toga, krivični postupak je isuviše dugo trajao da bi mogao dovesti do delotvorne istrage, čime je prekršen zahtev za hitnošću i razumnom ekspeditivnošću, koji je implicitan u kontekstu člana 3 Konvencije. Iz tih razloga, Evropski sud je zaključio da je bio prekršen taj član Konvencije.

Kada je reč o navodnom kršenju pozitivnih obaveza vlasti da preduzimanjem svih potrebnih razumnih mera spreče potencijalno buduće zlostavljanje, Evropski sud je ustanovio da su domaće vlasti preduzele sve moguće tražene korake kako bi procenile i odmerile rizik od potencijalnog zlostavljanja i kako bi sprečile to zlostavljanje, time što su uzele u obzir različita oprečna stanovišta i preporuke raznih organa za socijalni rad, kao i time što su brižljivo razmotrile sav relevantan materijal. Iz tih razloga, Evropski sud je zaključio da u ovoj tački nije bilo kršenja člana 3 Konvencije.

Član 8

Podnositeljke predstavke su se požalile da su domaće vlasti ignorisale želju M. da živi sa svojom majkom, kao i da ona nije saslušana u postupku za izmenu odluke o starateljstvu, koji je vođen više od četiri godine, a da pritom nije okončan. Posle tri i po godine, M. je počela da ispoljava ponašanje koje se karakteriše samopovređivanjem, što je sama opisala kao reakciju na frustraciju proisteklu iz činjenice da joj nije dopušteno da odabere s kim želi da živi, kao i iz činjenice da su njena sloboda akcije i pravo na autonomnost ličnosti na taj način bili ograničeni. Sve te okolnosti otvorile su pitanja u vezi s pravom podnositeljki predstavke na poštovanje privatnog i porodičnog života koja se razlikuju od pitanja analiziranih u kontekstu člana 3 i stoga, po mišljenju Evropskog suda, zahtevaju zasebno razmatranje.

Po mišljenju Evropskog suda, ovaj slučaj je zahtevao veću budnost domaćih sudova i domaćih vlasti, jer se tu radi o traumatizovanom detetu koje je pretrpelo veliki duševni bol koji je kulminirao samopovređivanjem. Međutim, domaći sudovi nisu shvatili težinu i hitnost situacije u kojoj se našla M. Ono što je za Evropski sud predstavljalo veće iznenađenje bila je činjenica da nisu bili preduzeti nikakvi koraci za ubrzanje postupka, čak ni pošto je devojčica počela da pribegava samopovređivanju.

Forenzički veštaci iz područja psihologije i psihijatrije koji su bili angažovani u ovom slučaju ustanovili su da su oba roditelja podjednako nesposobna da se staraju o svom detetu, a to mišljenje je delio i lokalni centar za socijalni rad. Forenzički veštaci su takođe ustanovili da je M. u više navrata izrazila snažnu želju da živi sa svojom majkom. Kako je utvrđeno u članu 12 Konvencije o pravima deteta, deca koja su sposobna da formiraju sopstveno mišljenje imaju pravo da to mišljenje slobodno izraze i da se njihovom mišljenju posvećuje dužna pažnja u skladu s godinama života i zrelošću deteta, u svakom postupku koji se tiče njih samih. M. je imala devet i po godina u trenutku kada je poveljen postupak, a trinaest i po godina u vreme donošenja odluke Evropskog suda. Zato bi bilo teško argumentovati tezu da ona, s obzirom na svoj uzrast i zrelost, nije bila kadra da formira sopstveno mišljenje i da ga slobodno izrazi.

Evropski sud je ustanovio da je, time što nisu poštovane želje M. kada je reč o tome s kojim roditeljem želi da živi, bilo povređeno njeno pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, čime je prekršen član 8 Konvencije. Zaključci u vezi s preteranom dužinom postupka za izmenu odluke o starateljstvu podjednako su primenljivi i na položaj M. u pogledu njenog prava na poštovanje privatnog i porodičnog života.

Član 41

Evropski sud je presudio da je Hrvatska dužna da plati kćerki 19.500 evra, a njenoj majci 2.500 evra na ime nematerijalne štete, kao i 3.600 evra njima dvema zajedno na ime sudskih i ostalih troškova postupka pred Evropskim sudom.

Pozitivna obaveza država da uspostave i delotvorno primenjuju krivičnopravni sistem kojim se kažnjavaju svi oblici silovanja

PRESUDA U PREDMETU M. C. PROTIV BUGARSKJE

4. decembar 2003.

(predstavka br. 39272/98)

1. Osnovne činjenice

Podnositeljka predstavke, M. C., bugarska je državljanka rođena 1980. godine. Ona je tvrdila da su je silovali dva muškarca, A. i P., stari 20, odnosno 21 godinu, kada je imala 14 godina, što je starosno doba kada maloletno lice može dati pristanak na seksualni odnos u Bugarskoj.

M. C. je tvrdila da je 31. jula 1995. godine sa A. i P. i prijateljicom otišla u diskoteku. Zatim je pristala da ode u drugu diskoteku sa muškarcima. Na povratku, A. je predložio da se zaustave kod rezervoara za vodu da bi plivali. M. C. je ostala u kolima. P. se vratio pre drugih i, prema njenim tvrdnjama, primorao ju je na seksualni odnos. M. C. je tvrdila da je bila u izuzetno uznemirenom stanju. Rano sledećeg jutra odvedena je u privatnu kuću gde ju je, kako tvrdi, A. primorao na seksualni odnos, pri čemu je ona plakala i tokom i nakon silovanja. Kasnije ju je pronašla majka i odvela u bolnicu, gde je medicinskim pregledom utvrđeno da joj je himen probijen. A. i P. su porekli silovanje M. C.

Tokom sprovedene krivične istrage nije prikupljeno dovoljno dokaza o tome da je M. C. bila prisiljena na seksualni odnos sa A. i P. Javni tužilac je 17. marta 1997. godine okončao postupak, zaključivši da korišćenje sile ili pretnji nije utvrđeno van razumne sumnje. Naime, nije dokazano da je podnositeljka predstavke pružala otpor ili pokušala da traži tuđu pomoć. Podnositeljka predstavke se neuspešno žalila na ovu odluku.

Nalazi stručnjaka koje je M. C. podnela Evropskom sudu ukazuju na „zaleđenost od straha” (sindrom traumatskog psihološkog infantilizma) kao najčešću reakciju na silovanje, pri čemu se uplašena žrtva silovanja ili pasivno prepusti ili se psihički isključi. Od ispitanih 25 slučajeva silovanja žena od 14 do 20 godina u Bugarskoj, 24 žrtve su reagovale na ovaj način.

2. Odluka Suda

M. C. se žalila da bugarski zakon i praksa nisu pružili delotvornu zaštitu od silovanja i seksualnog zlostavljanja, pošto se krivični postupak pokreće samo u slučajevima u kojima se žrtve aktivno brane. Ona se takođe žalila da vlasti nisu sprovele delotvornu istragu događaja o kojima je reč. M. C. se pozvala na član 3 (zabrana ponižavajućeg postupanja), član 8 (pravo na poštovanje privatnog života), član 13 (pravo na delotvoran pravni lek) i član 14 (zabrana diskriminacije) Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Članovi 3 i 8 Konvencije

Sud je ponovio da, prema članovima 3 i 8 Konvencije, države članice imaju pozitivnu obavezu kako da usvoje krivični zakon kojim se delotvorno kažnjava silovanje, tako i da ovaj zakon primenjuju putem delotvorne istrage i krivičnog gonjenja.

Sud je zatim primetio da je u većem broju zemalja u prošlosti u slučajevima silovanja bio prema domaćem zakonu i praksi ponekad potreban dokaz korišćenja fizičke sile od strane počinioca i otpora od strane žrtve. Međutim, izgleda da se u evropskim zemljama ovo više ne zahteva. U zemljama anglosaksonske pravne tradicije, bilo kakvo pominjanje fizičke sile je uklonjeno iz zakona i sudske prakse. Iako u većini evropskih zemalja pod uticajem kontinentalne pravne tradicije definicija silovanja sadrži pominjanje korišćenja sile ili pretnji silom od strane počinioca, u sudskoj praksi i pravnoj teoriji je nedostatak pristanka žrtve, a ne fizička sila, ključan za utvrđivanje silovanja.

Sud je takođe primetio da su se države članice Saveta Evrope složile da je kažnjavanje seksualnih odnosa bez saglasnosti, bez obzira da li se žrtva opirala, neophodno za delotvornu zaštitu žena od nasilja i podsticanje sprovođenja daljih reformi u ovoj oblasti. Uz to, Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju u Hagu nedavno je utvrdio da, prema međunarodnom krivičnom pravu, svaki seksualni odnos bez saglasnosti žrtve predstavlja silovanje, što odražava sve zastupljeniji stav da je nepostojanje saglasnosti suštinski činilac silovanja i seksualnog zlostavljanja. Uopšte, zakon i pravna praksa u pogledu silovanja se razvijaju na takav način da odražavaju promenjene društvene stavove koji zahtevaju poštovanje seksualne autonomije i jednakosti svih. Imajući u vidu savremene standarde i težnje, pozitivna obaveza država članica prema članovima 3 i 8 Konvencije zahteva kažnjavanje i delotvorno krivično gonjenje svakog seksualnog odnosa bez saglasnosti, čak i kada se žrtva nije fizički opirala.

Podnositeljka predstavke je tvrdila da je postupanje vlasti u ovom slučaju uslovljeno neadekvatnim zakonodavstvom i odražava praksu krivičnog gonjenja počinitelja silovanja samo kada postoje dokazi o značajnom fizičkom otporu žrtve. Bugarska Vlada

nije uspela da priloži kopije presuda ili pravnih komentara kojima bi jasno opovrgla tvrdnje podnositeljke predstavke o restriktivnom pristupu u krivičnom gonjenju silovanja. Njena tvrdnja je stoga bila zasnovana na razumnim dokazima koji nisu osporeni.

Postojanje dve nepomirljive verzije činjenica očigledno zahteva procenu verodostojnosti izjava u kontekstu događaja i potvrđivanje svih okolnosti. Međutim, malo je učinjeno da se ispita verodostojnost verzije događaja koju su izneli P. i A., verodostojnost svedoka koje su oni pozvali ili tačno vreme događaja. Podnositeljka predstavke i njen pravni zastupnik takođe nisu bili u mogućnosti da ispituju svedoke, koje je optužila za davanje lažnog iskaza. Vlasti stoga nisu iskoristile dostupne mogućnosti za utvrđivanje svih okolnosti i nisu na odgovarajući način procenile verodostojnost protivrečnih izjava. Razlog za ovaj propust izgleda da leži u činjenici da su istražitelji i tužilac smatrali da se dogodilo „silovanje na sastanku” i, u nedostatku „direktnih” dokaza silovanja, kao što su tragovi nasilja i otpora ili poziva u pomoć, nisu mogli da iz procene svih okolnosti izvedu dokaz o nepostojanju saglasnosti i stoga silovanju.

Ne iznoseći svoje mišljenje o krivici P. i A., Sud je zaključio da delotvornost istrage u slučaju podnosioca predstavke, a naročito pristup istražitelja i tužioca, nisu ispunili pozitivne obaveze Bugarske prema članovima 3 i 8 Evropske konvencije, posmatrane u svetlu relevantnih savremenih standarda uporednog i međunarodnog prava – da se ustanovi i delotvorno primenjuje krivičnopravni sistem kažnjavanja svih oblika silovanja i seksualnog zlostavljanja.

Članovi 13 i 14

Sud je zaključio da nije pokrenuto posebno pitanje prema članu 13 Evropske konvencije, kao i da nije neophodno da ispituje žalbu prema članu 14.

Član 41

Evropski sud za ljudska prava je podnositeljki predstavke dodelio 8.000 evra na ime nematerijalne štete i 4.110 evra na ime troškova postupka.

*Propust vlasti da sprovedu delotvornu istragu napada verovatno
motivisanih verskom mržnjom*

PRESUDA U PREDMETU MILANOVIĆ PROTIV SRBIJE

14. decembar 2010.

(predstavka br. 44614/07)

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke je Života Milanovic, srpski državljanin koji je rođen 1961. godine i živi u mestu Belica, u Srbiji.

Od 1984. godine g. Milanović je jedan od vodećih pripadnika hinduističke zajednice *Hare Krišna* u Srbiji. Godine 2000. počeo je da dobija pretnje telefonom, da bi 2001. godine obavestio policiju o tome da stiče utisak da te pretnje potiču od pripadnika lokalnog ogranka ekstremno desničarske organizacije pod nazivom *Obraz*.

G. Milanovića su nekoliko puta napali neidentifikovani ljudi koji bi ga posekli ili uboli nožem. To je počelo 2001. godine, potom se ponovilo u leto 2005, 2006. i 2007. godine, svaki put uveče, u blizini stana njegovog rođaka u Jagodini. Svaki put su g. Milanović ili bolnica u kojoj mu je pružena hitna medicinska pomoć prijavljivali incident policiji. G. Milanović je takođe obavestio policiju da njegovi napadači verovatno pripadaju lokalnom ogranku te ekstremno desničarske organizacije. Policija je saslušala njega i izvestan broj potencijalnih svedoka i preduzela je neke istražne radnje, ali nije identifikovala počiniocce. Policajci su obavestili Ministarstvo unutrašnjih poslova da nisu našli nikakve dokaze toga da su organizacije o kojima je reč ikada postojale u opštini Jagodina.

Dva meseca posle incidenta 2005. godine policija je podnela krivičnu prijavu protiv nepoznatih počinilaca. Od 2006. godine nadalje g. Milanović dobija podršku jedne organizacije za zaštitu ljudskih prava sa kojom je zajedno podneo krivičnu prijavu povodom incidenta koji se dogodio 2005. godine i potonjih incidenata. U toj prijavi on tvrdi da je žrtva zločina motivisanog verskom mržnjom. Mada je više puta tražio da bude obavešten o trenutnom statusu krivične prijave koju je podneo, g. Milanović je u javnom tužilaštvu dobio obaveštenje da policija s tim u vezi nije dostavila nijednu informaciju. G. Milanović je 2008. godine obavestio sudiju tokom predistražnog postupka da veruje kako je na ulici video jednog od svojih napadača, odevenog u majicu sa znakom jedne druge ekstremno desničarske organizacije.

U septembru 2009. godine republički javni tužilac je uputio zahtev Ustavnom sudu da zabrani sumnjive organizacije, pre svega zbog njihovog podsticanja rasne i verske mržnje širom Srbije.

Policija je u svojoj arhivi u nekoliko navrata zabeležila da je g. Milanović pripadnik „verske sekte” i da ima „čudnu pojavu”. U jednom izveštaju iz aprila 2010. godine policija je, sem toga, konstatovala da se većina napada dogodila nekako u vreme jednog velikog pravoslavnog verskog praznika, kao i da je g. Milanović docnije u medijima opširno govorio o tim incidentima, čime je „isticao” svoju versku pripadnost.

2. Odluka Suda

Pozivajući se na članove 2, 3 i 13 Konvencije, g. Milanović se obratio Evropskom sudu navodeći da vlasti nisu sprečile ponovljene napade na njega niti su te napade na odgovarajući način istražile. Pored toga, pozivajući se na član 14 sagledan zajedno sa članom 3, on je tvrdio da je taj propust posledica njegove verske pripadnosti.

Evropski sud je imao nadležnost da se pozabavi ovom tužbom samo u meri u kojoj se ona odnosila na događaje posle 3. marta 2004. godine, kada je Srbija ratifikovala Evropsku konvenciju. Iz kontekstualnih razloga i kako bi u celini razmotrio situaciju koja je predmet tužbe, Sud je odlučio da uzme u obzir i sve relevantne događaje koji su tom datumu prethodili.

Član 3

Sud je stao na stanovište da su povrede koje je pretrpeo g. Milanović, a koje su se uglavnom sastojale od mnogobrojnih posekotina, u kombinaciji sa njegovim osećanjem straha i bespomoćnosti, dovoljno teške da predstavljaju zlostavljanje u smislu člana 3. Mnogo godina posle napada počinioci još nisu identifikovani i izvedeni pred lice pravde, a g. Milanović očigledno nije redovno obaveštavan o toku istrage, niti mu je pružena mogućnost da eventualno identifikuje svoje napadače među izvesnim brojem lica koja su ispitivana kao svedoci i/ili osumnjičeni u policiji.

Bilo je nedostataka na planu saradnje između policije i javnog tužioca i istraga je, kako se čini, mahom usredsređena na Jagodinu, uprkos činjenici da su osumnjičene ekstremno desničarske organizacije poznate kao organizacije koje funkcionišu na teritoriji cele zemlje. Izjava g. Milanovića da jedan od njegovih napadača, koga je prepoznao na ulici, možda pripada jednoj drugoj organizaciji nije, kako se čini, uopšte poslužila kao trag u istrazi, odnosno na osnovu nje nije ništa preduzeto. Kada je reč o drugom napadu, policiji je moralo biti jasno da je g. Milanović, kao pripadnik jedne

osetljive i ranjive verske manjine, sistematski bio meta, tako da se moglo očekivati da uslede novi napadi. Ništa, međutim, nije učinjeno da bi se ti napadi sprečili.

Iako su vlasti preduzele mnogobrojne istražne radnje i suočile se sa značajnim teškoćama, kao što je očigledan nedostatak očevidaca, Sud smatra da one nisu preduzele sve razumne mere za vođenje odgovarajuće istrage i da su propustile da preduzmu delotvorne korake kako bi se sprečilo ponovljeno zlostavljanje g. Milanovića. Iz tih razloga, ovde se radilo o kršenju člana 3 Konvencije.

Član 14 sagledan zajedno sa članom 3

Sud smatra je da to što je verski motivisano nasilje tretirano podjednako kao i bilo koji slučaj u kome te nijanse nisu prisutne zapravo značilo zatvaranje očiju pred specifičnom prirodom akata koji posebno razorno deluju na osnovna prava. Neprihvatljivo je to što su vlasti, iako su bile svesne da napadači g. Milanovića verovatno pripadaju jednoj ili nekoliko ekstremno desničarskim organizacijama, dopustile da istraga traje više godina, a da pritom nisu preduzele odgovarajuću radnju kako bi identifikovale ili gonile počinioce. Izjave koje je policija navodila u svojim izveštajima, a koje se odnose na uverenje g. Milanovića, njegov izgled, kao i činjenicu da je o svim tim incidentima obavestavao medije, podrazumevaju da su policajci sumnjali u to da li je g. Milanović uopšte autentična žrtva s obzirom na versko opredeljenje. Usled svega toga, iako su vlasti pratile nekoliko tragova koje je g. Milanović predložio i koji se tiču motiva njegovih napadača, svi ti koraci zapravo nisu bili ništa više od samo *pro forma* vođene istrage.

Iz svih tih razloga, Sud je zaključio da je u ovom slučaju bio prekršen član 14 sagledan zajedno sa članom 3.

Ostali članovi

S obzirom na zaključke koje je doneo sa stanovišta člana 3, Sud je smatrao da nije neophodno da zasebno razmatra identične pritužbe sa stanovišta članova 2 i 13.

Član 41

Sud je zaključio da je Srbija dužna da isplati podnosiocu predstavke iznos od 10.000 evra na ime nematerijalne štete i 1.200 evra na ime sudskih i ostalih troškova.

Nije trebalo da belgijske vlasti tražioca azila proteraju u Grčku s obzirom na opštu situaciju s kojom su se tražioci azila suočavali u toj zemlji

PRESUDA VELIKOG VEĆA U PREDMETU M. S. S. PROTIV BELGIJE I GRČKE

21. januar 2011.

(predstavka br. 30696/09)

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke, M. S. S., državljanin je Avganistana koji je iz Kabula otišao početkom 2008. godine, da bi, putujući preko Irana i Turske, u Evropsku uniju ušao kroz Grčku.

On je 10. februara 2009. godine stigao u Belgiju, gde je zatražio azil. Na osnovu Uredbe Dablin II, belgijska Kancelarija za strance zatražila je od grčkih vlasti da preuzmu rešavanje po zahtevu za azil. Dok je slučaj još bio u fazi rešavanja, UNHCR je belgijskom ministru za migracije i politiku azila uputio pismo u kome je kritikovao manjkavosti u postupku za odobravanje azila i uslovima prijema azilanata u Grčkoj i preporučio da se suspenduje postupak transfera tog lica u Grčku. Krajem maja 2009. godine Kancelarija za strance je ipak izdala nalog da lice napusti Belgiju i pređe u Grčku, gde bi moglo da podnese zahtev za azil. Kancelarija za strance nije dobila nikakav odgovor od grčkih vlasti u roku od dva meseca, što je period propisan Uredbom, i to se onda tretira kao prećutno prihvatanje zahteva. Belgijska kancelarija je tvrdila da Belgija nije zemlja koja je odgovorna za razmatranje zahteva za azil prema Uredbi Dablin II i da nema nijednog razloga zbog koga bi posumnjala da grčke vlasti neće ispuniti sve svoje obaveze u pogledu rešavanja po pravu na azil.

Podnosilac predstavke je uložio žalbu Apelacionom odboru Kancelarije za strance, tvrdeći da se izlaže da u Grčkoj bude stavljen u pritvor u užasnim uslovima, kao i da postoje manjkavosti u sistemu odobravanja azila u Grčkoj, i da on strahuje da će na kraju biti poslat u Avganistan bez ikakvog ispitivanja razloga zbog kojih je pobeo iz zemlje, gde je, kako je tvrdio, izbegao pokušaj ubistva koji su izvršili talibani sveteći mu se time zbog toga što je radio kao prevodilac u jedinicama vazduhoplovstva stacioniranim u Kabulu.

Pošto je odbijen njegov zahtev za obustavu postupka izvršenja, podnosilac predstavke je 15. juna 2009. godine prebačen u Grčku. Čim je stigao na aerodrom u Atini, smesta je odveden u pritvor u obližnjoj zgradi, gde je, sudeći prema izveštajima, bio zatočen

u maloj prostoriji sa 20 drugih pritvorenika, pristup toaletu je bio ograničen, pritvorenici nisu bili dopušteno da izađu na svež vazduh, dobijali su veoma malo hrane i morali su da spavaju na prljavim madracima ili na golom podu. Posle oslobađanja iz pritvora i izdavanja azilantske identifikacione karte 18. juna 2009. godine živio je na ulici, nemajući sredstava za život.

Kada je posle toga pokušao da napusti Grčku s lažnom identifikacionom ispravom, podnosilac predstave je uhapšen i ponovo smešten u pritvorsku jedinicu u blizini aerodroma. Tamo je proveo jednu nedelju i, kako tvrdi, dobijao je batine od policije. Po oslobađanju iz pritvora nastavio je da živi na ulici, povremeno dobijajući pomoć od lokalnog stanovništva i od crkve. Kada je u decembru 2009. godine trebalo da mu bude produžena azilantska isprava, preduzeti su koraci da mu se pronađe smeštaj, ali mu, ako je suditi po njegovim podnescima, smeštaj ipak nikada nije bio stvarno ponuđen.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstave je tvrdio da su uslovi u kojima je boravio u pritvoru i njegovi životni uslovi u Grčkoj predstavljali nečovečno i ponižavajuće postupanje, čime je prekršen član 3, kao i da mu nije bio na raspolaganju nijedan delotvoran pravni lek u grčkom pravnom sistemu za pritužbe koje je imao po osnovu članova 2 (pravo na život) i 3, čime je bio prekršen član 13 Konvencije. Sem toga, tvrdio je da ga je Belgija izložila rizicima koji su proisticali iz manjkavosti postupka za dodelu azila u Grčkoj, čime su bili prekršeni članovi 2 i 3, kao i da je usled loših uslova pritvora i života kojima su tamo bili podvrgnuti azilanti bio prekršen član 3. Pored toga, podnosilac predstave je naveo da mu po belgijskom pravu nije stajao na raspolaganju nijedan delotvoran pravni lek u vezi s tim pritužbama, čime je bio prekršen član 13.

Predstavka je bila podneta Evropskom sudu za ljudska prava 11. juna 2009. godine. Zatev podnosioca predstave za donošenje privremene mere po pravilu 39 Poslovnika Suda na osnovu koje bi bio suspendovan njegov transfer u Grčku bio je odbačen 12. juna 2009. Dana 2. jula 2009. odlučeno je da se protiv Grčke primeni pravilo 39, u tom smislu da on ne bude deportovan u Avganistan do okončanja postupka pred Sudom.

Veće kome je ovaj slučaj poveren ustupilo je svoju nadležnost Velikom veću 16. marta 2010. godine, a 1. septembra 2010. održano je javno ročište.

Član 3 (uslovi pritvora u Grčkoj)

Mada Sud nije potcenio breme kojim su trenutno opterećene države koje čine spoljnu granicu EU usled toga što se stalno povećava priliv migranata i azilanata, niti je

potcenio teškoće koje iskrsavaju kod prihvata tih lica na velikim međunarodnim aerodromima, ta situacija ipak nije mogla da oslobodi Grčku obaveza koje ima prema članu 3, s obzirom na apsolutni karakter te odredbe.

Kada je podnosilac predstavke stigao u Atinu iz Belgije, grčke vlasti su bile svesne njegovog identiteta i činjenice da je on potencijalni azilant. Uprkos tome, on je smesta pritvoren, i to bez ikakvog objašnjenja. Sud je primetio da je u raznim izveštajima međunarodnih tela i nevladinih organizacija poslednjih godina potvrđeno kako sistematsko pritvaranje azilanata koji pritom ne bivaju obavješteni o razlozima svoga pritvaranja predstavlja široko rasprostranjenu praksu grčkih vlasti. Tvrdnje podnosioca predstavke da je bio podvrgnut policijskoj brutalnosti tokom drugog perioda provedenog u pritvoru takođe su konzistentne sa mnogobrojnim iskazima koje su međunarodne organizacije prikupile od svedoka, što posebno važi za Evropski komitet za sprečavanje mučenja (*CPT*). Zaključci do kojih su došli *CPT* i UNHCR takođe potvrđuju tvrdnje koje je izneo ovaj podnosilac predstavke o nehigijenskim uslovima i pretrpanosti pritvorske jedinice u neposrednoj blizini međunarodnog aerodroma u Atini.

Uprkos činjenici da je ovaj podnosilac predstavke relativno kratko vreme proveo u pritvoru, Sud je stao na stanovište da su uslovi pritvora kojima je podnosilac predstavke bio podvrgnut u tom sabirnom centru bili neprihvatljivi. Sud je ustanovio da su, kada se sve sabere, osećaj izloženosti proizvoljnosti, vlastite inferiornosti i zebnje koji je podnosilac predstavke morao da ima, kao i stvarno dejstvo koje su takvi uslovi pritvora nesumnjivo morali imati na njegovo lično dostojanstvo, predstavljali ponižavajuće postupanje. Pored toga, on je kao azilant bio posebno ranjiv, zbog činjenice iseljenja i zbog traumatskih iskustava koja je verovatno doživeo. Iz tih razloga, Sud je zaključio da je bio prekršen član 3.

Član 3 (uslovi života)

Član 3 ne obavezuje generalno zemlje članice da izbeglicama daju finansijsku pomoć kako bi im obezbedile određeni standard života. Međutim, Sud je stao na stanovište da je situacija u kojoj se našao ovaj podnosilac predstavke bila posebno teška. Uprkos obavezama koje grčke vlasti imaju shodno vlastitom zakonodavstvu i shodno Direktivi EU o prijemu, on je čitave mesece proveo živeći u krajnjem siromaštvu, u nemogućnosti da zadovolji čak ni one najelementarnije potrebe – da sebi obezbedi hranu, higijenu i mesto za život – a istovremeno je strahovao da će biti napadnut i opljačkan. Ovaj iskaz podnosioca predstavke podržan je izveštajima mnogobrojnih međunarodnih organa i organizacija, posebno komesara za ljudska prava Saveta Evrope, kao i UNHCR-a.

Situacija zbog koje se podnosilac predstavke obratio Sudu trajala je otkako je on u junu 2009. godine bio prebačen u Grčku i bila je povezana sa njegovim statusom azilanta. Da su vlasti blagovremeno razmotrile njegov zahtev za azil, mogle su bitno da olakšaju njegove patnje. Iz toga je izveden zaključak da se on njihovom greškom našao u situaciji koja je u potpunom neskladu sa članom 3. Iz tih razloga, ustanovljeno je da je bila povređena ta odredba.

Član 13 sagledan zajedno sa članom 2 i 3 (Grčka)

Između stranaka nije bilo spora o tome da je situacija u Avganistanu predstavljala, i da i dalje predstavlja, sveobuhvatni problem odsustva bezbednosti. Kada je reč o rizicima kojima bi podnosilac predstavke bio izložen u toj zemlji, grčke vlasti su pre svega bile dužne da razmotre njegov zahtev. Osnovna briga Suda svodila se na to da li su postojala delotvorna jemstva koja bi ga mogla zaštititi od proizvoljnog preseljenja.

Mada grčko zakonodavstvo sadrži izvestan broj takvih jemstava, već nekoliko godina UNHCR, Evropski komesar za ljudska prava i druge organizacije u više navrata i dosledno otkrivaju da se relevantni zakoni ne primenjuju u praksi i da se celokupan postupak odobravanja azila odlikuje krupnim strukturnim manjkavostima. U te manjkavosti spadaju: nedovoljna obaveštenost o postupcima koje treba primeniti, odsustvo pouzdanog sistema komunikacije između vlasti i azilanta, odsustvo obuke osoblja zaduženog za vođenje razgovora sa azilantima, nedostatak prevodilaca i odsustvo pravne pomoći usled čega su azilanti u suštini lišeni pravnih saveta branioca. Usled toga, azilanti imaju veoma male izgleda da njihovi zahtevi za odobravanje azila budu ozbiljno razmotreni. Zaista, izveštaj UNHCR-a za 2008. godinu pokazuje da je stopa uspešnosti u prvom podnošenju zahteva za azil manja od 0,1 posto, u poređenju sa prosečnom stopom uspešnosti od 36,2 posto u pet od šest zemalja EU koje, kao i Grčka, dobijaju najveći broj takvih zahteva.

S obzirom na sve te manjkavosti i pošto je razmotrio delotvornost žalbi za koje je grčka Vlada tvrdila da su kao mogućnost stajale na raspolaganju podnosiocu predstavke, Sud je konačno zaključio da je u ovom slučaju došlo do kršenja člana 13 sagledanog zajedno sa članom 3. S obzirom na taj zaključak Sud je dalje ocenio da nema potrebe da posebno razmatra pritužbu podnetu sa stanovišta člana 13 sagledanog u vezi sa članom 2.

Članovi 2 i 3: Odluka belgijskih vlasti da podvrgnu podnosioca predstavke proceduri traženja azila u Grčkoj

Sud je zaključio da su belgijskim vlastima morale biti poznate manjkavosti postupka za odobravanje azila u Grčkoj u trenutku kada su protiv podnosioca predstavke izdale

nalog za proterivanje, tako da se od njega iz tih razloga nije moglo očekivati da snosi celokupan teret dokazivanja u pogledu rizika sa kojima se suočava činjenicom da je izložen tom postupku. UNHCR je skrenuo pažnju belgijskoj Vladi na tu situaciju u trenutku dok je slučaj ovog podnosioca predstavke još bio u razmatranju. Mada je Sud 2008. godine ustanovio u jednom drugom slučaju da se transferom azilanta u Grčku na osnovu Uredbe Dablin II ne krši Konvencija, međunarodni organi i organizacije su od tada prikupili mnogobrojne izveštaje i materijal koji jasno ukazuje na praktične teškoće koje iskrsavaju prilikom primene Dablinskog sistema u Grčkoj.

S obzirom na sve to, belgijske vlasti nisu mogle tek tako da pretpostave da će se prema podnosiocu predstavke postupati u skladu sa standardima Konvencije, već su morale da verifikuju na koji način grčke vlasti u praksi primenjuju sopstvene zakone o azilu, a to belgijske vlasti nisu učinile. Iz tih razloga, belgijski transfer podnosioca predstavke u Grčku doveo je do kršenja člana 3. Imajući na umu taj zaključak, Sud je ustanovio da nema potrebe da predstavku razmatra i sa stanovišta člana 2.

Član 3: Odluka belgijskih vlasti da podnosioca podvrgnu uslovima pritvora i životnim uslovima u Grčkoj

Sud je već ustanovio da su uslovi pritvora i života podnosioca predstavke u Grčkoj bili ponižavajući. Te činjenice su bile dobro poznate i bilo ih je lako ustanoviti iz velikog broja izvora pre nego što se pristupilo transferu podnosioca predstavke. S obzirom na to, Sud je zaključio da su belgijske vlasti, time što su izvršile transfer podnosioca predstavke u Grčku, njega svesno izložile uslovima pritvora i života koji su predstavljali ponižavajuće postupanje, čime je bio prekršen član 3.

Član 13 sagledan zajedno sa članovima 2 i 3 (Belgija)

Kada je reč o pritužbi iznetoj u predstavi o tome da u belgijskom zakonodavstvu ne postoji delotvoran pravni lek koji bi podnosilac predstavke mogao da iskoristi i na osnovu toga uputi žalbu na rešenje o proterivanju, belgijska Vlada je tvrdila da je bilo moguće podneti zahtev za obustavu izvršenja Apelacionom odboru Kancelarije za strance.

Sud je, međutim, ustanovio da taj postupak ne ispunjava zahteve sudske prakse Evropskog suda po kojima se svaka pritužba u kojoj se ukazuje na to da će proterivanje u drugu zemlju izložiti pojedinca postupanju koje je zabranjeno članom 3 Konvencije mora pažljivo i rigorozno razmotriti, kao i da nadležni organ mora biti u stanju da ispita suštinu te pritužbe i da pruži mogućnost odgovarajućeg ispravljanja situacije. Imajući na umu način na koji Apelacioni odbor Kancelarije za strance

razmatra slučajeve i koji se uglavnom svodi na verifikovanje toga da li su zainteresovani predočili konkretne dokaze štete koja bi mogla proisteći iz navodnog potencijalnog kršenja člana 3, podnosilac predstavke nije imao nikakve šanse za uspeh. Iz tih razloga, ovde se radilo o kršenju člana 13 sagledanog u vezi sa članom 3. Sud je još zaključio da nema potrebe da razmatra pritužbu sa stanovišta člana 13 sagledanog u vezi sa članom 2.

Član 46

Sud je smatrao da je nužno ukazati na neke pojedinačne mere koje su potrebne za izvršenje presude u odnosu na podnosioca predstavke, ne dovodeći u pitanje opšte mere neophodne za sprečavanje drugih sličnih kršenja u budućnosti. Grčka je, bez odlaganja, trebalo da nastavi da razmatra suštinu zahteva za odobravanje azila koji je podneo podnosilac predstavke, a koja odgovara zahtevima Konvencije, i da se, do okončanja tog postupka, uzdrži od deportovanja podnosioca predstavke.

Član 41

Sud je zaključio da Grčka treba da isplati podnosiocu predstavke iznos od 1.000 evra na ime nematerijalne štete i 4.725 evra na ime sudskih i ostalih troškova. Sem toga, Sud je zaključio da Belgija treba da isplati podnosiocu predstavke iznos od 24.900 evra na ime nematerijalne štete i 7350 evra na ime sudskih i ostalih troškova.

Lišenje slobode u trajanju od 27 uzastopnih dana u ćeliji u kojoj je podnosilac predstavke imao manje od tri kvadratna metra ličnog prostora predstavljalo je nečovečno i ponižavajuće postupanje

PRESUDA VELIKOG VEĆA U PREDMETU MURŠIĆ PROTIV HRVATSKE

20. oktobar 2016.
(predstavka br. 7334/13)

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke, Kristijan Muršić, državljanin je Hrvatske rođen 1987. godine i živi u Kuršancu (Hrvatska).

U februaru 2009. g. Muršić je osuđen na dve godine zatvora zbog oružane krađe, a potom je u zasebnom postupku u julu 2010. osuđen za krađu, kada mu je izrečena kazna od još godinu dana zatvora. U avgustu 2011. Županijski sud u Čakovcu uzeo je u obzir te dve presude i osudio ga je na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od dve godine i jedanaest meseci. Podnosilac predstavke je 16. oktobra 2009. premešten iz poluotvorenog režima kaznionice u Turopolju u Okružni zatvor u Bjelovaru, gde je ostao do 16. marta 2011. godine.

G. Muršić je u svojoj predstavi tvrdio da je tokom boravka u zatvoru u Bjelovaru bio smešten u prenatrpane ćelije. Posebno je tvrdio da je u periodu od ukupno 50 dana raspolagao s manje od tri kvadratna metra ličnog prostora, uključujući period od 27 uzastopnih dana. Takođe je tvrdio da je bilo nekoliko perioda koji nisu bili uzastopni, a tokom kojih je on imao na raspolaganju između tri i četiri kvadratna metra ličnog prostora. Osim toga, tvrdio je da su prostorije u kojima je bio smešten bile loše održavane, vlažne, prljave i da u njima nije bilo dovoljno odgovarajućeg nameštaja. Štaviše, nije dobio nijednu priliku da radi u zatvoru niti mu je bio omogućen dovoljan pristup rekreacionim i obrazovnim aktivnostima.

U martu 2010. podnosilac predstavke je zatražio da ga premeste u zatvor u Varaždinu iz ličnih i porodičnih razloga, a taj zahtev je ponovo izneo u maju 2010. U avgustu 2010. podnosilac zahteva se obratio sudiji za izvršenje Županijskog suda u Bjelovaru i poželio se na uslove boravka u zatvoru. Sudija za izvršenje je od zatvora zatražila detaljan izveštaj o uslovima njegovog boravka u zatvoru i pošto je lično saslušala podnosioca zahteva, odbacila je njegov prigovor kao neosnovan. U oktobru 2010. podnosilac predstavke je uložio žalbu na odluku sudije za izvršenje. Tu žalbu je, međutim, tročlano

veće Županijskog suda u Bjelovaru odbilo kao neosnovanu, potvrdivši obrazloženje sudije za izvršenje. U novembru 2010. podnositelj predstavke je uložio žalbu Županijskom sudu u Bjelovaru na odluku tročlanog vanraspravnog veća, a potom je uložio i ustavnu žalbu Ustavnom sudu, žaleći se zbog nedostatka ličnog prostora i nedostatka prilika za rad u zatvoru u Bjelovaru. U junu 2012. Ustavni sud je odbacio ustavnu žalbu podnosioca predstavke kao nedopuštenu zbog očigledne neosnovanosti.

2. Odluka Suda

Veće Prvog odeljenja je 12. marta 2015. zaključilo da u ovom slučaju nije bio prekršen član 3 Konvencije. Na zahtev podnosioca predstavke slučaj je poveren Velikom veću, saglasno članu 43.

Podnositelj predstavke se žalio na loše uslove boravka u zatvoru u Bjelovaru, konkretno – na nedostatak ličnog prostora, loše sanitarne i higijenske uslove i ishranu, nepostojanje mogućnosti za rad i nedovoljan pristup rekreativnim i obrazovnim aktivnostima, što bi sve predstavljalo nečovečno ili ponižavajuće postupanje shodno članu 3 Konvencije.

Član 3

Veliko veće je potvrdilo presudu veća da je podnositelj predstavke ispravno iscrpio domaće pravne lekove, čime je odbacilo prethodni prigovor države.

ESLJP je potvrdio da se, iako se procena o tome da li je u datom slučaju bio prekršen član 3 Konvencije ne može svesti na puko izračunavanje broja kvadratnih metara koje ima na raspolaganju jedan zatvorenik, zahtev za tri kvadratna metra podne površine po zatvoreniku u prostoriji u kojoj boravi više zatvorenika iskristalisao u njegovoj sudskoj praksi kao minimalni standard za takvu procenu. Kada taj prostor po zatvoreniku padne na manje od tri kvadratna metra, nedostatak ličnog prostora je toliko izražen i predstavlja toliko težak problem da se tu javlja čvrsta pretpostavka da je prekršen član 3 Konvencije. Tužena država je mogla da pobije tu pretpostavku dokazavši da postoje činioци koji mogu na odgovarajući način da nadoknade taj nedostatak prostora. Ta nadoknada bi, generalno gledano, bila moguća ako bi se kumulativno stekli sledeći uslovi: ako bi se potreban lični prostor od tri kvadratna metra smanjivao nakratko, povremeno i minimalno, ako bi to bilo praćeno dovoljnom slobodom kretanja van ćelije i odgovarajućim aktivnostima van ćelije i ako bi celokupan objekat u kome se izdržava kazna bio primeren svojoj nameni.

U ovom konkretnom slučaju, shodno dokumentaciji koju je dostavila tužena država, a koju sam podnositelj predstavke nije osporio, g. Muršić je boravio u zatvoru u Bjelovaru

godinu dana i pet meseci i tokom tog vremena bio je smešten u četiri ćelije u kojima je imao na raspolaganju 3–6,76 kvadratnih metara ličnog prostora. Tokom jednog dana imao je na raspolaganju samo 2,62 kvadratna metra ličnog prostora, pa onda jednom u trajanju od dva dana i tri puta u trajanju od po tri dana; takođe, jednom je u trajanju od osam dana imao na raspolaganju samo 2,55 kvadratnih metara ličnog prostora, a jednom je toliko prostora imao u periodu od tri dana; konačno, tokom 27 uzastopnih dana imao je na raspolaganju lični prostor od 2,62 kvadratna metra.

S obzirom na gore pomenuti test „čvrste pretpostavke”, ESLJP je prešao na zasebno razmatranje onih pritužbi podnosioca predstavke koje se odnose na period u kome je raspolagao s manje od tri kvadratna metra ličnog prostora, a potom i period u kome je raspolagao sa 3–4 kvadratna metra ličnog prostora u zatvoru u Bjelovaru.

ESLJP je ustanovio da je u periodu od 27 uzastopnih dana u kojima je raspolagao s manje od tri kvadratna metra ličnog prostora g. Muršić bio primoran da boravi u uslovima pritvora koji su ga očigledno izložili teškoćama, koji prevazilaze neizbežni nivo patnje karakterističan za boravak u zatvoru i stoga predstavljaju ponižavajuće postupanje koje je zabranjeno članom 3 Konvencije. Što se tiče preostalih perioda koji su bili kratki, ESLJP mora da uzme u obzir sve druge relevantne činioce, a država je ta koja snosi teret dokazivanja da su takvi činioci postojali.

ESLJP je primetio da je država podnela veoma iscrpnu dokumentaciju u vezi sa uslovima boravka u zatvoru i naveo da nema razloga da se sumnja u autentičnost, objektivnost i relevantnost dokumenata koje je država predočila. S druge strane, u nedostatku bilo kakvih detaljnih informacija od podnosioca zahteva o njegovoj svakodnevnoj rutini u zatvoru u Bjelovaru, ESLJP nije mogao da prihvati podneske podnosioca predstavke kao u dovoljnoj meri utemeljene ili verodostojne. Osim toga, ESLJP je naglasio da se podnosilac predstavke nikada na domaćem nivou nije žalio na određene aspekte svog boravka u zatvoru, kao što je navodni nedostatak vežbanja na otvorenom ili nedovoljno vreme za slobodno kretanje po zatvoru.

ESLJP je primetio da se iz dokaza koji su predočeni u pogledu redovne svakodnevne rutine boravka u zatvoru može videti da je g. Muršiću bilo dopušteno da dva sata dnevno provede u vežbanju na otvorenom, što je standard koji je utvrđen u mero-davnom domaćem pravu i što je više od minimalnih standarda koje je utvrdio CPT (Evropski komitet za sprečavanje mučenja ili nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja). Takođe, sam podnosilac predstavke nije osporio da mu je bilo dozvoljeno da se tri sata dnevno kreće slobodno van ćelije, unutar zatvora. Iako g. Muršić nije mogao da dobije posao, mogućnost slobodnog kretanja van ćelije i objekti koje je imao na raspolaganju mogu se shvatiti kao faktori koji u dovoljnoj meri ublažavaju

situaciju nadoknađujući nedostatak ličnog prostora. Štaviše, iz predočenog materijala se vidi da su opšti uslovi boravka podnosioca predstavke u zatvoru bili, u celini gledano, primereni.

S obzirom na sve navedeno, ESLJP je zaključio da je država oborila čvrstu pretpostavku povrede člana 3 Konvencije u pogledu ostalih perioda tokom kojih je podnosilac predstavke imao na raspolaganju manje od tri kvadratna metra ličnog prostora. To su bili periodi koji nisu bili uzastopni i za koje se može smatrati da su predstavljali kratka i minimalna smanjenja ličnog prostora, tokom kojih je podnosiocu zahteva bila omogućena dovoljna sloboda kretanja i aktivnosti izvan prostorije u kojoj boravi, u zatvorskom objektu koji je, u celini gledano, primeren svojoj svrsi. Uslovi boravka u zatvoru g. Muršića, iako nisu bili u potpunosti prikladni kada je reč o ličnom prostoru, nisu, dakle, dosegli prag težine koji je potreban da se neko postupanje protumači kao nečovečno ili ponižavajuće u smislu člana 3 Konvencije.

Stoga je ESLJP zaključio da se ne može smatrati kako su uslovi boravka u pritvoru, kada je podnosilac predstavke imao na raspolaganju između tri i četiri kvadratna metra ličnog prostora, predstavljali nečovečno ili ponižavajuće postupanje u smislu člana 3 Konvencije.

Stoga je Sud zaključio da je u datom slučaju član 3 Konvencije bio prekršen u periodu od 27 uzastopnih dana tokom kojih je podnosilac predstavke imao na raspolaganju manje od tri kvadratna metra ličnog prostora, dok nije utvrđeno kršenje tog člana Konvencije kada je reč o ostalim razmatranim periodima.

Član 41

ESLJP je podnosiocu predstavke dosudio 1.000 evra na ime nematerijalne štete i 3.091,50 evra na ime sudskih i ostalih troškova.

Struktura osnovnog obrazovanja u Irskoj sedamdesetih godina 20. veka nije zaštitila učenicu od seksualnog zlostavljanja od strane njenog nastavnika, čime su prekršeni članovi 3 i 13

PRESUDA VELIKOG VEĆA U PREDMETU O'KEEFFE PROTIV IRSKE

28. januar 2014.

(predstavka br. 35810/09)

1. Osnovne činjenice

Podnositeljka predstavke, gđa Luiz O'Kif (*Louise O'Keeffe*), državljanka je Irske, rođena je 1964. godine i živi u Korku, u Irskoj. Od 1968. godine pohađala je nacionalnu školu *Danderou*, koju je, preko poverenika, u svom vlasništvu držao katolički biskup dijeceze Kork. Direktor škole bio je jedan od nastavnika koji nisu pripadali kleru (u daljem tekstu: L. H.). L. H. je bio oženjen. Prvi navodi o tome da je L. H. seksualno zlostavljao neko dete pojavili su se 1971. godine, ali s tim u vezi ništa nije bilo preduzeto. Potom je od januara do sredine 1973. godine podnositeljka predstavke neprestano trpela seksualno zlostavljanje od strane L. H. za vreme časova muzičkog u njegovoj učionici. Nešto kasnije iste godine, roditelji podnositeljke predstavke saznali su od roditelja druge dece za slične navode u vezi sa L. H. On je na kraju podneo ostavku na svoj položaj, ali nijedan državni organ nije preduzeo korake povodom svih tih navoda. L. H. je 1974. godine ponovo stupio na nastavnički položaj u drugoj nacionalnoj školi, gde je ostao kao član nastavnog osoblja sve do penzionisanja 1975. godine.

Podnositeljka predstavke je u januaru 1997. godine dala izjavu policiji, u sklopu policijske istrage pokrenute povodom pritužbe koju je jedna nekadašnja učenica nacionalne škole *Danderou* podnela protiv L. H. Posle toga je izvestan broj drugih učenica dao izjave policiji tokom istrage i L. H. je na kraju bio optužen za 386 krivičnih dela seksualnog zlostavljanja. Priznao je krivicu i osuđen je na kaznu zatvora, a oduzeta mu je i dozvola za bavljenje prosvetnim radom.

Podnositeljka predstavke se 1998. godine obratila Sudu za naknade žrtvama krivičnih dela i dosuđen joj je iznos od oko 54.000 evra. Posle toga, podnositeljka predstavke je podnela građansku tužbu protiv L. H. i države Irske, tražeći odštetu za povrede koje je pretrpela usled toga što ju je L. H. fizički napao i seksualno zlostavljao. L. H. se u tom sporu uopšte nije branio i naloženo mu je da plati odštetu od oko 305.000 evra, ali je, zbog toga što on nije posedovao odgovarajuća novčana sredstva ni materijalna dobra, podnositeljka predstavke u vreme izricanja te presude uspeła da naplati samo oko 30.000 evra. Međutim, njena tužba protiv države je bila odbačena.

2. Odluka Suda

Podnositeljka predstavke se požalila po osnovu članova 3, 8, 13 i 14 Konvencije, kao i člana 2 Protokola br. 1 uz Konvenciju, da nju država nije zaštitila od nastavnikovog seksualnog zlostavljanja dok je kao učenica pohađala nacionalnu osnovnu školu i da nije imala na raspolaganju delotvoran pravni lek protiv države u tom smislu.

Član 3

Kada je reč o suštinskom aspektu člana 3, Evropski sud je ustanovio da je neophodno razmotriti pitanje odgovornosti države sa stanovišta činjenica i standarda koji su važili 1973. godine. Evropski sud je utvrdio da je inherentna obaveza vlasti da zaštite decu od zlostavljanja, posebno u kontekstu osnovnog obrazovanja, kao i da je ta obaveza takođe imala svoje implikacije 1973. godine. Na osnovu toga, Evropski sud je prešao na dalje razmatranje kako bi utvrdio da li je država u tom pogledu ispunila svoje pozitivne obaveze. Evropski sud je stavio do znanja da zlostavljanje spada u delokrug člana 3 i da u tom pogledu nije bilo neslaganja među strankama, kao što nije bilo neslaganja ni u pogledu sistema osnovnog obrazovanja u Irskoj. Čak i da su nacionalne škole bile obrazovne institucije na čijem su čelu nedržavni akteri, država je na osnovu sprovođenja krivičnopravnih zakona na tom planu morala biti svesna nivoa seksualnih delikata nad maloletnicima u školama. Država je takođe morala biti svesna potencijalnih opasnosti po bezbednost dece u tom kontekstu, a nije postojao odgovarajući okvir zaštite. Budući da mehanizmi na koje se država oslanjala nisu bili delotvorni, Evropski sud je stao na stanovište da država nije ispunila svoje pozitivne obaveze u pogledu zaštite podnositeljke predstavke od seksualnog zlostavljanja, čime je prekršen član 3.

Kada je reč o procesnom aspektu člana 3, Evropski sud je utvrdio da je istraga pokrenuta čim je 1995. godine izneta pritužba u vezi sa seksualnim zlostavljanjem u nacionalnoj školi o kojoj je reč, čiji je počinitelj bio L. H., tako da je podnositeljka predstavke bila u prilici da policiji da izjavu. Evropski sud je iz tih razloga zaključio da u tom smislu nije bio prekršen član 3 Konvencije.

Član 13

Budući da podnositeljka predstavke nije imala na raspolaganju nijedan delotvoran pravni lek u pogledu pritužbi iznetih po osnovu člana 3 Konvencije, Evropski sud je zaključio da je bio prekršen član 13 u vezi sa članom 3 Konvencije.

Ostale pritužbe

Sud nije smatrao da je nužno da razmotri ostale pritužbe podnositeljke predstavke o povredi Konvencije.

Član 41

Evropski sud je presudio da je Irska dužna da isplati podnositeljki predstavke iznos od 30.000 evra na ime nematerijalne štete i 85.000 evra za sudske i ostale troškove.

Izuzetno važna presuda o nasilju u porodici – povreda članova 2, 3 i 14 usled propusta vlasti da pruži zaštitu od nasilja u porodici

PRESUDA U PREDMETU OPUZ PROTIV TURSKE

9. jun 2009.

(predstavka br. 33401/02)

1. Osnovne činjenice

Podnositeljka predstavke, Nahide Opuz, turska je državljanka koja je rođena 1972. godine i živi u Turskoj. Gđa Opuz je 1990. godine počela da živi sa H. O., inače sinom supruga svoje majke. Gđa Opuz i H. O. venčali su se u novembru 1995. godine i dobili su troje dece – 1993, 1994. i 1996. Od samog početka svoje veze imali su ozbiljne svađe, a sada su razvedeni.

U periodu između aprila 1995. i marta 1998. godine dogodila su se četiri incidenta u kojima se H. O. nasilno ponašao i pretio podnositeljki predstavke i njenoj majci. O svakom od tih incidenata obavestene su vlasti. U incidentima se radilo o teškim premlaćivanjima, jednoj žestokoj svađi tokom koje je H. O. izvadio nož i jednoj situaciji kada je H. O. automobilom jurio te dve žene. Posle tih napada obe žene bile su podvrgnute lekarskim pregledima i u zvaničnim lekarskim izveštajima potvrđene su razne povrede, uključujući krvarenja, posekotine, uboje, oderotine i modrice. Medicinski je potvrđeno da su obe žene pretrpele povrede koje su opasne po život: podnositeljka predstavke jednom prilikom kada je posebno teško pretučena, a njena majka posle napada automobilom.

Protiv H. O. je u tri slučaja pokrenut krivični postupak zbog pretnji smrću, nanošenja teških telesnih povreda i pokušaja ubistva. Što se tiče incidenta sa potezanjem noža, odlučeno je da se u tom slučaju krivično ne goni, zbog nedostatka dokaza. H. O. je dva puta zadržan u pritvoru da bi potom bio pušten na slobodu do suđenja.

Međutim, pošto su podnositeljka predstavke i njena majka povukle krivične prijave u svakom od tih postupaka, domaći sudovi su obustavili postupak, pošto je po krivičnom zakoniku Turske bilo neophodno da postoji krivična prijava da bi se krivični progono mogao nastaviti. Ipak, nastavljan je krivični postupak koji se vodio zbog incidenta sa automobila u odnosu na majku podnositeljke predstavke, s obzirom na težinu njenih povreda, pa je H. O. na kraju osuđen na tri meseca zatvora, što je docnije preinačeno u novčanu kaznu.

H. O. je 29. oktobra 2001. godine sedam puta izbo (nožem) podnositeljku predstavke i ona je prebačena u bolnicu. H. O. je optužen za napad nožem i osuđen na još jednu novčanu kaznu od skoro 840.000 turskih lira (otprilike 385 evra), koju je mogao da plati u osam rata. Posle ovog incidenta, majka podnositeljke predstavke zatražila je da H. O. bude zadržan u pritvoru, navodeći da su u ranijim prilikama ona i njena kćerka morale da povuku svoje krivične prijave protiv njega zbog njegovih neprestanih pritisaka i pretnji smrću.

Majka podnositeljke predstavke je potom odlučila da se preseli u Izmir sa svojom kćerkom; 11. marta 2002. godine nalazila se u kombiju za selidbu kada je H. O. prisilio kombi da se zaustavi, otvorio suvozačeva vrata i pucao u nju. Majka podnositeljke predstavke izdahnula je odmah, na licu mesta.

U martu 2008. godine H. O. je osuđen zbog ubistva i nezakonitog posedovanja vatrenog oružja na doživotnu robiju, ali je pušten na slobodu do ishoda žalbenog postupka. U aprilu 2008. godine podnositeljka predstavke je podnela još jednu krivičnu prijavu tužilaštvu, tražeći da vlasti preduzmu mere da je zaštite, budući da je, otkako je pušten na slobodu, njen bivši muž ponovo počeo da joj preti. U maju i novembru 2008. godine zastupnik podnositeljke predstavke obavestio je Evropski sud za ljudska prava da nije preduzeta nijedna takva mera, pa je Sud zatražio objašnjenje. Vlasti su otada preduzele konkretne mere za zaštitu podnositeljke predstavke, pre svega tako što su svim policijskim stanicama dostavili fotografiju i otiske prstiju njenog bivšeg muža uz nalog za hapšenje u slučaju da bude primećen u blizini stana podnositeljke predstavke.

U međuvremenu je u januaru 1998. godine u Turskoj stupio na snagu Zakon o zaštiti porodice, koji predviđa konkretne mere za zaštitu od nasilja u porodici.

2. Odluka Suda

Podnositeljka predstavke je u predstavi navela da turske vlasti nisu zaštitile pravo na život njene majke i da su se nehatno odnosile prema više puta ponovljenom nasilju, pretnjama smrću i povredama kojima je ona sama bila podvrgnuta. Pozvala se na članove 2, 3, 6 i 13 Konvencije. Pored toga, u tužbi protiv države Turske ukazala je na to da tursko domaće zakonodavstvo ne predviđa zaštitu žena od porodičnog nasilja, što je kršenje člana 14 Konvencije.

Sud je zauzeo stav da je, u slučaju ove podnositeljke predstavke, novo nasilje, čak i napad sa smrtnim ishodom, bilo ne samo moguće već i sasvim predvidljivo, s obzirom na istorijat nasilničkog ponašanja H. O. i njegov krivični dosije u vezi s ponašanjem

prema ženi i njenoj majci, kao i s obzirom na njegove stalne pretnje po njihovo zdravlje i bezbednost.

U skladu s uobičajenom praksom u zemljama potpisnicama, što je prekršaj ozbiljniji ili što je veći rizik od novih prekršaja, to je verovatnije da se krivični progon nastavi u javnom interesu, čak i u slučaju da žrtve povuku svoje krivične prijave. Međutim, kada su u više navrata odlučile da obustave krivični postupak protiv H. O., vlasti su se isključivo pozivale na potrebu za uzdržavanjem od mešanja u ono što su one tumačile kao „porodičnu stvar”. Vlasti očigledno nisu razmislile motive koji su stajali u osnovi povlačenja tih krivičnih prijava, uprkos izjavi koju je majka podnositeljke predstavke dala tužilaštvu, navodeći da su ona i njena kćerka osećale da to moraju da učine zbog toga što im je H. O. pretio smrću i vršio pritisak na njih. Uprkos povlačenju krivičnih prijava, zakonski okvir je trebalo da omogući tužilaštvu da nastavi krivičnu istragu protiv H. O. na osnovu toga što je njegovo nasilničko ponašanje bilo u dovoljnoj meri teško i ozbiljno da nalaže krivično gonjenje i zbog toga što je postojala stalna pretnja fizičkom integritetu podnositeljke predstavke.

Iz tih razloga Sud je zaključio da nacionalne vlasti nisu ispoljile dužnu pažnju i budnost u sprečavanju nasilja protiv podnositeljke predstavke i njene majke, prvenstveno tako što bi preduzele mere krivičnog progona ili druge adekvatne preventivne mere protiv H. O. Isto tako, ne može se nikako reći da je istraga ubistva, za koje je čak postojalo priznanje, efikasna, s obzirom na činjenicu da je dosad trajala više od šest godina. Povrh svega toga, sistem krivičnog prava u ovom slučaju nije imao efekat odvratanja. Sem toga, vlasti ne mogu da se pozivaju na ponašanje žrtava pokušavajući da time obrazlože činjenicu da same nisu preduzele odgovarajuće mere. Iz svih tih razloga, Sud je zaključio da turske vlasti nisu zaštitile pravo na život majke podnositeljke predstavke, čime su prekršile član 2 Konvencije.

Član 3

Sud je zaključio da je odgovor na ponašanje H. O., s obzirom na težinu njegovih prekršaja, bio izrazito neprimeren. Sudske odluke, koje nisu imale nikakav vidljivi preventivni efekat ili efekat odvratanja na H. O., bile su nedelotvorne, pa su čak ukazale i na izvestan stepen tolerancije prema njegovim postupcima. Tako upada u oči da je posle incidenta sa automobilom H. O. u zatvoru proveo samo 25 dana, da bi na kraju bio dužan da plati samo novčanu kaznu za teške povrede koje je naneo majci podnositeljke predstavke. Još je karakterističnije to da je za nekoliko ubodnih rana koje je naneo podnositeljki predstavke osuđen samo na malu novčanu kaznu, koju je pritom mogao da plati u ratama.

Isto tako, očigledno je da turski pravni sistem nije obezbedio konkretne upravne i policijske mere za zaštitu posebno osetljivih i ranjivih lica od porodičnog nasilja pre januara 1998. godine, kada je stupio na snagu Zakon o zaštiti porodice. Čak i posle tog datuma, domaće vlasti nisu delotvorno primenjivale te mere i sankcije radi zaštite podnositeljke predstavke.

Konačno, Sud je sa velikom zabrinutošću konstatovao da nasilje čija je žrtva bila podnositeljka predstavke u suštini nije okončano, a vlasti su pritom zadržale svoj indolentan stav. Uprkos zahtevu podnositeljke predstavke iz aprila 2008. godine, ništa nije učinjeno sve dok Sud nije zatražio od države da dostavi informacije o merama zaštite koje je preduzela.

Iz svih tih razloga, Sud je zaključio da se ovde radi o kršenju člana 3, zbog toga što vlasti nisu preduzele zaštitne mere u vidu delotvornog odvracanja i zaštite podnositeljke predstavke, čiji je bivši muž ozbiljno ugrožavao njen lični integritet.

Član 14

Sudeći prema izveštajima koje je podnela podnositeljka predstavke, a sačinile su ih dve vodeće nevladine organizacije i koje država nije osporila, najveći broj prijavljenih žrtava porodičnog nasilja nalazi se u Diyarbakiru, upravo onom području u kome je podnositeljka predstavke živela u vreme incidenata. Sve te žrtve su žene, a velika većina njih su pripadnice kurdske etničke zajednice, nepismene ili slabo obrazovane i obično bez nezavisnog izvora prihoda. U stvari, iz izveštaja se može zaključiti da vlasti tolerišu domaće nasilje i da pravni lekovi na koje država ukazuje ne funkcionišu delotvorno.

Iz tih razloga, Sud je zaključio da je podnositeljka predstavke dokazala kako su žrtve nasilja u porodici mahom žene i kako opšta i diskriminatorna pravosudna pasivnost u Turskoj stvara klimu koja je podsticajna za porodično nasilje. Imajući sve to na umu, može se zaključiti da je nasilje čije su žrtve bile podnositeljka predstavke i njena majka rodno zasnovano, što je poseban oblik diskriminacije žena. Uprkos reformama koje je turska država preduzela tokom poslednjih nekoliko godina, opšta inertnost pravosudnog sistema i činjenica da nasilnici ostaju nekažnjeni, što je bio slučaj kod ove podnositeljke predstavke, ukazuju na to da nema dovoljno opredeljenosti i volje da se preduzmu odgovarajuće mere kako bi se država uhvatila u koštac sa porodičnim nasiljem. Zato je Sud zaključio da je u ovom slučaju bio prekršen član 14, u vezi sa članovima 2 i 3 Konvencije.

Ostali članovi

S obzirom na navedene zaključke, Sud nije smatrao da je neophodno da iste te činjenice razmatra i u kontekstu članova 6 i 13 Konvencije.

Član 41

Sud je podnositeljki predstavke dosudio iznos od 30.000 evra na ime nematerijalne štete i 6.500 evra za sudske i ostale troškove.

Usled propusta vlasti da uzmu u obzir zdravstveno stanje podnosioca predstavke u postupku njegove deportacije, on je mogao biti podvrgnut nečovečnom ili ponižavajućem postupanju, čime bi bio prekršen član 3

PRESUDA VELIKOG VEĆA U PREDMETU PAPOŠVILI PROTIV BELGIJE

13. decembar 2016.
(predstavka br. 41738/10)

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke, Georgi Papošvili (*Georgie Paposhvili*), gruzijski je državljanin, rođen 1958. godine, koji je živio u Briselu. Preminuo je 7. juna 2016. Njegova supruga i njihovo troje dece su 20. juna 2016. izrazili želju da nastave postupak po predstavi pred Sudom.

Papošvili je stigao u Belgiju 25. novembra 1998. u pratnji svoje supruge i njihovog tada šestogodišnjeg deteta. Docnije je par dobio još dvoje dece. Između 1998. i 2007. godine Papošvili je bio osuđen za nekoliko krivičnih dela, uključujući pljačku uz primenu nasilja i učešće u jednoj kriminalnoj organizaciji. Dok je izdržavao razne kazne zatvora na koje je bio osuđen, Papošviliju je dijagnostificirano nekoliko teških oboljenja, uključujući hroničnu limfocitnu leukemiju i tuberkulozu, od kojih je lečen u bolničkim uslovima. On je u nekoliko navrata bezuspešno podnosio zahteve za regulisanje svog boravišnog statusa po izuzetnom ili medicinskom osnovu, pozivajući se na članove 3 i 8 Konvencije i napominjući da, ako bude vraćen u Gruziju, neće moći da bude lečen.

U avgustu 2007. godine ministar unutrašnjih poslova je izdao nalog za deportaciju Papošvilija, kojim je podnosiocu predstavke naloženo da napusti zemlju i zabranjen mu je ulazak u Belgiju u narednih 10 godina, uz obrazloženje da predstavlja opasnost po javni red. To rešenje postalo je izvršno čim je Papošvili odslužio kaznu zatvora, ali nije izvršeno zato što je podnosilac predstavke bio na lečenju. Kancelarija za strance je 7. jula 2010. donela rešenje kojim je Papošviliju naloženo da napusti zemlju, kao i nalog za njegovo privođenje. Prebačen je u zatvoreni objekat za smeštaj ilegalnih imigranata kako bi odatle bio vraćen u Gruziju i u tu svrhu su mu izdate putne isprave.

Papošvili se 23. jula 2010. obratio Evropskom sudu za ljudska prava tražeći da donese privremenu meru po Pravilu 39 Poslovnika Suda kojom bi se suspendovalo njegovo proterivanje; taj njegov zahtev je prihvaćen. Posle toga je pušten na slobodu. Nekoliko puta je produžavan rok za izvršenje naloga da on napusti teritoriju Belgije. U novembru 2009. supruga podnosioca predstavke i njihovo troje dece dobili su dozvolu za

ostanak i neograničeni boravak u Belgiji. Između 2012. i 2015. godine Papošvili je u više navrata uhapšen zbog krađa po prodavnicama.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstave se pozvao na svoje pravo na život po osnovu člana 2 i zabranu nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja po osnovu člana 3 i tvrdio da je dokazano da postoji suštinski osnov da se veruje kako bi, ako bude proteran u Gruziju, on bio izložen stvarnoj opasnosti od nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja i od prevremene smrti. Takođe se pozvao na član 8 kako bi se požalio na to da bi njegovo proterivanje značilo da se on odvaja od porodice, koja je njegov jedini izvor moralne podrške.

Jedno veće Evropskog suda je 17. aprila 2014. stalo na stanovište da nije bilo povrede članova 2, 3 ili 8 u datom slučaju. Kolegijum Velikog veća je 20. aprila 2015. prihvatio zahtev podnet u ime podnosioca predstave da ovaj slučaj bude iznet pred Veliko veće saglasno članu 43 Konvencije. ESLJP je zaključio da, s obzirom na prirodu pritužbe i ulogu sistema po Konvenciji, nema smetnji da on raspravi o tom slučaju uprkos činjenici da je podnosilac predstave u međuvremenu preminuo.

Članovi 2 i 3

ESLJP je još jednom naglasio pravo svih visokih strana ugovornica da kontrolišu ulazak na svoju teritoriju, boravak na njoj i proterivanje stranaca. Međutim, ako postoji suštinski osnov za verovanje da će lice o kome je reč biti suočeno sa stvarnom opasnošću od podvrgavanja mučenju ili nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ako bude proterano, član 3 nalaže da to lice ne bude proterano. Šta se smatra zlostavljanjem zavisi od okolnosti konkretnog slučaja, kao što je dužina postupanja, njegove fizičke i mentalne posledice i, u nekim slučajevima, pol, uzrast i zdravstveno stanje žrtve. Patnje koje proističu iz neke bolesti od koje je lice obolelo prirodnim putem takođe mogu spadati u polje dejstva člana 3 ako postoji opasnost da bi ta bolest bila pogoršana postupanjem za koje vlasti mogu snositi odgovornost.

Nakon što je razmotrio svoju sudsku praksu, ESLJP je zaključio da njegova dosadašnja primena člana 3 ne pruža dovoljnu zaštitu strancima koji su teško oboleli (za razliku od onih lica koja su na ivici smrti). ESLJP je stao na stanovište da izraz „drugi veoma izuzetni slučajevi”, koji je upotrebljen u pređašnjoj sudskoj praksi gde bi moglo biti pokrenuto pitanje po osnovu člana 3, treba protumačiti u tom smislu da se odnosi na situacije u kojima se radi o proterivanju teško obolelog lica za koje je dokazano da postoji suštinski osnov da se veruje kako bi to lice bilo suočeno sa stvarnom opasnošću da, zbog nepostojanja odgovarajućeg lečenja u zemlji u koju se proteruje ili zbog nemogućnosti pristupa takvom

lečenju, bude izloženo teškom, brzom i nepovratnom pogoršanju svog zdravstvenog stanja, što bi prouzrokovalo intenzivne patnje ili znatno skratilo očekivani životni vek.

Država je dužna da proceni opasnosti kojima bi podnosilac predstavke bio izložen ako bi bio prebačen u zemlju porekla kako bi ispunila svoju negativnu obavezu da nikoga ne izlaže opasnosti od zlostavljanja. Država mora da proveri da li je nega koja je, u celini gledano, dostupna u zemlji prijema dovoljna i u praksi primerena za lečenje bolesti lica o kome je reč, kao i da li će to lice stvarno imati pristup takvoj nezi i lečenju. Ako i dalje postoje ozbiljne sumnje u pogledu uticaja njegovog prebacivanja u tu zemlju, onda država koja vraća to lice u zemlju porekla mora pribaviti pojedinačne i dovoljne garancije od države prijema da će tom licu biti na raspolaganju odgovarajuće lečenje. U ovom slučaju, podnosilac predstavke je predočio obimnu medicinsku dokumentaciju u kojoj je precizno naznačeno da je lečenje u Belgiji omogućilo da se njegovo stanje stabilizuje i da će, ako to lečenje bude prekinuto, njegov očekivani životni vek biti kraći od šest meseci. Podnosilac predstavke je takođe predočio da ni to lečenje, ni transplantacija od donora, nisu dostupni u Gruziji.

Uprkos svim gore navedenim činjenicama, Kancelarija za strance je odbila zahteve podnosioca predstavke da na zdravstvenoj osnovi uredi njegov status. Apelacioni odbor Kancelarije za strance stao je na stanovište da, kada upravni organ predoči osnov za proterivanje, nije neophodno da taj organ razmatra medicinsku dokumentaciju koja mu je podneta na uvid. Što se tiče pritužbe podnete po osnovu člana 3 Konvencije, Apelacioni odbor Kancelarije za strance primetio je da odluka kojom se odbija da mu se izda dozvola za ostanak na teritoriji Belgije nije praćena rešenjem o preduzimanju mere proterivanja, usled čega je opasnost od toga da će njegovo lečenje biti prekinuto u slučaju da se vrati u Gruziju bila samo hipotetička. Državni savet (*Conseil d'État*), kome se podnosilac predstavke obratio sa žalbom iz proceduralnih razloga, potvrdio je obrazloženje Apelacionog odbora Kancelarije za strance.

Stoga je ESLJP zaključio da bi, zbog toga što ni Kancelarija za strance ni njen Apelacioni odbor nisu iz perspektive člana 3 razmotrili medicinsku dokumentaciju koju je podnosilac predstavke predočio u postupku odlučivanja o regulisanju njegovog statusa ili izdavanju naloga da napusti zemlju, član 3 bio prekršen da je on, kojim slučajem, vraćen u Gruziju. Stoga je ESLJP smatrao da nema potrebe da dalje razmatra predstavku po članu 2 Konvencije.

Član 8

U kontekstu postupka za regulisanje statusa na medicinskoj osnovi, Apelacioni odbor Komisije za strance odbacio je pritužbu Papošvilija podnetu na osnovu člana 8

uz obrazloženje da odluka kojom se njegov zahtev odbija nije praćena merom proterivanja. Ipak, ESLJP je stao na stanovište da su nacionalne vlasti bile dužne da procene kako bi proterivanje uticalo na porodični život Papošvilija u svetlosti njegovog zdravstvenog stanja. To je predstavljalo procesnu obavezu koju su vlasti morale da ispune kako bi obezbedile delotvornost prava na poštovanje porodičnog života. Država je trebalo da ispita da li je, u to vreme, od porodice moglo razumno da se očekuje da ga prati u Gruziju ili, ako je odgovor na to pitanje odričan, da ustanovi da li je za poštovanje prava Papošvilija na poštovanje njegovog porodičnog života bilo potrebno da mu se dozvoli ostanak u Belgiji za ono vreme koje mu je još ostalo od života. Stoga je ESLJP zaključio da bi, da je Papošvili bio proteran u Gruziju bez prethodne procene svih tih činilaca, bio prekršen i član 8 Konvencije.

Član 41

ESLJP je stao na stanovište da njegov zaključak donet u vezi sa članovima 3 i 8 predstavlja dovoljno pravično zadovoljenje u odnosu na bilo kakvu nematerijalnu štetu koju je Papošvili mogao da pretrpi. Sud je takođe odlučio da je Belgija dužna da plati porodici Papošvilija iznos od 5.000 evra na ime sudskih i ostalih troškova.

Vlasti nisu ispunile svoje pozitivne obaveze da podnosiocima predstavke zaštite od progona ostalih zatvorenika, suprotno članu 3

PRESUDA U PREDMETU RODIĆ I DRUGI PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE

27. maj 2008.

(predstavka br. 22893/05)

1. Osnovne činjenice

Četvorica podnosilaca predstavke državljani su Bosne i Hercegovine, a jedan od njih je istovremeno i državljanin Hrvatske. Rođeni su između 1946. i 1972. godine i u vreme izricanja ove presude su se nalazili na izdržavanju kazne u mostarskom zatvoru u Bosni i Hercegovini. Svi su oni osuđeni za ratne zločine nad bošnjačkim civilima (bosanskim Muslimanima) u vreme rata 1992–1995. u Bosni i Hercegovini.

U periodu između avgusta 2004. i maja 2005. godine svaki podnosilac predstavke bio je poslat u zatvor u Zenici, jedini zatvor maksimalnog nivoa bezbednosti u Federaciji BiH. Oko 90% zatvorske populacije činili su Bošnjaci.

U maju 2005. godine u zatvorskoj kantini otkriveni su uvredljivi grafiti koji su se odnosili na neke od podnosilaca predstavke. Odgovorna lica nikada nisu pronađena. Dana 4. juna 2005. godine, posle emitovanja video-snimka na kome je kamerom zabeleženo ubistvo Bošnjaka iz Srebrenice 1995. godine, jedan zatvorenik je na prevaru dozvao jednog od podnosilaca predstavke u svoju ćeliju i pesnicom ga udario u oko. Dana 7. juna 2005. godine taj podnosilac predstavke je prebačen u bolnicu. Prema zvaničnom izveštaju radilo se o etnički motivisanom napadu, a napadač je u ruci imao parče stakla i posledice su mogle biti još ozbiljnije da se nije umešao drugi zatvorenik.

Dana 5. juna 2005. godine jedan drugi zatvorenik je napao drugog podnosioca predstavke u zatvorskoj kantini. Zatvorski čuvari su intervenisali pošto je on dobio nekoliko teških udaraca u glavu. Prebačen je u bolnicu.

Dana 8. juna 2005. godine podnosioci predstavke su proglasili štrajk glađu kako bi skrenuli pažnju javnosti na položaj u kome su se našli i smesta su prebačeni u izdvojeni smeštaj u bolničkoj jedinici u zatvoru. Istog dana zatvorenici koji su bili odgovorni za napade osuđeni su na samicu u trajanju od 20 dana i povodom tih napada pokrenuta je istraga koju je vodila jedna ad hoc osnovana komisija.

Dana 15. juna 2005. godine Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine naložilo je da podnosioci predstavke budu prebačeni u jedan od zatvora u Republici Srpskoj, iz razloga bezbednosti. Dana 19. juna 2005. godine pomenuta komisija je predočila svoj završni izveštaj u kome je kritikovala zatvorsku upravu zbog toga što nije zaštitila podnosiocima predstavke. Zatvorska uprava je, u svoju odbranu, navela nedovoljan broj zatvorskih čuvara, nedostatak prostora i činjenicu da je zenički zatvor jedini zatvor maksimalnog nivoa bezbednosti u Federaciji BiH, kao i činjenicu da nije predviđen transfer zatvorenika između entiteta. Dana 21. juna 2005. godine Ministarstvo Federacije je naložilo da podnosioci predstavke do daljeg ostanu u zeničkom zatvoru, u bolničkoj jedinici tog zatvora.

Dana 1. jula 2005. godine podnosioci predstavke su prekinuli štrajk glađu u odgovor na zahtev koji im je s tim u vezi uputio Evropski sud.

Podnosioci predstavke su se bezuspešno žalili Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine zbog toga što nije izvršena odluka od 15. juna 2005. godine kojom je naloženo da oni budu prebačeni u drugi zatvor, a žalili su se i na uslove u kojima izdržavaju kaznu u zeničkom zatvoru.

U novembru 2005. godine jedan od podnosilaca predstavke prebačen je u mostarski zatvor, koji se takođe nalazi u Federaciji BiH. Od 28. novembra 2005. do 9. decembra 2005. godine trojica podnosilaca predstavke koji se još uvek nalaze u zeničkom zatvoru štrajkovala su glađu, protestujući zbog uslova u kojima izdržavaju kaznu u bolničkoj jedinici. U decembru 2005. i oktobru 2006. godine oni su takođe prebačeni u mostarski zatvor.

2. Odluka Suda

Predstavka je 22. juna 2005. godine podneta Evropskom sudu za ljudska prava. Dana 24. i 29. juna 2005. godine, shodno pravilu 39 Poslovnika Suda (privremene mere), Sud je zatražio da podnosioci predstavke prekinu štrajk glađu. U septembru 2005. godine ovaj slučaj je dobio prioritet shodno pravilu 41 Poslovnika Suda.

Podnosioci predstavke su tvrdili da su ih od trenutka kada su stigli u zenički zatvor pa sve dok im nije obezbeđen zasebni smeštaj u zatvorskoj bolnici progonili ostali zatvorenici. Tvrdili su da su im se dogodili različiti incidenti u širokom dijapazonu od pljuvanja u hranu preko sipanja vode u njihove postelje, pa sve do pretnji smrću i premlaćivanja. Požalili su se, sem toga, i na uslove u kojima izdržavaju kaznu u zatvorskoj bolnici. Pozvali su se na članove 3 i 13.

Član 3

Izdržavanje zatvorske kazne zajedno sa drugim zatvorenicima u zeničkom zatvoru

Sud nije zaključio da je Vladina politika integrisanja lica osuđenih za ratne zločine u osnovni zatvorski sistem sama po sebi nečovečna ili ponižavajuća. Sud, međutim, nije isključio mogućnost da primena te politike otvori pitanja po osnovu člana 3.

Sud je podsetio na to da su, zbog svih zlodela počinjenih tokom rata, međuetnički odnosi još uvek napeti i slučajevi etnički motivisanog nasilja još uvek su bili relativno česti u relevantnom periodu u Bosni. U zeničkom zatvoru zabeleženi su teški incidenti etnički motivisanog nasilja protiv zatvorenika srpskog i hrvatskog porekla. Uzimajući u obzir broj Bošnjaka u tom zatvoru i prirodu krivičnih dela za koja su podnosioci predstavke osuđeni, jasno je da njihovo izdržavanje kazne u tom zatvoru nosi sobom ozbiljan rizik po njihov fizički integritet.

Uprkos tome, podnosioci predstavke su bili smešteni u obične blokove ćelija, gde su morali da dele ćeliju sa čak do 20 drugih zatvorenika, kao i da sanitarne prostorije dele sa još većim brojem zatvorenika. Sem toga, u periodu koji se ovde razmatra, zenički zatvor je trpeo zbog ozbiljnog nedostatka zatvorske osoblja. Međutim, nijedna od tih strukturalnih manjkavosti nije promenila obavezu države da na odgovarajući način obezbedi dobrobit zatvorenika.

Važno je to što, bez obzira na postojanje ozbiljnog rizika po fizički integritet zatvorenika, u zeničkom zatvoru nekoliko meseci nisu preduzimate nikakve konkretne mere bezbednosti. Podnosioci predstavke su dobili zasebni smeštaj u zatvorskoj bolnici tek posle napada od 4. i 5. juna 2005. godine, pošto su proglasili štrajk glađu i posledične medijske pažnje, a što se sve dogodilo skoro deset meseci pošto je prvi među ovom četvoricom podnosilaca predstavke dospao u zatvor. Uprava zatvora je, tokom tog perioda, očigledno takođe bila svesna ozbiljnosti položaja u kome se nalaze podnosioci predstavke.

Sud je zaključio da podnosioci predstavke nisu bili na odgovarajući način zaštićeni od trenutka dolaska u zenički zatvor pa sve do trenutka kada im je obezbeđen zasebni smeštaj u bolnici (što je period koji je trajao između jednog i deset meseci, u zavisnosti od toga o kom je podnosiocu predstavke reč). Iz tih razloga, Sud je zaključio da su teškoće koje su podnosioci predstavke pretrpeli, posebno stalna psihička zebnja prouzrokovana pretnjom fizičkim nasiljem, predstavljale kršenje pozitivnih obaveza države po osnovu člana 3 Konvencije.

Uslovi izdržavanja zatvorske kazne u bolnici u zeničkom zatvoru

Pošto je razmotrio dokaze o objektima koji su na raspolaganju podnosiocima predstavke u zatvorskoj bolnici, Sud je zaključio da uslovi izdržavanja kazne u zatvorskoj bolnici u zeničkom zatvoru nisu takvi da je njima prekršen član 3.

Član 13 u vezi sa članom 3

Sud je zaključio da podnosioci predstavke nisu imali na raspolaganju delotvorni pravni lek za pritužbu po osnovu člana 3. Iz tih razloga, zaključeno je da je prekršen član 13.

Član 41

Na ime nematerijalne štete, Sud je svakom podnosiocu predstavke dosudio između 2.000 i 4.000 evra.

Pouveda člana 34 usled nepoštovanja privremene mere izrečene u skladu sa pravilom 39 Poslovnika Suda, a u cilju sprečavanja izručenja u SAD

PRESUDA VEĆA U PREDMETU RAPO PROTIV ALBANIJE

25. septembar 2012.

(predstavka br. 58555/10)

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke je Almir Rapo (*Rrapo*), koji ima dvojno albansko i američko državljanstvo.

Podnosilac predstavke je 2. jula 2010. podneo zahtev za obnovu svog američkog pasoša u Ambasadi SAD u Tirani. Kasnije istog dana, na zahtev Američke ambasade, uhapsila ga je albanska policija.

Upućena je diplomatska nota (br. 55) kojom je zatraženo privremeno hapšenje radi izručenja, na osnovu Ugovora o ekstradiciji između SAD i Albanije. U noti je navedeno da je nalog za njegovo hapšenje 28. maja 2010. izdao jedan američki sudija.

Okružni sud u Tirani je 4. jula 2010. doneo rešenje o pritvoru podnosioca predstavke u trajanju od 40 dana, pozivajući se na Interpolovu poternicu koju su izdale američke vlasti. Apelacioni sud u Tirani je 22. jula 2010. potvrdio zakonitost rešenja o pritvoru i produžio rok pritvora na 60 dana – do 2. septembra 2010. Upućena je žalba Vrhovnom sudu, ali je ona odbijena. Od avgusta do novembra 2010. podnosilac predstavke je tri puta osporio pritvor koji mu je u međuvremenu produžavan i svaki put su domaći sudovi odbacili njegove prigovore, produžavajući pritvor na osnovu Zakona o krivičnom postupku sve do 2. novembra 2010.

Američka ambasada je 30. avgusta 2010. drugom diplomatskom notom (br. 71) zatražila izručenje podnosioca predstavke, navodeći da mu se stavlja na teret članstvo u organizovanoj kriminalnoj grupi koja se bavi iznudama, ubistvima, otmicama, krijumčarenjem droge, podmetanjem požara, pljačkom, prevozom ukradene robe, pored još sedam sličnih optužbi koje im se stavljaju na teret. U noti je navedeno da je za pet tih optužbi zaprećena maksimalna kazna doživotnog zatvora, dok je za ostale tačke zaprećena kazna zatvora u trajanju od 20 do 40 godina ili smrtna kazna ili doživotni zatvor.

Okružni sud je odobrio izručenje 30. septembra 2010. Podnosilac predstavke je u prigovoru naveo da američke vlasti nisu dostavile nijedno jemstvo protiv izricanja smrtno kazne, ali je Okružni sud taj njegov prigovor odbio, uz obrazloženje da zakon ne nalaže postojanje takvih garancija.

Evropski sud za ljudska prava je 12. oktobra 2010. doneo privremenu meru po pravilu 39 Poslovnika, zahtevajući od albanskih vlasti da podnosioca predstavke ne izruče Sjedinjenim Državama.

Žalba koju je podnosilac predstavke uložio na rešenje o izručenju Apelacionom sudu u Tirani odbačena je zato što je sud presudio da ne postoji pravna obaveza da se od američkih vlasti traže jemstva da podnosiocu predstavke neće biti izrečena smrtna kazna. Ministar pravde je naredio da se izručenje sprovede 16. novembra 2010, a uputio je i *note verbale* kojom je Američkoj ambasadi postavio pitanje da li će biti izrečena smrtna kazna. Ambasada je odgovorila 8. novembra 2010 (u diplomatskoj noti br. 91) da je Ministarstvo pravde SAD ovlastilo američkog državnog tužioca i izdalo mu uputstvo da ne traži smrtnu kaznu, uveravajući albansku Vladu da ta kazna neće biti tražena niti će biti izrečena.

Podnosilac predstavke je 9. novembra 2010. uputio žalbu Vrhovnom sudu navodeći da američke vlasti nisu dale garancije o tome da neće biti izrečena smrtna kazna, čime je prekršen član 21 Ustava, i zahtevao je obustavu ekstradicionog postupka, u svetlosti rešenja koje je Sud u Strazburu doneo saglasno pravilu 39 Poslovnika.

U međuvremenu je pritvor podnosiocu predstavke produžen do 1. decembra 2010, što je bio rok u kome je mogla da se organizuje ekstradicija.

Podnosilac predstavke je izručen Sjedinjenim Američkim Državama 24. novembra 2010. Posle dva dana Vrhovni sud je poništio obe odluke nižih sudova i vratio slučaj Okružnom sudu na ponovno razmatranje. Rečeno je da izručenje nije trebalo da bude odobreno zato što sudovi nisu dobili uveravanja od američkih vlasti u pogledu neizricanja smrtno kazne.

Podnosilac predstavke je 26. jula 2012. na suđenju pred američkim sudom proglašen krivim prema optužnici i osuđen na 80 meseci zatvora, uz obavezni nadzor u trajanju od tri godine po puštanju na slobodu.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se požalio da njegovo izručenje u SAD i opasnost da mu bude izrečena smrtna kazna predstavljaju kršenje članova 2 i 3 Evropske konvencije, kao

i člana 1 Protokola br. 13. Podnosilac predstavke se takođe požalio da je izručenjem u SAD prekršena odluka Evropskog suda doneta shodno Pravilu 39 Poslovnika Suda, čime je načinjena povreda člana 34 Konvencije.

Članovi 2 i 3 i član 1 Protokola br. 13

Evropski sud se pozvao na opšta načela postavljena u predmetu *Al Sadun i Mufdi (Al-Saadoun, Mufdhi)* protiv *Ujedinjenog Kraljevstva* u vezi sa ukidanjem smrtne kazne i obavezama koje visoke strane ugovornice imaju prema članu 1 Konvencije u slučajevima ekstrateritorijalne nadležnosti. U tom slučaju, Evropski sud je saopštio da je za najdublje žaljenje činjenica da su niži sudovi bili voljni da dopuste izručenje podnosioca predstavke, a da prethodno uopšte nisu ispitali realnost opasnosti na koju je on ukazao, da je zapanjujuće to što sudovi nikada nisu tražili jemstva da neće biti izrečena smrtna kazna ako podnosilac predstavke bude osuđen po svim tačkama optužnice, a da posebno žaljenje izaziva činjenica da se to pitanje otvorilo pred Vrhovnim sudom tek onda kada je bilo isuviše kasno, budući da je podnosilac predstavke već bio izručen. Ukidanje smrtne kazne saglasno Protokolu br. 13 uz Konvenciju, zajedno sa obavezama koje država ima prema članovima 1, 2 i 3 Konvencije, nalaže da visoke strane ugovornice ne smeju držati pojedince u ekstradicionom pritvoru po zahtevu za izručenje radi suđenja za dela za koja je zaprećena smrtna kazna, niti na bilo koji drugi način smeju da podvrgnu lica koja su u njihovoj nadležnosti realnoj opasnosti da budu osuđena na smrtnu kaznu – u takvim situacijama moraju se tražiti i dobiti dovoljne i obavezujuće garancije.

Međutim, SAD su uputile diplomatsku notu sa uveravanjima o tome da tužilaštvo neće tražiti smrtnu kaznu, u čemu je Evropski sud video standardno sredstvo u ekstradicionim pitanjima i što je priznato kao gest koji pretpostavlja da postoji dobra namera. Evropski sud nije uočio ništa što bi bacilo senku sumnje na verodostojnost uveravanja SAD, jer su ta uveravanja bila konkretna, jasna i neopoziva. Evropski sud je takođe pridao značaj potonjoj diplomatskoj noti u kojoj su te diplomatske note opisane kao obavezujuće za SAD. S obzirom na sve okolnosti, Evropski sud je utvrdio da izručenjem nisu bili prekršeni članovi 2 i 3 Konvencije, kao ni Protokol br. 13 uz nju, zbog navodne opasnosti da bude izrečena smrtna kazna.

Član 34

Privremene mere prema Pravilu 39 Poslovnika Suda propisane su samo za određene oblasti, kada postoji neposredan rizik od nanošenja nenadoknadive štete. Te mere imaju ključnu ulogu da se izbegnu situacije koje se više ne mogu ispraviti, a koje bi sprečile Evropski sud da valjano ispita predstavku, kao i da obezbedi praktičnu i delotvornu korist od uživanja prava po Konvenciji.

Iz tih razloga, ako se neka država ne povinuje izrečenoj privremenoj meri, ona time podriiva delotvornost prava na individualnu predstavku koje je zajemčeno članom 34 Konvencije. Taj član Konvencije biva prekršen kada država propusti da preduzme sve korake koje razumno može da preduzme kako bi se povinovala privremenoj meri. Evropski sud ne preispituje odluku o primeni privremene mere. Država je ta koja mora da dokaže Evropskom sudu da se toj meri povinovala ili da je, u izuzetnim slučajevima, postojala objektivna prepreka koja je to onemogućila, a da su svi razumni koraci preduzeti da bi se ta prepreka otklonila i da je pritom Sud uredno o tome obaveštavan.

U datom slučaju, država se očigledno nije povinovala privremenoj meri. Tvrdnju da je Vladu omela presuda Apelacionog suda, po kojoj je presuda od 1. novembra (o odobrenju izručenja podnosioca predstavke) bila pravosnažna, Evropski sud nije prihvatio budući da je viša sudska instanca mogla tu presudu da poništi (što je u suštini i uradio Vrhovni sud). Sud nije prihvatio ni argument da bi, da se drugačije postupilo, bile prekršene međunarodne obaveze Albanije (prema Ugovoru o ekstradiciji) – tu se Evropski sud pozvao na presudu u predmetu *Al-Sadun i Mufdi* – i naglasio da visoka strana ugovornica zadržava odgovornost prema ispunjenju obaveza proisteklih iz Konvencije u odnosu na druge ugovorne obaveze pre ili posle stupanja na snagu Konvencije. Isto tako, visoka strana ugovornica nikada ne bi smela da sklopi sporazum koji je u suprotnosti s njenim obavezama po Konvenciji. Argument da je izručenje bilo neizbežno zato što je istekao rok pritvora koji je određen podnosiocu predstavke takođe je odbačen budući da se niko ne može na štetu podnosioca predstavke pozvati na manjkavosti u unutrašnjem pravnom sistemu, niti na teškoće u ostvarivanju zakonodavnih ciljeva. Takođe, nije bilo ničega što bi ukazalo na to da su preduzeti koraci za otklanjanje rizika od bekstva, kao što je korišćenje drugih mera bezbednosti. Konačno, Evropski sud, pre nego što je podnosilac predstavke izručen, nije bio obavešten o teškoćama koje su iskrsele u pogledu poštovanja obaveza po Konvenciji.

Evropski sud je zaključio da je nepovinoivanjem privremenoj meri, bez objektivnog opravdanja za to, bio prekršen član 34 Konvencije.

Povrede koje je jedan podnosilac predstavke pretrpeo, a čije poreklo nije delotvorno istraženo, dosegle su prag potreban da bi se smatrale zlostavljanjem suprotno članu 3

PRESUDA U PREDMETU SINIŠTAJ I DRUGI PROTIV CRNE GORE

24. novembar 2015.

(predstavke br. 1451/10, 7260/10 i 7382/10)

1. Osnovne činjenice

G. Anton Siništaj i g. Viktor Siništaj (albanski državljani), g. Pjetar Dedvukaj, g. Đon Dedvuković i g. Nikola Ljekočević (državljeni Crne Gore) i g. Kola Dedvukaj i g. Rok Dedvukaj (američki državljani albanskog porekla), rođeni između 1946. i 1980, uhapšeni su 9. septembra 2000. u akciji specijalne antiterorističke jedinice pod sumnjom za udruživanje u cilju protivustavne delatnosti, pripremanje dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Crne Gore i za nezakonito posedovanje oružja i eksploziva.

Kada ih je 11. i 12. septembra 2006. ispitivao istražni sudija Višeg suda, podnosioci predstavki su dali iskaze o tome da su od trenutka hapšenja i tokom narednih nekoliko dana, tokom policijskog pritvora, kao i kada su izvedeni pred istražnog sudiju, bili zlostavljani s ciljem da se od njih iznude iskazi. Konkretno, policajci su ih tukli, lišavali hrane, verbalno zlostavljali, uključujući vređanje po osnovu njihovog etničkog porekla, i pretili su im. Istražni sudija je te iskaze o zlostavljanju uneo u zapisnik, kao i podatke o izvesnom broju povreda nekih podnosilaca predstavki, kao što su razderotine, podlivi i posekotine. Povrede g. Pjetra Dedvukaja docnije je potvrdio i zatvorski lekar i uneo ih u svoj lekarski izveštaj.

Petorica podnosilaca predstavki podnela su 14. septembra 2006. krivičnu prijavu kod istražnog sudije protiv nepoznatih pripadnika policije za iznuđivanje iskaza, mučenje i zlostavljanje. Odeljenje unutrašnje kontrole u Upravi policije izdalo je 17. novembra 2006. izveštaj u kome je navedeno da nije moguće potvrditi da je bilo osnova za utvrđivanje odgovornosti optuženih policajaca. Međutim, odlučeno je da svi relevantni dokumenti treba da budu dostavljeni državnom tužiocu radi daljeg razmatranja. U vreme donošenja presude Evropskog suda za ljudska prava, vlasti nisu obradile nijednu od gore navedenih krivičnih prijava niti dopune tih prijava, izuzev što je državni tužilac u maju 2008. podigao optužnicu protiv pet policajaca za krivično delo mučenja i zlostavljanja oca prvog i drugog podnosioca predstavke na dan njihovog hapšenja. Međutim, u oktobru 2010. optuženi su oslobođeni.

Viši sud je 5. avgusta 2008. proglasio petoricu podnosilaca predstavki krivima za udruživanje radi protivustavne delatnosti i pripremanje dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Crne Gore, dok je dvojicu podnosilaca predstavke proglasio krivima za nezakonito posedovanje oružja i eksploziva. G. Kola Dedvukaj i g. Rok Dedvukaj osuđeni su na osnovu izjave koju je Anton Siništaj dao u policijskoj stanici i na osnovu sadržaja njegovog dnevnika pronađenog prilikom pretresa njegovog stana. Viši sud je takođe presudio da je pretres stana g. Siništaja izvršen u skladu s relevantnim zakonskim odredbama i da u prekrivičnom postupku nisu bila povređena njegova prava. Apelacioni sud je 18. juna 2009. potvrdio presudu Višeg suda.

Vrhovni sud je 25. decembra 2009. potvrdio obrazloženje Višeg suda i Apelacionog suda. Četvorica podnosilaca predstavki tada su podnela ustavne žalbe Ustavnom sudu, a te žalbe su odbačene 23. jula 2014. godine.

2. Odluka Suda

Pozivajući se na član 3 (zabrana mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja), svi podnosioci predstavki požalili su se da su ih policajci mučili i zlostavljali od 9. do 15. septembra 2006, kao i da je istraga povodom njihovih pritužbi bila nedelotvorna. Pored toga, g. Kola Dedvukaj požalio se po članu 3 da nije imao odgovarajuću medicinsku negu u pritvoru. Osim toga, g. Kola Dedvukaj i g. Rok Dedvukaj, pozivajući se na član 6 stav 1 (pravo na pravično suđenje) i član 3, požalili su se da su osuđeni na osnovu dokaza koji su mučenjem iznuđeni od g. Antona Siništaja i izvedeni iz njegovog dnevnika koji je pribavljen nezakonitim pretresom njegovog stana, a i sam dnevnik nije bio dobro preveden.

Član 3

Kada je reč o prihvatljivosti predstavki koje su podneli svi podnosioci žaleći se na navodno zlostavljanje koje su pretrpeli između 9. i 15. septembra 2006, Evropski sud je odbacio sve te predstavke kao neprihvatljive, sem jedne. Prvi, drugi, peti, šesti i sedmi podnosilac predstavke nisu podneli svoje predstavke Sudu u Strazburu u roku od šest meseci, koji je utvrđen članom 35 Konvencije, pa su stoga njihove predstavke odbačene. Ispitujući pritužbu g. Đona Dedvukovića, Sud je primetio da je on dostavio lekarski izveštaj izdat 2010. godine, u kome je navedeno da je pretrpeo nekoliko starih preloma, ali u spisu nema ničega što bi ukazalo da je iste te dokaze predočio bilo kom domaćem organu. U suštini, on je u iskazu pred istražnim sudijom naveo da nema povreda. S obzirom na sve navedeno, Sud je odbacio pritužbu g. Đ. Dedvukovića kao očigledno neosnovanu.

Kada je reč o predstavci trećeg podnosioca, Evropski sud ju je proglasio prihvatljivom i nastavio je da razmatra njenu suštinu. Nakon što je treći podnosilac predstavke uhapšen, i istražni sudija i zatvorski lekar su konstatovali da on ima zavoj na glavi ispod koga je bila vidljiva razderotina, kao i krvni podliv na gornjem delu levog obraza. Pošto je s tim u vezi podneo krivičnu prijavu u oktobru 2006. godine, jedini postupak koji je tim povodom preduzet bila je istraga Odeljenja unutrašnje kontrole u Upravi policije, o kojoj je podnet izveštaj i u kojoj su identifikovani policajci koji su u tu akciju bili uključeni. Međutim, u tom izveštaju se nigde ne pominje treći podnosilac predstavke niti povrede koje su na njemu uočili istražni sudija i zatvorski lekar, a ni taj izveštaj se ne može smatrati nezavisnim s obzirom na to da ga je sačinila sama policija, niti se može smatrati temeljnim ako se ima u vidu da su pritužbe i povrede tog podnosioca predstavke bile potpuno ignorisane. Osim toga, u spisima predmeta nije bilo ničega što bi ukazalo na to da je preduzeta bilo kakva druga radnja kako bi se razjasnilo poreklo povreda trećeg podnosioca predstavke i kako bi se identifikovala lica koja su za te povrede odgovorna.

Stoga je Sud zaključio da je dostignut prag predviđen članom 3 i da je u ovom slučaju bio povređen materijalni i procesni deo člana 3 Konvencije u odnosu na trećeg podnosioca predstavke.

Kada je reč o navodnom nepostojanju odgovarajuće zdravstvene zaštite u pritvoru, na šta se žalio g. Kola Dedvukaj, Sud je ponovio svoje tumačenje po kome zahtev za staranje o zdravlju i dobiti pritvorenika predstavlja obavezu države, koja je dužna da im pruži odgovarajuću zdravstvenu zaštitu – tj. hitnu i tačnu dijagnozu i lečenje, kao i redovni i sistematski nadzor onda kada priroda bolesti to nalaže, uzimajući istovremeno u obzir i praktične potrebe boravka u zatvoru. U vreme kada je uhapšen, g. Kola Dedvukaj je već imao povišen holesterol, za šta je primao terapiju. Ta terapija je nastavljena i redovno kontrolisana za sve vreme dok je bio u pritvoru kroz različite laboratorijske analize i odgovarajuće lečenje. Iz njegovog zdravstvenog kartona dalje proističe da su ga od 12. septembra 2006. do 24. decembra 2008. ukupno 36 puta pregledali različiti specijalisti i da je dobijao odgovarajuću terapiju i kontrole. Iz tih razloga, nema dokaza da je i u jednoj prilici podnosiocu predstavke bila uskraćena medicinska pomoć. U takvim okolnostima, Sud je našao da je pritužba šestog podnosioca predstavke bila očigledno neosnovana.

Član 6

Sve pritužbe koje su g. Kola Dedvukaj i g. Rok Dedvukaj podneli pozivajući se na član 6 odbačene su kao očigledno neosnovane. Kada je reč o prvoj pritužbi, o tome da su osuđeni na osnovu izjave g. Antona Siništaja iznuđene mučenjem, Sud je konstatovao

da nijedan podnosilac predstavke nije dostavio nijedan dokaz kojim bi potkrepio te navode, kao i to da istražni sudija nije primetio da prvi podnosilac ima ijednu povredu. Osim toga, osude g. Kole Dedvukaja i g. Roka Dedvukaja bile su zasnovane na svim raspoloživim dokazima (a ne samo na onom koji je navodno iznuđen) koji su bili predočeni u postupku koji je, u celini gledano, mogao da se smatra pravičnim.

Kada je reč o predmetu njihove druge pritužbe – dokazu (tj. dnevniku) koji je pribavljen tokom navodno nezakonitog pretresa stana g. Antona Siništaja – Sud je naglasio da su se podnosioci predstavki žalili samo zbog toga što pretresu nisu prisustvovala dva svedoka, kako to nalažu relevantne odredbe Krivičnog zakonika. Budući da u datom trenutku nije bilo moguće obezbediti prisustvo svedoka, a postojala je opasnost da bi pretres inače morao da bude odložen, pretres je sproveden saglasno domaćem zakonodavstvu i bio je zakonit.

Evropski sud je primetio da je g. Koli Dedvukaju i g. Roku Dedvukaju suđeno u istom postupku sa ostalim optuženima, uključujući lica kojima su stavljena na teret krivična dela za koja je zaprećena kazna zatvora do 15 godina, na suđenju za koje je domaćim zakonodavstvom predviđeno petočlano veće. Međutim, budući da su ta dvojica podnosilaca predstavki optužena za krivična dela za koja je zaprećena kazna zatvora do 15 godina, pa je stoga na osnovu domaćeg zakonodavstva predviđeno da se postupak za ta krivična dela odvija pred tročlanim sudskim većem, Sud je zaključio da je veće koje je sudilo podnosiocima predstavke bilo sastavljeno u skladu s crnogorskim zakonom.

Član 41

ESLJP je presudio da je Crna Gora dužna da plati trećem podnosiocu predstavke, g. Pjetru Dedvukaju, iznos od 3.000 evra na ime nematerijalne štete. Istom podnosiocu predstavke dosuđen je i iznos od 3.500 evra na ime sudskih i ostalih troškova.

Propust hrvatskih organa da istraže rasno motivisan akt nasilja protiv žrtve utemeljen na njenom poistovećivanju predstavljao je poredu Konvencije

PRESUDA U PREDMETU ŠKORJANEC PROTIV HRVATSKE

28. mart 2017.

(predstavka br. 25536/14)

1. Osnovne činjenice

Podnositeljka predstavke je Maja Škorjanec, državljanka Hrvatske, rođena 1988. godine, koja živi u Zagrebu.

Podnositeljka predstavke i njen partner Š. Š. nalazili su se 9. juna 2013. godine na buvljoj pijaci kada su ih neki prolaznici verbalno i fizički napali. Napadači su im, uzvikujući uvredljive parole protiv Roma neposredno pre i za vreme fizičkog napada, naneli fizičke povrede. Podnositeljka predstavke i njen partner, koje je zastupao isti advokat, podneli su 29. jula 2013. godine krivičnu prijavu Opštinskom državnom tužilaštvu u Zagrebu protiv dvojice nepoznatih osumnjičenih lica u vezi sa incidentom od 9. juna 2013.

U toj krivičnoj prijavi navedeno je da je jedan od osumnjičenih prvo gurnuo podnositeljku predstavke, da bi joj potom rekao da je „kučka koja održava vezu s jednim Romom i da će je izmlatiti”. Potom su je osumnjičeni povukli za majicu i oborili na zemlju i ona je tom prilikom udarila glavu. Napadači su potom nastavili da tuku Š. Š., preteći da će ubiti i njega i podnositeljku predstavke. U policijskoj istrazi koja je usledila podnositeljka predstavke je označena kao svedok.

Dvojica napadača su krivično gonjena i osuđena zbog pretnji i telesnih povreda naneatih Š. Š. u vezi sa zločinom iz mržnje. Međutim, krivična prijava podnositeljke predstavke odbačena je zbog toga što ona nije romske nacionalnosti, pa nisu ostvarene karakteristike krivičnog dela koje bi bilo motivisano mržnjom prema Romima.

2. Odluka Suda

Podnositeljka predstavke je navela da domaće vlasti nisu delotvorno ostvarile svoje pozitivne obaveze u vezi s rasno motivisanim činom nasilja protiv nje samo zbog toga što ona sama nije romskog porekla, čime su prekršeni članovi 3, 8 i 14 Konvencije. Takođe je navela da su domaći organi, time što nisu odgovorili na njenu krivičnu

prijavu, nju samu sprečili da dozna lične podatke napadača, zbog čega nije mogla protiv njih da podnese privatnu tužbu za naknadu štete, čime je prekršen član 6 Konvencije.

Član 3 u vezi sa članom 14

ESLJP je ustanovio da, s obzirom na povrede koje je podnositeljka predstavke pretrpela, kao i na pretpostavljeno rasno motivisano nasilje nad njom, njenu predstavku treba razmotriti sa stanovišta člana 3, a ne sa stanovišta člana 8, i u vezi sa članom 14 Konvencije.

ESLJP je ponovo naglasio da su državni organi, onda kada istražuju nasilne incidente za koje se sumnja da su bili podstaknuti rasističkim stavovima, dužni da preduzmu sve razumne mere kako bi utvrdili da li su postojali rasistički motivi i da li su u tim događajima određenu ulogu odigrala osećanja mržnje ili predrasude na temelju etničkog porekla datog lica. Ta obaveza se ne odnosi samo na akte nasilja koji se temelje na stvarnom ili percipiranom (pretpostavljenom) ličnom statusu ili karakteristikama žrtve već i na akte nasilja koji se temelje na stvarnom ili pretpostavljenom poistovećivanju ili povezanošću žrtve s drugim licem koje stvarno ili navodno ima određeni status ili zaštićenu karakteristiku.

Hrvatski pravni sistem sadrži odgovarajuće pravne mehanizme koji pružaju prihvatljiv nivo zaštite podnositeljke predstavke u datim okolnostima, to jest Krivični zakonik sadrži posebnu odredbu kojom je zločin iz mržnje okarakterisan kao težak oblik krivičnog dela nanošenja telesne povrede. Osim toga, ESLJP je primetio da je na osnovu te zakonske odredbe dovoljno da se zločin iz mržnje počini na temelju ili iz razloga rasne mržnje, bez potrebe da sama žrtva lično poseduje zaštićenu karakteristiku ili status. Potom je ESLJP prešao na ispitivanje toga da li je način na koji su ti krivičnopravni mehanizmi bili primenjeni u datom slučaju bio manjkav u toj meri da ta manjkavost predstavlja povredu obaveza tužene države po Konvenciji.

Čim je dobila prijavu o napadu na podnositeljku predstavke i njenog partnera, policija je odmah odgovorila tako što je izašla na mesto događaja i izvršila preliminarnu istragu na osnovu sumnje da je na taj par izvršen napad motivisan mržnjom prema licima romskog porekla. Tokom istrage policija je ispitala podnositeljku predstavke, njenog partnera i dvojicu napadača. Dok su dvojica napadača negirala bilo kakve rasne konotacije u tom sukobu, podnositeljka predstavke i njen partner izneli su suprotne informacije. Partner podnositeljke predstavke je objasnio kako su se dvojica muškaraca, nakon što je on izjavio da su pijani, okrenula prema njemu i počeli da izgovaraju različite uvrede u vezi s njegovim romskim poreklom, da bi ga potom napali. Takođe

je objasnio da je podnositeljka predstavke napadnuta kada mu je pritrčala u pomoć. Podnositeljka predstavke je, sa svoje strane, potvrdila verziju događaja koju je izneo njen partner Š. Š. Njihovi iskazi ukazuju na to da je podnositeljka predstavke bila žrtva rasno motivisanog napada s obzirom na činjenicu da je bila u društvu Š. Š.

Uprkos gore navedenim dokazima, organi tužilaštva su ograničili svoju istragu i analizu na element zločina iz mržnje u vezi s nasilnim napadom na Š. Š., ne sprovodeći temeljnu procenu merodavnih situacionih činilaca i veze između odnosa podnositeljke predstavke sa Š. Š. i rasističkog motiva napada na njih. Zaista, policija je podnela krivičnu prijavu samo za napad na Š. Š., postupajući prema podnositeljki predstavke isključivo kao prema svedoku, iako je i ona pretrpela povrede tokom istog tog napada dok je bila u njegovom društvu.

ESLJP je dalje primetio da je podnositeljka predstavke u svojoj krivičnoj prijavi od 29. jula 2013. iznela konkretne navode o tome da je bila žrtva rasno motivisanog nasilja. To pitanje je na sličan način otvoreno i tokom krivičnog postupka protiv dvojice napadača, kada su na svetlo dana izašle dodatne informacije koje upućuju na to da je podnositeljka predstavke bila žrtva rasno motivisanog nasilja. Međutim, državno tužilaštvo je u svojoj oceni naglasilo činjenicu da podnositeljka predstavke nije romskog porekla, pa se stoga ne može smatrati žrtvom zločina iz mržnje.

ESLJP je još jednom naglasio svoju supsidijarnu ulogu, koja ga sprečava da on bude taj koji će procenu koju donesu nacionalne vlasti zameniti svojom procenom činjenica. Ipak, on ne može da ne primeti kako je to što su organi tužilaštva insistirali na činjenici da sama podnositeljka predstavke nije romskog porekla i to što su propustili da utvrde da li su napadači i nju posmatrali kao lice romskog porekla, baš kao i to što su propustili da uzmu u obzir i uspostave vezu između rasističkog motiva za napad i povezanosti podnositeljke predstavke sa Š. Š., imalo za posledicu manjkavu ocenu okolnosti predmeta. To je otežalo propisnu istragu domaćih organa o navodima koje je podnositeljka predstavke iznela u vezi s rasno motivisanim aktom nasilja usmerenim protiv nje u meri koja je nespojiva sa obavezom države da preduzme sve razumne korake ne bi li razotkrila bilo kakve moguće rasističke motive u osnovi incidenta.

S obzirom na sve to, potvrđeno je da domaće vlasti nisu ispunile svoje obaveze po Konvenciji kada su odbacile krivičnu prijavu podnositeljke predstavke u vezi s rasno motivisanim nasilnim napadom na nju, a da prethodno, pre nego što su donele odluku, nisu u tom smislu sprovele dodatnu istragu, čime je bio prekršen član 3 Konvencije u svom procesnom aspektu, a u vezi sa članom 14.

Član 6

ESLJP je primetio da je sama podnositeljka predstavke tokom postupka u kome je učestvovao njen partner, koga je zastupao isti advokat kao i nju, dobila dovoljno informacija o ličnim podacima dvojice napadača na osnovu kojih je mogla da pokrene postupak za naknadu štete protiv njih. Stoga je deo njene predstavke na osnovu člana 6 Konvencije odbačen kao očigledno neosnovan.

Član 41

Podnositeljki predstavke dosuđen je iznos od 12.500 evra na ime nematerijalne štete i 2.200 evra na ime sudskih i ostalih troškova.

Sterilizacija Romkinje u javnoj bolnici bez njenog obaveštenog pristanka predstavljala je povredu njenih ljudskih prava zajemčenih članovima 3 i 8

PRESUDA U PREDMETU V. C. PROTIV SLOVAČKE

8. novembar 2011.
(predstavka br. 18968/07)

1. Osnovne činjenice

Podnositeljka predstavke, V. C., slovačka je državljanka romskog etničkog porekla rođena 1980. godine koja živi u Jarovnicama, u Slovačkoj.

U avgustu 2000. godine, ona je sterilisana u bolničkom i zdravstvenom centru u Prešovu, u Slovačkoj, prilikom svog drugog porođaja. Bolnica i zdravstveni centar nalaze se pod upravom Ministarstva zdravlja Slovačke.

Podnositeljka predstavke je navela da su joj, kada je bila u poslednjim fazama porođaja, postavili pitanje da li želi da ima još dece i tom prilikom joj kazali da će, ako bude ponovo ostala u drugom stanju, umreti ili ona ili ta beba. Ona je u predstavi navela da je, pod bolovima i uplašena, potpisala formular za pristanak na sterilizaciju, ali da u tom trenutku nije razumela ni prirodu ni posledice tog postupka, posebno samu činjenicu da je on nepopravljiv, to jest da se njegov ishod ničim ne može promeniti. Nije bila obaveštena ni o kakvim alternativnim metodima. Potpis na obrascu je ispisan drhtavom rukom, a njeno devojčako prezime je podeljeno u dve reči. Ona je u predstavi takođe iznela tvrdnju da je njeno romsko etničko poreklo – koje je bilo jasno naznačeno u njenom zdravstvenom kartonu – imalo odlučujuću ulogu u njenoj sterilizaciji.

Uprava bolnice u Prešovu tvrdila je da je postupak sterilizacije podnositeljke predstavke obavljen iz medicinskih razloga – postojao je rizik od cepanja materice – kao i da je pacijentkinja dala svoj pristanak pošto je prethodno obaveštena o lekarskoj proceni rizika.

U januaru 2003. godine Centar za reproduktivna prava i Centar za građanska i ljudska prava objavili su izveštaj pod naslovom „Duša i telo: Prisilna i prinudna sterilizacija i drugi napadi na reproduktivnu slobodu Roma u Slovačkoj” (u daljem tekstu: „Izveštaj o telu i duši”). Nakon toga je usledio izvestan broj postupaka: opšta krivična istraga u vezi sa navodnom protivzakonitom sterilizacijom raznih žena romskog porekla, ali je

taj istražni postupak je na kraju obustavljen zbog toga što nije bilo počinjeno nijedno krivično delo. Takođe, ova podnositeljka predstavke je pokrenula parnični postupak i ustavnu žalbu, tvrdeći da ju je bolnica dovela u zabludu kako bi je sterilisala. Parnični postupak je konačno odbačen u fazi rešavanja po žalbi pred Okružnim sudom u Prešovu u maju 2006. godine, jer su sudovi ustanovili da je sterilizacija, koja je predstavljala medicinsku nužnost, bila izvršena u skladu sa domaćim zakonodavstvom i uz pristanak podnositeljke predstavke. Potom je takođe odbačena i ustavna žalba.

Podnositeljka predstavke se pozvala na nekoliko publikacija u kojima je bilo govora o istorijatu prisilne sterilizacije Romkinja u doba komunističkog režima u Čehoslovačkoj početkom sedamdesetih godina. Ona je pre svega navela da je 60 posto svih sterilizacija izvršenih u Prešovskom okrugu u periodu 1986–1987. godine bilo izvršeno na Romkinjama.

Država je navela da je zdravstvena zaštita u Slovačkoj obezbeđena ravnopravno za sve žene i da su sve sterilizacije obavljene isključivo iz medicinskih razloga.

Sterilizacija ove podnositeljke predstavke imala je ozbiljne medicinske i psihološke posledice. Tako je u 2007–2008. godini ona doživela histeričnu, odnosno fantomsku trudnoću. Od 2008. godine je na psihijatrijskom lečenju i još uvek trpi teške posledice sterilizacije, u koje spada i to što ju je romska zajednica izopštila i što se muž razveo od nje.

2. Odluka Suda

Podnositeljka predstavke je u obraćanju Sudu navela da je nad njom izvršena sterilizacija bez njenog potpunog pristanka, koji bi se bazirao na upućenosti u sve relevantne informacije, kao i da istraga koju su vlasti tim povodom sprovele nije bila temeljna, pravična niti delotvorna. Pored toga, podnositeljka predstavke je tvrdila da je njeno etničko poreklo bilo jedan od odlučujućih razloga za njenu sterilizaciju i da to što se njoj dogodilo treba shvatiti u kontekstu šire rasprostranjene prakse sterilizacije Romkinja i u kontekstu trajno neprijateljskih stavova prema Romima. Ona se pritom pozvala na član 3 (zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja), 8 (pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života), 12 (pravo na zasnivanje porodice), 13 (pravo na delotvorni pravni lek) i 14 (zabranu diskriminacije).

Član 3

Zlostavljanje

Evropski sud je primetio da sterilizacija predstavlja značajno mešanje u status reproduktivnog zdravlja jedne osobe i da, s obzirom na to da obuhvata mnogostruke

aspekte ličnog integriteta (fizičko i mentalno zdravlje, kao i emocionalni, duhovni i porodični život), zahteva pristanak donet na osnovu raspolaganja svim relevantnim informacijama (*informed consent*) u situaciji kada je pacijent koji daje pritisak punoletna osoba sposobna za rasuđivanje. Štaviše, pristanak na osnovu pune informisanosti o relevantnim činjenicama predstavlja preduslov za sterilizaciju kako je to navedeno u nekoliko međunarodnih dokumenata, pre svega u Konvenciji o ljudskim pravima i biomedicini Saveta Evrope, koja je u vreme sterilizacije ove podnositeljke predstavke bila na snazi u odnosu na Čehoslovačku.

Međutim, iz dostavljenih dokumenata vidi se da podnositeljka predstavke – koja je punoletna, mentalno zdrava osoba – očigledno nije bila u potpunosti informisana o svom zdravstvenom stanju, predloženoj sterilizaciji i/ili alternativama za taj postupak. Umesto toga, od nje je zatraženo da potpiše obrazac dok se još porađala. Štaviše, podstaknuta je da potpiše dokument pošto joj je prethodno zdravstveno osoblje kazalo da će, u slučaju da ponovo ostane u drugom stanju, ili ona ili beba umreti. Iz tih razloga, ova intervencija nije bila izraz neposredne medicinske potrebe, jer je opasnost po njeno zdravlje bila samo anticipirana, za slučaj neke buduće trudnoće. Zaista, sterilizacija se ne smatra hirurškim zahvatom kojim se spasava nečiji život. Evropski sud je stao na stanovište da je bolničko osoblje u ovom slučaju postupalo paternalistički, budući da podnositeljka predstavke u praksi nije imala nikakav drugi izbor do da se saglasi sa zahvatom, nemajući dovoljno vremena ni da razmisli o svim njegovim implikacijama, niti da o tome razgovara sa svojim mužem.

Sterilizacija ove podnositeljke predstavke, kao i način na koji je od nje zatražen pristanak na taj zahvat, morali su u njoj, iz svih navedenih razloga, izazvati osećaj straha, zebnje i podređenosti. To je izazvalo dugoročne, teške posledice po njeno fizičko i psihičko zdravstveno stanje, a uticalo je i na njen odnos sa mužem i sa romskom zajednicom. Iako nema dokaza da je zdravstveno osoblje postupalo u nameri da zlostavlja ovu podnositeljku predstavke, ono je ipak, bez obzira na to, postupilo teško se oglašujući o njeno pravo na autonomno donošenje odluka i pravo na izbor koje kao pacijent ima. Iz svih navedenih razloga, sterilizacija ove podnositeljke predstavke predstavljala je kršenje člana 3 Konvencije.

Istraga povodom zlostavljanja

Sud je primetio da je podnositeljka predstavke imala priliku da postupci bolničkog osoblja budu ispitani od domaćih vlasti kroz parnični postupak i postupak po ustavnoj žalbi. Parnični postupak pred sudovima trajao je dve godine i jedan mesec, dok je postupak po njenoj ustavnoj žalbi trajao 13 meseci, što su vremenski rokovi koji ne mogu biti podvrgnuti posebnoj kritici. Ona nije tražila zadovoljenje kroz pokretanje

krivičnog istražnog postupka, iako je imala na raspolaganju tu mogućnost. Iz tih razloga, u ovom slučaju nije bilo kršenja člana 3, što se tiče navoda podnositeljke predstavke da je istraga koja je vođena povodom njene sterilizacije bila neprimerena.

Član 8

S obzirom na svoj raniji zaključak u vezi sa navodima o kršenju člana 3, Sud je smatrao da nema potrebe da posebno, po osnovu člana 8, ispituje da li je sterilizacija podnositeljke predstavke predstavljala kršenje njenog prava na poštovanje privatnog i porodičnog života.

Sud je utvrdio da Slovačka nije ispunila svoju obavezu koju ima prema članu 8 jer nije obezbedila da se posebna pažnja obrati na reproduktivno zdravlje podnositeljke predstavke kao Romkinje.

I komesar za ljudska prava Saveta Evrope i Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije identifikovali su ozbiljne manjkavosti u zakonodavstvu i praksi u vezi sa sterilizacijama u Slovačkoj uopšte uzev i saopštili su da, kada je reč o romskoj zajednici, postoji veća verovatnoća da ona bude pogođena tim nedostacima. Isto tako, u ekspertskom izveštaju slovačke Vlade za maj 2003. godine uočeni su nedostaci u oblasti zdravstvene zaštite i poštovanja propisa u pogledu sterilizacije, te su iznete preporuke u vezi sa obukom zdravstvenog osoblja za postupanje prema Romima.

Kada je reč o ovoj konkretnoj podnositeljki predstavke, Evropski sud je ustanovio da već samo pominjanje njenog etničkog porekla u njenom zdravstvenom kartonu, bez ikakvih dodatnih informacija, ukazuje na određeni način razmišljanja zdravstvenog osoblja o tome kako se odnositi prema zdravlju podnositeljke predstavke, kao Romkinje.

Iz svih tih razloga, u ovom slučaju bio je prekršen član 8 jer nisu postojali mehanizmi prave zaštite uz posebnu pažnju posvećenu njenom reproduktivnom zdravlju kao Romkinji u vreme kada je izvršena sterilizacija podnositeljke predstavke.

Član 13

Slučaj podnositeljke predstavke razmotrili su građanski sudovi u dva nivoa nadležnosti, a potom i Ustavni sud. Ona je takođe mogla da pokrene i krivični postupak. Pored toga, član 13 ne može se tumačiti kao član koji zahteva opšti pravni lek u domaćem pravu, niti je – kako je to tvrdila podnositeljka predstavke – odsustvo odgovarajućih mera zaštite u domaćem pravu predstavljalo samo izvišće njene sterilizacije i

potonjeg odbacivanja njenih tužbenih navoda. Iz svih navedenih razloga, ovde nije bio prekršen član 13.

Član 12

S obzirom na zaključak koji je već doneo o tome da je sterilizacija ove podnositeljke predstavke imala ozbiljne posledice po njen privatni i porodični život, Evropski sud je smatrao da nema potrebe da zasebno razmatra da li je bilo prekršeno njeno pravo na sklapanje braka i na zasnivanje porodice iz člana 12.

Član 14

Sud je takođe zaključio da nema potrebe da zasebno razmatra tužbene navode podnositeljke predstavke po osnovu člana 14. Objektivni dokazi nisu bili dovoljni da dokažu kako su lekari postupali u lošoj nameri kada su pristupili sterilizaciji ove pacijentkinje, da je njihovo ponašanje bilo namerno rasistički motivisano ili da je njena sterilizacija predstavljala deo neke organizovane politike, odnosno programa. Ipak, Evropski sud je dodatno istakao da su međunarodna tela i domaći stručnjaci ukazali na ozbiljne manjkavosti u zakonodavstvu i praksi koji se odnose na sterilizacije, koje posebno mogu da pogode pripadnice romske zajednice, te je iz tih razloga stao na stanovište da Slovačka nije izvršila svoju pozitivnu obavezu po članu 8 Konvencije u pogledu dovoljne zaštite podnositeljke predstavke.

Član 41

Sud je zaključio da je Slovačka dužna da plati podnositeljki predstavke 31.000 evra na ime nematerijalne štete i 12.000 evra na ime sudskih i ostalih troškova.

Propust vlasti da temeljno ispitaju odgovarajuću terapiju za dugogodišnjeg narkomana koji je boravio u zatvoru predstavljao je poveredu člana 3

PRESUDA U PREDMETU VENER PROTIV NEMAČKE

1. septembar 2016.

(predstavka br. 62303/13)

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke, Wolfgang Adam Vener (*Wolfgang Adam Wenner*), nemački je državljanin. Heroinski je zavisnik od 1973, kada je imao 17 godina, a HIV pozitivan od 1988. Od 2001. godine svrstan je u kategoriju stoprocentnih invalida.

Vener je bezuspešno pokušavao da prevlada svoju heroinsku zavisnost koristeći razne vrste lečenja. Počev od 1991. do 2008. godine njegova zavisnost je lečena medicinski propisanom supstitucionom terapijom pod nadzorom lekara.

Vener je 2008. godine uhapšen pod sumnjom za krijumčarenje narkotika i lišen slobode u Bavarskoj, gde je supstitucionna terapija protiv njegove volje prekinuta. U junu 2009. proglašen je krivim za krijumčarenje narkotika i osuđen na šest godina zatvora. Sudsko veće je naložilo da bude smešten u ustanovu za lečenje narkomanije, nakon što izdrži šest meseci zatvorske kazne. U decembru 2009. prebačen je u jedan centar za bolesti zavisnosti u Bavarskoj, gde je podvrgnut tretmanu koji počiva na potpunoj apstinenciji, bez ikakve supstitucione terapije. U aprilu 2010. regionalni sud u Memingenu prekinuo je njegov boravak u toj ustanovi pošto su lekari koji su ga lečili izjavili da se ne može s dovoljnim stepenom verovatnoće očekivati da podnosilac predstavke bude izlečen od narkomanije, pa je vraćen u zatvor. Vener je uložio žalbu na tu odluku, ali je Apelacioni sud u Minhenu odbacio njegovu žalbu zaključivši da se ne može s dovoljnim stepenom verovatnoće očekivati da on može biti izlečen od narkomanske zavisnosti ili da se bolest neće vratiti u dogledno vreme.

U junu 2011. Vener se obratio zatvorskoj upravi s molbom da se njegova narkomanija leči supstitucionom terapijom za heroin. Takođe je zatražio da neki specijalista za bolesti zavisnosti razmotri da li mu je potrebna supstitucionna terapija. Pored toga, tvrdio je da trpi težak neurološki bol koji bi bio znatno ublažen supstitucionom terapijom, kako je to i sugerisao eksterni specijalista koji ga je pregledao na zahtev zatvorske uprave u oktobru 2010. Zatvorska uprava je taj zahtev odbacila uz obrazloženje da supstitucionna terapija nije neophodna, niti je pogodna za njegovu rehabilitaciju.

Zatvorske vlasti su tvrdile da je on već lečen u centru za bolesti zavisnosti, gde nije dobio supstitucionu terapiju i da posle tri godine boravka u zatvoru više nema fizičke simptome apstinencijalne krize.

Vener je uložio žalbu na tu odluku tvrdeći da zatvorske vlasti nisu ispitale, na temelju kriterijuma utvrđenih u zakonu, da li je supstitucionna terapija u datom slučaju neophodna. Regionalni sud je odbacio njegovu žalbu u martu 2012. potvrdivši razloge koje je u svom obrazloženju odluke navela zatvorska uprava. Tu odluku je potvrdio i Apelacioni sud u Minhenu, a 10. aprila 2013. Savezni ustavni sud je odbio da razmatra njegovu ustavnu žalbu.

Zatvorske vlasti su 17. novembra 2014. odbile novi zahtev podnosioca predstavke da mu se omogući supstitucionna terapija tokom priprema za puštanje na slobodu. Zatvorske vlasti su takođe savetovale njegovom pravnom savetniku da ga odvede na kliniku za lečenje narkomanije čim bude pušten iz zatvora kako bi ga na taj način sprečili da se predozira heroinom čim bude u prilici da to učini. U decembru 2014, nakon što je Vener pušten iz zatvora, pregledao ga je lekar koji mu je prepisao supstitucionu terapiju.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se požalio da je odbijanje vlasti da mu u zatvoru omoguće supstitucionu terapiju, što je prouzrokovalo veliki fizički bol i nanelo štetu njegovom zdravlju, bilo u suprotnosti sa članom 3 Konvencije. Takođe je tvrdio da je njihovo odbijanje da eksterni lekar specijalista ispita neophodnost supstitucione terapije predstavljalo nečovečno postupanje.

Član 3

ESLJP je ponovo naglasio da postupanje kome je žrtva podvrgnuta ili koje žrtva trpi mora dosegnuti minimalni nivo težine da bi spadalo u polje dejstva člana 3. Procenat tog minimalnog nivoa težine je relativan i zavisi od svih okolnosti datog slučaja. ESLJP je takođe istakao da član 3 obavezuje državu da obezbedi da svako lice koje je lišeno slobode bude držano u uslovima koji su kompatibilni s poštovanjem ljudskog dostojanstva, što između ostalog obuhvata i pristup potrebnom lečenju. To znači da obezbeđeni način lečenja mora biti na nivou lečenja koje država pruža stanovništvu u celini – što, međutim, ne znači da to lečenje mora biti ekvivalentno nivou lečenja koji je moguće dobiti u najboljim zdravstvenim ustanovama van zatvora. Zatvorenika koji je oboleo od nekog teškog oboljenja treba da pregleda specijalista za to oboljenje i ustanovi njegovo trenutno zdravstveno stanje, a onda tom zatvoreniku treba obezbediti odgovarajuće lečenje. Sud će takođe u svojoj proceni načina na koji

država ispunjava obaveze po članu 3 uzeti u obzir da li je odbila da pruži nezavisnu medicinsku pomoć zatvoreniku koji boluje od teškog oboljenja, a koji je tražio takvu pomoć. ESLJP je primetio da nije njegov zadatak da presuđuje o stvarima koje spadaju isključivo u oblast medicinske ekspertize, niti da odlučuje o tome šta je ispravan način lečenja za potrebe podnosioca predstavke. Međutim, država je dužna da predoči uverljive i verodostojne dokaze kako bi pokazala da je podnosilac predstavke dobio sveobuhvatno i primereno lečenje za vreme boravka u zatvoru.

U ovom konkretnom slučaju, strane u sporu se nisu saglasile oko toga da li je supstitucionna terapija smatrana neophodnim vidom lečenja koji je trebalo obezbediti podnosiocu predstavke da bi država ispunila svoju obavezu saglasno članu 3. Sud je primetio da, iako je supstitucionna terapija poslednjih godina sve više rasprostranjena u zemljama članicama Saveta Evrope, i dalje je predmet sporenja to koje mere stvarno treba preduzeti da bi se lečila narkomanija. U ovom slučaju, ESLJP smatra da on ne treba da odlučuje o tome da li je podnosiocu predstavke bila potrebna supstitucionna terapija, već treba da utvrdi da li je država predočila verodostojne i uverljive dokaze kako bi posvedočila da su zdravstveno stanje i lečenje podnosioca predstavke bili na odgovarajući način procenjeni i da je podnosilac predstavke, u stvari, dobio adekvatnu i sveobuhvatnu zdravstvenu negu.

Strane se nisu sporile oko toga da je podnosilac predstavke dugogodišnji narkoman, heroinski zavisnik, kao i da je u trenutku kada je odveden u zatvor imao narkomanski staž od četrdesetak godina. Propali su svi njegovi pokušaji da prevaziđe svoju zavisnost, što je obuhvatalo višekratne pokušaje rehabilitacije. Takođe nije sporno da je podnosilac predstavke trpeo hronični bol zbog dugogodišnjeg konzumiranja droge i polineuropatije. Pre nego što je odveden u zatvor, podnosilac predstavke je 17 godina lečen supstitucionom terapijom. ESLJP je primetio da je supstitucionna terapija za narkomaniju dostupna u nemačkim zatvorima, i ne samo da su je lekari prepisali i utvrdili da je bila neophodna za lečenje podnosioca predstavke pre nego što je otišao u zatvor već je i jedan eksterni lekar specijalista koga su angažovale zatvorske vlasti došao do istog zaključka. Činjenica da je podnosiocu predstavke odmah po izlasku iz zatvora prepisana supstitucionna terapija snažno ukazuje na to da se taj vid lečenja može smatrati poželjnim načinom lečenja podnosioca predstavke. Osim toga, nakon što je prebačen iz centra za bolesti zavisnosti u zatvor, zdravstveno stanje podnosioca predstavke se karakterisalo hroničnim bolom koji je trpeo nezavisno od svih ranijih apstinencijalnih simptoma. Kod njega nije urodilo plodom lečenje bazirano na potpunosti apstinenciji od uzimanja narkotika, što su ocenili lekari koji su ga lečili u centru za bolesti zavisnosti, kao i domaći sudovi. Zbog toga su vlasti bile pozvane da procene da li bi za ovog podnosioca predstavke bila pogodnija neka druga terapija.

Vlasti su imale snažne elemente koji su ukazivali da supstitucionna terapija može predstavljati adekvatan način lečenja za zdravstveno stanje podnosioca predstavke. Nema dokaza da su domaće vlasti, uz pomoć saveta medicinskog eksperta, razmislile pitanje da li je supstitucionna terapija i dalje adekvatna za ovog podnosioca predstavke uprkos tome što je on već 17 godina bio na toj terapiji. Sud je takođe saopštio da je bol koji je trpeo podnosilac predstavke bio pogoršan usled činjenice da je bio svestan kako postoji vid lečenja koji bi mogao efikasno da mu ublaži bolove, ali je njegov zahtev u tom smislu odbijen. Odbijanje da se podnosiocu predstavke omogući supstitucionna terapija uprkos njegovoj narkomaniji i ranijem supstitucionom lečenju izazvalo je znatnu i mentalnu i fizičku patnju koja je veoma dugo trajala. Na temelju svih dokaza koje je imao pred sobom, ESLJP se uverio da su fizička i mentalna patnja koju je podnosilac predstavke trpeo zbog svog stanja mogle da premaše neizbežni nivo patnje koji je inherentan boravku u zatvoru i već su ušle u polje dejstva člana 3. Vlasti su bile dužne da valjano procene njegovo zdravstveno stanje i da mu obezbede adekvatno lečenje, ali su, kao što se jasno vidi, propustile da dokažu da je lečenje podnosioca predstavke samo analgeticima bilo dovoljno u datim okolnostima, te se stoga u ovom slučaju radilo o povredi člana 3.

Član 41

Sud je stao na stanovište da sam zaključak o povredi Konvencije predstavlja dovoljno pravično zadovoljenje na ime svake nematerijalne štete, ali je podnosiocu predstavke dosudio iznos od 1.801,05 evra na ime sudskih i ostalih troškova.

Nije sprovedena delotvorna istraga navoda o seksualnom napadu, a navodna žrtva je trebalo da bude zaštićena od unakrsnog ispitivanja od strane navodnog izvršioca –
pourede članova 3 i 8

PRESUDA U PREDMETU Y. PROTIV SLOVENIJE

28. maj 2015.

(predstavka br. 41107/10)

1. Osnovne činjenice

Podnositeljka predstavke, Y., državljanka je Slovenije koja ima 28 godina, rođena u Ukrajini 1987. godine.

Majka podnositeljke predstavke je 2002. godine podnela krivičnu prijavu protiv g. X. (porodičnog prijatelja), koji je navodno u periodu od jula do decembra 2001. godine u više navrata seksualno napadao Y., koja je u to vreme imala 14 godina.

Na osnovu toga pokrenuta je policijska istraga (2002. godine), a potom i sudska istraga (2003. godine). Na temelju tih istraga je 2006. godine podignuta optužnica protiv g. X. pod optužbom za seksualni nasrtaj na maloletno lice mlađe od 15 godina.

Tokom krivične istrage ispitani su podnositeljka Y., g. X., svedoci i veštaci. Dok je psiholog potvrdio da podnositeljka Y. pokazuje simptome karakteristične za seksualno zlostavljanje, veštak ortoped je tvrdio da g. X. nije mogao da počini navodna krivična dela zbog toga što mu je jedna ruka ukočena. Veštak ginekolog je direktno suočio podnositeljku Y. sa zaključcima navedenim u izveštaju ortopeda i upitao ju je zbog čega se nije odlučnije branila. Pored toga, postojala su dva ginekološka izveštaja bez konkretnog zaključka u pogledu tvrdnji koje je iznela podnositeljka Y.

Zahtev podnositeljke Y. upućen sudskom veću da se izuzme pravni zastupnik g. X., koji je inače poznanik podnositeljke Y., odbačen je uz obrazloženje da razlozi koje je ona iznela ne potpadaju ni pod jedan zakonski osnov.

Suđenje je trajalo od juna 2007. do septembra 2009. godine. Na 12 uzastopnih ročišta u više navrata je kasnio krivični postupak. Posebno treba ukazati na to da je g. X. javno unakrsno ispitivao podnositeljku Y. u ukupnom trajanju od četiri sata. On je tvrdio da je bio fizički nemoćan da je napadne, kao i da su njene optužbe na njegov račun podstaknute željom njene majke da od njega iznudi novac. Neka njegova pitanja bilo

su formulisana tako da su sugerisala određeni odgovor i on je pritom tvrdio da je ona kadra da zaplače na dati znak, samo da bi delovala uverljivije.

Na kraju, domaći sud je oslobodio g. X. po svim tačkama optužnice, zato što njegovo navodno nezakonito ponašanje nije dokazano van razumne sumnje.

2. Odluka Suda

Podnositeljka predstavke se pozvala na član 3 i navela da je bila podvrgnuta nečovečnom i ponižavajućem postupanju zbog velikih kašnjenja u krivičnom postupku, kao i da su nadležni organi vlasti bili puni predrasuda prema njoj zbog njenog ukrajinskog porekla. Pored toga, podnositeljka predstavke je istakla da je njen lični integritet, zajamčen članom 8 Konvencije, bio povređen zbog javnog i intenzivnog unakrsnog ispitivanja koje je sproveo optuženi tokom suđenja u krivičnom postupku, što je za nju predstavljalo još jedno traumatično iskustvo.

Član 3

Evropski sud je ponovio svoja utvrđena načela u vezi s pozitivnim obavezama države shodno članu 3 u pogledu delotvorne istrage i krivičnog gonjenja zlostavljanja, uključujući seksualno zlostavljanje. Pre svega je naglašeno to koliko je važno da organi vlasti hitno, bez odlaganja reaguju na bilo kakvu pritužbu u vezi sa eventualnim zlostavljanjem.

U tom smislu, Evropski sud je stavio do znanja koliko je teško nadležnim organima da procene i istraže posebno osetljivo pitanje seksualnog zlostavljanja u situacijama u kojima su iskazi svedoka protivrečni, a u kojima nedostaju pouzdani fizički dokazi.

Ipak, istraga u ovom slučaju i potonje suđenje proticali su u znaku nekoliko kašnjenja i odlaganja i neaktivnosti nadležnih organa vlasti. Neposredna posledica toga je sedmogodišnji protok vremena između krivične prijave podnositeljke predstavke i presude nadležnog domaćeg suda. Iako ta odlaganja nisu dovoljna da bi se na osnovu njih utvrdila pristrasnost nadležnih organa tokom istrage po krivičnoj prijavi podnositeljke predstavke, ona svakako ukazuju na to da nije postojao potreban procesni zahtev za hitnost postupanja tokom krivičnog postupka.

Sledstveno tome, u datom slučaju su bile prekršene procesne obaveze države po osnovu člana 3 Konvencije.

Član 8

Pritužba po osnovu člana 8 odnosila se na to što je država navodno propustila da preduzme delotvorne mere za zaštitu prava žrtve zlostavljanja tokom krivičnog postupka. Donošenje odgovarajućih mera kojima se obezbeđuje poštovanje privatnog života žrtva tokom krivičnog postupka spada u pozitivne obaveze po osnovu člana 8 Konvencije.

U tom cilju mora biti uspostavljena pravična ravnoteža između interesa odbrane i interesa svedoka i/ili žrtava pozvanih da svedoče. U ovom konkretnom slučaju, potrebno je razmotriti da li je način na koji je žrtva bila ispitivana bio takav da je njime uspostavljena pravična ravnoteža između njenog ličnog integriteta i prava optuženoga na odbranu.

U svetlu člana 6, pravično suđenje zahteva da optuženi ima priliku da unakrsno ispituje svedoka i/ili žrtvu. To pravo, međutim, nije neograničeno. Domaći sudovi treba brižljivo da procene u kojim razmerama bi ispitivanje i direktno sučeljavanje između optuženoga i žrtve moglo dodatno traumatizovati žrtvu.

Tokom krivičnog postupka g. X. je direktno unakrsno ispitivao podnositeljku Y., primenjujući pritom tehniku ispitivanja koja je imala zastrašujuće i ponižavajuće dejstvo. Evropski sud je stao na stanovište da je sudija predsednik Sudskog veća bio dužan da proceni u kojoj će meri ta tehnika poslužiti povredi ličnog integriteta žrtve. Međutim, pristup g. X. očigledno je premašio granice potrebne za delotvornu odbranu. Pored toga, domaći sud nije uzeo u obzir dejstvo koje bi unakrsno ispitivanje pravnog zastupnika g. X., inače poznanika podnositeljke Y., moglo imati na psihološko stanje žrtve. Sudsko veće je trebalo to da uzme u obzir kada je procenjivalo da li je potrebno da se izuzme taj pravni zastupnik. Konačno, veštak ginekolog je na sličan način prekoračio zadati obim svog zadatka kada je neposredno suočio podnositeljku Y. sa zaključcima izveštaja veštaka ortopeda.

Bez obzira na nekoliko zaštitnih mera koje su nadležni organi preduzeli, kao što je davanje iskaza žrtve na zatvorenoj sednici i odlaganje nekoliko ročišta, Evropski sud je stao na stanovište da su lični odnos između žrtve i optuženoga, osetljivost predmeta o kome se sudilo, kao i mladalački uzrast žrtve bili značajni faktori koje je trebalo uzeti u obzir kada je donošena odluka o zaštitnim merama koje je trebalo da budu preduzete tokom krivičnog postupka.

U svetlosti svega navedenog, Evropski sud je zaključio da nije bila uspostavljena pravična ravnoteža između prava žrtve po osnovu člana 8 Konvencije i prava na odbranu optuženoga po osnovu člana 6. Sledstveno tome, bio je prekršen član 8 Konvencije.

Član 41

Evropski sud je presudio da je država dužna da isplati podnositeljki predstavke 9.500 evra na ime nematerijalne štete i 4.000 evra na ime sudskih i ostalih troškova.

Pourede pozitivne obaveze države da štiti decu od zla koja im čine pojedinci iz člana 3 i prava na delotvorni pravni lek iz člana 13

PRESUDA U PREDMETU Z. I DRUGI PROTIV UJEDINJENOG KRALJEVSTVA

10. maj 2001.

(predstavka br. 29392/95)

1. Osnovne činjenice

Podnosioci predstavke, četvero braće i sestara, Z. – devojčica rođena 1982. godine, A. – dečak rođen 1984. godine, B. – dečak rođen 1986. godine, i C. – devojčica rođena 1988. godine, svi su britanski državljani.

Oktobra 1987. godine, zdravstveni nadzornik je uputio porodicu podnosilaca predstavke socijalnoj službi zbog zabrinutosti za decu, između ostalog i zbog prijava da je Z. krala hranu. Tokom sledeće četiri i po godine, socijalna služba je nadzirala porodicu i roditeljima pružala različite oblike pomoći. Tokom ovog perioda problemi su se nastavili. Oktobra 1989. godine, tokom istrage provale u njihovu kuću, policija je našla dečje sobe u veoma prljavom stanju: na primer, madraci su bili natopljeni urinom. Marta 1990. godine, izvešteno je da Z. i A. uzimaju otpatke hrane iz kanti za đubre u školi. Septembra 1990. godine, A. i B. su prema prijavi imali modrice na licu. U više prilika, izvešteno je da su deca bila zatvarana u svoje sobe i razmazivala izmet po prozorima. Konačno, 10. juna 1992. godine, deca su smeštena pod „hitnu starateljsku brigu” na zahtev njihove majke, koja je rekla da će ih „ubiti od batina” ako ne budu odvedena iz njenog starateljstva. Psihološkinja-savetnica, koja je ispitala decu, utvrdila je da starije troje pokazuje znake ozbiljnih psihičkih poremećaja i primetila da je to najteži slučaj nebrige i emocionalnog zlostavljanja koji je ikad videla.

Zvanični tužilac je u ime podnosilaca predstavke pokrenuo postupak protiv lokalne vlasti, traživši nadoknadu jer vlast nije pokazala odgovarajuću brigu za dobro dece i nije preduzela delotvorne korake da ih zaštiti. Nakon postupka koji je okončan u Gornjem domu Parlamenta, zahtevi podnosilaca predstavke su odbačeni. U presudi donesenoj 29. juna 1995. godine, koja se odnosila na tri slučaja, lord Browne-Wilkinson je smatrao, između ostalog, da su obziri javne politike takvi da lokalne vlasti ne treba smatrati odgovornim za nebrigu u pogledu vršenja njihovih zakonskih dužnosti u obezbeđivanju dobrobiti dece.

2. Odluka Suda

Podnosioci predstavke su tvrdili da lokalna vlast nije preduzela odgovarajuće zaštitne mere u pogledu ozbiljne nebrige i zlostavljanja koje su trpeli zbog lošeg postupanja njihovih roditelja, o čemu je bila obavještena, i da nisu imali nikakav pristup sudu ili delotvoran pravni lek u tom pogledu. Oni su se pozvali na članove 3, 6, 8 i 13 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Član 3

Član 3 pohanjuje jednu od najtemeljnijih vrednosti demokratskog društva, apsolutnu zabranu mučenja ili nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja. Države koje su ratifikovale Evropsku konvenciju o ljudskim pravima treba da preduzmu mere kako bi obezbedile da pojedinci u okviru njihove nadležnosti ne budu podvrgnuti nečovečnom ili ponižavajućem postupanju, uključujući i takvo loše postupanje sprovedeno od strane privatnih pojedinaca. Ove mere treba da pruže delotvornu zaštitu naročito dece i drugih lica kojima je potrebna zaštita i uključuju razumne korake da se spreči loše postupanje za koje vlasti znaju ili bi trebalo da znaju. Nije sporno da su nebriga i zlostavljanje koje su četvero dece podnosilaca predstavke pretrpela dostigli prag nečovečnog i ponižavajućeg postupanja. Vlada nije osporila zaključak Komisije da je ovo postupanje dostiglo nivo ozbiljnosti zabranjen članom 3 i da država nije ispunila svoju pozitivnu obavezu po članu 3 Konvencije da podnosiocima predstavke pruži odgovarajuću zaštitu od nečovečnog i ponižavajućeg postupanja. Na ovo postupanje je skrenuta pažnja lokalne vlasti, prvi put oktobra 1987. godine, koja je imala zakonsku obavezu da zaštiti decu i širok izbor sredstava kojima je to mogla postići, uključujući i njihovo odvođenje iz doma. Deca su, međutim, bila odvedena „pod hitno starateljstvo” tek na insistiranje njihove majke, 30. aprila 1992. godine.

Tokom razmatranog perioda od četiri i po godine, deca su u svom domu bila izložena, po rečima dečije psihološkinje-savetnice, koja ih je ispitala, zastrašujućim iskustvima. Odbor za nadoknadu za krivične povrede takođe je utvrdio da su deca bila podvrgnuta užasavajućoj nebrizi tokom dužeg perioda i pretrpela psihičke i fizičke povrede direktno pripisive krivičnom delu nasilja. Sud je imao razumevanja za teške i osetljive odluke sa kojima se suočila socijalna služba i za važno načelo poštovanja i očuvanja porodičnog života. Ovaj slučaj, međutim, ne ostavlja mesto nikakvoj sumnji o tome da je došlo do propusta sistema da zaštiti podnosiocima predstavke od ozbiljne dugoročne nebrige i zlostavljanja. Prema tome, došlo je do povrede člana 3 Konvencije.

Član 8

Imajući u vidu svoj zaključak o povredi člana 3, Sud je smatrao da ne postoji posebno pitanje po članu 8 Konvencije.

Član 6

Razmatrajući primenljivost člana 6, Sud se uverio da je, na početku postupka, postojao ozbiljan i istinski sporu vezi sa postojanjem prava na koja su se pozvali podnosioci predstavke po domaćem pravu u vezi sa nevršenjem dužnosti vlasti i da su podnosioci predstavke imali pravo žalbe po domaćem zakonu. Član 6 Konvencije je stoga primenljiv na domaći postupak koji su podnosioci predstavke pokrenuli.

U pogledu saglasnosti sa članom 6 Konvencije, Sud je utvrdio da je ishod domaćeg postupka bio taj da podnosioci predstavke, i druga deca sa žalbama kao što su njihove, ne mogu da tuže lokalnu vlast za nebrigu kako bi dobila nadoknadu, ma kako očigledne i ozbiljne povrede da su pretrpela i ma kako nerazumno bilo ponašanje lokalnih vlasti koje su propustile da preduzmu korake da te povrede spreče. Međutim, ovo nije proisteklo iz bilo kakve procesne prepreke ili primene nekog imuniteta koja bi ograničavala pristup sudu. Odbijanje žalbi podnosilaca predstavke posledica je primene suštinskih pravnih načela od strane domaćih sudova i nije na ovom Sudu da odlučuje o odgovarajućem sadržaju domaćeg zakona. I pored toga, podnosioci predstavke su imali pravo tvrdeći da je praznina u domaćem pravu na koju su ukazali bila ona koja je dovela do postupka po Konvenciji, ali po viđenju Suda, to je bilo pitanje po članu 13, a ne članu 6 stavu 1. Smatrajući da pravo podnosilaca predstavke na pravni lek treba biti ispitano po članu 13, Sud nije utvrdio povredu člana 6 Evropske konvencije.

Član 13

Pri odlučivanju da li je bilo povrede člana 13, Sud je primetio da, kad je reč o navodnom propustu vlasti da zaštititi lica od radnji drugih, žrtvi ili porodici žrtve treba da bude na raspolaganju mehanizam za utvrđivanje eventualne odgovornosti državnih službenika ili tela za dela ili propuste u vezi sa povredom njihovih prava po Konvenciji. Dalje, u slučaju povrede članova 2 i 3, koji se svrstavaju u najtemeljnije odredbe Konvencije, nadoknada za nematerijalnu štetu proisteklu iz povrede treba u načelu da bude dostupna kao deo obeštećenja.

Podnosioci predstavke su tvrdili da je u njihovom slučaju delotvoran pravni lek mogao da pruži samo sudski postupak protiv javnog tela odgovornog za povredu. Sud je primetio da je Vlada priznala da je izbor pravnih lekova koji su bili na raspolaganju

podnosiocima predstavke bio nedovoljno delotvoran i da će u budućnosti, po Zakonu o ljudskim pravima iz 1998. godine, žrtve povreda ljudskih prava biti u mogućnosti da pokrenu postupak u sudovima ovlašćenim da dodeljuju odštete. Sud je utvrdio da podnosioci predstavke nisu imali na raspolaganju ni odgovarajuća sredstva za dobijanje odluke u vezi sa njihovim tvrdnjama da su lokalne vlasti propustile da ih zaštite od nečovečnog i ponižavajućeg postupanja niti mogućnost da dobiju nadoknadu štete, koju su zbog toga pretrpeli. Kao posledica toga, nije bio obezbeđen delotvoran pravni lek u pogledu povrede člana 3 Evropske konvencije i stoga je došlo do povrede člana 13.

Član 41

Po članu 41 Konvencije, Evropski sud je u pogledu materijalne štete dodelio sledeće iznose: za Z. 8.000 funti sterlinga, za A. 100.000 funti, za B. 80.000 funti i za C. 4.000 funti. Sud je takođe dodelio 32.000 funti svakom podnosiocu predstavke za nematerijalnu štetu i ukupnu sumu od 39.000 funti na ime troškova postupka.



Foreign &
Commonwealth
Office

Pripremu ove publikacije je podržalo Ministarstvo spoljnih poslova Velike Britanije. Stavovi izraženi u njoj ne odražavaju nužno zvanične stavove Ministarstva spoljnih poslova Velike Britanije.



Regional Cooperation Council

Ovaj dokument je pripremljen zahvaljujući finansijskoj pomoći Saveta za regionalnu saradnju. Stavovi izraženi u njemu se ni u kom slučaju ne mogu smatrati zvaničnim stavovima Saveta za regionalnu saradnju.

